

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДОМБРОВСЬКА СОФІЯ АНДРІЇВНА

УДК_81:008]:811.111'373'42(043.5)

**ВЕРБАЛІЗОВАНИЙ КОНЦЕПТ LAZY В АНГЛОМОВНІЙ
КУЛЬТУРІ**

03 Гуманітарні науки

035 Філологія

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело. _____ С. А. Домбровська

Науковий керівник **Колегаєва Ірина Михайлівна**, доктор філологічних наук, професор

ОДЕСА – 2025

АНОТАЦІЯ

Домбровська С. А. Вербалізований концепт LAZY в англomовній культурі.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 035 Філологія. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса, 2025.

Дисертацію присвячено дослідженню вербалізованого концепту LAZY у англomовній культурі. Об'єктом вивчення є номінативне поле концепту LAZY в англійській мові, а предметом – лексичні та фразеологічні одиниці, що вербалізують концепт LAZY в англійській мові. Актуальність дисертаційної роботи зумовлена пріоритетним напрямом сучасних лінгвокогнітивних досліджень, що зосереджуються на вивченні процесів концептуалізації та категоризації реальності, а також потребою детального аналізу окремих пластів англomовної лексики.

В роботі здійснено комплексний аналіз лінгвістичних засобів вербалізації концепту LAZY в британській мовній свідомості. Визначено структуру концепту, а саме його ядро, медіальну та периферійну зони, а також виокремлено когнітивні ознаки концепту на матеріалі художньої літератури.

Встановлено, що ядро концепту LAZY охоплює три шари (прикметниковий, іменниковий, дієслівний) і представлено чотирма лексемами: *lazy*, *laziness*, *lazybones*, *to laze*. Головною ядерною лексемою є *lazy*, оскільки інші слова етимологічно похідними від неї, і вона має найвищу частотність у лексикографічних та художніх джерелах, що й зумовило відмову від традиційної іменникової назви концепту. Медіальна зона включає синоніми до ядерних лексем, також поділяючись на три шари. Периферія концепту складається з ідіоматичних і пареміологічних одиниць, яким характерна образно-метафорична семантика.

Дефініційний аналіз на основі шести англомовних тлумачних словників дозволив виділити п'ять ядерних семем вербалізованого концепту LAZY, представлених у значеннях прикметника *lazy* як базової лексеми концепту:

[the quality of unwillingness to exertion; negative evaluation] = ((такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація),

[relaxed, slow, conducive to inactivity; of a period of time or activity] = ((такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений),

[slow, sluggish; literary; of a river] = (привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне),

[livestock brand; on its side] = (описує повернуте на 90 градусів тавро домашньої тварини),

[showing a lack of effort or care; negative evaluation] = ((такий, що демонструє) відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось).

Найбільш салієнтною семемою концепту є перша. Вона відображена у всіх лексикографічних джерелах і має корелятиви у всіх ядерних лексемах. Вона має найбільше синонімів (72) серед усіх частин мови та репрезентується всіма зареєстрованими ідіоматичними й пареміологічними одиницями. Відповідна характеристика (*being lazy*) властива людям, етнічним групам і націям. У словниках вона має позначку про негативну конотацію, що відображає традиційне засудження лінивих. У художніх текстах ледаря також змальовують як брудного, нечесного, ненадійного, паразита, що живе за рахунок інших. Прикметник *lazy* часто слугує образою, особливо в поєднанні з іншими негативними словами. Лінощі асоціюються з бідною та негативними наслідками, а з їх носія потрібно "вибивати" цей стан. Аналіз підтверджує стійкий негативний образ ледаря в мовній картині світу.

Водночас відмітимо, що, у художній літературі *lazy* також може мати нейтральну або навіть позитивну оцінку. Лінощі інколи рятують від небезпеки, допомагають уникнути стресу, сприяють відпочинку й розслабленню людини. У деяких спільнотах вони навіть викликають захоплення, хоч це є рідкісним явищем. Постійна лінь зазвичай засуджується, тоді як тимчасове байдикування — навпаки, сприймається нейтрально чи позитивно. Відпочинок під час подорожі, на вечірці або через спеку не викликає осуду, а можливість полінуватися приносить людині задоволення.

Друга семема концепту LAZY описує періоди часу (день, ранок) або дії людини (поцілунки, посмішки, розмови). Вона вербалізується лише прикметниками, зафіксована у всіх досліджених словниках і має шість прикметникових синонімів. Оцінка цієї семени варіюється: традиційно лінощі сприймаються негативно, але *lazy day* часто має нейтральну чи позитивну конотацію, асоціюючись із відпочинком. У художніх текстах ця семема здебільшого позитивна, оскільки лінівні дії пов'язані з комфортом, довірою та безпекою. Цікаво також відмітити, що лінощі у виконанні певної дії можуть вказувати на майстерність, коли зусилля діяча майже не потрібні.

Третя семема концепту LAZY переважно стосується водного потоку. Вона вербалізується лише прикметниками (*lazy* та чотирма синонімами) й має літературну забарвленість, що пояснює її низьку частотність. Зафіксована у п'яти з шести словників, ця семема має нейтральну або позитивну конотацію, пов'язану з естетикою повільного руху води. У художніх текстах її також використовують для опису потоку диму.

Четверта семема (стосовно тавра на боці домашньої тварини) зустрічається у чотирьох словниках, але через вузьку сферу вживання не має прикладів у художній літературі.

Було виявлено, що сема негація, що вказує на нестачу або відсутність певних характеристик у живих чи неживих об'єктів, є ключовим елементом концепту LAZY, що підтверджено аналізом словникових статей ядерних лексем і їхніх синонімів. Вона присутня у дефініціях 94,4% лексем, 53,5% дефініцій яких містять принаймні один вербалізатор цієї семи. Дефініційний і кількісний аналіз дозволяє виділити ключові характеристики концепту LAZY: нестача активності та діяльності, нестача дбайливості і уваги, відсутність бажання щось робити, нестача енергії та відсутність зацікавленості чи інтересу. Висока частотність семи негації підсилює негативну конотацію концепту, підкреслюючи, що лінійній істоті чогось не вистачає або бракує повністю.

Оцінка концепту LAZY у словниках та художній літературі пов'язана з ціннісними орієнтирами поведінки людини в суспільстві. Лінь в англійській культурі не завжди має лише негативне значення; інколи вона асоціюється з відсутністю тиску, розслабленням чи полегшенням. В культурологічному контексті можна протиставити постійну лінь, що сприймається негативно, та тимчасову, яка є відпочинком або філософським «перезавантаженням». Такі лінощі приносять комфорт, безпеку і задоволення, маючи нейтральну або позитивну конотацію.

Перспективою роботи бачимо подальше вивчення концепту LAZY у різних дискурсивних втіленнях – мас-медійному, кінодискурсі, а також в протиставленні концепту LAZY концепту HARD-WORKING.

Ключові слова: *когнітивна семантика, культурна картина світу, концепт, лексико-семантичне поле, номінативне поле, концептуальне поле, дефініційна ознака, сема, семема, вербалізація, дискурс.*

ABSTRACT

Dombrovska S.A. The verbalized concept LAZY in English-speaking culture. Qualification work on the rights of the manuscript. PhD dissertation manuscript.

Dissertation for Doctor of Philosophy Degree (Ph.D.): Specialty 035 Philology. Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, 2025.

The dissertation is devoted to the study of the verbalized concept LAZY in English-speaking culture. The object of the research is the nominative field of the concept LAZY in the English language, while the subject is the lexical and phraseological units that verbalize the concept LAZY in English. The relevance of the dissertation is determined by the priority direction of modern linguo-cognitive research, which focuses on the study of conceptualization and categorization processes of reality, as well as the need for a detailed analysis of specific layers of English vocabulary.

In the study a comprehensive analysis of linguistic means used to verbalize the concept LAZY in British linguistic consciousness has been carried out. The structure of the concept is identified, including its core, medial, and peripheral zones. Additionally, the cognitive features of the concept are distinguished based on literary material.

The core of the concept LAZY consists of three layers (adjectival, nominal, and verbal) and is represented by four lexemes: *lazy*, *laziness*, *lazybones*, and *to laze*. The primary core lexeme is *lazy*, as the other words are etymologically derived from it, and it has the highest frequency in lexicographic and literary sources. This led to the rejection of the traditional noun-based naming of the concept. The medial zone includes synonyms of the core lexemes, also divided into three layers. The periphery of the concept consists of idiomatic and paremiological units, characterized by figurative and metaphorical semantics.

A definitional analysis based on six English-language explanatory dictionaries has made it possible to identify five core sememes of the verbalized concept LAZY, represented in the meanings of the adjective *lazy* as the base lexeme of the concept:

[the quality of unwillingness to exertion; negative evaluation],

[relaxed, slow, conducive to inactivity; of a period of time or activity],

[slow, sluggish; literary; of a river],

[livestock brand; on its side],

[showing a lack of effort or care; negative evaluation]

The most salient sememe of the concept is the first one. It is reflected in all lexicographic sources and has correlates in all core lexemes. This sememe has the highest number of synonyms (72) across all parts of speech and is represented in all recorded idiomatic and paremiological units. The corresponding characteristic (being lazy) is attributed to individuals, ethnic groups, and nations. In dictionaries, it is marked with a negative connotation, reflecting the traditional condemnation of laziness. In literary texts, a lazy person is also depicted as dirty, dishonest, unreliable, and a parasite living off others. The adjective *lazy* is often used as an insult, especially when combined with other negative words. Laziness is associated with misfortune and negative consequences, and it is implied that the individual must rid himself of this quality. The analysis confirms the persistent negative image of a lazy person in the linguistic worldview.

At the same time, it should be noted that in fiction, *lazy* can also have a neutral or even positive connotation. Laziness sometimes saves a person from danger, helps avoid stress, and contributes to relaxation and rest. In some communities, it is even admired, though this is a rare occurrence. While constant laziness is generally condemned, temporary laziness, on the contrary, is perceived neutrally or even positively. Resting during a trip, at a party, or due to hot weather is not criticized, and the opportunity to be lazy can bring a person satisfaction.

The second sememe of the concept LAZY describes periods of time (e.g., day, morning) or human actions (kisses, smiles, conversations). It is verbalized only by adjectives, recorded in all the studied dictionaries, and has six adjectival synonyms. The evaluation of this sememe varies: traditionally, laziness is perceived negatively, but *lazy day* often carries a neutral or positive connotation, being associated with relaxation. In fiction, this sememe is mostly positive, as lazy actions are linked to comfort, trust, and safety. It is also interesting to note

that laziness in performing a certain action can indicate skill, as it suggests that minimal effort is needed to achieve the desired result.

The third sememe of the concept LAZY primarily relates to a body of flowing water. It is verbalized only by adjectives (*lazy* and four synonyms) and has a literary tone, which explains its low frequency. Recorded in five out of six dictionaries, this sememe carries a neutral or positive connotation, associated with the aesthetic of slow-moving water. In fiction, it is also used to describe the flow of smoke.

The fourth sememe (referring to a brand mark on the side of a domesticated animal) appears in four dictionaries but, due to its narrow field of usage, has no examples in fiction.

It has been established that the negation seme, indicating a lack or absence of certain characteristics in living or non-living objects, is a key element of the concept LAZY. This is confirmed by the analysis of dictionary entries for core lexemes and their synonyms. This seme is present in the definitions of 94.4% of lexemes, with 53.5% of definitions containing at least one verbalizer of this seme. Definitional and quantitative analysis highlights the key characteristics of the concept LAZY: lack of activity and effort, lack of care and attention, absence of desire to do something, lack of energy, and absence of interest or engagement. The high frequency of the negation seme reinforces the negative connotation of the concept, emphasizing that a lazy being is lacking or entirely deficient in something.

The evaluation of the concept LAZY in dictionaries and literary texts is linked to the value-oriented behavioral norms of individuals in society. In English culture, laziness does not always carry a purely negative meaning; at times, it is associated with a lack of pressure, relaxation, or relief. From a cultural perspective, a contrast can be drawn between constant laziness, which is perceived negatively, and temporary laziness, which serves as a form of rest or a

philosophical "reset." This type of laziness brings comfort, security, and satisfaction, carrying a neutral or even positive connotation.

The prospect of this study lies in the further exploration of the LAZY concept in various discursive manifestations – such as mass media and film discourse – as well as in contrast to the HARD-WORKING concept.

Keywords: *cognitive semantics, cultural worldview, concept, lexico-semantic field, nominative field, conceptual field, definitional feature, seme, sememe, verbalization, discourse.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких оприлюднено основні наукові результати дисертації (опубліковані у фахових виданнях України):

1. Домбровська С.А. Тема негації у вербалізованому полі концепта LAZINESS. *Записки з романо-германської філології*, випуск 2 (51). Одеса, 2023. С. 66-75. DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2023.1\(50\).285551](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2023.1(50).285551)
2. Домбровська С. А. Негація у номінативному полі концепту lazy (на прикладі ядерної семми laziness та її синонімів). *Нова філологія*, № 94. Запоріжжя, 2024. С. 47-52. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-94-7>
3. Домбровська С. А. Лексичні засоби реалізації концепту LAZINESS в англomовному художньому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2024. № 79 (1). С. 229 – 334. http://aphn-journal.in.ua/archive/79_2024/part_1/32.pdf

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

1. Bigunova N., Dombrovska S. Language representation of the time concept in English oral narrative discourse. *Orbis Linguarum (Ezikov Svyat)*, Vol. 20, Issue 1. Bulgaria, Blagoevgrad, 2022. P. 78 – 85. <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v20i1.10>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (опубліковані тези доповідей на наукових конференціях):

1. Домбровська С.А. Контекстуальні конотації концепту лінь в англomовному літературному дискурсі. *III Всеукраїнська науково-практична конференція «Паралелі та контрасти. Мова, культура, комунікація»*. Одеса, Фенікс, 2019. С. 55-56.
2. Dombrovska S. The semes consituting the lexeme LAZY. *Innovative ways of learning development: The X International Scientific and Practical Conference*. Bulgaria, Varna, 2023. P. 209 - 211. <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/03/Innovative-ways-of-learning-development.pdf>
3. Домбровська С. Прикметникова група ідіоматичних словникових одиниць концепту lazy. *Problems of solving global problems of humanity: The XX International Scientific and Practical Conference*, May 20-22, 2024, Athens, Greece. P. 334 – 337. <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/05/PROBLEMS-OF-SOLVING-GLOBAL-PROBLEMS-OF-HUMANITY.pdf>
4. Домбровська С. Ідіоми у складі номінативного поля концепту LAZY. *European congress of scientific achievements: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Барселона, Іспанія, 4-6 листопада 2024. С. 432 – 437. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/EUROPEAN-CONGRESS-OF-SCIENTIFIC-ACHIEVEMENTS-4-6.11.24.pdf>
5. Домбровська С. Концептуалізація поняття LAZY в англійській мові. *Сучасні виклики та інноваційні стратегії у розвитку багатомовної та полікультурної компетенції: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 28-29 листопада 2024 року. Одеса. Міжнародний гуманітарний університет. С. 30-34.
6. Домбровська С. Терміносистема лінгвокультурної концептології. *Іноземна філологія у XXI столітті: матеріали XVI Міжнародної*

наукової конференції (22 листопада 2024 року). Запоріжжя, ЗНУ. С. 36-39.

[file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%8F/Downloads/%D0%86%D0%A4%202024_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A2%D0%BE%D0%BC%201%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%8F/Downloads/%D0%86%D0%A4%202024_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A2%D0%BE%D0%BC%201%20(1).pdf)

7. Домбровська С. Номінативне поле як предмет лінгвістичного опису. *Виклики сучасної науки: міждисциплінарний погляд через призму іноземних мов: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. 29 листопада 2024 року. ОНУ імені І.І. Мечникова. С. 26-28.

https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/rgf/foreignnat/Zbirnyk_materialiv_Kh_Vseukrai%CC%88nskoj%CC%88_konferentsii%CC%88_2024.pdf

ЗМІСТ

ВСТУП	14
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ LAZY	
1.1. Становлення когнітивної лінгвістики.....	21
1.2. Поняття лексико-семантичного поля у сучасній лінгвістиці.....	27
1.3. Концепт в сучасній лінгвістиці.....	42
1.4. Методи дослідження концепту LAZY.....	48
Висновки до розділу I	52
РОЗДІЛ II. ЯДРО НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ LAZY	
2.1. Ядро прикметникового шару номінативного поля концепту LAZY	56
2.2. Ядро іменникового шару номінативного поля концепту LAZY..	66
2.3. Ядро дієслівного шару номінативного поля концепту LAZY....	71
Висновки до розділу II	75
РОЗДІЛ III. МЕДІАЛЬНА ЗОНА НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ LAZY	
3.1. Прикметниковий шар медіальної зони номінативного поля концепту LAZY.....	78
3.2. Іменниковий шар медіальної зони номінативного поля концепту LAZY.....	83
3.3. Дієслівний шар медіальної зони номінативного поля концепту LAZY.....	91
Висновки до розділу III.....	93
РОЗДІЛ IV. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СЕМИ НЕГАЦІЇ У СЛОВНИКОВИХ ДЕФІНІЦІЯХ ЯДЕРНИХ ЛЕКСЕМ НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ LAZY ТА ЇХ СИНОНІМІВ	
4.1. Вербалізація семи негациї у словникових дефініціях прикметникового шару.....	95
4.2. Вербалізація семи негациї у словникових дефініціях іменникового шару.....	120
4.3. Вербалізація семи негациї у словникових дефініціях дієслівного шару.....	148
Висновки до розділу IV	156
РОЗДІЛ V. ПЕРИФЕРІЙНА ЗОНА НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ LAZY	
5.1. Ідіоматичні словосполучення з прикметником <i>lazy</i>	158

5.2 Ідіоматичні словосполучення з прикметником <i>passive</i>	163
5.3. Ідіоматичні словосполучення, які вербалізують значення концепту LAZY.....	171
Висновки до розділу V	176

РОЗДІЛ VI. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ LAZY У АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

6.1. Перша семема концепту LAZY: Прикметниковий шар.....	179
6.2. Перша семема концепту LAZY: Дієслівний шар	192
6.3. Перша семема концепту LAZY: Іменниковий шар.....	201
6.4. Друга семема концепту LAZY	216
6.5. Третя семема концепту LAZY.....	226
6.6. Четверта та п'ята семема концепту LAZY	231
Висновки до розділу VI	244
ВИСНОВКИ	247
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	253

ВСТУП

Пріоритетним напрямом когнітивної лінгвістики сьогодні є дослідження вербалізації концептів у різних типах дискурсу. Концепт став об'єктом досліджень Г. Фреге, П. Стросона, Дж. Остіна, П. Грайса, Дж. Лакоффа, Ю.Д. Апресяна, О. О. Близнюк, С.В.Голик, І.М. Колегаєвої, Ж. В. Краснобаєвої-Чорної, О.С. Кубрякової, Н.М. Мікави, М.М. Полюжина, А.М. Приходька, Г.І. Приходько, О.О. Селіванової, В.М. Смаглій, Л.В. Строченко, Ю.С. Степанова та багатьох інших.

Розглядаючи концепти, дослідники намагаються насамперед реконструювати ту суть, яка притаманна лексичним одиницям, у яких вони містяться (Полюжин, 215). Визначення структурних компонентів будь-якого концепту починається з виокремлення ядерної зони та периферії (ближньої та дальньої). Ядерна зона складається з поняттєвої складової, яка генералізує інформацію про об'єкт чи явище. Дослідження поняттєвої складової полягає у виокремленні семантично близьких сем, що інтерпретуються як єдина когнітивна ознака концепту. До зони периферії відносять менш значущі асоціації, дискурсивні смисли з низькою частотністю використання (Кравченко, 2008, 4; Ковальова, 2022. 169).

Концепт LAZY та мовні засоби його реалізації потребують комплексного дослідження, адже наразі наявні лише поодинокі розвідки з цього питання, зокрема датський психолінгвіст Т. Медсен, проаналізувавши наявні дефініції концепту LAZY, доходить висновку, що лінь є дуже примхливим і складним явищем, яке приписується людині на основі доволі суб'єктивних факторів, рідко пов'язаних з зусиллями та мотивацією людини у виконанні конкретного завдання. Т. Менсон вважає, що «характеризуючи інших людей як лінивих, мовець розповідає більше про себе і свою культуру, ніж про ту людину, яку вважає лінивою» (Madsen, 2018: 302). Казахські лінгвісти описали особливості вербалізації бінарних концептів *працьовитість* та *лінь* в казахській мові (Aitkulova et.al., 2023).

Водночас, вербалізація концепту LAZY засобами англійської мови ще не ставала об'єктом окремої наукової розвідки, що забезпечує **актуальність** пропонованого дослідження, присвяченого класифікації ресурсів англійської мови, що використовуються в реалізації концепту LAZY. Таким чином, актуальність дисертаційної роботи визначається пріоритетною спрямованістю сучасних лінгвокогнітивних досліджень на вивчення процесів концептуалізації та категоризації дійсності, необхідністю поглибленого дослідження певних шарів англомовної лексики. Виявлення вербалізації концепту LAZY засобами англійської мови уможлиблює розгляд феномену LAZY як логічної і прототипної категорії та як культурного концепту, вбудованих в англомовну картину світу.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідницької теми кафедри лексикології та стилістики англійської мови факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова «Системно-структурні і дискурсивно-когнітивні дослідження англомовної картини світу» (номер державної реєстрації 0119U002438). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (протокол № 2 від 19 жовтня 2021 р.).

Мета пропонованої розвідки полягає в аналізі та систематизації засобів вербалізації концепту LAZY в англійській мові.

Поставлена мета передбачала розв'язання таких основних завдань:

- 1) прослідкувати етапи становлення когнітивної лінгвістики, визначити поняття лексико-семантичного поля та концепту у сучасній лінгвістиці;
- 2) схарактеризувати ядро номінативного поля концепту LAZY (прикметниковий, іменниковий та дієслівний шари)

- 3) визначити медіальну зону номінативного поля концепту LAZY (прикметниковий, іменниковий та дієслівний шари);
- 4) описати вербалізацію сем неґації у словникових дефініціях ядерних лексем номінативного поля концепту LAZY та їх синонімів (прикметниковий, іменниковий та дієслівний шари)
- 5) визначити периферійну зону номінативного поля концепту LAZY;
- 6) проаналізувати вербалізацію концепту LAZY у англійській художній літературі.

Об'єктом вивчення є номінативне поле концепту LAZY в англійській мові.

Предмет вивчення складають лексичні та фразеологічні одиниці, що вербалізують концепт LAZY в англійській мові.

Матеріалом дослідження послужили близько тисячі прикладів вживання лексичної одиниці LAZY, її синонімів та похідних, виокремлені з художньої літератури, та дані лексикографічних джерел (тлумачних, енциклопедичних, фразеологічних та синонімічних словників та тезаурусів англійської мови).

Аналіз концептів на сучасному етапі розвитку когнітивної лінгвістики представлений синтезом **методик, прийомів і процедур**, які мають на меті інтерпретацію ментальних процесів, відображених у свідомості індивіда і вербалізованих за допомогою мовних одиниць. За І.М. Колегаєвою, конструювання номінативного поля будь-якого вербалізованого концепту має наступні етапи:

1. Вилучення із репрезентативних лексикографічних джерел номінативних одиниць, що семантично споріднені із ключовою (зазвичай іменною) лексичною одиницею-назвою концепту. Під номінативними одиницями розуміємо семми (разом із їхніми дефініціями), усталені і фразеологічні словосполучення і паремії.

2. Дефініційний аналіз номінативних одиниць із метою виокремлення ключових сем, які в різних словниках можуть бути виражені кількома неідентичними дефініційними ознаками. Вибір наскрізного в рамках поля позначення виокремлених сем. За необхідності семі можуть піддаватись подальшому аналізу другого, можливо третього ступеня глибини. В цьому разі дефініційна ознака (яка матеріалізує відповідну сему) розглядається як самостійний об'єкт подальшого компонентного аналізу.
3. Аранжування ключових сем за їхнім смисловим потенціалом: ЩО називається, ЯК характеризується, ЯКІ трансформації відбуваються в межах досліджуваного поля.
4. Структурування поля на ядро, медіальну зону і периферію.
5. Окремим етапом має бути етимологічна розвідка ядерних семем [Колегаєва, 018, 125].

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше проведено комплексний аналіз лінгвістичних засобів вербалізації концепту LAZY у британській мовній свідомості та виявлено структуру концепту LAZY з урахуванням основних положень когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології. Уперше було визначено ядро, медіальну зону та периферійну зону номінативного поля концепту LAZY (прикметниковий, іменниковий та дієслівний шари). Уперше встановлено вербалізацію сем негатиї у словникових дефініціях ядерних лексем номінативного поля концепту LAZY та їх синонімів (прикметниковий, іменниковий та дієслівний шари). Уперше розроблено класифікацію когнітивних ознак концепту LAZY, виділених на матеріалі художньої літератури. Новим є встановлення культурологічних ознак концепту LAZY в англійській культурі.

Теоретичне значення дисертації полягає в тому, що її результати становлять певний внесок у структурну семантику, зокрема, в когнітивну семантику, насамперед – концептологію.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання її положень і висновків у викладанні курсів лексикології англійської мови (розділи «Словниковий склад мови», «Семантична структура значення», «Словотвір»), стилістики англійської мови (розділи «Стилістика тексту», «Стилістична семасіологія»), культурології, лінгвокраїнознавства Великобританії, США, Австралії та Нової Зеландії, а також у спецкурсах з інтерпретації тексту, лексикографії та когнітивної семантики.

Апробацію результатів дослідження здійснено на засіданнях кафедри лексикології та стилістики англійської мови факультету романо-германської філології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (2021 – 2024 р.р.) і представлено на *сіми міжнародних науково-практичних та наукових конференціях*: III Всеукраїнська науково-практична конференція «Паралелі та контрасти. Мова, культура, комунікація» (Одеса, 2019), The X International Scientific and Practical Conference (Bulgaria, Varna, 2023), The XX International Scientific and Practical Conference «Problems of solving global problems of humanity» (Athens, Greece, 2024), The International Scientific and Practical Conference «European congress of scientific achievements» (Барселона, Іспанія, 2024), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні виклики та інноваційні стратегії у розвитку багатомовної та полікультурної компетенції» (Одеса, 2024), XVI Міжнародна наукова конференція «Іноземна філологія у XXI столітті» (Запоріжжя, 2024), X Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Виклики сучасної науки: міждисциплінарний погляд через призму іноземних мов» (Одеса, 2024).

Публікації. Основний зміст дисертації висвітлено в *одинадцяти* публікаціях авторки, десять з яких є одноосібними, три з яких опубліковано у фахових виданнях України, чотири – надруковані за кордоном; одна публікація у співавторстві входить до наукометричних баз «Scopus». Загальний обсяг публікацій – 2,2 друкованих аркуша.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, шести розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу. Обсяг тексту дисертації складає 255 сторінок, загальний обсяг дисертації разом зі списком використаної літератури становить 273 сторінки. Список використаних джерел налічує 156 позицій, з них 62 іноземними мовами. Список джерел ілюстративного матеріалу включає 41 найменування.

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, окреслено мету й завдання роботи, встановлено об'єкт і предмет розвідки, описано матеріал та методи його дослідження, розкрито новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, розкрито апробацію роботи та висвітлено її структуру.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження концепту LAZY»** висвітлено становлення когнітивної лінгвістики, розкриті поняття лексико-семантичного поля та концепту в сучасній лінгвістиці, описано методи дослідження концепту LAZY.

У **другому розділі «Ядро номінативного поля концепту LAZY»** аналізуються ядро прикметникового шару номінативного поля концепту LAZY, ядро іменникового шару номінативного поля концепту LAZY та ядро дієслівного шару номінативного поля концепту LAZY.

У **третьому розділі «Медіальна зона номінативного поля концепту LAZY»** обговорюється медіальна зона прикметникового шару номінативного поля концепту LAZY, медіальна зона іменникового шару

номінативного поля концепту LAZY та медіальна зона дієслівного шару номінативного поля концепту LAZY.

У четвертому розділі «**Вербалізація семи негації у словникових дефініціях ядерних лексем номінативного поля концепту LAZY та їх синонімів**» висвітлюється вербалізація семи негації у словникових дефініціях прикметникового шару, семи негації у словникових дефініціях іменникового шару та семи негації у словникових дефініціях дієслівного шару.

У п'ятому розділі «**Периферійна зона номінативного поля концепту LAZY**» аналізуються ідіоматичні словосполучення з прикметниками *lazy* та *passive*, а також ідіоматичні словосполучення, які вербалізують значення концепту LAZY.

У шостому розділі «**Вербалізація концепту LAZY у англomовній художній літературі**» аналізуються семми концепту LAZY (прикметниковий, дієслівний та іменниковий шари) в контексті сучасних англomовних художніх творів.

У **Висновках** наведено підсумки та результати дисертаційного дослідження, визначені перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ LAZY

1.1. Становлення когнітивної лінгвістики

Когнітивна лінгвістика є відносно молодим напрямом лінгвістичної науки, який швидко розвивається. Т.В. Монахова стверджує, що когнітивна лінгвістика виникла у 70-ті роки ХХ ст. і відправною точкою вважає створення терміну “когнітивна граматика” у статті Дж. Лакоффа та Г. Томпсона “Представляємо когнітивну граматику”, в якій поняття когнітивна лінгвістика та когнітивна граматика ототожнюються [Монахова, 2010]. Це були перші дослідження нового напрямку, до яких також відносимо дослідження Р. Ленгекера, Р. Джеккендоффа, Ч. Філлмора, У. Чейфа та ін. [Langacker, 1987], [Langacker, 1988], [Fillmore, 1981], [Jackendoff, 1993], [Jackendoff, 1995], [Chafe, 1987]. Згодом ці дослідження були визнані фундаментом та класикою даного напрямку. Ці дослідження фокусувалися на проблемах відношення мови та свідомості, які не могли бути пояснені виключно за допомогою структурних внутрішніх властивостей, характерних для мови. Вчені намагалися дослідити зв'язок структури мови та того, що оточує мову, знаходиться поза її межами. Таким чином, причиною виникнення когнітивної лінгвістики В. Еванс вважає незадоволення формальними підходами до мови [Evans, 2006, 11].

Когнітивна лінгвістика як наука зароджується на симпозіумі у Дуйсбурзі 1989 р., організованим Рене Дирвенем, де було засновано журнал “Когнітивна лінгвістика” і Міжнародну асоціацію когнітивної лінгвістики [Монахова, 2010, 29].

Когнітивна лінгвістика була заснована як окрема галузь мовознавства на засадах когнітивної науки, яка виникла у США після Другої світової війни і була обумовлена необхідністю швидкої обробки величезної

кількості інформації та створення потужних обчислювальних машин, а також проблемою налагодження ефективного зв'язку. Мовознавці, математики, кібернетики, фахівці з теорії інформації та математичного моделювання намагалися провести паралель з розумом людини, зрозуміти, як людина здатна обробляти, пам'ятати та використовувати гігантські об'єми інформації з її обмеженими властивостями та в обмежені проміжки часу. Таким чином, дослідники порівнюють розум людини з обчислювальним пристроєм та вивчають природу внутрішніх уявлень та розумових здібностей людини [Селіванова, 2006, 365-366].

У словнику “Encyclopedia of Language and Linguistics” за редакцією Р. Ешера когнітивна наука має наступне визначення: “Когнітивна наука — це міждисциплінарне наукове дослідження розуму, в основі якого лежать концепції і методи штучного інтелекту та інформатики, лінгвістики, психології, філософії, нейронаук і антропології” [веб-посилання].

На думку О. Кубрякової та О. Селіванової, когнітивна наука є “наднаукою”, “парасольковою” галуззю, яка поєднує методи дослідження різних дисциплін для вивчення процесів пізнання, обробки та зберігання інформації [Кубрякова, 2012, 9], [Селіванова, 2006, 367].

Когнітивізм, за А. Зеленько, спонукає досліджувати людину як систему перероблення інформації, а поведінку пояснювати за допомогою внутрішніх станів людини. І саме використання мови вчений пов'язує з обробкою та зберіганням інформації. Когнітивісти, на думку вченого, протиставлять себе біхевіористам та нейропсихологам тим, що послуговуються термінами, що позначають ментальні процеси, і водночас термінами з комп'ютерної науки, такими як “скріпт”, “фрейм”, “схема”, тощо для інтерпретації пізнавальних процесів людини. Таким чином, когнітивізм стає “комп'ютерною стилістикою” [Зеленько, 2010, 270-272].

За О. Селівановою головним джерелом когнітивної лінгвістики стала комп'ютерна наука та комп'ютерна лінгвістика, що розробляє

“автоматизовані методи зберігання, обробки, переробки і використання лінгвістичних знань й інформації, репрезентованої знаками природної мови” [Селіванова, 2006, 367-368]. Комп’ютерна лінгвістика використовує логічні, графічні та інші дискретні математичні представлення для моделювання функціонування мови на різних рівнях лінгвістичного дослідження [веб-посилання].

Є. Карпіловська вказує, що застосування такого дослідницького інструмента як комп’ютер, уможлиблює створення нових методів дослідження, аналізу та синтезу для розв’язання теоретичних завдань сучасного мовознавства [Карпіловська, 2006, 9]. Науковиця підкреслює міждисциплінарний характер комп’ютерної лінгвістики, вказуючи на той факт, що предмет та об’єкт дослідження комп’ютерної лінгвістики (мова) знаходяться в галузі лінгвістики, а інструмент дослідження (комп’ютер) та методи дослідження дотичний до інформатики та інших наук, спрямованих на роботу з моделюванням та створенням штучного інтелекту. Сам штучний інтелект є комп’ютерним аналогом мозку людини [там само, 106].

О. Селіванова також стверджує, що й когнітивна психологія, що також вивчає пізнавальні процеси людини, є важливим джерелом когнітивної лінгвістики. Когнітивна психологія також перебувала під впливом комп’ютерної науки на початку свого існування, що й стало причиною ототожнення пізнавальних процесів людини з роботою комп’ютера і пояснення ментальних процесів за допомогою комп’ютерного і математичного моделювання [Селіванова, 2006, 367-368].

А. Зеленько визначає когнітивну психологію як науку, що використовує арсенал перероблення мовної інформації для побудови моделей, що зовні відтворюють людську поведінку в процесі розв’язання інтелектуальних завдань. Дослідник зазначає, що когнітивна психологія у 60-ті роки ХХ ст. зробила великий внесок у розвиток когнітивізму як наукової течії, показавши можливості нової метамови і обчислювально-

пошукового підходу до вивчення пізнавальних процесів людини: “організми використовують внутрішні вияви (репрезентації) та здійснюють обчислювальні операції над репрезентаціями подібно до ЕОМ” [Зеленько, 2010, 271]. Мова, на думку вченого, використовується в усіх сферах діяльності людини і тому відображає поведінку людини найбільш повно [там само, 270-272].

Ще одним джерелом когнітивної лінгвістики є генеративна граматики Н. Хомського. Дослідники зауважують, що “когнітивна лінгвістика, яка виникла у США наприкінці 70-х – на початку 80-х р. є відбитком деяких ідей теорії генеративної граматики, зокрема, уявлення про мову як механізм породження, ментальну репрезентацію граматики окремого мовця, моделювання цих ментальних процесів” [Семчинський, 1996, 6].

В основі генеративної граматики лежить концепція про систему граматичних правил та їх трансформації для побудови правильних граматичних конструкцій. Поняття синтаксису є ключовим для цієї дисципліни. Однак, на відміну від когнітивної лінгвістики, генеративна граматики заперечує залежність мовної системи від загальних когнітивних механізмів [Мельничук, 2021, 68-71]. Вчення генеративної граматики та генеративної лінгвістики, за А. Зеленько, ґрунтується на кількох протиставленнях, наприклад, компетенція, або знання мови, та використання мови в мовній діяльності [Зеленько, 2010, 217].

За визначенням цього вченого, когнітивна лінгвістика є міждисциплінарним напрямом, який поєднує в собі лінгвістику, психологію, нейрологію, науку про штучний інтелект, психолінгвістику, фізіологію та математику. Для цього напрямку мова є загальним когнітивним механізмом, а головним завданням є вивчення, опис та пояснення механізмів засвоєння людиною мови та структура цих механізмів [там само, 270-272].

О. Селіванова визначає когнітивну лінгвістику як галузь мовознавства, що вивчає мову як інструмент отримання, зберігання, обробки, переробки і використання знань і яка досліджує способи концептуалізації та категоризації світу та внутрішніх уявлень та переживань людини певною мовою. Об'єктом когнітивної лінгвістики дослідниця вважає мову, а предметом – співвідношення когнітивних механізмів свідомості з природною мовою і її мовленнєвою реалізацією. Мова є пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань, але вона є не лише внутрішньою здатністю людини. Мова надана людині ззовні та створена незалежно від конкретного індивіда, нав'язуючи йому при засвоєнні свій спосіб категоризації і концептуалізації світу та внутрішнього рефлексивного досвіду етносу [Селіванова, 2006, 365-371].

В. Еванс зазначає, згідно з когнітивною лінгвістикою, у вивченні мови, розуму та їх взаємодії найважливішу роль займають мислення, концептуальні процеси та втілений досвід. Ідея втілення досвіду, зазначає дослідниця, означає, що ми маємо видо-специфічний погляд на світ завдяки унікальній природі наших фізичних тіл. Іншими словами, наше тлумачення реальності опосередковується значною мірою через природу нашого тіла [Evans, 2006, 22]. В. Еванс також вважає важливим таке положення когнітивної лінгвістики, що мова відображає моделі мислення, таким чином, вивчати мову означає вивчати моделі концептуалізації. Мова відображає й певні фундаментальні властивості та риси розуму людини [там само, 5-6].

Основним поняттям когнітивної лінгвістики А. Зеленько та О. Селіванова називають пізнавальний процес, в результаті якого людина набуває досвід та знання шляхом сприйняття світу органами чуття, обробки і переробки набутих знань на підставі внутрішнього рефлексивного досвіду, систем категоризації та концептуалізації, а також мовної інтерпретації та переінтерпретації – когніцію. Когніція спричиняє у людині

сміслоутворення та переробку отриманих знань через призму певної культури, таким чином, роблячи знання спільним набутком членів цієї культури [Зеленько, 2010, 272-273], [Селіванова, 2006, 371].

Н. Коч приводить наступні завдання когнітивної лінгвістики: 1) вивчення специфіки кодування інформації в свідомості людини за допомогою мовних кодів; 2) опис “ментального лексикону” носіїв конкретної мови; 3) вивчення механізмів кореляції мислення та граматичної системи мови; 4) визначення особливостей категоризації та концептуалізації фрагментів дійсності в концептуально-мовних картинах світу; 5) аналіз базових елементарних одиниць когніцій, зокрема, концептів, фреймів, слотів та ін. Останнє завдання передбачає виділення та аналіз концептів та інших ментальних одиниць свідомості на матеріалі текстів різних жанрів в межах конкретних дискурсів [Коч, 2021, 10-11].

Принципами когнітивної лінгвістики О. Селіванова називає когнітивізм та конекціонізм, а також модуляризм та холізм. Когнітивізм розглядає людину як інформаційну систему переробки, а ментальні процеси як інформаційні стани, що мають три компоненти: інформацію на вході, операції й інформацію на виході, тобто, є спрощеним розумінням психічної діяльності людини. Конекціонізм аналізує ментальні процеси людини на підставі конекцій нейронної мережі мозку, визнає одночасну переробку отриманої від різних джерел інформації різними процесорами та їхню взаємодію. За принципом модуляризму, у мовленнєвому механізмі людини є незалежні системи обробки вихідної інформації, модулі, кожен з яких має специфічну структуру і відповідає за певну функцію сприйняття, в той час як принцип холізму полягає в розгляді людської свідомості як цілісної системи [Селіванова, 2006, 372-377].

Внаслідок інтегрування когнітивної лінгвістики з іншими галузями мовознавства, виникають її нові напрями, як, наприклад, когнітивна семантика, когнітивна лексикологія, когнітивна фонетика, когнітивна

семасіологія, когнітивна ономаціологія, когнітивні аспекти граматики, стилістика та ін. [там само, 377].

1.2. Поняття лексико-семантичного поля у сучасній лінгвістиці

У контексті когнітивно-орієнтованої лінгвістики другої половини ХХ століття стало актуальним вивчення мови через лексико-семантичні поля (ЛСП), що становлять структуровану сукупність лексичних засобів, які виражають певне поняття. Лексико-семантичне поле є одним із фрагментів мовної картини світу й одним з основних засобів вербалізації концепту. Воно являє собою сукупність мовних одиниць, об'єднаних загальною (інтегральною) семантичною ознакою, що розрізняються окремими (диференціальними) ознаками, які відображають у мові певний фрагмент дійсності. Структурна ізоморфність ЛСП і поняття, яке воно виражає, уможлиблює продуктивно використовувати ЛСП при моделюванні понятійної складової концептів і дослідженні картини світу носіїв мови.

Розуміння системних відносин між мовними елементами пов'язують з описом мови наприкінці ХІХ – початку ХХ в. у роботах Ф. де Соссюра та І.А. Бодуена де Куртене [De Courtenay, 1972; De Saussure, 1983]. Системність мови проявляється, зокрема, у лексичній парадигмі, оскільки складність лексичної системи тієї чи іншої мови зумовила створення її різних моделей. Як відомо, мовна система – це сукупність мовних одиниць, проте система це не будь-яка сукупність, а тільки певним чином упорядкована. Слова об'єднуються у тематичні групи, семантичні поля, лексико-семантичні поля, функціонально-семантичні поля, лексико-семантичні групи та. т.і. Підґрунтям таких об'єднань слугують певні загальні та диференціальні ознаки мовних одиниць.

Об'єднання мовних одиниць лінгвістами в різноманітні групи (інваріантні, функціональні, структурно-функціональні, функціонально-

інваріантні, асоціативні) сприяло виникненню польового розгляду мовних явищ.

На теорію поля та системності лексики вплинули такі німецькі лінгвісти як Г. Остгоф, К. Мейєр, Г. Шпербер, Й. Трір, Г. Іпсен, В. Порціг. Г. Остгоф стверджував, що у мові існують системи значень [Osthoff, 2014]. Він, так само, як і Й. Трір, послуговувався терміном «семантична система». Г. Шпербер створив теорію про існування полів значень. Основоположником теорії поля вважається Й. Трір, який розробив і застосував нові принципи системного аналізу лексики. В основі його теорії є положення, що слова у свідомості людини існують не розрізнено, а у зв'язку між собою, і значення слова визначається його оточенням [Trier, 1931]. Термін «семантичне поле» був введений Г. Іпсеном у праці “Der Alte Orient und die Indogermanen” у 1924 р. Він визначав семантичне поле як сукупність слів зі спільним значенням [Ipsen, 1924].

Зв'язок слів у межах поля здійснюється за лінією встановлення спільної, однакової частини в їхніх лексичних значеннях, через наявність певного об'єднувача групи слів. Семантичне поле реалізується в мові, але існує у голові людини, тобто як когнітивна одиниця мислення, що бере участь у формуванні певного поняття.

На початку ХХ ст. польовий метод активно розроблявся передусім німецькими вченими. Й. Трір розглядав сукупність слів у їхніх предметно-поняттєвих зв'язках, В. Порціг досліджував окреме слово в його семантико-синтаксичних зв'язках, А. Йоллес пов'язав поле з етимолого-словесно-утворювальним аналізом слова. Однак засновником польового методу вважається Й. Трір, згідно з роботами якого система мови поділяється на понятійні (семантичні) і словесні (лексичні) поля. Ці поля є ізоморфними, і значення фактично ототожнюється з поняттям.

Й. Трір ввів поняття лінгвістичного поля, тобто частину загальної лексики, де ступінь важливості окремої лексичної одиниці визначається

сусідніми одиницями. Крім того, великий німецький вчений стверджував, що поля утворюють ділянки слів, які нагадують мозаїку, мають чіткі межі без проміжків і перетинів, а зміна одного компонента або його вилучення в межах поля автоматично призводить до зміни всієї системи [Trier, 1931]. Тріра цікавили окремі елементи, що утворюють ширші та вищі кільця одиниць. Його концепція поля зводилася до того, що словниковий склад синхронічної стадії мови є семантично та ієрархічно впорядкований. Більше того, зміст різних одиниць, що належать до поля, визначається шляхом взаємного розмежування, з урахуванням інших сусідніх одиниць [там само]. Цікаво відзначити, що сам Й. Трір – засновник теорії поля – не використовував термін семантичне поле, а радше термін лінгвістичне поле.

Концепція поля В. Порціга зовсім іншого типу, ніж у Й. Тріра. В. Порціг знаходить певні «суттєві семантичні зв'язки» між дієсловами та іменниками або між прикметниками та іменниками. “To go” передбачає “the feet”, “to grasp” передбачає “the hand”, а “blond” (у німецькій та англійській мовах) передбачає “the hair”. Ці зв'язки формують базові артикуляції системи значень, і тому Порціг називає їх «елементарними семантичними полями» (*elementare Bedeutungsfelder*). Ядро такого семантичного поля може складатися лише з дієслова або прикметника, оскільки ці класи слів виконують предикативну функцію і тому менш неоднозначні, ніж іменники. Можна хапати тільки рукою, але рукою можна робити багато інших речей [Porzig, 1948].

Й. Трір протестує проти використання В. Порцігом терміну «поле» в цьому новому значенні. Й. Трір засновує свою теорію на всій лексиці, поділяючи її на великі польові одиниці, і підрозділяючи їх, поки не дійде до найменших одиниць – окремих слів. Поле В. Порціга, з іншого боку, складається з примітивних конкретних ситуацій, позначених мовними засобами. За допомогою нього мовна спільнота досягає успіху в осягненні вищих і більш абстрактних сфер.

У своїй наступній книзі «Диво мови» В. Порціг реагує на цей протест, називаючи поле Тріра «роз'єднуючим» (aujteilend) на противагу своєму власному «інклюзивному» (einbegreifend) [Porzig, 1957, 72].

Отже, згідно з В. Порцігом, семантичні поля як переплітаються, так і накладаються один на одного. Однак, польські дослідники К. Клепарські та А. Русинек зазначають, що основною одиницею його аналізу є не поле, а слово – автономний елемент, тому В. Порціг звертає особливу увагу на роль стилістичних і словотвірних чинників, які, ймовірно, мають великий вплив на організацію полів, що входять до наборів спеціалізованих, розмовних або орнаментальних виразів [Kleparsky, Rusichek, 2007].

У німецькій лінгвістиці термін «поле» також асоціювався з теоріями Лео Вайсгербера та його учнів. У той час було виокремлено три типи поля:

- 1) Поле як квазіпросторова організація лексичних одиниць; простір може бути лінійним – в оцінних предикатах або оцінках, двовимірним або тривимірним – у кольоропозначеннях і гендерних термінах, або багатовимірним – у матриці ознак (ці поля є статичними лексичними полями).
- 2) Поле може мати пріоритетну вісь, яка відповідає часу висловлювання (базова одновимірність (one-dimensionality) мови, на якій наголошував де Соссюр).
- 3) У діахронічному аналізі поля, описані в пункті 1, можуть зазнавати змін, тобто відповідні ділянки розширюються/звужуються, змінюються взаємозв'язки в полі. Такі поля називаються діахронічними [Weisgerber, 2008].

Отже, відповідно до напрямів дослідження поля можна виокремити парадигматичний (Й. Трір і Л. Вайсгербер) і синтагматичний (В. Порціг) підходи. Проте, ці концепції поля німецьких учених піддавалися критиці у зв'язку з тим, що вони використовувалися для підтвердження ідеалістичної тези про «проміжний мовний світ» (*die sprachliche Zwischenwelt*). У

виділенні полів простежується певний суб'єктивізм, неможливість охопити ними весь лексичний склад, існує недооцінка самотійної ролі окремого слова. Як вказує сучасний німецький лінгвіст В. Вільдген, в класичному понятті семантичного поля не відображаються полісемія та розпливчастість. В одно- або двовимірному полі межою між двома елементами є точка або лінія, а сусідство вважалось єдиним дозволеним відношенням. Проте, як справедливо зазначає лінгвіст, у семантичному полі може існувати багато різних відношень (гіпонімія, антонімія, контраст; центральна, периферійна організація тощо), більше того, співіснує багато конотативних і прагматичних нюансів значення. Цілі структури стають хаотичними [Wildgen, 2000].

Тим не менш, суперечливі ідеї теорії семантичного поля послужили поштовхом до плідних розробок цієї теорії в роботах подальших дослідників. Р. Робінс правий в тому, що теорія семантичних полів покликана продемонструвати, що лексичний склад мови в будь-який час її розвитку – не просте скупчення незалежних елементів і що значення слів не завжди можна однозначно трактувати [Robins, 1979, 48].

Парадигматичний і синтагматичний підходи до розгляду полів – не єдина тенденція. Датський науковець Ф. Єсперсен першим запропонував розглядати поле як міжрівневе явище. У полі він виділив домінанту, тобто конститuent, найбільш спеціалізований для вираження даного значення, такий, що передає значення найбільш однозначно, що систематично використовується. Дослідник наголосив, що навколо домінанти групуються найбільш тісно пов'язані з нею конституенти, що утворюють ядро поля. Конституенти, віддалені від ядра, розміщуються на периферії поля [Jespersen, 1992].

У 60-х роках минулого століття чеський лінгвіст О. Духачек зосередив свою увагу на семантичному полі краси у французькій мові і довів, що жодне з більш ніж двохсот наведених ним слів не відноситься до

одного і тільки одного поняття краси. Тому, незважаючи на об'єднання в єдине поняттєве лінгвістичне поле безлічі слів, що виражають одне загальне поняття, автор констатує, що жодних суворих меж між словами окремих полів установити не можна [Ducháček, 1961]. О. Духачек наголошує, що семантичні поля зазвичай мають деяке відносно чітке ядро і нечіткі взаємно перетинаючі межі. Це створює умови для міграції слів з одного поля в інше [там само].

О. Духачек також розмежовував завдання синхронного і діахронного вивчення полів: завданням синхронного напрямку він вважав вивчення визначення структури даного поля, а діахронного – з'ясування того, яку роль відіграє поява в даному полі одних і зникнення інших лексем [Ducháček, 1960].

Польовий метод застосовують також англійські та американські лінгвісти. Британський лінгвіст Дж. Лайонз, коментуючи існування великої кількості праць із дослідження лексичних систем, зазначає, що словники різних мов (принаймні в певних полях) не є ізоморфними, існують семантичні розмежування в певних мовах, які не є характерними для інших мов; більше того, категоризація конкретних полів різними мовами може здійснюватися в різний спосіб [Lyons, 1977]. Дж. Лайонз наголошував, що теорія поля пов'язана з аналізом смислу [там само, 252]. Набір лексем будь-якої мови, які покривають певну концептосферу і парадигматично та синтагматично структуровані, вчений називав лексичним полем [там само, 268].

Перевага методу семантичного поля полягає в тому, що воно надає огляд концептуальної області і дозволяє побачити зв'язки між різними лінгвістично закодованими концептами в мові. Дослідження семантичного поля, як правило, передбачає врахування його внутрішньої структури з підполями, які мають одну або кілька спільних ознак. Як справедливо зазначає шведський дослідник Дж. Олвуд, ці ознаки здебільшого можна

виокремити і покласти їх в основу функціонального аналізу слів у полі. Вчений стверджує, що семантичні поля зазвичай організовані навколо «типів значення», які визначаються конкретними прикладами контекстуально визначеного значення за допомогою процесу абстрагування або узагальнення, який, в першу чергу, здійснюється лінгвістом, але може здійснюватися і звичайними користувачами мови. Таким чином, на думку Дж. Олвуда, аналіз здійснюється на відносно абстрактному узагальненому рівні, де конкретний контекст є лише відправною точкою [Allwood]. Втрату інформації, пов'язану з таким підходом, можна певною мірою виправити, вивчаючи значення у більш чутливий до контексту спосіб, наприклад, у формі «потенціалів значення», про це стверджують Р. Ромметвайт [Rommetveit, 1974] та Дж. Олвуд [Allwood, 1989].

Аналіз найважливіших праць сучасних мовознавців свідчить про низку підходів до систематизації лексики в лінгвістиці. У сучасній науці про мову лексичні одиниці розглядаються як: 1) конституенти семантичного поля – т. зв. *польовий підхід* [Admoni, 1995; Lehrer, 1974; Lyons, 1977; Караулов, 1981; Купіна, 2019; Тарасова, 2006]; 2) *носії елементарних смислів*, що утворюють семантичну структуру лексеми [Апресян, 1995; Кардащук, 2006; Семашко, 2009]; 3) компоненти *лексико-семантичної або тематичної групи* [Багмут, 2007; Ментинська, 2020; Hromovenko, 2020; Smaglii, 2020].

У працях як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів ХХ ст. було досліджено системні зв'язки, які існують між словами, проте інтерес до семантичних полів (СП) як способів об'єднання лексики в мові, тим не менш, не слабшає і в ХХІ ст. В такого роду дослідженнях досі є лакуни: численні дослідження в галузі СП, ґрунтовані на семасіологічному й ономастіологічному підходах, виокремлюють його структуру, визначають характер семантичних відносин між елементами, описують як універсальні, так і національні концепти, що входять до тих чи інших СП у різних мовах,

але не завжди пояснюють характер функціонування мовних одиниць у мовленнєвій діяльності, мало використовують у якості джерел конститuentів поля художні та інші тексти. Стососовно ступіня розробленості проблеми СП необхідно підкреслити, що лінгвісти не дійшли ні до однозначного визначення, ні до єдиної класифікації, ні до згоди щодо критеріїв визначення меж СП і принципів добору конститuentів того чи іншого СП.

У XXI ст. теорія СП збагачується доробками англійських [Nerlich, Clarke, 2000]; американських [Blanc, 2003; Jackendoff 2002]; французьких [Schwischay, 2001], польських [Kleparsky, Rusichek, 2007], ізраїльських [Meir, 2007] та українських [Веремчук, 2017; Нромовенко, 2020; Smaglii, 2020] вчених.

У *лексико-семантичній* теорії Р. Джекендоффа ситуація кодується в термінах основних концептуальних функцій, навколо яких організуються ситуації, аргументи цих функцій та ознаки семантичного поля. Концептуальні функції визначають тип ситуації, вираженої предикатом, і визначають (кількість і тип) аргументів, які беруть участь у події. Функція семантичного поля «...визначає характер аргументів і тип висновків, які можуть бути зроблені» [Jackendoff 2002, 360].

У сучасній лінгвістиці предметом дослідження в теорії поля є *лексичні одиниці*, об'єднані на основі спільності значення, яке вони виражають (семантичний принцип) або за спільністю виконуваних ними функцій (функціональний принцип), або на основі комбінації двох ознак (функціонально-семантичний принцип). Поля, виражені на підставі цих ознак, являють собою семантичні системи утворення, що характеризуються специфічними зв'язками і відносинами елементів.

На думку американського дослідника Р. Джекендоффа, окрім визначення характеру аргументів, семантичні поля часто визначають конкретний лексичний вибір. Наприклад, у реченнях на позначення станів

в англійській мові кожне семантичне поле використовує свій прийменник (або взагалі не використовує). Вибір дієслова також може варіюватися залежно від поля: дієслово *go* використовується в просторовому, посесивному та ідентифікаційному полях, але в часовому полі використовується інше дієслово [Jackendoff 2002, 359]. Р. Джекендофф пояснює цю різницю природою семантичного поля. Він зазначає, що приналежність, наприклад, на відміну від простору, є переривчастою; немає проміжних точок між одним володарем та іншим. Отже, єдиними конкретними точками в плані приналежності є початкова та кінцева точки, тобто колишні або майбутні власники [Jackendoff 2002, 361].

На думку ізраїльської дослідниці І. Меір, вплив семантичних полів в англійській мові в основному стосується типів аргументів і можливих висновків, лексичного вибору та деяких аспектів синтаксичної структури речень [Meir, 2007, 350].

Сучасні українські дослідники лексико-семантичних полів аналізують такі англомовні поля, як «космос» [Веремчук, 2017], «катастрофа» [Дашкова, 2022], «коштовне каміння» [Строченко, 2008], «кров» [Новаковська, 2016], «безпека» [Лектоваров, 2015], «жестикуляція» [Попік, 2016], україномовні поля «рух», «мислення», «говоріння» [Кочерган, 2003], поля «життя» та «смерть» [Близнюк, 2008] на матеріалі української та італійської мов та інші.

Незважаючи на різницю в підходах до розгляду СП, переважна кількість дослідників підґрунтям об'єднання елементів, що розглядаються як поле, вважають спільну диференціальну ознаку. Однак, ця ознака може бути як лінгвістичною, так і екстралінгвістичною. Оскільки поле характеризується взаємодією (атракцією або тяжінням) між певними елементами, як поля в мові можна інтерпретувати лише деякі інваріантні та функціонально-інваріантні групи.

Традиційно більшість учених терміни семантичне поле та лексико-семантичне поле розглядають як синоніми. Деякі лінгвісти не розділяють ці терміни взагалі. Наприклад, Ю. Караулов не розділяє поняття «семантичне поле» і «лексико-семантичне поле», вважаючи їх синонімами. Під семантичним (лексико-семантичним) полем він розуміє групу слів однієї мови, тісно пов'язаних одне з одним за змістом [Караулов, 1981]. Однак у деяких випадках знаходимо вказівку на відмінність лексичного та семантичного полів і досвід аналізу цих відмінностей [Schwischay]. Очевидно також, що не існує суворих протиставлень семантичних і понятійних полів. Про це можна прочитати в працях Й. Тріра, О. Бондарка та інших лінгвістів [Trier, 1931; 18; Бондарко, 1999]. Однак у деяких працях дослідники знаходять відмінності в цих типах полів [Schwischay, 2001].

Французький лінгвіст Б. Швіше визначає семантичне поле як певну замкнену систему, що пов'язує лексичне поле і концептуальне поле; тією мірою, якою концептуальне поле можна позначити одним словом (а не парафразою), семантичне поле – це зв'язок між сукупністю спеціальних термінів і узагальнювальним терміном [Schwischay, 2001].

За М. Кочерганом, лексико-семантичне поле – це «сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді і спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ» [Кочерган, 2003, 265-266]. Лексико-семантичне поле має семантичну ознаку, яка є спільною для всіх одиниць поля і об'єднує їх. Ця ознака має різні назви: класема (В. Гак, І. Арнольд), маркер (Дж. Катц, Дж. Фодор), групова диференційна ознака (О. Селіверстова), архісема (З. Попова, М. Кочерган) та ін.

О. Бондар у колективному навчальному посібнику «Сучасна українська мова» визначає лексико-семантичне поле як відносно автономну сукупність лексем, що об'єднані спільною гіперсемою [Бондар, 220].

На думку К. Дашкової, лексико-семантичне поле є набіром одиниць, об'єднаних семантичними зв'язками [Дашкова, 2020, 57].

Е. Веремчук розуміє лексико-семантичне поле як сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту та відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ [Веремчук, 2017, 63].

Нам імпонує визначення семантичного поля, надане С. Семчинським, згідно з яким воно є одним з способів системних зв'язків у лексиці. На думку дослідника, семантичне поле – це сукупність лексем, яка створює «тематичну» групу, що стосується якогось елемента фізичної чи психічної діяльності людини [Семчинський, 1996, 194].

Лексико-семантичне поле (ЛСП) містить **ядро**, яке складається з найважливіших слів, що мають сильні семантичні відношення, та **периферію**, яка складається з менш важливих слів, які часто належать і до інших лексико-семантичних полів. С. Семчинський зазначає, що ядро лексико-семантичного поля складається з морфологічно простих слів широкої сполучуваності та широкого спектру значення [Семчинський, 1996, 194]. Зазвичай периферійна зона є кількісно більшою за ядерну. Розмежування ядра та периферії ЛСП здійснюється на основі наступних критеріїв: частотність, семантичний зміст та багатозначність. На думку дослідниці С. Денисової, ядерно-периферійна структура організована за принципом градуювання – ступеня значущості ознак: центр включає в себе ознаки високої детермінованості, периферія об'єднує ознаки з високим рівнем варіативності [Денисова, 1996, 123].

Лексико-семантичне поле існує в межах парадигматичних та синтагматичних відносин. Парадигматичні відносини в лексико-семантичному полі – це відношення між словами та групами слів, що базуються на спільності або протилежності їх значень. У межах лексико-семантичних полів виокремлюють лексико-семантичні групи, які містять

слова, тісно пов'язані між собою, в яких, в свою чергу, виокремлюють лексико-семантичні категорії, що складаються з *синонімічних пар, антонімічних пар, гіпонімів* [Кочерган, 2003, 265-266].

Розподіл лексики мови на семантичні поля передбачає послідовне розбиття множини слів на підмножини. Найзагальніші класи слів-понять підрозділяються на великі категорії, а ті, своєю чергою, на більш часткові тощо. Виокремлення в межах лексико-семантичної парадигми різних груп, які представляють самостійні підсистеми, втілене у можливості диференціювати в ЛСП як макрополі не тільки ядро та периферію, а ще й мікрополя, що репрезентують його деталізацію і також структурно організовані [Лисиченко, 1997; Семчинський, 1996]. Це явище є причиною багатомірності ЛСП. Л. Лисиченко, С. Семчинський, та інші вчені в макрополі виокремлюють ще менші структурні утворення: *тематичні групи, лексико-семантичні групи, лексико-граматичні групи* [Лисиченко, 1997, 121; Семчинський, 1996, 142].

До *тематичної* групи належать слова різних частин мови, пов'язані спільною частиною дійсності. На слушну думку С. Семчинського, в цих групах особлива увага приділяється «денотативному компонентові» значення. Таке об'єднання слів представляє частини лексики, для якої важливішими є не лексико-семантичні зв'язки в середині парадигми, а зв'язок денотатів у позамовній дійсності, а між номінаціями в таких системах відзначають переважно гіпонімію [Семчинський, 1996, 142]. Якщо тематична група є об'єднанням слів, що ґрунтується не на мовних лексико-семантичних зв'язках, а на позамовних, тобто на класифікації самих предметів і явищ зовнішнього світу, то лексико-семантичною групою називають найбільшу за кількістю своїх членів організацію слів, що об'єднана спільним (базовим) семантичним компонентом [Веремчук, 2017].

Лексико-семантичні групи (ЛСГ) вивчаються не менш інтенсивно, ніж СП. Лексико-семантичною групою вважають лексичне об'єднання з

однорідними, порівнянними значеннями. Це може бути будь-який семантичний клас слів (лексем), об'єднаних хоча б однією спільною парадигматичною семою. У ЛСГ слова вступають і в парадигматичні, і в синтагматичні відносини. Загальною характеристикою ЛСГ є подібність синтагматичних характеристик. Наявність спільних семантичних компонентів у змісті лексичних значень слів зумовлює способи їхнього функціонування у складі одиниць вищого рівня – реченнях.

Оскільки складові лексико-семантичного поля виділяються на основі спільної семи, то одиницями відбору поля є *семемі*, тобто, лексико-семантичні варіанти слова – за М. Кочерганом, це всі окремі значення слова [Кочерган, 2003, 270].

Згідно з А. Бондарком, у поля є наступні *ознаки*: спільність семантичних функцій елементів, взаємодія граматичних і лексичних елементів, членування, центр-периферія, поступові переходи від одних угруповань до інших, часткові перетини, спільні сегменти [Бондарко, 1999].

Таким чином, ЛСП слід розуміти як сукупність лексем, ієрархічно розташованих, що має центр та периферію, а також дифузну зону. Ці компоненти об'єднані в групи спільною семантичною ознакою та розрізняються за диференційними ознаками.

І. Багмут називає наступні *етапи* виділення одиниць ЛСП:

- 1) визначення понятійної основи аналізованого об'єднання;
- 2) інтуїтивний відбір одиниць, які підпадають під це поняття;
- 3) уточнення принципів і критеріїв виділення семем;
- 4) фільтрування одиниць;
- 5) укладання остаточного списку [Багмут, 2007, 167].

При встановленні обсягу розширеного ЛСП – як поєднання слів одного чи кількох лексикограматичних розрядів певної мови, що тісно пов'язані між собою за смислом і мають спільний семантичний компонент, – головними І.В. Багмут вважає такі *принципи*:

- 1) Ономасіологічний (в основу відбору одиниць покладено співвіднесеність слів із певним поняттям).
- 2) Семасіологічний (до складу поля належать усі слова, які мають у своїй семантичній структурі цю інтегральну ознаку).
- 3) Принцип узуальності (обсяг розширеного ЛСП може бути визначений на підставі аналізу словникових дефініцій. Лексема, зафіксована у словнику, слугує семантичною етикеткою для називання усього обсягу референції та денотативно-сигніфікативного простору, які пов'язані з цим словом у мозку мовця).
- 4) Принцип граматичної неоднорідності (для максимального охоплення мовних засобів вираження ЛСП).
- 5) Принцип семемної неоднорідності (оскільки членами ЛСП є слова в конкретному значенні – семемі, то компоненти такої структури мають неоднорідний семемний характер).
- 6) Принцип семної ієрархії (слова в полі поєднані спільним інтегральним компонентом, але протиставлені за диференційними ознаками. Це семи граматичного характеру (грамемі), лексико-граматичні семи, категорійно-лексичні семи. За характером відношень усередині семемі серед них виокремлено домінантні та залежні семантичні компоненти. Значення членів поля поєднані безпосередньо чи опосередковано інваріантною родовою, категорійною архісемою) [Багмут, 2007, 167].

Отже, лексико-семантичне поле є складною системою, яка об'єднує в собі слова за спільністю змісту. Дослідники також виділяють архісему, яка є ознакою, спільною для всіх лексем поля. Вважається, що лексико-семантичне поле складається з трьох шарів – ядра, медіальної та периферійної зони.

Вивчаючи лексичні одиниці, необхідно враховувати і лінгвістичні, і екстралінгвістичні підходи, оскільки лексика мови безпосередньо пов'язана

з історією, культурою, наукою, суспільно-економічним розвитком народу та перебуває у тісних зв'язках із позалінгвістичними факторами, нехтувати якими означало би скинути з рахунків наукового аналізу одне з основних джерел і причин смислової зміни слова [Веремчук, 2017; Smaglii, 2020].

Б. Нейліх та Д. Кларк одну з головних відмінностей між старою та сучасною традиціями вбачають в тому, що остання більше не вивчає, як лексичні поля розчленовують відносно аморфну концептуальну масу, але як лексичні поля концептуально та прагматично обрамляються або ґрунтуються на нашому тілесному, соціальному та культурному досвіді та практиках. У такий спосіб вони встановлюють забуті зв'язки з певними комунікативними та функціональними концепціями семантичних полів, розробленими в минулому [Nerlich B., Clarke, 2000].

Польова концепція мови дає змогу розв'язати цілу низку питань. Вона має достатню пояснювальну силу – з одного боку, і методологічну цінність – з іншого: підтвердження в практичних дослідженнях польової організації мови можна екстраполювати в царину методу, тобто польовий принцип можна застосувати як загальний прийом аналізу мовних явищ і категорій, зокрема й лексичного значення слова.

Провівши інвентаризацію основних визначень і напрямів у вивченні лексики польовим методом, можна дійти висновку про те, що лексичні одиниці об'єднуються в поля як на основі лінгвістичних, так і екстралінгвістичних принципів. Виокремити єдине визначення поля з безлічі визначень можна тільки керуючись емпіричним принципом.

Лінгвісти вилучають конституенти лексико-семантичних полів із лексикографічних джерел різних мов, рідше – з текстів, водночас внутрішньотекстові зв'язки і взаємовплив семантики окремого ЛСВ і семантики цілого, особливо художнього тексту, рідко ставали предметом серйозного аналізу. Актуальним видається вивчення СП комплексно, адже словникове значення набуває певної однозначності тільки в контексті, а

отже, більш повне уявлення про репрезентацію елементів СП можна одержати на основі вивчення слова в рамках текстів. Розгляд конститuentів СП у тексті дає змогу наочніше уявити особливості актуалізації значення, дає змогу уникнути амбівалентності концепту, уявити всі ЛЗВ у взаємодії з оточуючими одиницями тексту, дає змогу виявити й актуалізувати значення, додати й «обертони» смислу, які набувають у кожному окремому творі певної глибини й сили в залежності від загальної концепції автора.

1.3. Концепт в сучасній лінгвістиці

Одним з основних семантичних понять у когнітивній лінгвістиці є «концепт». Термін «концепт» є запозиченням з лат. *conceptum*, що означає «зародок» від дієслова *concipere* «вбирати в себе; завагітніти» [*etymonline*]. Термін «концепт» входить в ужиток в семантиці внаслідок необхідності створення нового «інструментарію» для вивчення «нової реальності» мовознавства, спричиненої розвитком семантики та розширення меж її досліджень [Полюжин, 2009, 80]. З розвитком комп'ютерного моделювання стало зрозумілим, що для досягнення успіху в нових способах і сферах комунікації потрібен контекст знань про світ автора висловлювання, так і адресата. Дослідники зосереджували увагу саме на мові як на пріоритетному засобі фіксації і передачі знань про навколишню дійсність. Внаслідок взаємодії лінгвістики з іншими науками, такими як філософія, наука про знання, у лінгвістичній семантиці ввійшли в ужиток терміни «концепт», «категорія», «прототип» [Полюжин, 2009, 80-81].

Наразі відсутнє однозначного визначення цього поняття, що пов'язано з двоїстістю його природи (психічною й мовною) [Кочерган, 2003; Коч, 2021], а також з тим фактом, що концепт став предметом дослідження численних наук: філософії, психології, лінгвістики, когнітології, культурології та їхніх окремих напрямків [Коч, 2021, 54-62].

О. Цапок виділяє чотири аспекти визначення поняття «концепт»: логіко-філософський, що пов'язує концепт із поняттям; логіко-семантичний, що ототожнює концепт і значення; психологічний, заснований на ідеї О. Потебні про трирівневу структуру слова: внутрішня форма слова, зовнішня форма слова і «зміст (або ідея), що є чуттєвим образом чи розвинутим з нього поняттям» [Потебня, 1976, 145]; та інтегративний, що розуміє концепт як інформаційну структуру свідомості з огляду на різні способи отримання інформації [Цапок, 2004, 13-21].

М. Кочерган зазначає, що під поняттям «концепт» розуміють і ментальний прообраз, тобто нерозчленоване уявлення про об'єкт, і ідею поняття, і навіть саме поняття [Кочерган, 2003, 152-153]. За О. Селівановою, концепт – це «інформаційна структура свідомості, різносубстратна, певним чином організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого». Дослідниця виділяє такі ознаки концепту як неізолюваність (зв'язок з іншими концептами), відкритість (невичерпність змісту концепту), наявність у межах концепту концептуальних доменів, які організовані певним чином і є фоном концепту, цілісність, відсутність жорсткої структури, динамізм і креативність [Селіванова, 2006, 409-418].

М. Полюжин визначає концепт як сукупне, категоризуюче знання про дійсність, про її елементи та перспективи [Полюжин, 2004, 35]. Дослідник вважає концепт ментальною одиницею, елементом свідомості, що виступає у ролі посередника між культурою і мовою. Культурна інформація спочатку надходить в свідомість, де вона обробляється, систематизується та формується у вигляді концепту, обумовлюючи вибір мовних засобів для передачі інформації в конкретній комунікативній ситуації для реалізації конкретної комунікативної мети [Полюжин, 2015, 215].

Подібний погляд знаходимо і у “Glossary of Cognitive Linguistics” під редакцією В. Еванс. Дослідники вважають концепт посередником між словами і екстралінгвістичною реальністю і стверджують, що такі лінгвістичні одиниці, як слова, не несуть в собі значень, але сприяють процесу створення значень на концептуальному рівні [Evans, 2007, 38]. Вслід за вченим Дж. Лакоффом, М. Кочерган зауважує, що кожному концепту властива ідеалізована когнітивна модель – всі наші уявлення про об’єкт в цілому, “нерозчленований образ”, що зумовлює певну поведінку мовного знака, тобто рольову структуру [Lakoff, 1980; Кочерган, 2003, 152-153].

Німецька дослідниця Шварц-Фрізел трактує сутність концепту схожим чином. Вона визначає концепт як ментальну єдність, функцією якої є збереження знань про світ, а також переробка суб’єктивного досвіду за допомогою класифікації інформації за певними ознаками. Вона вважає концепт уявленням про фрагмент світу, яке формується загальнонаціональними ознаками під впливом ознак індивідуального досвіду та особистої уяви [Schwarz-Friesel, 280-281].

Велика кількість трактувань підтверджує той факт, що концепт є багатоаспектним явищем, яке досліджується багатьма науками та їх напрямками.

Складним та дискусійним питанням є типологія концептів. М. Полюжин та О. Селіванова наводять наступні загальноприйняті типи концептів за змістовим наповненням як концепт-уявлення (мисленнєва картинка, чуттєво-наочний образ), концепт-схема (абстрактна конфігурація образів), концепт-фрейм, концепт-сценарій, концепт-конструкт, концепт-інсайт, концепт-гештальт [Полюжин, 2009, 82; Селіванова, 2006, 416-417].

М. Полюжин також приводить типологію концептів за мовною репрезентацією – рамкові компоненти та концепти дії, за роллю концепту у структурі мовного значення – концепти-класифікатори, інтегрувальні

концепти та концепти усунення, та за ступенем інтеграції семантичних структур – суперконцепти, макроконцепти, базові концепти, мікроконцепти. Концепти базового рівня, за М. Полюжиним, знаходяться посередині між загальним та конкретним. Назви таких концептів є найкоротшими, найпоширенішими та конкретно нейтральними (наприклад, “кішка”, “собака”, “птаха”). Макроконцепти є глобальними та масштабними, вони слугують для виявлення та систематизації великих ієрархічних груп лексики (наприклад, “рухатися”, “розмовляти”). Суперконцепт є глобальною семантичною категорією, яка упорядковує певну частину словника, це семантичний потенціал одиниці до її реалізації в мовленні. Суперконцепт є багаторівневим, абстрактним явищем, яке представляє сукупність знань про об’єкти та ситуації у всій багатогранності зв’язків та відношень (наприклад, “працювати”, “розмовляти”, “жити”). Макроконцепти та суперконцепти складаються з комплексу мікроконцептів [Полюжин, 2009, 82].

В залежності від належності концепту певному суб’єктові концептуалізації – індивіду, групі, етносу, людству, О. Селіванова виділяє наступні типи концепту: ідіоконцепти, що притаманні свідомості окремого індивіда; узуальні концепти, що притаманні певній групі (наприклад, науковців певного фаху); етноконцепти, що властиві всім представникам етнічної спільноти; загальнолюдські концепти, що відомі кожному, всьому людству і мають репрезентацію в різних мовах. Співіснування цих типів концепту, їх поєднання у свідомості визначає можливість людини розуміти іншу людину або бути зрозумілою іншій людині на основі певної знакової системи (мови, продуктів культури) [Селіванова, 2006, 416-417]. Зараховуємо досліджуваний концепт LAZY до загальнолюдських концептів, що властиві всьому людству.

Дослідниця В. Іващенко розрізняє типи концептів за походженням. Вона виділяє природні, або первинні, концепти, що властиві всім живим

істотам і є витвором власне психічних процесів та станів, та штучні, або вторинні, концепти, які є спеціально створеними формами та моделями репрезентації знань, схожими на людські процедури оброблення інформації [Іващенко, 2006, 76]. Концепт LAZY, що досліджується в цій роботі, є безумовно природним концептом, адже він притаманний як тваринам, так і людині, і є витвором психічних процесів і станів, а не штучно створеним.

Залежно від ролі концептів у структурі свідомості, О. Селіванова виокремлює культурні, ментальні, міфологічні, ідеологічні, філософські концепти, але вважає, що один концепт може розглядатися в кожному з наведених типів. Дослідниця також обстоює класифікацію концептів за обсягом інформації на нульові (концепт відсутній), еталонні (у пересічних носіїв мови), специфіковані та енциклопедичні [Селіванова, 2006, 418]. Можемо вважати концепт LAZY еталонним концептом, адже він притаманний свідомості кожного пересічного мовця.

Дискусійним питанням є також структура концепту. Як вже було сказано, концепт не має жорсткої структури, тому неможливо виразити його повністю і вичерпно. Дослідники представляють концепт метафорично у вигляді хмари, сніжної грудки або плоду. За О. Селівановою, в основу структури концепту покладені різні ментальні репрезентації та ідеалізовані когнітивні моделі: пропозиції, схеми, фреймові мережі, сценарії, ментальні простори тощо [Селіванова, 2006, 416-417]. Була розроблена польова модель концепту, яка містить ядро та периферію. Ядерна зона часто представлена значенням відповідної ключової лексеми, з поняттям, яке є семним набором ключового слова, з ієрархічною схемою категоризації і т.д. Периферія концепту часто ототожнюється з дистрибуцією ключового слова, асоціативними зв'язками з іншими концептами; поглибленою інформацією, суб'єктивними досвідними знаннями, конотативними елементами тощо [там само, 416-417]. У даному дослідженні притримуємося саме цієї моделі структури концепту. Дослідник А.

Приходько додає до польової структури концепту ціннісні шари: етнопсихологічний, лінгвокультурологічний, соціодискурсивний [Приходько, 2006, 213].

Упорядковане поєднання концептів у свідомості людини становить її концептуальну систему. Концептуальна система фіксує інформацію, що надходить до неї у вербальній та невербальній формах через органи чуття, в результаті осмислення, на основі інтуїції тощо. У межах концептуальної системи виокремлюють концептуальні сфери, або домени, що репрезентують певну предметну галузь. Відношення концепту та домену не визначені однозначно, концепт може входити до складу різних доменів або домен може ототожнюватися з концептом тощо [Селіванова, 2006, 405-407]. Концептосистема є динамічною, індивідуальною, бо вона формується під впливом життєвого досвіду та інтелектуального рівня людини [Кочерган, 2003, 154-155].

1.4. Методи дослідження концепту LAZY

В даний момент існує багато робіт, присвячених аналізу концептів. В залежності від методологічної основи, спостерігаємо кілька напрямів аналізу, такі як лінгвопоетичний (Л. Белехова, О. Воробйова), лінгвокультурологічний (Ю. Степанов, А. Приходько), когнітивно-дискурсивний (А. Мартинюк, І. Шевченко), когнітивно-семантичний (Й. Стернін, М. Нікітін). Для лінгвістичних досліджень застосовуються різні підходи, використовуючи, наприклад, фреймову семантику Ч. Філлмора, теорію метафори та метонімію Дж. Лакоффа і М. Джонсона, сценарії Р. Абельсона, домени Р. Ленекера, фрейми М. Мінського, когнітивні прототипи Е. Рош та Дж. Лакоффа тощо [Голик, 2019а, 155].

Вивчаючи вербалізований концепт LAZY, наведемо справедливе зауваження Л. Нижегородцевої-Кириченко про те, що номінативне поле концепту – це та «мовна емпірія», без аналізу якої неможливе вивчення

власне концепту, який існує в мисленні [Нижегородцева-Кириченко, 2004, 19]. За Г. Приходько, «змістовна сторона мови не подається у безпосередньому спостереженні, внаслідок чого достовірність результатів семантичного аналізу залежить від вибору адекватних методів дослідження» [Приходько, 2016, 47]. С. Жаботинська зазначає, що семантичний аналіз є першим ступенем концептуального аналізу, який надає досліднику той матеріал, який підлягає подальшому аранжуванню у складі концептуальної моделі [Жаботинська, 2011, 13].

Розмірковуючи про різні напрями дослідження концептів, А. Мартинюк констатує наступне: «Аналіз вербалізованого концепту здійснюється на підставі ономасіологічного підходу, який передбачає визначення мовних засобів, що його об'єктивують, максимально повний опис семантики цих одиниць та моделювання змісту концепту як глобальної ментальної одиниці через її національну своєрідність» [Мартинюк, 2009, 25]. Методи дослідження, за А. Мартинюк, – це компонентний аналіз, етимологічний аналіз, виявлення синонімічного ряду лексеми-репрезентанта концепту, а також вивчення засобів концептуалізації як вторинного переосмислення, наприклад, в пареміях [там само, 25]. Цю схему було використано в цьому дослідженні.

М. Кочерган визначає компонентний аналіз як систему прийомів лінгвістичного вивчення значень слів за допомогою розщеплення значення слова на складові компоненти, які називають семами, семантичними множниками або маркерами [Кочерган, 2003, 385].

За І. Колегаєвою, конструювання номінативного поля вербалізованого концепту складається з наступних етапів:

1. Відбір із лексикографічних джерел номінативних одиниць, що семантично споріднені з ключовою лексичною одиницею-назвою концепту.

2. Дефініційний аналіз номінативних одиниць з метою виокремлення ключових сем, які в різних лексикографічних джерелах можуть бути виражені різними дефініційними ознаками. За необхідності подальший аналіз виокремлених сем.
3. Аранжування ключових сем за їхнім смисловим потенціалом: ЩО називається, ЯК характеризується, ЯКІ трансформації відбуваються в межах досліджуваного поля.
4. Структурування поля на ядро, медіальну зону і периферію.
5. Окремим етапом має бути етимологічні розвідки ядерних семем [Колегаєва, 2018, 125-126].

Матеріал даного дослідження склали тлумачні та двомовні (англо-українські) словники англійської мови, за допомогою яких було сформовано вибірку лексикографічно-зареєстрованих лексичних одиниць. Лексикографічна вибірка зазнавала таких видів аналізу, як компонентний, етимологічний, лінгвокультурологічний, частково компаративний. Отримані результати дали підставу згодом для моделювання когнітивної структури концепту, що вивчається.

За С. Голик, “склад того чи іншого концепту виявляється через словникові тлумачення мовних одиниць-репрезентантів та мовленнєві контексти” [Голик, 2019а, 155-156]. Дослідниця стверджує, що за допомогою аналізу мовних засобів можна виявити когнітивні ознаки концепту, описати його зміст та змоделювати структуру. Такий аналіз проводиться на рівні слова, словосполучення, ідіом, речень та цілих текстів [там само, 155-156].

І. Колегаєва зазначає, що аналіз словникових тлумачень дає можливість виокремити такі дрібніші за форматом мовні одиниці як дефініційні ознаки, які є найменшими *автономно функціонуючими вербальними* складовими номінативного поля концепту. Але найменшими *смисловими* складовими номінативного поля дослідниця вважає семи, які

можуть бути виокремлені внаслідок компонентного аналізу. У словникових дефініціях семи опосередковані словами, словосполученнями, тобто, дефініційними ознаками [Колегаєва, 2018, 122-123]. Л. Іванова визначає сему як “відбиття у свідомості людини окремої ознаки того об’єкта, який в цілому представлений у семемі” [Іванова, 2010, 250].

Окремі дефініційні ознаки в разі необхідності далі піддавалися вторинному дефініційному аналізу, за допомогою якого ці дефініційні ознаки трактувалися як окремі словникові одиниці, які, в свою чергу, піддавалися дефініційному аналізу другого ступеню, третього ступеню і далі за необхідністю. Внаслідок такого аналізу було виявлено набір дефініційних ознак, які було об’єднано в групи меншої кількості сем, адже одна сема може бути вербалізована різними дефініційними ознаками в різних лексикографічних джерелах.

Паралельно з компонентним аналізом під час дисертаційного дослідження проводився і етимологічний аналіз конститuentів поля, який дозволяє глибше поринути в історію слова, проаналізувати його вертикально, беручи до уваги досвід і знання предків.

Як компонентний, так і етимологічний аналіз, про які йшлося вище, охоплюють насамперед ядерні слова-репрезентанти концепту, а також конституенти медіальної зони та периферії вербального поля концепту – синоніми та деривати ядерних одиниць. Периферія поля також надає надзвичайно цінний матеріал для аналізу концепту, оскільки конституенти цієї зони вербального поля – це фразеологізми, ідіоми та паремії, яким обов’язково притаманна метафоричність та оціночність.

Наведемо точну цитату Г. Приходько: «фразеологізм не так називає предмет думки, скільки характеризує його, дає йому оцінку – позитивну чи негативну» [Приходько, 2016, 77]. Найголовніша іпостась концепту, стверджує А. Приходько, – це його «ціннісно-валоративний епістрат». А

наявність оцінювального аспекту перевіряється методом компонентного аналізу імені концепту» [Приходько, 2008, 27].

Автори навчального посібника «Фразеологія: знакові величини» пишуть: «Внутрішня семантична єдність компонентів та зовнішня традиційна визначеність перетворюють [фразеологічне] словосполучення на фіксовану мовну одиницю номінації» [Баран, 2008, 37]. Доходимо висновку, фразеологізмам притаманний оцінний компонент та економічність мовних засобів.

Найдавнішим і найпоширенішим мовознавчим методом є описовий. Описовий метод, за М. Кочерганом, це «планомірна інвентаризація одиниць мови й пояснення особливостей їхньої будови та функціонування на певному (цьому) етапі розвитку мови, тобто в синхронії» [Кочерган, 2003, 360]. Описовий метод складається з наступних етапів:

- 1) виділення одиниць аналізу (у нашому дослідженні лексем, семем, сем, дефініційних ознак тощо);
- 2) членування виділених одиниць (наприклад, поділ семем на семи);
- 3) класифікація і інтерпретація виділених одиниць [Кочерган, 2003, 360].

В дослідженні також використано метод кількісного аналізу, за допомогою якого можемо визначити ступінь салієнтності (ономасіологічної важливості) окремих конститuentів лексико-семантичного поля. За М. Кочерганом, кількісний метод – це підрахунок частоти вживання мовних одиниць [там само, 395].

Таким чином, в дослідженні було використано різні методи дослідження: компонентний аналіз, етимологічний аналіз, виявлення синонімічного ряду лексеми-репрезентанта концепту, дефініційний аналіз, описовий метод та кількісний аналіз.

Висновки до розділу I

Когнітивна лінгвістика – відносно молодий, але швидко зростаючий напрямок лінгвістики, що виник у 1970-х роках. Як галузь мовознавства, когнітивна лінгвістика сформувалася на основі когнітивної науки, що виникла у США після Другої світової війни. Її розвиток був пов'язаний із потребою швидкої обробки великих обсягів інформації, створенням обчислювальних машин і питаннями ефективної комунікації. Дослідники порівнювали розум людини з обчислювальними пристроями, вивчаючи природу уявлень та когнітивних здібностей.

Термін «когнітивна граматика» вперше з'явився у статті Дж. Лакоффа та Г. Томпсона, а перші дослідження цього напрямку проводили Р. Ленгекер, Р. Джеккендофф, Ч. Філмор, У. Чейф та інші, заклавши його основу. Когнітивна лінгвістика як наука бере початок із симпозиуму в Дуйсбурзі 1989 року, організованого Рене Дирвенем, де було засновано журнал "Когнітивна лінгвістика" та Міжнародну асоціацію когнітивної лінгвістики. Основою когнітивної лінгвістики стали когнітивна наука, комп'ютерна наука, комп'ютерна лінгвістика, когнітивна психологія, генеративна граматика Н. Хомського.

Когнітивна лінгвістика визначається як галузь мовознавства, що вивчає мову як інструмент отримання, зберігання, обробки, переробки і використання знань та яка досліджує способи концептуалізації та категоризації світу та внутрішніх уявлень та переживань людини певною мовою. Об'єктом когнітивної лінгвістики є мова, а її предметом вважають співвідношення когнітивних механізмів свідомості з природною мовою і її мовленнєвою реалізацією.

У когнітивній лінгвістиці другої половини ХХ століття лексико-семантичні поля (ЛСП) стали важливим об'єктом дослідження як засіб вербалізації концептів. ЛСП — це сукупність мовних одиниць, об'єднаних спільною семантичною ознакою, які відображають певний фрагмент

дійсності. Їх структурна схожість із поняттями дозволяє ефективно моделювати концепти й вивчати мовну картину світу.

Системні відношення між мовними елементами описані у роботах Ф. де Соссюра та І.А. Бодуена де Куртене, також на теорію поля та системності лексики вплинули такі німецькі лінгвісти як Г. Остгоф, К. Мейер, Г. Шпербер, Й. Трір, Г. Іпсен, В. Порціг. Основоположником теорії поля вважається Й. Трір, який запровадив нові принципи системного аналізу лексики. Він стверджував, що слова у свідомості людини взаємопов'язані, а їхнє значення залежить від контексту. Г. Іпсен ввів термін «семантичне поле».

Лексико-семантичне поле визначається як сукупність лексичних одиниць, які об'єднані спільністю змісту (іноді і спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну або функціональну подібність позначуваних явищ. Це сукупність лексем, яка створює «тематичну» групу, що стосується якогось елемента фізичної чи психічної діяльності людини. Всі лексичні одиниці поля мають спільну семантичну ознаку, яка має різні назви: класема (В. Гак, І. Арнольд), маркер (Дж. Катц, Дж. Фодор), групова диференційна ознака (О. Селіверстова), архісема (З. Попова, М. Кочерган) та ін.

Одиницями відбору поля є семеми, тобто лексико-семантичні варіанти слова, всі окремі значення слова.

Лексико-семантичне поле має ядро з ключових слів із сильними семантичними зв'язками та периферію з менш важливих слів, які можуть належати й до інших полів. Ядро складається з простих, часто вживаних слів із широким значенням і сполучуваністю. Периферія зазвичай більша за ядро, а їх розмежування базується на частотності, змістовності та багатозначності. У межах поля слова підрозділяються на лексико-семантичні групи, що складаються зі слів, тісно пов'язаних між собою, які

далі розділяються на лексико-семантичні категорії, що складаються з синонімічних, антонімічних пар та гіпонімів.

Термін «концепт» є ще одним з основних понять когнітивної лінгвістики. Однозначного визначення цього поняття не існує внаслідок вивчення концепту численними дисциплінами та двоїстості його природи (психічна та мовна). За О. Селівановою, концепт – це «інформаційна структура свідомості, різноsubstrатна, певним чином організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого». М. Полюжин визначає концепт як сукупне, категоризуюче знання про дійсність, про її елементи та перспективи. Дослідник вважає концепт ментальною одиницею, елементом свідомості, що виступає у ролі посередника між культурою і мовою.

Існує багато підходів до класифікації концептів. Загальноприйнятими типами концептів за змістовим наповненням є концепт-уявлення (мисленнєва картинка, чуттєво-наочний образ), концепт-схема (абстрактна конфігурація образів), концепт-фрейм, концепт-сценарій, концепт-конструкт, концепт-інсайт, концепт-гештальт. За мовною репрезентацією концепти поділяються на рамкові компоненти та концепти дії, за роллю концепту у структурі мовного значення – концепти-класифікатори, інтегровальні концепти та концепти усунення, та за ступенем інтеграції семантичних структур – суперконцепти, макроконцепти, базові концепти, мікроконцепти. В залежності від належності концепту певному суб'єктові виділяються ідіоконцепти, узуальні концепти, етноконцепти, та загальнолюдські концепти.

Структура концепту також є дискусійним питанням. В цій роботі ми притримуємося польової моделі концепту, за якої концепт містить ядро та периферію.

При дослідженні концепту LAZY були використані такі методи дослідження як компонентний аналіз, дефініційний аналіз, етимологічний аналіз, описовий метод, виявлення синонімічного ряду лексеми-репрезентанта концепту, метод кількісного аналізу.

РОЗДІЛ II

ЯДРО НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ *LAZY*

Наше дослідження виходить з того, що номінативне поле вербалізованого концепту *LAZY* горизонтально структурується на три зони: ядерну, медіальну і периферійну. Ядро та медіальна зона вертикально структуруються на три шари: ад'єктивний, іменний та дієслівний.

Ядро номінативного поля утворюють слова-репрезентанти концепту, якими є семемі ад'єктивної лексеми *lazy*, іменних лексем *laziness* та *lazybones* та дієслівної лексеми *to laze*.

2.1. Ядро прикметникового шару номінативного поля концепту *LAZY*

У ядро номінативного поля вербалізованого концепту *LAZY* входять п'ять прикметникових семем *lazy*, що об'єднані на основі їх словникових визначень:

1. [the quality of unwillingness to exertion; negative evaluation] = ((такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація)
2. [relaxed, slow, conducive to inactivity; of a period of time or activity] = ((такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений)
3. [slow, sluggish; literary; of a river] = (привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне)
4. [livestock brand; on its side] = (описує повернуте на 90 градусів тавро домашньої тварини)
5. [showing a lack of effort or care; negative evaluation] = ((такий, що демонструє) відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось)

LAZY (1 семема)

(семема зареєстрована у всіх 6 словниках)

ЯКИЙ ХТОСЬ**ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ**

- (1) [(disapproving) unwilling to work or be active; doing as little as possible]
 ← *unwilling* [not wanting to do something and refusing to do it]
- (2) [(disapproving) not willing to work or be energetic]
- (3) [not willing to work or use any effort]
- (4) a) [do not want to work or make any effort to do anything]
 b) [not inclined to work or exertion]
 c) [not eager or willing to work or exert oneself; indolent; slothful]
 ← *indolent* [disliking work or effort; lazy; idle];
 ← *slothful* [indolent]
- (5) [not liking to do work or to make an effort]
- (6) [disinclined to activity or exertion: not energetic or vigorous]
 ← *exertion* [the act or an instance of exerting; esp a laborious or perceptible effort]
 ← *exert* [to put forth (as strength); to put (oneself) into action or to tiring effort]

Звертаємо увагу на першу дефініційну ознаку, що синонімічно вербалізована в усіх словникових дефініціях [*unwilling, not willing, do not want, not inclined, not eager or willing, not liking, disinclined*]. В усіх цих визначеннях наявний *смісловий компонент негації* (частка *not*, префікси *un-*, *dis-*). Запереченню підлягає вольовий стан суб'єкта (*will, want, be inclined, eager, liking*), дефініційні ознаки вербалізують *смісловий компонент бажася*. Робимо проміжний висновок: по-перше,

характеристика *лінивий* притаманна людині, суб'єкту; по-друге, прикметник *lazy* містить сему (*такий, хто*) **не бажає**.

Наступна дефініційна ознака переважно звучить як [to work, to do work], тобто йдеться про небажання **працювати**. Вона доповнюється ознаками [be active, activity], [use any effort, make any effort], [be energetic], [exertion, exert oneself]. Другий ступінь дефініційного аналізу лексеми *exert* поглиблює уявлення, чого саме не бажає робити суб'єкт [exert oneself] <— [put (oneself) into action or to tiring effort], таким чином, констатуємо наявність ознак, що вже були виокремлені раніше в першому ступені дефініційного аналізу [action, effort]. Отже, в різних словниках уточнюється супровідні характеристики небажання працювати. Це небажання проявляти **енергійність, активність, зусилля, дієвість**.

Спираючись на сумарні дефініційні ознаки, зафіксовані в різних лексикографічних виданнях, констатуємо, що перша семема прикметникової лексеми *lazy* містить наступний семний набір (*такий, хто*) **не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість**. Вважаємо, що в семному наборі варто зазначити експліковану і імпліковану оцінну компоненту. Експлікація негативної оцінності проявляє себе у дефініційній статті позначкою (disapproving). Імплікація негативної оцінності впливає із наступного. Традиційно працелюбність і енергійність відносяться до схвальних характеристик суб'єкта. Їхні антагоністи – небажання працювати, відсутність енергійності і дієвості – відповідно несуть негативну конотацію.

LAZY (2 семема)

(семема зареєстрована у всіх 6 словниках)

ЯКЕ ЩОСЬ

ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ

(1) [not involving much energy or activity; slow and relaxed] **e.g.** *a lazy day on the beach*

← *relaxed* [calm; not anxious or worried]

(2) conducive to inactivity or indolence] **e.g.** *a lazy summer day*

← *conducive* [providing the right conditions for something good to happen or exist]

← *indolence* [habitual laziness, sloth]

(3) [slow and relaxed]

← *relaxed* [feeling happy and comfortable because nothing is worrying you]

(4) a) to describe [an activity or event in which you are very relaxed and which you do or take part in without making much effort] **e.g.** *have a lazy lunch, then lie on the beach in the sun*

b) [conducive to or causing indolence]

← *indolence* [laziness]

c) [tending to cause laziness] **e.g.** *a lazy day*

← *cause* [to make something happen, especially something bad]

(7) a lazy time is [spent relaxing] **e.g.** *lazy summer afternoons*

(8) [encouraging inactivity or indolence]

← *encourage* [to make someone more likely to do something, or to make something more likely to happen]

← *indolence* [2) indisposition to labour: sloth]

← *sloth* [disinclination to action or labor : indolence]

Друга семема відноситься переважно до проміжку часу або заняття і синтаксично пов'язана з іменником на позначення періоду або проміжку

часу, наприклад: *a lazy day, lazy summer afternoons*. У другій семемі виділяємо спільну для всіх дефініційну ознаку [conducive to, tending to cause, encouraging]. Другий ступінь дефініційного аналізу лексеми *conducive* показує, що це такий, що створює умови для чогось приємного, [conducive] = [providing the right conditions for something good to happen or exist], в той час як лексема *encourage* є нейтральною, [encourage] = [to make someone more likely to do something, or to make something more likely to happen], а аналіз лексеми *cause* показав негативний відтінок, [cause] = [to make something happen, especially something bad]. Підсумуємо: по-перше, характеристика *лінивий* може бути також притаманна проміжку часу, як чомусь, що впливає на суб'єкта, його стан; по-друге, різні лексикографічні джерела по-різному оцінюють цю характеристику, як позитивну, нейтральну або негативну.

Наступна дефініційна ознака - це [indolence, laziness, inactivity], тобто йдеться про певний стан суб'єкта, *спровокований* зовнішнім фактором [conducive to inactivity or indolence] [conducive to or causing indolence]. Внаслідок цього впливу суб'єкт стає схильним до *лінощів, в'ялості, пасивності*. Другий ступінь дефініційного аналізу виявляє синонімічність лексем *indolence* та *laziness* як *лінощі*, [indolence] = [the feeling of not wanting to work; lazy behaviour], в той час як лексема *inactivity* стоїть трохи осторонь, означаючи *бездіяльність* та *пасивність*, не обов'язково викликані небажанням працювати, [inactivity] = [the state of not doing anything or of not being active]. Таким чином, *a lazy day* (дослівно *лінивий день*) викликає *лінощі* та *пасивність* суб'єкта.

Наступні дві дефініційні ознаки звучать як [slow] та [relaxed, relax] і поглиблюють уявлення про характеристику *лінивий* (день) як *повільний* та *розслаблений* [slow] = [moving, happening, or doing something without much speed], [relaxed] = [calm and peaceful].

Спираючись на сумарні дефініційні ознаки, зафіксовані в різних лексикографічних виданнях, доходимо висновку, що друга семема прикметникової лексеми *lazy* притаманна переважно відрізку часу або заняттю і містить наступний семний набір: *(такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений*. Знов вважаємо за потрібне виділити імпліковану оцінну складову цього семного набору. Оскільки саме працьовитість традиційно є схвальною характеристикою суб'єкта, деякі словники оцінюють протилежну характеристику *лінивий* (день) як нейтральну або негативну, послуговуючись такими дефініційними ознаками як *encourage* (нейтральна) = підвищити ймовірність того, що хтось щось зробить, або зробити щось більш імовірним, та *cause* (негативна) = призвести до чогось, особливо чогось поганого. Водночас, семи *розслаблений* (*relaxed, relaxing*) та *сприяючий чомусь* (*conducive to*), присутні у інших дефініціях, вказують на позитивну оцінку цієї характеристики. Таким чином, спостерігаємо явище енантіосемії - розвитку у слові протилежних значень [Ганич, 1985, 75].

LAZY (3 семема)

(семема зареєстрована у 4 з 6 словників)

ЯКЕ ЩОСЬ

ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ

(1) [moving slowly] (literary)

← *slow* [not moving, acting or done quickly; taking a long time; not fast]

(2) [slow-moving, sluggish]

← *sluggish* [displaying little movement, slow, inactive]

(3) -

(4)a) -

b) [moving in a languid or sluggish manner] **e.g.** *a lazy river*

← *languid* [If you describe someone as languid, you mean that they show little energy or interest and are very slow and casual in their movements.]

c) [slow and heavy, sluggish] **e.g.** *a lazy river*

(5) -

(6) [moving slowly, sluggish]

← *sluggish* [indolent, torpid]

Третя семема фіксується лише у 4 з 8 словників, що використовуються в даному дослідженні, і стосується характеристики певного водного потоку: річки, струмка, наприклад: *a lazy river*. Це метафорична інтерпретація багатозначної прикметникової лексеми *lazy*. Розглянемо дефініційну ознаку, що вербалізована у більшості словникових дефініцій, [moving slowly, slow-moving, slow, sluggish, languid]. В усіх цих визначеннях наявний смисловий компонент **повільний**, [slow] = [moving, happening, or doing something without much speed], [sluggish] = [moving or operating more slowly than usual and with less energy or power], [languid] = [moving or speaking slowly with little energy, often in an attractive way]. Другий ступінь дефініційного аналізу лексеми *languid* виявляє можливе схвалення характеристики **лінивий**, як такого, що є **привабливо повільним**. Також важливо відмітити реєстр цієї словникової одиниці, що зазначений в одному лексикографічному джерелі, – літературний. Доходимо висновку: по-перше, ця характеристика властива водному потоку (*a lazy river*); по-друге, семний набір цієї характеристики такий: **привабливо повільний, не енергійний, слабкий**, і по-третє, ця характеристика вживається переважно у письмовому мовленні у літературних джерелах.

LAZY (4 семема)

(семема зареєстрована у 3 з 6 словників)

ЯКЕ ЩОСЬ

ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ

- (1) –
- (2) [Depicted as reclining or lying on its side. Used of a brand on livestock].
- (3) -
- (4) a) -
 - b) [of a brand letter or mark on livestock shown as lying on its side]
 - c) [designating or of a letter or figure placed on its side in a livestock brand]
- (5) -
- (6) [placed on its side]

Четверта семема зафіксована у 3 з 6 словників, тобто є семемою середньої частотності, і, найбільш вірогідно, також демонструє метафоричний розвиток семантики багатозначної лексеми *lazy*. Вона описує тавро на боку у домашньої тварини, [(of a brand letter or mark on livestock) shown as lying on its side]. “*Линиве тавро*” це таке, що повернуте на 90 градусів, тобто, здається, що воно “лежить на боку”. Тварина, яка лежить на боку, нагадує ліниву істоту, і ця асоціація ймовірно й призвела до розвитку такого значення семеми *lazy*.

Підсумуємо: четверта семема прикметникової лексеми *lazy* є середньої частотності. Вона метафорично описує повернуте на 90 градусів тавро домашньої тварини як *ліниве*.

LAZY (5 семема)

ЯКИЙ ХТОСЬ

(семема зареєстрована у 1 з 6 словників)

ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ

- (1) [(disapproving) showing a lack of effort or care]
- (2-8) –

Остання, п'ята семема є низькочастотною - вона реєструється лише у одному з 6 використаних лексикографічних джерел. Перша дефініційна характеристика [a lack of] описує *нестачу чогось, відсутність чогось*, [lack] = [the state of not having something or not having enough of something]. Робимо висновок, що у цій характеристиці присутній *смісловий компонент негації*, запереченню підлягає *наявність чогось, якоїсь якості*.

Наступні дефініційні характеристики звучать як [effort] та [care], тобто мова йде про відсутність *зусиль* та *уваги*. Дефініційна характеристика *effort* вже була проаналізована внаслідок виконання другого ступеню дефініційного аналізу дефініційних характеристик першої семеди прикметникової лексеми *lazy*, тож зараз розглянемо дефініційну ознаку *care* = [attention or thought that you give to something that you are doing so that you will do it well and avoid mistakes or damage].

Доходимо висновку, що, за п'ятою семемою, *лінива* людина не приділяє необхідної уваги та не докладаеть потрібних зусиль для виконання тієї чи іншої дії. Звичайно, така характеристика зазначена у словнику як негативна. Семний набір цієї семеди наступний: (такий, що демонструє) *відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось*. Незважаючи на низькочастотність такої семеди (фіксується лише у одному лексикографічному джерелі з шести джерел вибірки), вона демонструє прямий зв'язок з першою семемою прикметникової лексеми *lazy*: по-перше, це спільний смісловий компонент *негації*, по-друге, це спільний об'єкт заперечення: *зусилля*.

Спираючись на проаналізовані семеди, констатуємо, що характеристика *лінивий* властива не лише людині, а й проміжку часу, водному потоку та тавру домашньої тварини, таким чином, набуваючи метафоричного значення. *Лінива людина* не хоче працювати, докладати зусиль і взагалі проявляти активність або не приділяє достатньо уваги

чомусь чи комусь, *лінивий день* викликає лінощі, *лінива річка* тече дуже повільно, а *ліниве тавро* “лежить на боку”, хоча має “стояти прямо”.

Характеристика *лінивий* має різні конотації у різних лексикографічних джерелах: як негативну, так і нейтральну та позитивну. Якщо мова йде про *ліниву людину*, лексикографічні джерела одностайно називають цю характеристику негативною, але водночас, якщо характеристика *лінивий* описує проміжок часу, певні словники надають імпліковану позитивну оцінку такій характеристиці, як такій, що описує повільний та розслаблений день, коли людина спочиває. Інші словники притримуються нейтральної або негативної позиції щодо цієї характеристики дня, як такої, що викликає лінощі та пасивність, які не є позитивними явищами. Що стосується водного потоку, то, хоча більшість лексикографічних джерел оцінюють *ліниву річку* нейтрально, один словник надає повільності руху такої річки певної привабливості. *Ліниве тавро* не має конотації у всіх лексикографічних джерелах, що реєструють цю семему. П'ята семема, що також описує *ліниву людину*, яка не надає необхідної уваги комусь чи чомусь, має негативну конотацію.

Вибірка формувалася на матеріалі кількох лексикографічних джерел, що уможлиблює зіставлення словникових дефініцій між собою. Таке зіставлення показує, зокрема, що у першому сегменті ядерної зони номінативного поля концепту *lazy* складові компоненти поля є однаково заявленими. Семемі 1 та 2 зафіксовані у всіх шести тлумачних словниках англійської мови та у двомовному англо-українському словнику. Є такі відповідні переклади: (1) *лінивий, млявий*, (2) *лінивий*. Семемі 3 і 4 зафіксовані тільки у відповідно 4 та 3 тлумачних словниках англійської мови і відсутні у англо-українському словнику. Семема 5 зареєстрована лише в одному тлумачному словнику англійської мови. Це дозволяє зробити висновок, що, оскільки 3, 4 та 5 семемі реєструються рідше, вони менш салієнтні, ніж семемі 1 та 2.

2.2. Ядро іменникового шару номінативного поля концепту LAZY

В даному розділі дослідження в центрі нашої уваги знаходяться лексичні одиниці, що номінують *якість людини – лінощі*, а також лексичні одиниці, що називають *людину*. Метою цього розділу є проаналізувати, як вербалізуються іменні смислові форманти *laziness* та *lazybones* та яка їх роль у концепті *lazy*.

Розглянемо спочатку іменну лексему *laziness*. В першу чергу варто звернути увагу на те, що іменна лексема *laziness* набагато менше представлена у лексикографічних джерелах, ніж ад'єктивна лексема, від якої вона походить. Автори словників переважно приводять цей дериват в межах статті прикметника *lazy*. Той факт, що іменникова лексема *laziness* в більшості випадків не має окремої від прикметникової лексеми статті у словниках та налічує меншу кількість семем, ніж прикметникова лексема, підкреслює правомірність обрання саме прикметникової одиниці для узагальнюючої назви концепту *lazy* і відмови від традиції вибору іменної назви *laziness*. До того ж, семемами прикметникової лексеми *lazy* характеризують як якість людини, так і водного потоку, відрізка часу і навіть тавро домашньої тварини, натомість іменникова лексема *laziness* описує лише *якість людини – лінощі*.

LAZINESS (1 семема)

(семема зареєстрована у 3 з 6 словників)

ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ

1. (disapproving)

[the fact of being unwilling to work or be active] ← *unwilling* [not wanting to do something and refusing to do it]

← *work* [to do something that involves physical or mental effort, especially as part of a job] ← *effort* [an attempt to do something especially when it is difficult to do]

← *active* [always busy doing things, especially physical activities]

e.g. She is intolerant of laziness and always pushes her students.

I stayed where I was out of laziness.

2. -

3. [the quality of not being willing to work or use any effort] ← *effort* [physical or mental activity needed to achieve something]

e.g. I could go to the gym - it's just laziness that stops me.

The problem has been caused by laziness on the part of management.

4. a) (as part of the dictionary entry for 'lazy')

e.g. Current employment laws will be changed to reward effort and punish laziness.

Synonyms: *idleness* [If you say that someone is idle, you disapprove of them because they are not doing anything and you think they should be (disapproval)], *negligence* [If someone is guilty of negligence, they have failed to do something which they ought to do (formal)], *inactivity* [Someone or something that is inactive is not doing anything or is not working], *slowness* [Something that is slow moves, happens, or is done without much speed]

5. -

6. -

Як показує матеріал дослідження, перша семема іменника *laziness* зареєстрована лише у трьох з шести джерел, що використовуються в даному дослідженні. У першій семемі виділяємо спільну для всіх дефініційну ознаку [the fact of, the quality of]. Робимо висновок, що аналізована семема є **якістю** або **явищем**. Ця дефініційна ознака доповнюється наступною – [being unwilling to], (така) **якість**, (як) **небажання щось робити**. У цій

ознаці також присутній *смісловий компонент негації* (експлікований префіксом *in-*).

Наступна дефініційна ознака уточнює, що саме не бажає робити суб'єкт, [work, be active, use any effort], тобто *лінивий – це той, хто не бажає працювати, бути активним, докладати зусилля*.

Внаслідок вищенаведеного аналізу, приводимо семний набір першої семеми іменника *laziness*: *лінь – це така якість суб'єкта, як небажання працювати, бути активним, докладати зусилля*, що корелює з семним набором першої семеми прикметника *lazy* – *(такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість*. Варто зазначити, що в одному зі словників експліцитно надана негативна оцінна складова цього іменника, в інших вона присутня імпліцитно як протиставлення зазвичай схвальній якості працелюбності.

LAZINESS (2 семема)

(семема зареєстрована у 1 з 6 словників)

ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ

1. (disapproving) [lack of care in doing something] ← *care* [attention or thought that you give to something that you are doing so that you will do it well and avoid mistakes or damage]

e.g. Her work was marred by intellectual laziness.

2. -
3. -
4. -
5. -
6. -

Друга семема іменника *laziness* реєструється лише в одному словнику. Перша дефініційна ознака цієї семеми звучить як *нестача чогось* [lack of], тобто в ній також присутній *смісловий компонент негації*. Вона доповнюється другою дефініційною ознакою, [care]. Другий ступінь

дефініційного аналізу поглиблює уявлення про те, чого саме бракує суб'єкту, [care] = [attention or thought that you give to something that you are doing so that you will do it well and avoid mistakes or damage], тобто суб'єкту не вистачає **уваги до чогось, що він робить, яку він має надавати процесу, щоб уникнути помилок чи ушкоджень**.

Констатуємо, що семний набір другої семми *laziness* є таким: **нестача уваги до чогось, що робить суб'єкт**. Варто також зазначити негативну конотацію, на яку вказує лексикографічне джерело, супроводжуючи дефініцію приміткою (*disapproving*).

Як вже було сказано раніше, полісемічна прикметникова лексема *lazy* слугує вихідною одиницею, від якої походить іменна лексема із тільки двома семемами, в той час як сама лексема *lazy* налічує 5 семем різної частотності. В результаті дослідження можемо констатувати, що не всі прикметникові семми мають похідні корелятиви-іменники. Прикметникові семми, що мають такі корелятиви, це перша ((*такий, хто*) **не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість**) та п'ята ((*такий, що демонструє*) **відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось**) семми, їм відповідають перша та друга семми вихідного іменника *laziness* відповідно. Позбавлені іменникових корелятивів семми прикметника *lazy*: друга ((*такий, що*) **викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений** (про відрізок часу)), третя (**привабливо повільний, не енергійний, слабкий**) та четверта (метафорично описує повернуте на 90 градусів тавро домашньої тварини як **ліниве**). Можемо відмітити, що всі три метафоричні прикметникові семми не мають відповідних корелятив-іменників.

Іменний шар номінативного поля концепту *LAZY* представлений не лише іменником, що позначає **якість людини**, а й персоніфікованою характеристикою лінивий, утіленою у поняття **лінива людина**, що вербалізована іменником, який позначає **людину, яка наділена цією**

якістю, – *lazybones*. Цей іменник має лише одну семему, яка представлена в усіх словниках, що використовуються у дослідженні.

LAZYBONES (1 семема)

(семема зареєстрована у всіх 6 словниках)

1. [(old-fashioned, informal) used to refer to a lazy person]

e.g. Come on, lazybones, get up!

2. [informal) a lazy person]

3. [(informal) (disapproving) someone who is lazy]

e.g. Hey lazybones, get up from the sofa and help me with the dishes!

4. a) [(informal) a lazy person]

b) [(Informal) a lazy person]

c) [(informal) a lazy person]

5. [(informal) a lazy person – often used in a friendly way to someone you like]

e.g. Come on, lazybones! Get out of bed.

6. [a lazy person]

Перша дефініційна ознака цієї складеної семеди – [lazy], *лінивий*, друга – [person], *людина*. Переконаємося, що ця семема використовується саме для позначення людини. П'ять з шести лексикографічних джерел характеризують цю семему як розмовну, одне лексикографічне джерело позначає її як застарілу. Звернімо також увагу на метонімічний характер утворення однієї із двох кореневих морфем складеної семеди *lazy+bones*: сема людина в ній номінується через позначення частини людського тіла – кісток.

Варто зазначити і оцінну складову цієї семеди: в одному словнику зазначено, що семема має негативну конотацію, про що свідчить включення в тлумачну статтю дефініційної ознаки [disapproving], в іншому вказано, що ця семема використовується доброзичливо до когось, хто подобається тому,

хто говорить [in a friendly way to someone you like]. Зважаючи на те, що семема зареєстрована у всіх лексикографічних джерелах, вважаємо її салієнтною.

Єдина семема іменникової лексеми *lazybones* переважно звучить як *лінива людина* і корелює з першою семемою вихідної прикметникової лексеми *lazy*: ((*такий, хто*) *не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість*). Інші семеди вихідної лексеми позбавлені корелятивів.

Таким чином, обидві іменні лексеми *laziness* та *lazybones* є похідними від вихідної прикметникової лексеми *lazy*. Іменна лексема *laziness* корелює з двома семемами вихідної прикметникової лексеми *lazy*, а іменна лексема *lazybones* – лише з одною.

2.3. Ядро дієслівного шару номінативного поля концепту LAZY

Ядро дієслівного шару номінативного поля концепту *lazy* представлено дієслівною лексемою *laze*, яка походить від прикметникової лексеми за допомогою зворотного словотворення. Дієслівна лексема налічує у своєму складі дві семеди, тобто, не всі семеди прикметникової лексеми *lazy* представлені як у іменниковій лексемі *laziness*, так і у дієслівній лексемі *laze*.

LAZE (1 семема)

(семема зареєстрована у всіх 6 словниках)

ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ

1. [to relax and do very little]

e.g. We lazed by the pool all day.

laze about/around *e.g.* I've spent the afternoon just lazing around.

WORD ORIGIN: [late 16th cent.: back-formation from *lazy*.]

2. [To be idle; loaf] ← *loaf* [To pass time at leisure; idle] ← *idle* [To pass time without being engaged in purposeful activity]

e.g. laze around the house.

3. [to relax and enjoy yourself, doing very little]

e.g. We spent the day lazing around on the beach.

4. a) If you laze somewhere for a period of time, you [relax and enjoy yourself, not doing any work or anything else that requires effort]

e.g. Fred lazed in an easy chair.

They used the swimming-pool, rode, lazed in the deep shade of the oaks in the heat of the day.

Synonyms: *idle* [If you idle, you spend time in a lazy way, doing nothing in particular], *lounge* [If you lounge somewhere, you sit or lie there in a relaxed or lazy way], *hang around* [If you hang around, hang about, or hang round, you stay in the same place doing nothing, usually because you are waiting for something or someone (informal)], *loaf* [If you loaf, you stand or wait in a place, not doing anything interesting or useful]

Laze around or laze about means the same as [laze].

e.g. He went to Spain for nine months, to laze around and visit relations.

I was happy enough to laze about on the beach.

- b) [to be indolent or lazy] ← *indolent* [disliking work or effort; lazy; idle]

- c) [to be lazy or idle; loaf] ← *loaf* [to loiter or lounge around in an idle way] ← *loiter* [to linger in an aimless way; spend time idly] ← *linger* [to spend (time) idly, slowly, etc.]

← *lounge* [to spend time in idleness]

5. [to relax and enjoy yourself in a lazy way]

e.g. We spent the afternoon lazing in the sun.

laze about/around

e.g. We lazed around, gazing at the views.

6. [to act or lie lazily : idle] ← *idle* [to spend time in idleness] ← *idle*

[shiftless, lazy] ← *shiftless* [lacking in ambition or incentive : lazy]

СЕМНИЙ НАБІР (1) семемі LAZE

relax and enjoy yourself + be lazy

Звертаємо увагу на дефініційну ознаку, яка різними способами виражається у всіх дефініціях [to relax, to loaf, to enjoy yourself, to idle, to act or lie lazily, to be lazy, to be idle, to be indolent, to do little] = [відпочивати; розслаблятися; проводити час, нічого не роблячи; бити байдики]. Проведемо другий ступінь дефініційного аналізу дієслівних лексем *loaf* та *idle*: *loaf* [to pass time at leisure; idle] = [проводити час, не працюючи], *idle* [to pass time without being engaged in purposeful activity] = [проводити час, не займаючись цілеспрямованою діяльністю]. Ці самостійні одиниці, безперечно, виступають синонімами дієслівної лексеми *laze*. Також вважаємо за необхідне виконати другий ступінь дефініційного аналізу дефініційної характеристики *indolent*: [disliking work or effort; lazy; idle] = [такий, що не любить роботу або докладання зусиль; лінивий].

Внаслідок проведеного дефініційного аналізу, доходимо висновку, що семний набір першої семемі дієслівної лексеми *laze* такий: ***лінитися, відпочивати, нічого не робити***. У деяких дефініціях присутня імплікована позитивна конотація цієї семемі, що виражена за допомогою дефініційних характеристик *relax* та *enjoy yourself*, в інших імплікована конотація є

негативної, що експліковано такими дефініційними характеристиками як *be lazy, be indolent, be idle*.

LAZE (2 семема)

(семема зареєстрована у 3 з 6 словників)

ДЕФІНІЦІЙНІ ОЗНАКИ

1. -
2. [To spend (time) loafing]

e.g. lazed the afternoon away in a hammock.

3. -
4. a) -
 - b) [to spend (time) in indolence]
 - c) [to spend (time, etc.) in idleness]
5. -
6. [to pass (time) in idleness or relaxation]

СЕМНИЙ НАБІР (2) семемі **LAZE**

pass (time) in idleness

Розглянемо першу дефініційну ознаку другої семемі: [spend (time), pass (time)] = [проводити (час)]. Таким чином, друга семема дієслова *laze* відноситься до діяльності/бездіяльності суб'єкта у певний відрізок часу.

Друга дефініційна ознака цієї семемі характеризує першу, з неї ми дізнаємося, як саме хтось проводить час: [loafing, in indolence, in idleness, in relaxation] = [нічого не роблячи; у розслабленому стані]. У цій дефінітивній характеристиці присутня імплікована негативна оцінна складова, яка спричинена картиною світу людини, у якій працелюбність – це позитивна якість, а лінощі – негативна.

Доходимо висновку, що семний набір другої семми є таким: *проводити (відрізок часу), нічого не роблячи*. Друга семма має імпліковану негативну конотацію.

Таким чином, констатуємо, що прикметникова лексема *lazy* є вихідною лексемою, а дієслівна лексема *to laze* є її дериватом. Прикметникова лексема є більш салієнтною, вона налічує п'ять семем, в той час як дієслівна лексема має у своєму складі лише дві семми: *лінитися, відпочивати, нічого не робити* та *проводити (відрізок часу), нічого не роблячи*. Обидві семми відповідають першій семмі прикметникової лексеми (*(такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація*). Натомість інші семми ядерної прикметникової лексеми, а саме друга (*(такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений*), третя (*(привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне)*), четверта (*(такий, що) описує повернуте на 90 градусів тавро домашньої тварини*) та п'ята (*(такий, що) демонструє відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось*) семми не представлені відповідними семмами у дієслівній лексемі *laze*.

Висновки до розділу II

У нашому дослідженні виходимо з того, що номінативне поле вербалізованого концепту LAZY поділяється горизонтально на три зони: ядро, медіальну зону та периферію. Як ядро, так і медіальна зона мають вертикальну структуру, яка складається з трьох рівнів: ад'єктивного, іменного та дієслівного. Ядро номінативного поля формується словами-репрезентантами концепту, серед яких семми ад'єктивної лексеми *lazy*, іменних лексем *laziness* та *lazybones*, а також дієслівної лексеми *to laze*.

Ядро номінативного поля вербалізованого концепту LAZY складається з п'яти семем прикметника *lazy*, як вихідної лексеми концепту, об'єднаних на основі їхніх словникових тлумачень:

1. [the quality of unwillingness to exertion; negative evaluation] = ((такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація)
2. [relaxed, slow, conducive to inactivity; of a period of time or activity] = ((такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений)
3. [slow, sluggish; literary; of a river] = (привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне)
4. [livestock brand; on its side] = (описує повернуте на 90 градусів тавро домашньої тварини)
5. [showing a lack of effort or care; negative evaluation] = ((такий, що демонструє) відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось)

Вибірка була сформована на базі шести англомовних тлумачних словників. Внаслідок аналізу прикметникових семем, робимо висновок, що характеристика *лінивий* може бути властива людині, проміжку часу, заняттю, водному потоку та тавру домашньої тварини. Якщо характеристика *лінивий* описує *ліниву людину*, яка не бажає працювати, докладати зусиль, бути активною, цій характеристиці притаманна негативна оцінка. Якщо мова йде про *лінивий день*, тобто, такий, що викликає явище лінощів, оцінна складова цієї семем є імпліковано позитивною (розслабленість, повільність дня), нейтральною або негативною (пасивність та лінощі вважаються негативними явищами). Обидві семем зареєстровані у всіх шести англомовних тлумачних словниках. Характеристика *лінивий*, яка описує *ліниву річку*, тобто, таку, що тече повільно, переважно має нейтральну оцінну складову, хоча в одному лексикографічному джерелі фіксуємо позитивну конотацію.

Реєструємо цю семему у 4 словниках. *Ліниве тавро* – тавро, що “лежить на боку” замість того, щоб бути вертикальним, не має конотації у трьох лексикографічних джерелах, що її фіксують. Характеристика *лінивий*, що також притаманна людині і описує людину, яка не приділяє чомусь або комусь достатньо уваги, має негативну конотацію у єдиному лексикографічному джерелі, що її реєструє.

Іменникова лексема *laziness* має дві семеми, і обидві семеми корелюють з семемами прикметникової лексеми *lazy*. Перша семема іменника *laziness* відповідає першій семемі прикметника *lazy*: *небажання працювати, бути активним, докладати зусилля*. Ця семема має негативну оцінну складову, що пов'язано з традиційними людськими цінностями, і зареєстрована в трьох лексикографічних джерелах. Друга семема іменника *laziness* зафіксована в одному словнику і корелює з п'ятою семемою прикметникової лексеми *lazy*: *нестача уваги до чогось, що робить суб'єкт*. Вона має негативну оцінну складову.

Єдина семема іменникової лексеми *lazybones* – *лінива людина* – корелює з першою семемою прикметникової лексеми *lazy*. Їй властива негативна або нейтральна конотація.

Дієслівна лексема *to laze* має дві семеми, що відповідають першій семемі прикметника *lazy*: *лінитися, відпочивати, нічого не робити та проводити (відрізок часу), нічого не роблячи*. Першій семемі дієслова *to laze* притаманна імпліковано позитивна конотація цієї семеми (розслаблятися, насолоджуватися) або негативна (лінитися).

Таким чином, прикметникова лексема є найбільш салієнтною з ядерних лексем концепту LAZY. Інші ядерні лексеми є її дериватами з меншою кількістю семем та більш низькою частотністю.

РОЗДІЛ III. МЕДІАЛЬНА ЗОНА НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ LAZY

3.1. Прикметниковий шар медіальної зони номінативного поля концепту LAZY

Медіальна зона містить синоніми до ядерних семем прикметника *lazy*, іменників *laziness* та *lazybones*, дієслова *to laze*. Лектоваров К.С. стверджує, що побудова синонімічних ланцюжків до ядерних семем номінативного поля є необхідною вимогою для оцінки салієнтності смислових компонентів, що номінуються варіативними одиницями: “Чим більше таких ланцюжків і чим вони довші, тим салієнтніші смислові компоненти...” [Лектоваров, 2015, 66].

Вважаємо доцільним розглядати окремо синоніми до кожної з ядерних семем. Таким чином, розглянемо першу семему: (*такий, хто*) **не бажає працювати**, проявляти **енергійність, активність, зусилля, дієвість**. Словник Collins Online Dictionary (American) у дефініції першої семемі прикметника *lazy* приводить синонімічні лексеми, *indolent* [(formal) disliking or avoiding work; idle; lazy] = [(формально) такий, що не любить працю або уникає її; лінивий] та *slothful* [(formal) characterized by sloth; indolent; lazy] = [(формально) такий, що характеризується лінощами; лінивий]. Дефініційна ознака *sloth* має таке визначення: [sloth is laziness, especially with regard to work] = [лінощі, особливо по відношенню до праці]. Ці самостійні одиниці мають дефініції, що аналогічні до вихідної, і, більш того, мають у своєму складі дефініційну ознаку *lazy*. Той факт, що вони зареєстровані у словниках як прикметники офіційно-ділового стилю, дозволяє зарахувати їх до стилістичних синонімів першої семемі. Ще одним таким синонімом першої семемі прикметника *lazy* є *sluggardly* [(formal) (of a person) slow and lazy] = [(формально) (про людину) повільний та лінивий], для визначення якого Oxford Learners Dictionary також послуговується дефініційною ознакою *lazy*.

Остання риса є характерною для багатьох інших синонімів цієї семени:

idle [lazy and not willing to work] = [лінивий і такий, що не хоче працювати];

work-shy [(British English, disapproving) unwilling to work] = [(британська англійська, засуджуюче) такий, що не бажає працювати];

sluggish [lacking energy, alertness, or vigor; indisposed to exertion; slothful] = [такий, якому не вистачає енергії, спритності, бадьорості; такий, що не бажає працювати; лінивий];

inert [inactive, lazy, or sluggish] = [неактивний, лінивий, млявий];

lethargic [without any energy or enthusiasm for doing things] = [той, якому не вистачає енергії чи ентузіазму для того, щоб що-небудь робити];

listless [lacking energy or disinclined to exert effort; lethargic] = [той, якому не вистачає енергії, чи такий, що не бажає прикладати зусилля; млявий];

torpid [lacking in energy or vigor: apathetic, dull] = [такий, якому не вистачає енергії чи бадьорості; апатичний; млявий];

apathetic [having little or no interest or concern: indifferent] = [такий, що не проявляє інтересу чи зацікавленості: байдужий],

languid [lacking energy or disinclined to exert effort; listless] = [такий, якому не вистачає енергії, чи такий, що не бажає прикладати зусилля];

sluggard [lazy] = [лінивий];

passive [lacking in energy or will: lethargic] = [такий, якому не вистачає енергії чи сили волі; млявий];

lackadaisical [lazy or idle, esp in a dreamy way] = [лінивий, особливо через те, що знаходиться у своїх фантазіях].

Ці синоніми відносимо до абсолютних синонімів першої семени прикметника *lazy*.

До синонімів першої семени також відносяться:

inactive [not doing anything or not working] = [такий, що нічого не робить або не працює];

shiftless [(disapproving) lazy and having no ambition to succeed in life] = [(засуджуюче) лінивий та такий, що не намагається досягти успіху в житті];

good-for-nothing [lazy and useless] = [лінивий та ні до чого не здатний];

slow [lacking in energy; sluggish] = [такий, якому не вистачає енергії; млявий].

У наведених синонімах теж спостерігаємо наявність семи **відсутність певної якості**, яку описано при аналізі ядерної частини вербалізованого поля концепту

Такий значний набір синонімів до цієї ядерної семми (18 лексичних одиниць) безперечно демонструє актуальність цієї семми та її салієнтність.

Друга семма характеризує переважно відрізок часу або певну діяльність у такий відрізок часу і містить наступний семний набір: (*такий, що*) **викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений**. До шести синонімів другої семми прикметника *lazy* належать:

lethargic [Of, causing, or characterized by lethargy] = [такий, що викликає млявість],

indolent [conducive to or encouraging laziness] = [такий, що спонукає до лінощів],

torpid [Conducive to sluggishness or inactivity, especially in being warm and humid] = [такий, що спонукає до млявості та бездіяльності, особливо теплом та вологістю] – спостерігаємо сенсорну сему **вологе тепло**,

slow [moving, happening or doing something without much speed] = [такий, що рухається або щось робить повільно, що відбувається повільно] – в цьому випадку фіксуємо актуалізацію семи **низька швидкість**

виконання дії, яка є основною в цій семемі, але спостерігається як супроводжуюча сема в деяких інших семемах, як наприклад:

languid [slow and not involving any activity] = [повільний та такий, що не передбачає жодної діяльності],

languorous [(literary) If you describe an activity as languorous, you mean that it is lazy, relaxed, and not energetic, usually in a pleasant way] = [(книжно) лінивий, розслаблений і не енергійний, особливо приємно]. приємно]. В цій семемі фіксуємо наявність позитивно оцінної семи на відміну від більш частотної негативно оцінної семи, що вбудована у семантику інших синонімів прикметника *lazy*.

Третя семема, що кваліфікує водний потік (*a lazy river*) і вживається переважно у літературних джерелах, має наступний семний набір: **привабливо повільний, не енергійний, слабкий**. У лексикографічних джерелах, що використовуються в нашому дослідженні, зареєстровані чотири синоніми третьої семемі прикметника *lazy*:

slow [moving, happening or doing something without much speed] = [такий, що повільно рухається, відбувається чи щось робить],

sluggish [markedly slow in movement, flow, or growth] = [такий, що помітно повільно рухається, тече або росте],

slack [flowing or blowing with little speed] = [такий, що тече або дме з малою швидкістю],

languid [moving slowly in an attractive way, not needing energy or effort] = [такий, що рухається повільно та водночас гарно, не потребуючи енергії чи зусиль], принагідно ще раз відмічаємо позитивну забарвленість семантики цієї лексеми.

Четверта семема метафорично описує повернуте на 90 градусів тавро домашньої тварини як **ліниве**. У зв'язку з вузькою спеціалізацією її використання, четверта семема не має синонімів.

П'ята семема має наступний семний набір: (такий, що демонструє) *відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось*. Вона налічує 8 синонімів, переважна більшість яких є негативно оцінними:

negligent [not taking enough care over something that you are responsible for, with the result that serious mistakes are made] = [такий, що не приділяє достатньо уваги чомусь, за що відповідальний, через що робить серйозні помилки] – в даному випадку спостерігаємо експлікацію наслідків і проявів такої характеристики: вона спричинює помилки і руйнування,

neglectful [given to or characterized by neglect, especially habitual neglect] = [такий, якому властива недбайливість, особливо звична недбайливість], *neglect* [To fail to care for or attend to properly],

slack [(disapproving) not putting enough care, attention or energy into something and so not doing it well enough] = [(засуджуючи) такий, що не вкладає достатньо турботи, уваги чи енергії в щось і тому робить це недостатньо добре],

remiss [careless in, or negligent about, attending to a task; lax in the performance of duty] = [недбалий до завдання; недбалий у виконанні службових обов'язків],

lax [without much care, attention, or control] = [такий, що недостатньо турбується про щось, приділяє недостатньо уваги чомусь або недостатньо контролює щось],

careless [not paying enough attention to what you are doing, so that you make mistakes, damage things etc] = [такий, що не приділяє достатньо уваги тому, що він робить, внаслідок чого робить помилки, руйнує щось і т.д.],

sloppy [that shows a lack of care, thought or effort] = [такий, що демонструє нестачу уваги чи докладає недостатньо зусиль],

casual [not showing much care or thought; seeming not to be worried; not wanting to show that something is important to you] = [такий, що не демонструє багато уваги до чогось; такий, що не здається схвильованим; такий, що не

хоче показувати, що для нього щось є важливим] – це єдиний синонім до цієї семми *lazy*, в якому відсутня негативна конотація.

Проведене дослідження демонструє очевидну перевагу першої семми за кількістю синонімів, тобто і за салієнтністю, і за важливістю у мовній картині світу людини.

3.2. Іменниковий шар медіальної зони номінативного поля концепту LAZY

В іменниковий шар медіальної зони номінативного поля концепту LAZY входять синоніми іменникової лексеми *laziness*.

Перша семма іменникової лексеми *laziness* образує синонімічний ланцюг з такими іменниками:

idleness [(disapproving) the fact of tending to be lazy and not work hard] = [(засуджуюче) схильність до лінощів і небажання наполегливо працювати],

indolence [habitual laziness; sloth] = [постійна лінь],

sloth [laziness, especially with regard to work (formal)] = [лінь, особливо щодо роботи (формально)],

lethargy [the feeling of having little energy or of being unable or unwilling to do anything] = [відчуття нестачі енергії або нездатності чи небажання щонебудь робити],

inertia [a lack of energy and a feeling that you do not want to do anything] = [брак енергії та відчуття, що ви нічого не хочете робити],

languor [(literary) a pleasant feeling of laziness] = [(книжковий стиль) приємне відчуття лінощів].

Ці лексеми мають дефініції, аналогічні до дефініції першої семми іменникової лексеми *laziness* і чотири з них мають дефініційну ознаку *lazy* або *laziness* у своїх дефініціях. Іменникові лексеми *sloth* та *languor* є іменниками офіційно-ділового та книжкового стилю відповідно, тому

зараховуємо їх до стилістичних синонімів першої семми іменникової лексеми *laziness*. Іменникова лексема *languor* також є єдиною з синонімів першої семми, що має експліковану в дефінітивній ознаці *a pleasant feeling* позитивну конотацію, в той час як інші включають в себе переважно імпліковану негативну оцінну складову.

Незважаючи на те, що друга семма зареєстрована лише в одному словнику з шести лексикографічних джерел, що використовуються в даному дослідженні, вона налічує більше синонімів, ніж перша семма іменникової лексеми *laziness*:

slackness [(disapproving) the fact of not putting enough care, attention or energy into something and so not doing it well enough] = [(засуджуюче) відсутність достатньої турботи, уваги чи енергії до чогось і, отже, недостатньо добре виконання чогось],

negligence [the fact of not giving enough care or attention to someone or something] = [факт недостатньої турботи чи уваги комусь або чомусь] та [(Law) failure to use a reasonable amount of care when such failure results in injury or damage to another] = [(право) відсутність належної обережності, коли таке порушення призводить до травми або ушкодження іншої особи],

neglect [failure to pay proper attention to something] = [неприділення належної уваги чомусь],

inattention [lack of attention; negligence] = [брак уваги; недбалість],

carelessness [lack of attention and thought about what you are doing] = [брак уваги до того, що ти робиш],

laxity [behaviour that shows little care, attention, or control] = [поведінка, яка показує мало турботи, уваги або контролю над чимось],

dereliction [deliberate, conscious, or wilful neglect (esp in the phrase dereliction of duty)] = [навмисне, свідоме або навмисне нехтування (особливо у фразі *dereliction of duty*)],

slovenliness [the fact of being careless, untidy or dirty in appearance or habits] = [факт недбалості, неохайності або забрудненості у зовнішньому вигляді або звичках].

Семема іменникової лексеми *negligence*, що має відношення до правової сфери, є стилістичним синонімом іменникової лексеми *laziness*. Всі перелічені синоніми другої семема іменникової лексеми *laziness* мають у своєму складі імпліковану негативну оцінку.

Проведене дослідження виявляє меншу салієнтність іменникової лексеми *laziness* порівняно з прикметниковою лексемою *lazy*. Це пояснюється тим, що *laziness* є дериватом прикметникової лексеми і часто лексикографічні джерела приводять іменникову лексему *laziness* у складі словникової статті прикметникової.

Іменникова лексема *laziness* має дві семема, які не повністю відповідають п'яти семемам прикметникової лексеми. Тим не менш, можемо зробити висновок, що обидві семема є салієнтними, тому що вони налічують шість та вісім синонімів відповідно.

Іменна лексема *lazybones* має лише одну семему: *лінива людина*. Салієнтність цієї семема підтверджується також кількістю синонімів до неї. Зареєстровано 23 синоніми, багато з яких мають у своїх дефініціях дефініційну характеристику *lazy*. 11 синонімів мають у своєму складі іменниковий суфікс *-er*, який, за словником *American Heritage Dictionary*, означає діяча, особу, що виконує конкретну дію, [One that performs a specified action]. Простежуємо, що сім таких синонімів є дериватами від відповідних дієслів:

lounger [a person who lounges] ← *lounge* [to pass (time) lazily or idly];

shirker [(disapproving) a person who avoids doing something they should do, especially because they are too lazy] ← *shirk* [(disapproving) to avoid doing something you should do, especially because you are too lazy]

skiver [(British informal) a person who persistently avoids work or responsibility] ← *skive* [(British English, informal) to avoid work or school by staying away or leaving early]

dosser [(disapproving) a person who is very lazy] ← *doss* [to spend your time not doing very much]

malingerer [(disapproving) a person who pretends to be ill in order to avoid having to work] ← *malingering* [If someone is malingering, they pretend to be ill in order to avoid working (disapproval)]

idler [a person who wastes time and does no work; lazy person] ← *idle* [If you idle, you spend time in a lazy way, doing nothing in particular];

slacker [(informal, disapproving) a person who is lazy and avoids work] ← *slack* [to work more slowly and with less effort than usual, or to go more slowly].

Іменникова лексема *loafer* є скороченням від *land loper* з додаванням голосної *o* та зі зміною приголосної *p* на *f*, ← *lope* [to run taking long relaxed steps] = [бігти широкими розслабленими кроками]. Словосполучення *land loper* є запозиченням з німецької, *Landläufer*, [vagabond] = [бродяга], від *Land* [land] = [земля] + *Läufer* [runner] = [бігун]. Лексема *loafer* має наступну дефініцію у словнику: [a person who avoids work; idler] = [людина, що уникає роботи; ледар].

Іменник *bludger*, що у значенні [(informal) a lazy person] вживається в Австралії та Новій Зеландії, є скороченням від *bludgeoner*. У 19 сторіччі слова *bludgeoner* та *bludger* використовували у Великобританії по відношенню до чоловіка, який знаходив клієнтів повії, особливо якщо він грабував їх. В свою чергу *bludgeoner* є дериватом дієслівної лексеми *bludgeon* [to hit somebody several times with a heavy object] = [вдарити когось декілька разів важким предметом], тобто іменниковий дериват *bludgeoner* називає виконувача цієї дії. На нашу думку, значення [лінива людина]

пов'язано з баченням носія такої професії як людини, що має ліниве життя і не працює.

Наступні дві іменникові лексеми *time-server* та *lotus-eater* утворені від злиття словосполучень *serve time* та *eat lotus* за допомогою словотвірного суфікса *-er*. Перша лексема *time-server* має таке визначення: [(disapproving) a person who does as little work as possible in their job because they are just waiting until they leave for another job or retire] = [(засуджуюче) людина, яка робить якнайменше роботи в очікуванні переходу на іншу роботу або виходу на пенсію]. Словосполучення *serve time* складається з дієслова *serve*, яке в цьому випадку означає [to spend a period of time doing something] = [проводити якийсь період часу, роблячи щось], та іменника *time*, і часто використовується зі значенням [відбувати покарання в тюрмі]. Таким чином, словосполучення *serve the time* означає [відбувати час].

Лексема *lotus-eater* визначається у лексикографічних джерелах таким чином: [A lazy person devoted to pleasure and luxury] = [лінива людина, життя якої присвячене задоволенню та розкоші]. Ця іменникова лексема вживається Гомером в поемі «Одіссея». Це народ, вигаданий Гомером, який постійно перебуває у лінивому стані через наркотичне сп'яніння від вживання в їжу квітів лотосу.

Іменникові лексеми *skiver*, *bludger* та *slacker* є абсолютними, а інші – стилістичними, синонімами лексеми *lazybones*.

Робимо висновок, що лексеми, що синонімічні до лексеми *lazybones*, часто є дериватами дієслова (*lounger*, *skiver*, *shirker*, *dosser*, *malingerer*, *idler*, *slacker*, *bludger*, *time-server*, *lotus-eater*) або мають у своєму складі дієслівну основу, як наприклад, лексеми *deadbeat*, *layabout* та *lounge lizard*.

Лексема *deadbeat* [If you refer to someone as a deadbeat, you are criticizing them because you think they are lazy and do not want to be part of ordinary society (US, informal, disapproval)] складається з двох основ: прикметникової основи *dead* та дієслівної основи *beat*. Спочатку

словосполучення *dead beat* вживалося, щоб говорити про жахливу втому, але потім набуло значення “лінива людина”.

Іменникова лексема *layabout* [(informal) a person who is unwilling to work] також складається з двох основ, дієслівної *lay* та прийменникової *about*. Це складене слово описує людину, яка лежить і нічого не робить, наприклад, вдома (*lay about the house*).

Метафоричні лексеми *deadbeat* та *layabout* є абсолютними синонімами лексеми *lazybones*.

Застаріла іменникова лексема *lounge lizard* [(old-fashioned, informal) a person who does no work and who likes to be with rich, fashionable people] описує людину, яка не працює і любить відпочивати в компанії багатих та знаменитих людей. Ця двокомпонентна номінативна одиниця має в своєму складі дві основи, дієслівну *to lounge* та іменникову *lizard*. На нашу думку, метафорична лексема *lizard* передає слизькість та підлесливість такої людини.

Лексеми *couch potato* та, створена за такою ж моделлю, *mouse potato* складаються з двох іменникових основ: *couch* та *mouse* відповідно і *potato*. *Couch potato* визначається у лексикографічних джерелах як [a lazy and inactive person, especially one who spends a great deal of time watching television] = [лінива та неактивна людина, особливо якщо вона проводить багато часу, дивлячись телевизор]. Іменник *couch* перекладається українською як [диван], ймовірно, позначаючи місце, де проводить свій вільний час такий ледар. *Mouse potato* має схоже визначення: [(humorous) a person who spends a lot of time on their computer and does not have an active style of life] = [(жартівливо) людина, що проводить багато часу за комп'ютером і не веде активний образ життя], що пов'язано з комп'ютерною мишкою.

Лінива людина, яка не любить працювати, часто покладається на інших людей, які забезпечують їй все необхідне для проживання.

Простежуємо таку характеристику у іменниковій лексемі *bum*: [A lazy or shiftless person, especially one who seeks to live solely by the support of others] = [ледар, що намагається жити лише за підтримки інших]. Первинне значення лексеми *bum* є безробітний чи безхатко, [a person who has no home or job and who asks other people for money or food].

Метафоричного значення набувають лексеми *drone* та *parasite*. Лексема *drone* первісно означає [трутень], тобто чоловіча особина в сім'ї медоносних бджіл, яка не має жала, не працює і не продукує мед. Єдина їх функція – спарювання з бджолиними матками. Метафорично ця лексема зневажливо називає ліниву людину, яка нічого не робить в той час, як інші працюють: [a person who is lazy and gives nothing to society while others work]. Іменникова лексема *parasite*, яка первісно означає організм, який живе за рахунок іншого, також називає ледаря, який живе за рахунок інших: [(disapproving) a person who is lazy and lives by other people working, giving them money, etc.].

Іменникові лексеми *vegetable* та *slug* також метафорично називають ледаря. Лексема *vegetable*, в перекладі з англійської [овоч], метафорично акцентує у лінивій людині таку якість овоча, як нерухомість: [(informal) a person who does not do anything or has no interest in doing anything] = [(неформально) людина, яка нічого не робить і нічим не цікавиться].

В свою чергу, лексема *slug*, в перекладі [слизень], переносить таку характеристику слизня як повільність його руху на ліниву людину: [(mainly US informal) a slow-moving, lazy person] = [(американська англійська, неформально) повільна, лінива людина].

В двох синонімах іменникової лексеми *lazybones slob* та *slut* спостерігаємо таку характеристику ледаря як неохайність: *slob* [(informal, disapproving) a person who is lazy and dirty or untidy] = [(неформально, засуджуюче) лінива, брудна чи неохайна людина], *slut* [an offensive word for

a woman who is thought to be very untidy or lazy] = [образливе слово для жінки, яку вважають неохайною або лінивою].

Таким чином, робимо висновок, що іменникова лексема *laziness* є менш салієнтною, ніж іменникова лексема *lazybones*, так як дві її семми налічують шість та вісім синонімів відповідно. Іменникова лексема *lazybones* є найбільш салієнтною лексемою у іменному шарі ядра номінативного поля концепту *lazy* за кількістю синонімів (21). Вважаємо це доказом актуальності цієї лексеми і концепту взагалі.

11 синонімів іменникової лексеми *lazybones* мають у своєму складі іменниковий суфікс *-er*. Такі лексеми є дериватами від відповідних дієслів, скороченням інших іменникових лексем або злиттям дієслівних словосполучень. Інші лексеми є складеними словами (7) або простими словами (7).

Ліниву людину порівнюють з такими представниками тваринного царства як ящерка, трутень та слизень, а також з овочем. Різні синоніми презентують різні відтінки значень у дефініціях лінивої людини, такі як:

- **малорухливість** [spends a great deal of time watching television; spends a lot of time on their computer and does not have an active style of life];
- **неактивність** [inactive; does not have an active style of life; pass (time) lazily or idly; does no work; does not do anything or has no interest in doing anything];
- **небажання працювати** [unwilling to work]; повільність рухів [slow-moving];
- **ухилення від праці, навчання** [avoids doing something they should do; persistently avoids work; avoid work or school by staying away or leaving early];
- **імітування хвороби** [pretends to be ill in order to avoid having to work];
- **перечікування до кращих часів** [does as little work as possible in their job because they are just waiting until they leave for another job or retire];

- **схильність до існування за рахунок інших, паразитарність** [do not want to be part of ordinary society; seeks to live solely by the support of others; lives by other people working, giving them money, etc.];
- **любов до розкошів** [devoted to pleasure and luxury; likes to be with rich, fashionable people];
- **відразлива зовнішність, неохайність** [dirty or untidy; very untidy].

3.3. Дієслівний шар медіальної зони номінативного поля концепту LAZY

Дієслівний шар медіальної зони номінативного поля концепту *lazy* складається з синонімів семем дієслівної семемі *laze*.

Розглянемо синоніми до кожної семемі дієслівної лексеми *laze* окремо. Перша семема звучить так: *лінитися, відпочивати, нічого не робити*. Словники American Heritage Dictionary та Collins English Dictionary вже у дефініції першої семемі приводять такий синонім, як *loaf* [to spend time in idleness], а словник Merriam-Webster Dictionary вказує на синонім *idle* [to spend time doing nothing important]. *Loaf* та *idle* є абсолютними синонімами першої семемі.

Взагалі, в лексикографічних джерелах, що використовуються в цьому дослідженні, зареєстровані 19 синонімів першої семемі (включаючи *loaf* та *idle*):

loaf around [stand or wait in a place, not doing anything interesting or useful],

loiter [to linger in an aimless way; spend time idly] ← *linger* [to continue to stay, esp. through reluctance to leave]

loiter around [to stand or wait somewhere, especially in a public place, without any clear reason],

hang about [to waste time; loiter],

hang around [(informal) to loiter or linger around],

hang round [(UK also hang about (somewhere), hang round (somewhere)) to wait or spend time somewhere, usually for no particular reason],

lounge [If you lounge somewhere, you sit or lie there in a relaxed or lazy way],

lounge around [to spend time in idleness],

knock around [(informal) to spend time relaxing and doing very little],

knock about [to wander aimlessly or idly; loaf],

bum about [to spend time lazily doing nothing],

bum around [(informal) to spend time relaxing in (a place) instead of working],

veg out [(informal) to relax and spend time doing very little],

loll [to lie, lean, or lounge in a lazy or relaxed manner],

doss [to spend your time not doing very much],

doss around [to pass time aimlessly],

doss about [to spend your time not doing very much].

Лексеми *knock around*, *knock about*, *bum about*, *bum around* та *veg out* є стилістичними синонімами першої семми дієслівної лексеми *laze*.

Більшість синонімів надає додаткові деталі до семми *лінитися*, *відпочивати*, *нічого не робити* за допомогою таких дієслів як *lie*, *stand*, *wait*, *lean*, ілюструючи, як саме (чекати) чи в якому положенні (лежати, стояти, опиратися на щось) людина проводить час, коли вона відпочиває і нічого не робить.

Така велика кількість синонімів демонструє салієнтність цієї семми та її важливість у картині світу людини.

Друга семма *laze* – *проводити (відрізок часу), нічого не роблячи* – є менш салієнтною, ніж перша, формуючи синонімічний ланцюг з лише шістьма лексемами:

idle away [If you idle away a period of time, you spend it doing very little],

loiter away [to spend (time) idly],

lounge [to pass (time) lazily or idly],
dawdle [To waste (time) by idling],
trifle [to spend idly; waste],
while away [To spend (time) idly or pleasantly].

Приведені шість лексем є абсолютними синонімами другої семени дієслівної лексеми *laze*.

Таким чином, хоча дієслівна лексема *laze* налічує менше семем, ніж вихідна прикметникова лексема *lazy*, обидві її семени є надзвичайно салієнтними. Перша семема дієслівної лексеми має навіть більше синонімів, ніж перша семема прикметникової лексеми (19 та 18 синонімів відповідно).

Висновки до розділу III

Медіальна зона концепту LAZY складається з синонімів до ядерних семем прикметника *lazy*, іменників *laziness* та *lazybones*, дієслова *to laze*.

Прикметникова лексема *lazy*, яка є вихідною лексемою концепту, налічує п'ять семем. За кількістю синонімів, можна дійти висновку, що перша семема є найбільш салієнтною та важливою для картини світу людини. З 18 синонімів першої семени дванадцять прикметників (*idle, work-shy, sluggish, inert, lethargic, listless, torpid, apathetic, languid, sluggard, passive, lackadaisical*) є абсолютними синонімами цієї семени, а три прикметники (*indolent, slothful, sluggardly*) – стилістичними синонімами. Друга семема має шість синонімів, один з яких є стилістичним (*languorous*). Третя семема прикметника *lazy* має чотири синоніми, а четверта – жодного, у зв'язку з її вузькою спеціалізацією. П'ята семема налічує вісім синонімів.

Іменникова лексема *laziness* має дві семени. Перша з них образує синонімічний ланцюг з шістьма іменниками, два з яких є стилістичними синонімами цієї семени (*sloth, languor*). Друга семема налічує 8 синонімів, один з яких є стилістичним (*negligence*).

Іменникова лексема *lazybones* має лише одну семему, що налічує 23 синоніми. 11 синонімів цієї семеди були образовані від відповідних дієслів за допомогою суфікса *-er*. Прикметники *skiver*, *bludger* та *slacker* є абсолютними синонімами цієї семеди, інші відносимо до стилістичних синонімів лексеми *lazybones*.

Дієслівна лексема *to laze* налічує дві семеди. Перша семема дієслова *to laze* має 19 синонімів. Такі дієслова як *loaf* та *idle* є її абсолютними синонімами, а лексеми *knock around*, *knock about*, *bum about*, *bum around* та *veg out* – стилістичними. Друга семема цієї лексеми образує синонімічний ланцюг з шістьма дієсловами, всі з яких є її абсолютними синонімами.

Таким чином, найбільш салієнтною за кількістю синонімів є єдина семема іменника *lazybones* (23 синоніми). Дуже салієнтними вважаємо також першу семему прикметника *lazy* (19 синонімів) та першу семему дієслова *to laze* (18 синонімів).

РОЗДІЛ IV

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СЕМИ НЕГАЦІЇ У СЛОВНИКОВИХ ДЕФІНІЦІЯХ ЯДЕРНИХ ЛЕКСЕМ НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ LAZY ТА ЇХ СИНОНІМІВ

Наступним етапом виконаного дослідження є подальший дефініційний аналіз синонімічних рядів номінативного поля концепту LAZY. Внаслідок виконаного аналізу виділено провідну роль семантичного компоненту *заперечення чогось, відсутність чогось*.

Було проаналізовано 28 прикметників, 40 іменників та 21 дієслово, які є ядреними семемами концепту LAZY (*lazy, laziness, lazybones, to laze*) або їх синонімами. Всього із 1367 дефініцій цих лексем 729 дефініцій, тобто 53.3%, мають у своєму складі сему *заперечення, відсутності чогось*. Прикметник *lazy* та прикметники, які є синонімами п'яти семем прикметникової лексеми *lazy*, мають перевагу у кількості заперечень: з 646 проаналізованих дефініцій 448 дефініцій мають хоча б одне заперечення, що становить 69.3%. З 170 дефініцій іменника *laziness* та іменників, що є його синонімами, 94 дефініції включають в себе заперечення (55.3%). Аналіз 197 дефініцій дієслівної лексеми *to laze* та її синонімів показав 68 дефініцій із запереченням, що становить 34.5%, схожий результат показав аналіз іменника *lazybones* та його синонімів: з 354 дефініцій 119 мають у своєму складі заперечення (33.6%).

Беручи до уваги кількість дефініцій, вважаємо за необхідне розглянути кожен ядерну лексему та її синоніми окремо.

4.1. Вербалізація семи негатиї у словникових дефініціях прикметникового шару

Прикметникові лексеми мають найбільшу кількість дефініцій з запереченням: 448 з 646 дефініцій, тобто 69.3%, мають у своєму складі заперечення. Розглядаючи кожен лексему окремо, бачимо, що відсоткове

співвідношення всіх дефініцій лексеми у виборці та дефініцій лексеми, які мають у своєму складі заперечення, різниться від 25%, тобто чверть дефініцій цієї лексеми містять сему *заперечення, відсутність чогось* (прикметник *languorous*) до 100%, тобто кожна дефініція лексеми у виборці вербалізує цю сему (прикметники *apathetic, good-for-nothing, neglectful, shiftless, workshy*).

Таблиця 1

Співвідношення дефініцій прикметникової лексеми *lazy* та її синонімів із семою негації

прикметник	к-сть дефініцій у виборці	к-сть дефініцій, що мають заперечення	відсоткове співвідношення
apathetic	10	10	100%
good-for-nothing	8	8	100%
neglectful	9	9	100%
shiftless	12	12	100%
workshy	4	4	100%
remiss	12	11	91.6%
idle	47	43	91.5%
listless	10	9	90%
careless	33	29	87.9%
languid	18	15	83.3%
inert	23	19	82.6%
casual	55	44	80%
lackadaisical	10	8	80%
inactive	33	25	75.8%

прикметник	к-сть дефініцій у виборці	к-сть дефініцій, що мають заперечення	відсоткове співвідношення
apathetic	10	10	100%
good-for-nothing	8	8	100%
neglectful	9	9	100%
shiftless	12	12	100%
negligent	16	12	75%
slack	37	27	73%
indolent	20	13	65%
passive	51	33	64.7%
lax	29	17	58.6%
sluggish	16	9	56.3%
torpid	17	9	52.9%
slow	80	41	51.3%
sloppy	36	17	47.2%
lethargic	11	5	45.5%
lazy	29	13	44.8%
slothful	8	3	37.5%
sluggardly	3	1	33.3%
languorous	8	2	25%

Усього в проаналізованих словникових дефініціях 28 прикметників виявлено 726 випадків вербалізації семи *заперечення, відсутності* 21 різним засобом, з яких найбільш частотним вербалізатором є *'not'* (40%).

Засоби вербалізації семи заперечення чогось, відсутності чогось у словникових дефініціях прикметникових лексем та їх частотність

вербалізація семи заперечення, відсутності чогось	частотність
not	40%
lack / lacking	14.6%
no	9%
without	7.3%
префікс in-	6.9%
суфікс -less	6.2%
префікс un-	5.5%
little	3.4%
префікс dis-	1.8%
less	1.1%
префікс ir-	1%
averse to	0.7%
fail / failing to	0.6%
nothing	0.6%
out of	0.4%
deficient in	0.3%
absence	0.1%
few	0.1%
префікс im-	0.1%
lessening	0.1%
префікс non-	0.1%

Проаналізувавши словникові статті із вербалізатором заперечень за допомогою слова *not*, доходимо певного висновку. Найчастіше у розглянутих дефініціях *not* вживається з participle I (36.7%), найчастіше з *giving* (13 прикладів), *showing* (9 прикладів), *working* та *doing* (по 8 прикладів), наприклад:

lackadaisical – *not showing enough interest in something or not putting enough effort into it* [LD]

negligent – *not being careful or giving enough attention to people or things that are your responsibility* [CED]

idle – *not working or being used* [CED]

inactive – *not doing anything; not active* [OLD]

Майже з такою ж частотністю знаходимо поєднання *not* з прикметниками (36%), в тому числі у 11 дефініціях з прикметником *active* та у 8 прикладах з прикметником *busy*, наприклад:

idle – *unemployed; not busy* [CD (American)]

slothful – *(formal) lazy or not active* [LD]

Наступним у спадному порядку йде сполучення *not* з participle II (11%), в тому числі у 4 дефініціях з *inclined* та *interested*, наприклад:

idle – *not inclined to work; lazy* [CD (American)]

apathetic – *not interested; indifferent* [CD (American)]

Далі за частотністю слідує сполучення *not* з службовими дієсловами (10.6%) у 25 дефініціях з *do* та *does*, 3 дефініціях з *there are*, 2 дефініціях з *is* та *are* та 1 дефініції з *will*:

slow – *a person might be described as slow if they are not very clever and do not understand or notice things quickly* [CED]

inert – *someone or something that is inert does not move at all* [CD]

idle – *it is not worth doing it, because it will not achieve anything* [CD]

П'ятим за частотністю є вживання *not* з прийменником *in* та такими іменниками як *use*, *operation* та *force* (3.4%), наприклад:

inactive – *not in use or force; not functioning* [CD (American)]

idle – *not in use or operation* [AHD]

Останніми йдуть сполучення *not* з прийменником *on* та з прислівниками (по 0.7%) та з прийменником *for* (0.3%), наприклад:

casual – *casual clothes are ones that you normally wear at home or on holiday, and not on formal occasions* [CD]

casual – *doing something or using something sometimes but not regularly or often* [LD]

casual – *not formal or not for a formal situation* [LD]

У проаналізованих словникових визначеннях також нараховується 106 заперечень, виражених дефініційною ознакою *lack* або *lacking* (14.6%), з них 75 дефініцій з *lacking* і 30 з *lack*. Найчастіше у досліджуваних визначеннях зустрічається поєднання *lack* або *lacking (in)* з іменником *energy* – зареєстровано 13 прикладів, наприклад:

shiftless – *characterized by a lack of ambition or energy* [AHD]

sluggish – *lacking energy; inactive* [CD]

Зареєстровано 65 заперечень, вербалізованих за допомогою займенника *no* (9%). Найчастотніші заперечення – *no energy* (8 прикладів) та *no interest* (7 прикладів), наприклад:

lethargic – *having no energy, so that you feel lazy or tired* [LD]

listless – *having no energy or enthusiasm* [OLD]

listless – *having no interest in what is going on about one, as a result of illness, weariness, dejection, etc.; spiritless; languid* [CD (American)]

apathetic – *having or showing little or no interest, concern, or emotion* [MWD]

Зареєстровано також 53 приклади вербалізації заперечення за допомогою прийменника *without* (7.3%). Найчастіше *without* поєднується з іменниками (39 дефініцій – 73.6%), як *energy* (3 дефініції), наприклад:

lethargic - *without any energy or enthusiasm for doing things* [OLD]

languorous - pleasantly lazy and without energy [OLD]

У решті заперечень з **without** (14 дефініцій - 26.4%) зустрічається герундій, наприклад, *making, trying, responding, initiating* і т.д.. Жодне словосполучення не повторюється двічі. Наприклад:

passive - accepting what happens or what people do without trying to change anything or oppose them [OLD]

lazy - You can use lazy to describe an activity or event in which you are very relaxed and which you do or take part in without making much effort [CD]

У проаналізованій виборці зареєстровано 50 прикладів заперечення з префіксом **in-** (6.9%), з них 43 дефініцій з прикметниками (найчастотніше *inactive* (14 прикладів)) та 7 дефініцій з іменниками (найчастотніше *inactivity* (6 прикладів)). Наприклад:

passive - taking no active part; inactive [CD (American)]

languid - without interest or spirit; listless; indifferent [CD (American)]

lazy - encouraging inactivity or indolence [MWD]

Сема заперечення може виражатися і за рахунок суфіксу **-less** – 45 прикладів (6.2%). Суфікс **-less** в цих випадках приєднується до ад'єктивної основи, найчастотніші з яких *care-* та *heed-*: *careless* (18 прикладів) та *heedless* (7 прикладів). Наприклад:

slack – negligent or careless [CD (American)]

negligent – careless or nonchalant [CD (American)]

neglectful – careless; heedless [MWD]

careless – unconcerned or indifferent; heedless [AHD]

У проаналізованих дефініційних статтях нараховується 40 заперечень за допомогою префікса **un-** (5.5%). Всі заперечення зареєстровано у прикметниках, з яких найчастотніший *unwilling* – 7 прикладів, наприклад:

lazy – unwilling to work or be active [OLD]

workshy – unwilling to work [OLD]

Зареєстровано також 25 прикладів вербалізації семи *заперечення*, *відсутність чогось* з лексемою *little* (3.4%). Ця лексема виступає в ролі займенника, часто в поєднанні з займенником *no*, наприклад:

apathetic – *feeling little or no emotion; unmoved* [CD (American)]

languid – *moving slowly and involving very little energy* [LD]

Також зареєстровано 13 статей із запереченням, вираженим префіксом *dis-* (1.8%), з яких у 7 статтях це *past participle*, наприклад, *disinclined*, у 3 статтях – *participle I*, наприклад, *disliking*, та по 1 статті, що містять дієслово *disagree*, прикметник *dispassionate* та прислівник *disagreeably*, наприклад:

languid - *lacking energy or disinclined to exert effort; listless* [AHD]

indolent - *disliking work or effort* [CD]

sloppy – *disagreeably effusive* [MWD]

1.1% та 1% відповідно складають заперечення, що вербалізовані займенником *less* (8 прикладів) та префіксом *ir-* (7 прикладів). Займенник *less* у проаналізованих дефініціях вступає в словосполучення з іменниками або сполучником *than*, наприклад:

sluggish – *moving or operating more slowly than usual and with less energy or power* [AHD]

slow – *moving, flowing or proceeding without speed or at less than usual speed* [MWD]

Префікс *ir-* у всіх прикладах є частиною прикметників ‘*irregular*’ та ‘*irresponsible*’:

casual – *occurring at irregular or infrequent intervals* [AHD]

good-for-nothing - *lazy or irresponsible* [CD]

0.7%, 0.6% та 0.6% всіх досліджених заперечень відповідно складають заперечення, вербалізовані прикметником з прийменником *averse to* (5 прикладів), дієсловом з прийменником *fail to* (4 приклади) та займенником *nothing* (4 приклади). Прикметник *averse* у 4 прикладах

zareєстрований у словосполученні з іменниками і в 1 прикладі з дієсловом, наприклад:

indolent – *averse to activity, effort, or movement: habitually lazy* [MWD]

sluggish – *averse to activity or exertion* [MWD]

Дієслово *fail* вживається у формі герундія у 3 прикладах та у теперішньому часі для третьої особи множини в 1 прикладі з виборки дефініцій:

negligent – *failing to give somebody/something enough care or attention, especially when this has serious results* [OLD]

neglectful – *If you describe someone as neglectful, you think they fail to do everything they should do to look after someone or something properly* [CD]

Наводимо також приклади із займенником *nothing*:

inactive - *doing nothing* [CED]

idle – *that you do for no particular reason, often because you have nothing better to do* [CD]

У проаналізованій вибірці нараховується 0.4% заперечень з словосполученням прислівника та прийменника *out of* у значенні відсутності чогось у таких прикладах як *out of use* (2 приклади) та *out of fashion* (1 приклад):

inactive – *Not functioning or operating; out of use* [AHD]

slow – *behind the times; out of fashion* [CD (American)]

0.3% всіх прикладів заперечень складають заперечення з прикметником *deficient* (2 приклади):

inert – *deficient in active properties, esp. lacking a usual or anticipated chemical or biological action* [MWD]

Zareєстровано також по одному випадку заперечення з іменником *absence*, займенником *few*, префіксами *im-* та *non-* та дієсловом *lessening* у формі герундія. Кожен з них складає 0.1% всіх проаналізованих заперечень. Наприклад:

inactive – Marked by the **absence** or **lessening** of disease activity [AHD]

inert – Not readily reactive with other elements; forming **few** or no chemical compounds [AHD]

lax – pronounced with little muscular effort and consequently having relatively **imprecise** accuracy of articulation and little temporal duration [CD]

passive - Passive resistance involves showing opposition to the people in power in your country by not co-operating with them and protesting in **non-violent** ways [CED]

Таким чином, 69.3% проаналізованих словникових дефініцій прикметникових лексем мають у своєму складі сему *заперечення певної якості, стану, дії*. Цю сему вербалізують у більшості прикладів частка **not** (40%), іменник **lack** або participle **lacking** (14.6%) та займенник **no** (9%).

Звернімо увагу на те, які саме якості, стани чи дії, що підлягають запереченню, відображаються у словникових дефініціях вербальних одиниць синонімічного ряду *lazy*. Узагальнюючи отримані дані, відмітимо, що відповідні конституенти дефініційних статей у словниках стосуються енергії, зусиль, бажань суб'єкту дії, швидкості дій і процесів, а також відсутності користування об'єктом.

Було встановлено, що у більшості випадків якістю чи станом, які заперечуються, є така характеристика, як **нестача активності та діяльності** (106 прикладів), що найчастіше вербалізована такими групами однокорінних лексем, як:

1. *active, inactive, activity, inactivity, act, acting, action* (58 прикладів), з яких найчастіше зареєстровані прикметник *active* (18 прикладів), іменник *activity* (15 прикладів) та прикметник *inactive* (14 прикладів). Вербалізаторами самого заперечення, які найбільше вживається з ознакою якості, станом **бездіяльності**, є префікс **in-** (20 прикладів) та частка **not** (17 прикладів). **Нестача активності**

та діяльності у проаналізованих дефініціях зазвичай стосується людини, яка лінується та нічого не робить:

slothful – *lazy or not active* [OLD]

sluggish – *Displaying little movement or activity; slow; inactive* [AHD]

Також нестача активності та діяльності може бути притаманною періоду часу, який можна характеризувати відсутністю активної діяльності або який провокує лінощі (як, наприклад, спекотний день влітку або відпустка):

idle – *Being a period of time in which there is little or no activity* [AHD]

indolent – *Conducive to inactivity or laziness* [AHD]

“Лінивий період” може також позначати такий період, який не є надто прибутковим для бізнесу через нестачу активності та комерційної діяльності:

sluggish – *economically inactive or slow* [MWD]

slack – *characterized by little work, trade, or business; not busy or active* [CD (American)]

Характеристика нестача активності може також стосуватися хвороби, прояви якої відсутні або зменшуються:

inactive – *Marked by the absence or lessening of disease activity* [AHD]

Така характеристика як нестача діяльності може описувати фільм, книгу чи виставу, яким, на думку мовця, бракує активного розвитку подій:

slow – *describes a film, book, play, etc. that does not have much excitement or action* [CED]

passive – *not acting to influence or change a situation* [CED]

Нестача активності та діяльності також може бути притаманна військовому, який зараз не на службі:

inactive – *not in active service in the armed forces* [CD (American)]

Речовини, які не мають активних хімічних чи інших властивостей, також визначаються за допомогою характеристики **нестача активності та діяльності**:

inert – *without active chemical or other properties* [OLD]

2. Словникові дефініції часто заперечують зміст, що вербалізується дієсловом *work* (9 прикладів) та іменником *work* (5 прикладів). Знов роюємо висновок, що лінива людина – це та, яка не працює. Відсутність роботи та діяльності вербалізується найчастіше за допомогою такої дефініційної ознаки семи *заперечення, відсутності чогось* як частка *not* (9 прикладів):

inactive – *not doing anything or not working* [MWD]

Характеристика **нестача активності та діяльності** може також описувати неживу істоту, як, наприклад, механізм чи завод, або період часу без роботи.

inactive – *not in use; not working* [OLD]

idle – *If machines or factories are idle, they are not working or being used* [CD]

slack – *A slack period is one in which there is not much work or activity* [CD]

3. Запереченню підлягає також зміст, виражений прикметник *busy* (8 прикладів). Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізована за допомогою частки *not*. Лінива людина нічим не зайнята, що також вказує на **нестачу активності та діяльності**.

idle – *unemployed; not busy* [CD (American)]

Але в більшості випадків прикметник *busy* з часткою *not* використовуються для опису діяльності бізнесу як такого, який зараз не є активним, тобто, відсутній попит на послуги, що забезпечуються, чи товари, що продаються.

slack – *(of business) not having many customers or sales; not busy* [OLD]

4. В групу заперечення якості потрапляють прикметники *unemployed* (2 приклади) та *employed* (1 приклад) і іменник *employment* (1 приклад), а також іменник *job* у множині (1 приклад). Таким чином, така характеристика також притаманна безробітним людям.

idle – *having no employment* [MWD]

idle – *unemployed; not busy* [CD (American)]

idle – *not occupied or employed* [MWD]

idle – *If people who were working are idle, they have no jobs or work* [CD]

5. Сема негачії властива також іменнику *use* (8 прикладів) та прикметнику *used* (5 прикладів). **Нестача активності та діяльності**, як вже було сказано вище, властива і неживим істотам. В таких випадках ця характеристика часто вербалізується за допомогою цих однокореневих лексем. Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізована у більшості прикладів за допомогою частки *not* (11 прикладів).

inactive – *Not functioning or operating; out of use* [AHD]

idle – *(of machines, factories, etc.) not in use* [OLD]

idle – *not working or being used* [CED]

6. Заперечення активності фіксуємо в дефініціях із використанням дієслова *operate* (3 приклади) та іменника *operation* (2 приклади). В цих прикладах характеристика **нестача активності та діяльності** також описує неживу істоту, наприклад, механізм:

inactive – *Not being in continuous use or operation* [AHD]

passive – *not working or operating* [CD]

7. Аналогічну ситуацію фіксуємо в дефініціях з дієсловом *function*, що вербалізує характеристику **нестача активності та діяльності** у 3 прикладах і також описує стан, притаманний неживій істоті:

sluggish – *not functioning with normal vigor* [CD (American)]

Таким чином, лінійній людині, “лінійному” періоду часу, неактивній неживій істоті на кшталт заводу чи механізму, неактивному фільму, книзі чи п’єсі, а також неактивному військовому притаманна така характеристика як бездіяльність, **нестача активності та діяльності**.

У проаналізованій виборці з великою частотністю реєструємо характеристику **нестача дбайливості чи уваги** (83 приклади). Сема *заперечення, відсутність чогось* найчастіше вербалізована за допомогою частки *not* (у 34 прикладі) та суфіксу *-less* (27 прикладів). Характеристика **нестача дбайливості чи уваги** вербалізується наступними вербалізаторами:

1. однокорінними лексемами, серед яких присутні іменники *care* (26 прикладів) та *carelessness* (1 приклад), прикметники *careless* (18 прикладів) та *careful* (3 приклади) і прислівник *carelessly* (1 приклад). Ці однокорінні лексеми вербалізують аналізовану характеристику у 49 прикладах. У багатьох прикладах вказується саме **на нестачу дбайливості та уваги**, а не на повну відсутність цієї якості чи дії, на що вказують такі семантичні компоненти як *enough* (16 прикладів), *due* (2 приклади) та *much* (1 приклад), які вживаються разом з іменником *care*. Ця характеристика може описувати людину, яка не приділяє належної уваги об’єкту, або об’єкт, якому не приділяється достатньо уваги.

slack – ***Lacking in diligence or due care or concern*** [AHD]

negligent – ***failing to give somebody/something enough care or attention, especially when this has serious results*** [OLD]

sloppy – ***If you describe someone's work or activities as sloppy, you mean they have been done in a careless and lazy way*** [CD]

remiss – ***characterized by carelessness or negligence*** [CD (American)]

negligent – ***marked by a carelessly easy manner*** [MWD]

lax – not strict, severe or careful enough about work, rules or standards of behaviour [OLD]

2. іменниками *attention* (21 приклад) та *inattention* (1 приклад) та прикметником *inattentive* (1 приклад). Найчастіше сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізована часткою *not* (14 прикладів). Знов простежуємо, що характеристика **нестача дбайливості чи уваги** притаманна як людині, так і процесу.

careless – resulting from a lack of attention and thought [OLD]

remiss – showing neglect or inattention [MWD]

negligent – careless, lax, inattentive, or indifferent [CD (American)]

3. прикметником *heedless* (7 прикладів). За допомогою дефініційного аналізу визначаємо цю лексему: *такий, що не приділяє тильної уваги чомусь чи комусь*, = [not paying careful attention to somebody/something]. Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізована суфіксом *-less*.

neglectful – heedless [AHD]

4. прикметником *thorough* (2 приклади), прислівником *thoroughly* (1 приклад) та іменником *thoroughness* (1 приклад). Визначаємо прикметник *thorough* як *такий, що виконаний повністю та з великою увагою до деталей*. Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізована здебільшого часткою *not* (3 приклади).

careless – Marked by or resulting from lack of forethought or thoroughness [AHD]

sloppy – not done carefully or thoroughly [LD]

Робимо висновок, що характеристика **нестача дбайливості чи уваги** займає важливе місце у номінативному полі концепту LAZY і може описувати як людину, що не приділяє належної уваги заняттю, об'єкту чи іншій людині, так і заняття, об'єкт чи людина, які не отримують необхідної уваги та турботи.

Наступні іменники, прикметник та дієслово ми об'єднуємо у характеристику **нестача енергії**. Сема *заперечення, відсутності чогось* в дефініціях, де зареєстрована ця характеристика, вербалізується здебільшого за допомогою іменника *lack* (26 прикладів) та займенника *no* (17 прикладів). Налічуємо 71 приклад вербалізації характеристики **нестача енергії** такими лексемами:

1. *energy, energetic* (33 приклади). Іменник *energy* зареєстрований у 30 прикладах, найчастіше з таким вербалізатором семи *заперечення, відсутність чогось* як іменник чи дієслово *lack* (13 прикладів). Така якість чи стан як **нестача енергії** зазвичай притаманна людині:

sluggish – **Lacking alertness, vigor, or energy; inert or indolent** [AHD]

lethargic – *having little energy, feeling unwilling and unable to do anything* [CED]

Але ця характеристика може описувати і діяльність чи заняття, яке не потребує великих витрат енергії:

languorous – *If you describe an activity as languorous, you mean that it is lazy, relaxed, and not energetic, usually in a pleasant way* [CD]

2. *effort* (18 прикладів). Іменник *effort*, зусилля, означає *фізичну чи розумову енергію, що необхідна для того, щоб щось зробити, або те, що забирає багато енергії*, = [the physical or mental energy that you need to do something; something that takes a lot of energy]. Таким чином, зараховуємо цю сему до характеристики **нестача енергії**. Іменник *effort* найчастіше зареєстрований з такими вербалізаторами семи *заперечення, відсутність чогось* як займенник *no* (7 прикладів) та частка *not* (6 прикладів).

lackadaisical – *Characterized by a lack of effort, care, or involvement* [AHD]

indolent – *averse to activity, effort, or movement: habitually lazy* [MWD]

3. *vigor* (5 прикладів), *vigorous* (1 приклад). За допомогою дефініційного аналізу визначаємо іменник *vigor* як *енергія, сила чи ентузіазм*, = [energy, force or enthusiasm]. Тобто, відмічаємо присутність характеристики **нестача енергії**. Найчастіше сема *заперечення, відсутність чогось* вербалізується за допомогою дієслова *lack* (у 4 прикладах).

languid – *without vigor or vitality; drooping; weak* [CD (American)]

torpid – *lacking in energy or vigor* [MWD]

4. *spirit* (4 приклади), *spiritless* (1 приклад). Визначаємо іменник *spirit* як *хоробрість, енергія та ентузіазм*, = [courage, energy and enthusiasm] і відносимо його до вербалізаторів характеристики **нестача енергії**.

listless – *having no interest in what is going on about one, as a result of illness, weariness, dejection, etc.; spiritless; languid* [CD (American)]

lackadaisical – *showing lack of interest or spirit* [CD (American)]

5. *lively* (2 приклади), *liveliness* (1 приклад). Визначаємо прикметник *lively* як *повний життєвої сили та енергії, активний та повний ентузіазму*, = [full of life and energy; active and enthusiastic]. У такому засобі вербалізації характеристики **нестача енергії** сема *заперечення, відсутності чогось* здебільшого вербалізується за допомогою частки **not** (2 приклади). Ці лексеми описують заняття чи подію.

inert – *If you describe something as inert, you are criticizing it because it is not very lively or interesting* [CD]

slow – *Lacking liveliness or interest; boring* [AHD]

6. *vitality* (3 приклади). Послуговуємось такою дефініцією цього іменника як *енергія та ентузіазм*, = [energy and enthusiasm].

languid – *Showing little or no vitality or animation* [AHD]

7. *exert, exertion* (2 приклади). Іменник *exertion* має наступне визначення у словнику: *фізичні чи розумові зусилля; акт докладання зусиль*, = [physical or mental effort; the act of making an effort]. Вище іменник *effort* вже був визначений як *енергія*. Таким чином, людина не докладає зусиль, з чого випливає така її характеристика як **нестача енергії**. Іменник *exertion* приєднується до прикметника *averse to*, а дієслово *to exert* у формі герундія до прийменника *without*:

sluggish – averse to activity or exertion [MWD]

passive – influenced or acted upon without exerting influence or acting in return; inactive, but acted upon [CD (American)]

8. *animation* (2 приклади). Проводимо дефініційний аналіз: у словникових дефініціях цей іменник визначається як *енергія та ентузіазм у поведінці, вигляді чи мовленні*, = [energy and enthusiasm in the way you look, behave or speak]. Ця лексема також вживається для опису події чи заняття.

slow – lacking in life, animation, or gaiety: boring [MWD]

Таким чином, **нестача енергії**, яка є невід'ємною частиною номінативного поля LAZY, притаманна як людині, так і події, заняттю.

Наступна якість, що часто заперечується у дефініціях у виборці прикметників, це цікавість та інтерес (51 приклади). **Відсутність зацікавленості чи інтересу** вербалізується за допомогою:

1. іменника *interest* (20 прикладів), прикметників *interested* (5 прикладів) та *interesting* (3 приклади). Таким чином, **відсутність зацікавленості та інтересу** у проаналізованій виборці притаманна здебільшого людині, але також може описувати заняття чи діяльність. Найчастіше сема *заперечення, відсутність чогось* вербалізована за допомогою частки *not* (12 прикладів) та займенника *no* (7 прикладів).

casual – **lacking** a high degree of **interest** or devotion [MWD]

careless – **not showing interest** or effort [OLD]

apathetic – **not interested** in something, and not willing to make any effort to change or improve things [LD]

inert – If you describe something as inert, you are criticizing it because it is **not** very lively or **interesting** [CD]

2. іменника *enthusiasm* (11 прикладів) та прикметника *enthusiastic* (1 приклад). Проводимо дефініційний аналіз іменника *enthusiasm*, який визначається у лексикографічних джерелах як *сильне відчуття збудженості та інтересу до чогось і бажання робити це*, = [a strong feeling of excitement and interest in something and a desire to become involved in it]. Таким чином, вважаємо необхідним відмітити кореляцію характеристики **відсутність зацікавленості та інтересу до чогось** з наступною характеристикою **відсутність бажання щось робити**. Для вербалізації характеристики **відсутність зацікавленості та інтересу** таким чином характерна наявність такого вербалізатора *семи заперечення, відсутність чогось* як займенник *no* (5 прикладів).

lethargic – **without any energy or enthusiasm for doing things** [OLD]

apathetic – **they do not seem to be interested in or enthusiastic about doing anything** [CD]

3. прикметника *indifferent* (9 прикладів). Послуговуємося наступною дефініцією цього прикметника: *такий, що не має або не проявляє інтересу до когось чи чогось*, = [having or showing no interest in somebody/something].

lethargic – **indifferent, apathetic** [MWD]

languid – **without interest or spirit; listless; indifferent** [CD (American)]

4. іменника *excitement* та прикметника *exciting* (по 1 прикладу). Після виконання дефініційного аналізу відповідного прикметника, визначаємо його як *такий, що викликає сильний інтерес та збудження*, = [causing great interest or excitement]. Робимо висновок, що однокореневі лексеми *excitement* та *exciting* у відповідних дефініціях також належать до характеристики **відсутність зацікавленості та інтересу** і описують якість людини або ситуації, місця чи заняття.

slow – *If you describe a situation, place, or activity as slow, you mean that it is not very exciting* [CD]

torpid – *lazy or sleepy, and with no energy, activity, or excitement* [LD]

Зазвичай у дефініціях не уточнюється, до чого саме суб'єкт не відчуває зацікавленості чи інтересу, але у чотирьох прикладах зареєстровано **відсутність зацікавленості та інтересу до будь чого**.

listless – *feeling tired and not interested in things* [LD]

У інших дефініціях зареєстровано **відсутність зацікавленості та інтересу до праці, до того, що відбувається навколо суб'єкта та до того, чим суб'єкт займається**.

Під час аналізу характеристики **відсутність зацікавленості та інтересу** знов простежуємо опис якостей і станів як людини, так і події, заняття, предмета.

Важливою характеристикою, яка часто заперечується, є бажання щось робити, яка, безперечно, властива лише людині. **Відсутність бажання щось робити** фіксуємо у 29 прикладах, в яких сема *заперечення, відсутності чогось* найчастіше вербалізується за допомогою частки *not* (14 прикладів). Характеристика **відсутність бажання щось робити** вербалізується за допомогою наступних прикметниками, іменниками і дієсловом:

1. *unwilling, willing, will, willingness* (16 прикладів), з яких 7 прикладів становить прикметник *unwilling*, і префікс *in-* найчастіше вербалізує сему заперечення, відсутності чогось.

lazy – ***unwilling*** to work or be active, doing as little as possible [OLD]

idle – *lazy and not willing* to work [CED]

shiftless – ***lacking the will*** or ability to do or accomplish [CD (American)]

slow – ***Lacking in promptness or willingness***; not precipitate [AHD]

2. *disinclined, inclined, inclination* (6 прикладів). Найчастіше зареєстрований прикметник *inclined* (4 приклади), який у всіх прикладах фіксується з часткою *not*.

lazy – ***not inclined*** to work or exertion [CD]

disinclined – *Lacking energy or disinclined* to exert effort; listless [AHD]

listless – *Characterized by lack of inclination* or impetus to exertion:

languid [MWD]

3. *want* (5 прикладів), це дієслово найчастіше поєднується з часткою *not*.

lazy – *If someone is lazy, they do not want* to work or make any effort to do anything [CD]

idle – *not wanting* to work; lazy [CD]

4. *indisposed* (1 приклад), сема заперечення, відсутності чогось вербалізується за допомогою префікса *in-*:

sluggish – *lacking energy, alertness, or vigor*; ***indisposed*** to exertion [CD (American)]

5. *eager* (1 приклад), заперечення вербалізується за допомогою частки *not*:

lazy - ***not eager*** or willing to work or exert oneself; indolent; slothful [CD]

Проведемо поглиблений ступінь дефініційного аналізу і проаналізуємо, що саме суб'єкт не має бажання робити. У більшості прикладів у словникових дефініціях зареєстровано **відсутність бажання**

працювати, що вербалізоване дієсловом *work* у 14 прикладах та іменником *work* у 2 прикладах:

workshy – *unwilling to work* [OLD]

idle – *not inclined to work; lazy* [CD (American)]

slothful – *Disinclined to work or exertion; lazy* [AHD]

Настільки ж важливою характеристикою для номінативного поля концепту LAZY також є **відсутність бажання докладати зусилля** (15 прикладів), що вербалізовано такими іменниками як *effort* (7 прикладів) та *exertion* (6 прикладів), а також дієсловом *to exert* (4 приклади).

sluggish – *lacking energy, alertness, or vigor; indisposed to exertion* [CD (American)]

indolent – *Disinclined to exert oneself; habitually lazy* [AHD]

slothful – *lazy and unwilling to make an effort to work* [CD]

У виборці дефініцій також зафіксовано 6 прикладів вербалізації характеристики **відсутності бажання бути активним**, що вербалізовано за допомогою прикметника *active* (3 приклади), іменників *activity* та *action* і дієслова *to act* (по 1 прикладу).

apathetic – *showing no interest or energy and unwilling to take action, especially over something important* [CED]

lazy – *disinclined to activity or exertion: not energetic or vigorous* [MWD]

Інші зареєстровані вербалізатори такої характеристики, як **відсутність бажання робити щось** не фіксуються з великою частотністю, це, наприклад, **відсутність бажання щось робити** (3 приклади), **бути енергійним** (1 приклад), **досягати чогось** (1 приклад) і т.ін.

Таким чином, характеристика **відсутність бажання робити щось** властива лише людині. Найчастіше у проаналізованій виборці прикметникових визначень реєструємо відсутність бажання працювати, докладати зусилля чи бути активним.

Ще однією характеристикою, заперечення якої спостерігаємо у виборці, є **нестача швидкості**, яка зареєстрована у 29 прикладах. Така характеристика притаманна як людині, так і неживим істотам на кшталт машини. Сема заперечення, відсутності чогось вербалізовується здебільшого за допомогою частки *not* (24 приклади). Характеристика **нестача швидкості** вербалізована у виборці за допомогою наступних лексем:

1. прислівника *quickly* (13 прикладів), прикметника *quick* (3 приклади) та іменника *quickness* (3 приклади). **Нестача швидкості** у дефініціях виборки найчастіше описує рух у просторі:

slow – *Not moving or able to move quickly; proceeding at a low speed*

[AHD]

languid – *lacking force or quickness of movement: slow* [MWD]

Характеристика **нестача швидкості** може стосуватися і характеру виконання якоїсь дії:

slow – *not moving, being done, or happening quickly* [LD]

або розумових здібностей людини:

slow – *not quick to learn; finding things hard to understand* [OLD]

або описувати манеру поведінки людини як повільну та неквапливу:

slow – *not hasty, quick, ready, or prompt* [CD (American)]

2. іменника *speed* (5 прикладів). В цьому випадку характеристика **нестача швидкості** притаманна неживим істотам, заняттям, навіть потоку води або вітру:

slack – *Flowing or blowing with little speed* [AHD]

slow – *Something that is slow moves, happens, or is done without much speed* [CD]

3. прикметників *fast* (2 приклади), *hasty* (2 приклади) та *rapid* (1 приклад). Знов простежуємо опис якості процесу, заняття чи якості людини:

slow – making relatively little progress for the time spent; marked by low speed, rate of rhythm, etc.; not fast or rapid [CD (American)]

slow – not hasty, quick, ready, or prompt [MWD]

Доходимо висновку, що характеристика **нестача швидкості** притаманна як людині, так і процесу, заняттю, неживим істотам, річці, потоку вітру та ін. і є важливою частиною номінативного поля концепту LAZY.

Рідше дефініції вказують на наступні характеристики:

- **відсутність щільності та тугості** (18 прикладів). Така характеристика вербалізована такими прикметниками як *tight* (6 прикладів), *taut* (6 прикладів), *tense* (3 приклади) та *stretched* (2 приклади), а також прислівником *tightly* (1 приклад). Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізується часткою **not**.

lax – **not rigid or tight** [CD (American)]

slack – **not tight, tense, or taut** [CD]

slack – *Something that is slack is loose and not firmly stretched or tightly in position* [CD]

- **відсутність занепокоєння**. Характеристика **відсутність занепокоєння** вербалізується у 16 прикладах за допомогою прикметників *unconcerned* (4 приклади), *concerned* (3 приклади), *worried* (3 приклади) та *untroubled* (2 приклади), іменниками *concern* (3 приклади) та *worry* (1 приклад). Найчастотнішим вербалізатором семи *заперечення, відсутності чогось* є частка **not**.

careless – **unconcerned in attitude or action; heedless; indifferent** [CD]

careless – **not concerned about something** [LD]

slack – **Lacking in diligence or due care or concern** [AHD]

careless – **not at all worried about something** [OLD]

careless – **without worry; carefree; untroubled** [CD (American)]

- **відсутність формальності.** Ця характеристика вербалізується прикметниками *informal* (8 прикладів) та *formal* (6 прикладів) і іменником *formality* (1 приклад) і стосується поведінки людини чи події.

negligent – (of a person or their manner) relaxed; **not formal** [OLD]

casual – Being **without ceremony or formality**; relaxed or *informal* [AHD]

- **відсутність руху або здатності рухатися.** Вербалізаторами цієї характеристики є дієслово *move* (10 прикладів) та іменник *movement* (1 приклад). Сема *заперечення, відсутності чогось* найчастіше вербалізована за допомогою частки **not**.

inert - **not moving** or not able to move [CED]

inert – having **no inherent ability to move** or to resist motion [CD]

- **відсутність регулярності дій.** Ця характеристика вербалізована прикметниками *irregular* (5 прикладів) та *regular* (2 приклади), прислівником *regularly* (3 приклади) та іменником *regularity* (1 приклад). Сема *заперечення, відсутність чогось* реалізується здебільшого префіксом **ir-** та часткою **not**.

casual – Occurring at **irregular** or infrequent intervals [AHD]

casual – occurring **without regularity** [MWD]

casual – **not regular** or fixed [CED]

та інші характеристики.

Отже, 69.3% проаналізованих дефініцій з вибірки дефініцій прикметникових лексем містять сему *заперечення, відсутність чогось*, яка реалізується 21 різним засобом, здебільшого часткою **not** (40%), іменником **lack** або participle **lacking** (14.6%) та займенником **no** (9%). Також робимо висновок, що у виборці дефініцій прикметникової лексеми *lazy*, яка є ядерною семемою концепту LAZY, та синонімічних до неї лексем у

більшості дефініцій, що мають заперечення, простежуємо такі характеристики: **нестача активності та діяльності, нестача дбайливості та уваги, нестача енергії, відсутність зацікавленості чи інтересу, відсутність бажання щось робити та нестача швидкості**. Саме ці характеристики складають найвизначніші ознаки концепту 'LAZY'.

4.2. Вербалізація семи негації у словникових дефініціях іменникового шару

Іменникова лексема *laziness* та її синоніми у більшості випадків не мають окремих словникових статей, а є частиною словникової статті відповідного прикметника чи дієслова. Через це вибірка дефініцій 15 аналізованих іменникових лексем, що позначають стан людини, налічує всього 170 дефініцій, що є набагато менше ніж кількість дефініцій прикметників та дієслів. З 170 дефініцій, що підлягали аналізу, 94 дефініції, тобто 55.3%, мають у своєму складі сему *заперечення чогось, відсутності чогось*.

Знов простежуємо значну розбіжність у співвідношенні кількості дефініцій взагалі і кількості дефініцій, які включають в себе заперечення. Це відсоткове співвідношення складає від 24% до 100%, тобто в останньому випадку кожна дефініція цієї лексеми має у своєму складі заперечення. Не зареєстровано жодної дефініції, яка б не містила принаймні одного прикладу заперечення.

Таблиця 3

Співвідношення дефініцій з семою негації іменникової лексеми *laziness* та її синонімів

іменник	к-сть дефініцій	к-сть дефініцій, в яких є заперечення	відсоткове співвідношення

carelessness	2	2	100%
laziness	3	3	100%
slackness	4	4	100%
slovenliness	2	2	100%
inattention	9	8	88.9%
inertia	19	16	84.2%
lethargy	13	10	76.9%
negligence	19	12	63.2%
languor	16	8	50%
laxity	6	3	50%
neglect	14	7	50%
idleness	11	5	45.5%
indolence	6	2	33.3%
sloth	21	6	28.6%
dereliction	25	6	24%

Усього в 94 дефініціях, що містять сему *заперечення, відсутності чогось* було зафіксовано 162 приклади заперечення, в яких ця сема вербалізується у 15 різних способів:

Таблиця 4

Засоби вербалізації семи *заперечення чогось, відсутності чогось* у словникових дефініціях іменникових лексем, що позначають стан людини

вербалізація семи <i>заперечення, відсутності чогось</i>	частотність
lack	19.8%

not	17.9%
префікс un-	10.5%
failure	9.9%
префікс dis-	3.7%
префікс in-	3.7%
-less	3.7%
префікс ab-	2.5%
no	1.9%
without	1.9%
aversion to	1.2%
fail	1.2%
less	0.6%
little	0.6%
no one	0.6%

На відміну від проаналізованих прикметникових лексем, у яких майже у половині випадків заперечення вербалізується за допомогою частки **not** (40%), в дефініціях іменникових лексем, які позначають *якість, стан людини*, не зареєстровано вербалізатора заперечення з такою великою перевагою. Найчастотнішим вербалізатором семи *заперечення, відсутності чогось* у словникових дефініціях іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини* є **lack**, частотність якого у проаналізованих дефініціях становить 19.8% (32 приклади) у сполученні з іменниками, на кшталт, *attention* (7 прикладів) та *energy* (5 прикладів):

inattention – ***lack of attention*** [OLD]

carelessness – ***lack of attention and thought about what you are doing***
[OLD]

lethargy – ***A lack of energy or vigor*** [AHD]

Наступною за частотністю є частка **not**, кількість прикладів якої у словникових визначеннях становить 29. Найчастіше у визначеннях іменникових лексем **not** поєднується з герундієм, наприклад, у словосполученнях з *being* (5 прикладів) та *having* (3 приклади):

laziness – the quality of **not being** willing to work or use any effort [CED]

idleness – the fact of **not having** work or of **not being** in use [OLD]

Менш частотними є словосполучення **not** з службовим дієсловом *do* (2 приклади), з інфінітивом дієслів та з прикметником (по 1 прикладу), наприклад:

inertia – a lack of energy and a feeling that you **do not** want to do anything [LD]

idleness – the fact of tending to be lazy and **not work** hard [OLD]

idleness – the state of being lazy and **not willing** to work [CED]

Заперечення за допомогою негативного префікса **un-** становлять 10.5% усіх заперечень, зареєстрованих у цій групі іменників. З 17 прикладів цього засобу вербалізації семи заперечення, відсутності чогось 7 прикладів є приєднання префіксу **un-** до прикметників, 6 прикладів до сполучника (*unless*), 2 приклади до іменника (*unwillingness*) та 1 приклад до participle II (*unintended*):

lethargy – the feeling of having little energy or of being **unable** or **unwilling** to do anything [CED]

inertia – a property of matter by which it remains at rest or in uniform motion in the same straight line unless acted upon by some external force [MWD]

sloth – **unwillingness** to work or make any effort [CED]

negligence – failure to use the degree of care appropriate to the circumstances, resulting in an **unintended** injury to another [AHD]

Іменникова лексема **failure** також вербалізує сему заперечення, відсутності чогось, позначаючи відсутність виконання чогось, особливо чогось, що суб'єкт повинен був зробити, **failure** = [an act of not doing

something, especially something that you are expected to do]. Таким чином, *failure* є оцінною характеристикою. Такий спосіб вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* зареєстрований у 16 прикладах (9.9%). Іменникова лексема зареєстрована у 13 словосполученнях з дієсловами у формі інфінітива з часткою *to*, перш за все *to pay* (3 приклади):

neglect – failure to pay proper attention to something [LD]

negligence – the failure to give somebody/something enough care or attention [OLD]

Цей засіб вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* зафіксований також у двох словосполученнях з займенником *such* (*such failure*), при яких у цьому чи попередньому визначенні пояснюється, що саме не було виконано:

negligence – failure to use a reasonable amount of care when such failure results in injury or damage to another [AHD]

Ця дефініційна характеристика також відмічена в одному випадку словосполучення з прийменником *in* та іменником *duty*:

dereliction – a neglect of, or failure in, duty [CD (American)]

У проаналізованій виборці дефініцій також зафіксовані заперечення за допомогою префіксів *dis-* та *in-* і суфікса *-less*, кожний з цих засобів вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* становить 3.7% усіх заперечень, тобто по 6 прикладів на кожний засіб вербалізації цієї семи. Префікс *dis-* приєднується до іменників *disinclination* (5 прикладів) та *disregard* (1 приклад):

sloth – disinclination to work or exert oneself [CD (American)]

neglect – lack of sufficient or proper care; negligence; disregard [CD (American)]

Префікс *in-* також приєднується до іменників (5 прикладів) і в одному прикладі до прикметника (*indifferent*):

languor – a lack of interest or spirit; feeling of listlessness; *indifference*
[CD (American)]

lethargy – the quality or state of being lazy, sluggish, or *indifferent*
[MWD]

Суфікс *-less* зафіксований у іменниках в 4 прикладах та у прикметниках в 2 прикладах:

negligence – *carelessness* in manner or appearance; *indifference* [CD (American)]

slovenliness – the fact of being *careless*, untidy or dirty in appearance or habits [OLD]

Далі за частотністю слідує заперечення за допомогою префікса *ab-*, такий засіб заперечення у вибірці становить 2.5%. У кожному з 4 прикладів префікс *ab-* є частиною прикметника *abnormal*:

lethargy – *abnormal* drowsiness [MWD]

Заперечення за допомогою займенника *no* та прийменника *without* становлять по 1.9% усіх засобів вербалізації семи заперечення, відсутність чогось. Займенник *no* та прийменник *without* вступають у словосполучення з іменниками у 3 прикладах:

indolence – the state of showing *no* real interest or effort [CED]

indolence – the state of being *without* work [CED]

Ще менш частотні заперечення за допомогою іменника *aversion* та дієслова *fail* – 1.2% всіх заперечень (по 2 приклади):

sloth – *aversion* to work or exertion [AHD]

negligence – If someone is guilty of negligence, they have *failed* to do something which they ought to do (formal) [CD]

У вибірці також знайдено по одному прикладу (0.6%) заперечень за допомогою займенників *less*, *little* та *no one*:

slackness – the state of being slower and *less* active than usual [CED]

lethargy – the feeling of having **little** energy or of being unable or unwilling to do anything [CED]

inertia – when **no one** wants to do anything to change a situation [LD]

Таким чином, 55.3% проаналізованих словникових дефініцій іменникових лексем, що позначають якість людини, мають у своєму складі сему *заперечення певної якості, стану, дії*. Цю сему вербалізують у більшості прикладів іменник **lack** (19.8%) та частка **not** (17.9%).

Звернімо увагу, що саме заперечується у зареєстрованих дефініціях вибірки, що мають заперечення у своєму складі.

Найчастіше у дефініціях вибірки іменників, що позначають **якість, стан людини**, реєструємо заперечення уваги або дбайливості. Така характеристика як **нестача дбайливості та уваги** зафіксована у 45 прикладах. Вербалізаторами самого заперечення, які вживаються з ознакою **нестача дбайливості та уваги**, є частка **not** (14 прикладів), іменники **lack** (11 прикладів) та **failure** (10 прикладів), а також суфікс **-less** (4 приклади). Ця характеристика вербалізується такими вербалізаторами:

1. однокореневі іменники *care* (17 прикладів) та *carelessness* (2 приклади), дієслово *care* (2 приклади), прикметники *careful* (2 приклади) та *careless* (1 приклад). Характеристика **нестача дбайливості та уваги** може бути притаманна людині, тобто, людина не приділяє достатньо уваги якомусь процесу, своїй зовнішності, правилам чи стандартам на роботі, але також і об'єкту, який не отримує належної уваги.

laziness - **lack of care in doing something** [OLD]

negligence – **carelessness in manner or appearance; indifference** [CD (American)]

laxity –the fact of **not being strict, severe or careful enough about work, rules or standards of behaviour** [OLD]

dereliction – the state of land or buildings **not being** used or cared for and in bad condition [OLD]

slovenliness – the fact of being **careless**, untidy or dirty in appearance or habits [OLD]

2. іменник *attention* (19 прикладів). Хоча у дефініціях виборки прикметникових лексем було зареєстровано ряд однокорінних лексем, які вербалізують характеристику **нестача дбайливості та уваги**, у дефініціях виборки іменників, що позначають **якість, стан людини**, реєструємо лише один іменник *attention*, який також може характеризувати як якість, що притаманна людині, так і об'єкту.

inattention – lack of attention [OLD]

neglect – the fact of **not giving enough** care or attention to something/somebody; the state of **not receiving enough** care or attention [OLD]

3. дієслово *look after* (2 приклади). Цей вербалізатор також описує ознаку, властиву людині та об'єкту:

neglect – **failure to look after** something or someone, or the condition of **not being looked after** [LD]

4. іменник *heedlessness* (1 приклад). Іменник *heedlessness* не має окремої статті в лексикографічних джерелах. Визначаємо прикметник *heedless* як **такий, що не приділяє належної уваги комусь або чомусь**, = [not paying careful attention to somebody/something]. Сема **заперечення, відсутності чогось** вербалізована за допомогою суфікса **-less**.

inattention – failure to pay attention; *heedlessness* [CD]

У проаналізованій вибірці з великою частотністю фіксуємо таку характеристику як **відсутність бажання щось робити**. Ця характеристика властива лише людині. Сема **заперечення, відсутність чогось** вербалізується різними способами, найчастотнішим з яких є частка **not** (8

прикладів). Зареєстровано 19 прикладів вербалізації характеристики **відсутність бажання щось робити** наступними лексемами:

1. прикметники *willing* (3 приклади) та *unwilling* (1 приклад) і іменник *unwillingness* (2 приклади). Префікс **un-** здебільшого вербалізує сему *заперечення, відсутності чогось*.

laziness – *the fact of being **unwilling** to work or be active* [OLD]

idleness – *the state of being lazy and **not willing** to work* [CED]

sloth – ***unwillingness** to work or make any effort* [CED]

2. іменник *disinclination* (5 прикладів). Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізується за допомогою префікса **dis-**.

sloth – ***disinclination** to work or exert oneself* [CD (American)]

3. дієслово *want* (5 прикладів). У всіх прикладах сема *заперечення, відсутності чогось* представлена часткою **not**.

inertia – *a lack of energy and a feeling that you **do not want** to do anything* [LD]

4. іменник *desire* (1 приклад) у поєднанні з іменником **lack**, який вербалізує сему *заперечення, відсутності чогось*.

inertia – *lack of energy; **lack of desire** or ability to move or change* [OLD]

5. іменник *indisposition* (1 приклад). Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізована префіксом **in-**.

inertia – ***indisposition** to motion, exertion or change* [MWD]

Розглянемо детальніше, що саме не бажає робити суб'єкт. Як і у виборці прикметникових дефініцій, у більшості прикладів реєструємо **відсутність бажання працювати** (9 прикладів), що вербалізовано за допомогою дієслова *work* (8 прикладів) та іменника *labour* (1 приклад).

indolence – *the feeling of **not wanting** to work* [OLD]

sloth – ***disinclination** to action or labor* [MWD]

У виборці часто заперечується бажання рухатися. Зміст характеристики **відсутність бажання рухатися** вербалізований дієсловом *move* (3 приклади) та іменником *motion* (2 приклади).

inertia – *If you have a feeling of inertia, you feel very lazy and **unwilling to move or be active*** [CD]

inertia – *Resistance or **disinclination to motion, action, or change*** [AHD]

Запереченню підлягає також зміст, виражений іменниками *effort* (3 приклади) та *exertion* (1 приклад), а також дієсловом *exert* (1 приклад). Об'єднуємо ці вербалізатори у єдину характеристику **відсутність бажання докладати зусилля**.

laziness – *the quality of **not being willing to work or use any effort*** [CED]

sloth – ***disinclination to work or exert oneself*** [CD (American)]

inertia – ***indisposition to motion, exertion, or change*** [MWD]

У виборці дефініцій іменникових лексем, що позначають **якість, стан людини**, також часто реєструємо таку характеристику як **відсутність бажання бути активним**. Цей зміст вербалізовано однокорінними лексемами *active* (2 приклади), *action* (2 приклади) та *act* (2 приклади).

laziness – *the fact of being **unwilling to work or be active*** [OLD]

inertia – *a tendency to remain in a fixed condition without change; **disinclination to move or act*** [CD (American)]

sloth – ***disinclination to action or labor*** [MWD]

З меншою частотністю реєструємо наступні характеристики:

відсутність бажання робити будь-що. Ця характеристика виражена таким вербалізатором як дієслово *do* в словосполученні з займенником *anything* (3 приклади).

lethargy – *the feeling of having little energy or of being unable or **unwilling to do anything*** [CED]

та **відсутність бажання змінюватись або змінювати щось**. Зміст цієї характеристики вербалізовано іменником та дієсловом *change* (по 1 прикладу).

inertia – *lack of energy; lack of desire or ability to move or change* [OLD]

Таким чином, простежуємо наявність заперечення тих самих характеристик, що і у проаналізованій раніше виборці прикметникових визначень: **відсутність бажання працювати, докладати зусилля, бути активним, робити будь-що**. Характеристиками, які не представлені або менш представлені в виборці прикметникових визначень, є **відсутність бажання рухатися та відсутність бажання змінюватися чи змінювати щось**.

Сема негації часто властива також такій характеристиці як **відсутність активності та діяльності** і у 18 прикладах вербалізації цієї характеристики сема *заперечення, відсутності чогось* найчастіше вербалізована часткою *not* (10 прикладів). Зміст характеристики **відсутність активності та діяльності** вербалізований за допомогою:

1. дієслова *work* (3 приклади) та іменника *work* (3 приклади). Знов знаходимо підтвердження, що лінива людина – це та, яка не працює. Ця характеристика може також описувати організацію, яка не працює взагалі або не працює старанно.

slackness – *the fact that a person or organization is **not working** as well or as hard as they should* [CED]

idleness – *the state of being **without work*** [CED]

2. іменників *activity* (2 приклади) та *inactivity* (1 приклад), прикметника *active* (1 приклад) та дієслова *act* (1 приклад). Ці вербалізатори описують якість людини, як фізичну, так і духовну бездіяльність.

sloth – *spiritual apathy and **inactivity*** [MWD]

languor – *pleasant mental or physical tiredness or **lack of activity*** [CED]

slackness – *the state of being slower and less active than usual* [CED]

negligence – *A negligent act or a failure to act* [AHD]

3. дієсловом *do* (4 приклади). Вважаємо за необхідне звернути увагу, що сема *заперечення, відсутності чогось* здебільшого вербалізується за допомогою дієслова *fail* (2 приклади) та іменника *failure* (1 приклад). Ця характеристика описує якість, що властива людині. У всіх випадках простежуємо уточнення, що суб'єкт не виконав дію, яку повинен був виконати, що вербалізовано модальними дієсловами *should* та *ought to*, а також прикметником *required*.

negligence – *If someone is guilty of negligence, they have failed to do something which they ought to do* [CD]

negligence – *habitual failure to do the required thing* [CD (American)]

4. дієсловом *use* (2 приклади) та однойменним іменником (1 приклад). Такі вербалізатори характеристики **відсутність активності або діяльності** описують якість, що притаманна неживим істотам, наприклад, механізмам.

idleness – *the fact of not having work or of not being in use* [OLD]

dereliction – *the state of land or buildings not being used or cared for and in bad condition* [OLD]

Наступна якість, яка часто заперечується в дефініціях у виборці іменників, що позначають **якість, стан людини**, це енергія (16 прикладів). Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізується найчастіше іменником *lack* (7 прикладів). **Нестача енергії** вербалізується за допомогою:

1. іменника *energy* (10 прикладів). Цей вербалізатор характеризує якість або стан, якій властивий людині.

lethargy – *the state of not having any energy or enthusiasm for doing things* [OLD]

languor – the pleasant state of feeling lazy and **without energy** [OLD]

- іменника *vigor* (2 приклади). Визначаємо цей іменник як *енергія, сила чи ентузіазм*, = [energy, force or enthusiasm]. Ця характеристика також описує стан людини.

lethargy – A **lack of energy or vigor** [AHD]

- іменників *vitality*, *spirit*, *effort* та *exertion* (по 1 прикладу). Послуговуємося таким визначенням іменника *vitality* як *енергія та ентузіазм*, = [energy or enthusiasm], а іменника *spirit* як *хоробрість, енергія та цілеспрямованість*, = [courage, energy or determination]. Всі ці вербалізатори описують характеристику людини.

languor – a **lack of vigor or vitality** [CD (American)]

languor – a **lack of interest or spirit; feeling of listlessness; indifference** [CD (American)]

indolence – the state of showing **no real interest or effort** [CED]

sloth – **Aversion to work or exertion** [AHD]

Ще однією характеристикою, заперечення якої спостерігаємо у виборці, є **відсутність зацікавленості та інтересу**, яка зареєстрована у 11 прикладах. Ця ознака притаманна тільки людині. Спостерігаємо здебільшого такі вербалізатори семи заперечення, відсутності чогось як префікс *in-* та іменник *lack*. Характеристика **відсутність зацікавленості та інтересу** вербалізується за допомогою наступних лексем:

- іменник *interest* (5 прикладів).

languor – *Languor is a pleasant feeling of being relaxed and **not having any energy or interest in anything*** [CD]

- іменник *indifference* (3 приклади) та прикметник *indifferent* (1 приклад). Послуговуємося наступною дефініцією прикметника *indifferent*: *такий, що не має або не проявляє інтересу до когось*

чи чогось, = [having or showing no interest in somebody/something].

negligence – *carelessness in manner or appearance; indifference* [CD (American)]

lethargy – *the quality or state of being lazy, sluggish, or indifferent* [MWD]

3. іменник *enthusiasm* (2 приклади). Проводимо дефініційний аналіз іменника *enthusiasm*, який визначається у лексикографічних джерелах як *сильне відчуття збудженості та інтересу до чогось і бажання робити це*, = [a strong feeling of excitement and interest in something and a desire to become involved in it]. Цей прикметник вербалізує як характеристику **відсутність зацікавленості та інтересу**, так і **відсутність бажання щось робити**.

lethargy – *A lack of interest or enthusiasm* [AHD]

Рідше реєструємо такі характеристики як:

- **відсутність нормальності перебігу подій**, яка вербалізована за допомогою прикметника *abnormal* у 4 прикладах. Ця характеристика описує стан людини:

lethargy – *An abnormal state of drowsiness, as caused by disease or drugs* [AHD]

- **нестача суворості**, що вербалізовано за допомогою прикметників *severe* (2 приклади) та *strict* (1 приклад). Зазвичай реєструємо саме нестачу суворості, що вербалізовано за допомогою займенника *enough*. Ця характеристика описує якість людини по відношенню до правил і стандартів.

laxity – *the fact of not being strict, severe or careful enough about work, rules or standards of behaviour* [OLD]

- **відсутність чистоти**, що вербалізується прикметником *untidy* у 2 прикладах:

slovenliness – the quality of being untidy and dirty [CED]

Отже, 55.3% словникових дефініцій іменникових лексем, що позначають **якість, стан людини**, містять сему негації, що вербалізована 15 різними засобами, переважно іменником *lack* (19.8%) та часткою *not* (17.9%). Доходимо висновку, що у аналізованій виборці визначень у більшості визначень, що містять заперечення, реєструємо такі характеристики: **нестача дбайливості та уваги, відсутність бажання щось робити, відсутність активності та діяльності, нестача енергії та відсутність зацікавленості та інтересу**. Ці ж характеристики знаходимо у виборці прикметникових лексем. Єдина характеристика, яка часто фіксується у виборці прикметникових визначень, але не фіксується у виборці іменникових дефініцій, це **нестача швидкості**.

Розглянемо вербалізацію заперечення у словникових дефініціях іменникової лексеми *lazybones*. У проаналізованій виборці з 354 дефініцій 25 іменникових лексем, що позначають *людину*, було зареєстровано 119 дефініцій з тим чи іншим вербалізатором заперечення. Це становить 33.6% усіх дефініцій, що є на 35.7% менше, ніж такий показник у прикметникових лексем, та на 21.7% менше ніж такий показник у іменникових лексем, що позначають **якість, стан людини**.

На відміну від прикметникових та іменникових лексем, що позначають **якість, стан людини**, у виборці іменникових лексем, що позначають *людину*, розбіжність у співвідношенні дефініцій кожної окремо взятої лексеми, що містять заперечення, і дефініцій, що не містять його, не є такою великою. Якщо у прикметникових лексем та іменникових лексем, що позначають **якість, стан людини**, від 25% до 100% дефініцій кожної лексеми містять заперечення, то кожна іменникова лексема, що позначає *людину*, містить від 0% до 57.1%.

Таблиця 5

**Співвідношення дефініцій іменникової лексеми *lazybones* та її
синонімів із семою негації**

іменник	к-сть дефініцій	к-сть дефініцій, в яких є заперечення	відсоткове співвідношення
deadbeat	21	12	57.1%
time-server	7	4	57.1%
idler	13	7	53.8%
bludger	6	3	50%
drone	34	17	50%
slob	10	5	50%
parasite	20	9	45%
dosser	12	5	41.7%
slut	17	7	41.2%
loafer	15	6	40%
couch potato	8	3	37.5%
layabout	8	3	37.5%
slacker	14	5	35.7%
bum	33	11	33.3%
vegetable	29	9	31%
mouse potato	4	1	25%
slug	51	9	17.6%
lotus-eater	7	1	14.3%
lounge lizard	7	1	14.3%
skiver	13	1	7.7%

malingerer	2	0	0%
lazybones	8	0	0%
lounger	11	0	0%
shirker	4	0	0%

Лексеми *deadbeat* та *time-server* мають найбільше процентне відношення дефініцій, що мають заперечення у своєму складі, – 57.1%, натомість жодна з дефініцій лексем *malingerer*, *lounger*, *shirker* і навіть жодна дефініція ядерної лексеми номінативного поля концепту LAZY *lazybones* не містять вербалізаторів семи *заперечення, відсутності чогось*. Таким чином, підтверджуємо меншу представленість вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось*.

Всього зареєстровано 160 прикладів заперечення 17 різними вербалізаторами, що зведено в наступну таблицю:

Таблиця 6

Засоби вербалізації семи *заперечення чогось, відсутності чогось* у словникових дефініціях іменникових лексем, що позначають людину

вербалізація семи <i>заперечення, відсутності чогось</i>	частотність
частка <i>not</i>	30.6%
займенник <i>no</i>	15%
префікс <i>in-</i>	13.8%
прийменник <i>without</i>	10%
префікс <i>in-</i>	6.3%
префікс <i>dis-</i>	4.4%
суфікс <i>-less</i>	3.1%
займенник <i>nothing</i>	3.1%

префікс <i>il-</i>	2.5%
дієслово <i>lacking</i>	2.5%
займенник <i>little</i>	2.5%
префікс <i>ir-</i>	1.9%
прикметник <i>absent</i>	1.3%
займенник <i>the least</i>	0.6%
займенник <i>less</i>	0.6%
займенник <i>nowhere</i>	0.6%
дієслово <i>to fail</i>	0.6%

Найчастотнішим вербалізатором семи *заперечення*, *відсутності чогось* у проаналізованих дефініціях іменникових лексем, що позначають *людину*, є частка *not*. Вона вербалізує сему заперечення у 30% прикладів, що становить 49 прикладів. Найчастіше частка *not* поєднується з допоміжним дієсловом теперішнього часу *do* або *does*, таке заперечення зареєстровано у 40 прикладах. У багатьох прикладах це *do/does not work* (9 прикладів) та *do/does not have* (6 прикладів):

idler – a person who is lazy and **does not work** [OLD]

mouse potato – a person who spends a lot of time on their computer and **does not have** an active style of life [CED]

lotus-eater – someone who has a very comfortable, lazy life and **does not worry** about anything [CED]

У 5 прикладах *not* поєднується з модальним дієсловом *can*, у двох з дієсловом *to be* у формі теперішнього часу третьої особи однини *is* та ще у двох прикладах з прикметниками *capable*:

vegetable – If someone refers to a brain-damaged person as a vegetable, they mean that the person **cannot** move, think, or speak (informal, offensive) [CD]

deadbeat – a person who **is not** willing to work, does not behave in a responsible way, and does not fit into ordinary society [CED]

vegetable – **not capable** of much mental or physical activity [OLD]

У 15% прикладів сема заперечення, відсутності чогось вербалізується через займенник **no** (24 приклади). У 6 прикладах це словосполучення *no home* та у 4 прикладах *no work* та *no job*:

dosser – someone who has **no home and no money** [CED]

bum – a person who has **no home or job** and who asks other people for money or food [OLD]

lounge lizard – a person who does **no work** and who likes to be with rich, fashionable people [OLD]

Префікс *un-* вербалізує сему заперечення, відсутності чогось у 13.8% прикладів (22 приклади), зареєстрованих у виборці дефініцій. Префікс *un-* у виборці входить до складу прикметників у 19 прикладах і у 3 прикладах є частиною сполучника *until*. Найчастіше реєструємо цей префікс у лексемі *untidy* (7 прикладів):

slob – a person who is lazy and dirty or **untidy** [OLD]

layabout – a person who is unwilling to work [CED]

time-server – a person who does as **little** work as possible in their job because they are just waiting until they leave for another job or retire [OLD]

10% всіх прикладів заперечення становить прийменник **without** (15 прикладів). У 10 прикладах прийменник **without** є частиною словосполучень з іменником (найчастіше *shell* та *pilot* – по 2 приклади) і у 6 прикладах – з дієсловом у формі герундія (наприклад, *making* та *fastening* – по 2 приклади).

skiver – a person who is absent from work **without permission** [CED]

bludger – someone who relies on the efforts of other people and wants to have things **without working** for them [CED]

Далі за частотністю слідує префікс *in-*, він вербалізує сему *заперечення, відсутності чогось* у 6.3% прикладів (10 прикладів). У більшості прикладів цей префікс входить до складу прикметників, з яких найчастіше представлений прикметник *inactive* (3 приклади), і також зареєстрований 1 приклад приєднання префікса *in-* до прислівника (*indirectly*):

bludger – *a person in authority regarded as ineffectual by those working under him or her* [CD]

couch potato – *a lazy and inactive person* [MWD]

Наступним за частотністю вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* є префікс *dis-* (4.4%). Із 7 прикладів вербалізації цієї семи префіксом *dis-* у 3 прикладах цей префікс входить до складу дієслова *disapprove* і ще у 2 прикладах – до іменника *disapproval*. Ці лексеми додають дефініції негативної оцінної складової, вказуючи на засудження поведінки цього суб'єкта. В 2 прикладах префікс приєднується до прикметникових лексем *disaffected* та *disreputable*:

parasite – *If you disapprove of someone because you think that they get money or other things from other people but do not do anything in return, you can call them a parasite* [CD]

slacker – *someone who is lazy and does not do all the work they should – used to show disapproval* [LD]

bum – *a disreputable loafer or idler* [CD]

Суфікс *-less* та займенник ***nothing*** представляють по 3.1% від усіх прикладів заперечення у виборці дефініцій (по 5 прикладів). Суфікс *-less* входить до складу прикметників:

bum – *they think that person is worthless or irresponsible* [CD]

drone – *A male bee, especially a honeybee, that is characteristically stingless, performs no work, and produces no honey* [AHD]

loafer – *someone who is lazy and does **nothing** when they should be working* [LD]

По 2.5% усіх заперечень виборки становлять префікс *il-*, дієслово *lack* у формі герундія та займенник *little* (по 4 приклади). Префікс *il-* є частиною лексеми *illegally* у всіх прикладах, що були зареєстровані:

slug – *A small metal disk for use in a vending or gambling machine, especially one used **illegally*** [AHD]

Наводимо також приклад вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* за допомогою дієслова *lack*:

slacker – *a person and especially a young person who is perceived to be disaffected, apathetic, cynical, or **lacking ambition*** [MWD]

Далі наводимо приклад займенника *little* у поєднанні з іменниковою лексемою:

time-server – *If you refer to someone as a time-server, you disapprove of them because they are making very **little effort** at work and are just waiting until they retire or leave for a new job* [CD]

Далі за частотністю слідує префікс *ir-*, частка якого становить 1.9% всіх прикладів заперечень. У всіх 3 прикладах вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* цим префіксом, він є частиною прикметникової лексеми *irresponsible*:

bum – *an **irresponsible**, unpleasant, or mean person* [CD]

Прикметник *absent* є наступним за частотністю, складаючи 1.3% усіх прикладів заперечень у виборці (2 приклади):

slug – *any of various terrestrial gastropod molluscs of the genera *Limax*, *Arion*, etc, in which the body is elongated and the shell is **absent** or very much reduced* [CD]

Останніми за частотністю вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* є займенники *the least*, *less* та *nowhere* і дієслово *to fail*. Вони

становлять по 0.6% всіх прикладів заперечень у виборці, тобто по 1 прикладу на кожний вербалізатор.

time-server – *someone who does **the least** amount of work possible in their job* [LD]

slacker – *If you describe someone as a slacker, you mean that they are lazy and do **less** work than they should* [CD]

dosser – *someone who has **nowhere** to live, and sleeps in the street or in cheap hostels* [LD]

deadbeat – *one who persistently **fails** to pay personal debts or expenses* [MWD]

Таким чином, доходимо висновку, що у проаналізованій виборці дефініцій 25 іменникових лексем, що позначають *людину*, 33.6% усіх дефініцій містять принаймні один вербалізатор семи *заперечення, відсутності чогось*. Цей показник є меншим, ніж у попередньо проаналізованій виборці прикметникових лексем та іменникових лексем, що позначають *стан, якість людини*.

Ще одним підтвердженням меншої представленості цієї семи у дефініціях іменникових лексем, що позначають *людину*, є відсоткове співвідношення дефініцій кожної лексеми, що мають у своєму складі заперечення, і дефініції, які його не містять. Це відсоткове співвідношення є від 0% до 57.1%, що є значно меншим, ніж у виборці прикметникових лексем та іменникових лексем, що позначають *стан, якість людини*. У виборці іменникових лексем, що позначають *людину*, є декілька лексем, дефініції яких не містять жодного заперечення.

Проаналізуємо, які саме якості та стани заперечуються у виборці іменникових лексем, що позначають *людину*.

Найчастіше у виборці дефініцій, які містять сему негатиї, заперечується активність. Характеристика **нестача активності та діяльності** є основною характеристикою, яка містить сему *заперечення*,

відсутності чогось, і у виборці дефініцій прикметникових і іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини*. Спостерігаємо наявність цієї характеристики у 30 прикладах, здебільшого з такими вербалізаторами семи *заперечення, відсутності чогось* як частка *not* (15 прикладів) та займенник *no* (9 прикладів). Характеристика **нестача активності та діяльності** вербалізована за допомогою:

1. дієслова *work* (9 прикладів) та іменника *work* (9 прикладів). Ця характеристика підтверджує висновок, що лінива людина не працює, не має роботи або не працює так старанно або так багато, як потребують певні стандарти.

parasite – a lazy person who **does not work** but depends on other people – used to show disapproval [LD]

lounge lizard – a person who **does no work** and who likes to be with rich, fashionable people [OLD]

time-server – someone who does **the least amount of work possible** in their job [LD]

slacker – If you describe someone as a slacker, you mean that they are lazy and do **less work** than they should [CD]

2. прикметників *inactive* (3 приклади) та *active* (2 приклади). Сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізується за допомогою префікса *in-* у прикметнику *inactive* або частки *not* у поєднанні з прикметником *active* та іменником *life* або словосполученням *style of life*.

idler – an idle, **inactive**, or lazy person [MWD]

mouse potato – a person who spends a lot of time on their computer and **does not have an active style of life** [CED]

3. іменника *job* (4 приклади), зазвичай у поєднанні з займенником *no*, який вербалізує сему негації.

bum – a person who has **no** home or **job** and who asks other people for money or food [OLD]

4. дієслова *do* у поєднанні з займенником *anything* (2 приклади). Сему заперечення, відсутність чогось вербалізує частка **not**. Таким чином, лінива людина нічого не робить, не проявляє ніякої активності.

vegetable – a person who **does not do anything** or has no interest in doing anything [CED]

5. дієслова *exercise* (1 приклад). Один з проявів характеристики **нестача активності** у людини – це відсутність фізичної активності, такої як спорт.

couch potato – A couch potato is someone who spends most of their time watching television and **does not exercise** or have any interesting hobbies [CD]

6. іменника *effort* (1 приклад). Людина, що лінується, не докладає зусиль.

time-server – If you refer to someone as a time-server, you disapprove of them because they are making **very little effort** at work and are just waiting until they retire or leave for a new job [CD]

Наступна характеристика не була зафіксована у виборках прикметникових чи іменникових лексем. Це **відсутність персоналу** у певному місці (9 прикладів). Ця характеристика описує певне місце чи механізм, яке є “лінивим” через те, що не потребує або рідко потребує обслуговування людини. У дефініціях, які вербалізовану характеристику **відсутність персоналу**, мова йде про дрони, які керуються дистанційно, тобто, у них відсутній пілот всередині механізму. Сема заперечення, відсутності чогось реалізована переважно за допомогою префікса **un-**, частки **not** та прийменника **without**. Характеристика **відсутність персоналу** вербалізована за допомогою наступних лексем:

1. іменника *pilot* (5 прикладів) та прикметника *pilotless* (1 приклад).

drone – *an aircraft that does not have a pilot* [CED]

drone – *a pilotless radio-controlled aircraft* [CD]

2. прикметників *uncrewed* (2 приклади) та *unmanned* (1 приклад).

drone – *A remotely controlled or autonomous aircraft with no pilot on board. Also called **unmanned** aircraft system* [AHD]

drone – *an uncrewed aircraft or vessel* [MWD].

Ще одна характеристика, яка не була зафіксована у попередніх виборках, це **відсутність чистоти** (8 прикладів). Сема *заперечення, відсутність чогось* вербалізована префіксом *un-*. Таким чином, лінійній людині також притаманна відсутність належної гігієни, що має в собі імпліковану негативну складову. Характеристика вербалізується такими прикметниками як *untidy* (7 прикладів) та *unclean* (1 приклад).

slut – *an offensive word for a woman who is thought to be very **untidy** or lazy* [OLD]

slut – *an unclean or slovenly woman* [MWD]

Наступна характеристика, що часто заперечується у дефініціях іменникових лексем, що позначають *людину*, – **бездомність**. Ця характеристика також не фіксується в вибірках прикметникових чи іменникових лексем, що позначають *стан, якість людини*. Ця характеристика реалізується за допомогою однокорінних лексем *home* (7 прикладів) та *homeless* (1 приклад). У 4 прикладах лінійна людина не має як місця проживання, так і роботи, що вербалізує іменник *job*. Займенник *no* є найчастішим вербалізатором семи *заперечення, відсутність чогось*.

bum – *someone, especially a man, who has **no home** or job, and who asks people for money* [LD]

dosser – *a homeless person* [MWD]

У виборці іменникових дефініцій знов реєструємо таку основну характеристику номінативного поля концепту LAZY як **відсутність бажання щось робити**. Ця характеристика вербалізована у 7 прикладах з здебільшого таким вербалізатором семи негації як частка *not* (6 прикладів) за допомогою:

1. дієслова *want* (4 приклади).

deadbeat – a person who **does not want** to work or achieve anything [OLD]

2. прикметників *willing* (2 приклади) та *unwilling* (1 приклад).

deadbeat – a person who is **not willing** to work, does not behave in a responsible way, and does not fit into ordinary society [CED]

layabout – a person who is **unwilling** to work [CED]

Розглянемо, що саме не бажає робити суб'єкт. У 5 прикладах фіксуємо **відсутність бажання працювати**, що вербалізовано дієсловом *work* в 4 прикладах та іменником *effort* в 1 прикладі.

idler – someone who is lazy and **does not want to work or make any physical effort** [CED]

У двох прикладах реєструємо **відсутність бажання платити за щось**, що вербалізується дієсловом *pay*. У зареєстрованих прикладах мова йде про борги і ця характеристика може бути притаманна як людині, так і організації.

deadbeat – a person or company that is **not willing to pay debts or accept responsibility** [CED].

В цьому визначенні фіксуємо також єдиний приклад характеристики **відсутність бажання брати на себе відповідальність за щось**, вербалізованої дієсловом *accept* та іменником *responsibility*. В одному прикладі реєструємо **відсутність бажання бути частиною суспільства**, що реалізовано іменником *society* у сполученні з прикметником *ordinary* та іменником *part*.

deadbeat – *If you refer to someone as a deadbeat, you are criticizing them because you think they are lazy and do not want to be part of ordinary society* [CD].

І в останньому прикладі за допомогою дієслова *achieve* вербалізована характеристика **відсутність бажання досягати чогось**.

deadbeat – *a person who does not want to work or achieve anything* [OLD].

Менш часто фіксуємо наступні характеристики:

- **відсутність схвалення чогось**. Переважно ця характеристика використовується у словникових дефініціях для передачі негативної оцінної складової лексеми, що визначається. Характеристика **відсутність схвалення чогось** реалізується такими вербалізаторами як дієслово *disapprove* (3 приклади) та іменник *disapproval* (2 приклади), в яких сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізується префіксом *dis-*.

layabout – *you disapprove of them because they do not work* [CD]

parasite – *a lazy person who does not work but depends on other people – used to show disapproval* [LD]

- **відсутність корисного внеску**. Ця характеристика притаманна людині, яка користується благами суспільства або люб'язністю іншої людини, але нічого не робить для суспільства чи тієї людини взамін. Ця характеристика вербалізована іменником *return* переважно у словосполученні з прикметником *useful* (3 приклади), дієсловом *give* у словосполученні з займенником *anything* або *nothing* (2 приклади) та однокореневими дієсловом *contribute* і іменником *contribution* (по 1 прикладу). Сема *заперечення, відсутність чогось* вербалізована часткою *not* (2 приклади), прийменником *without* (2 приклади) та займенниками *little* та *nothing* (по 1 прикладу).

parasite – *If you disapprove of someone because you think that they get money or other things from other people but **do not do anything in return**, you can call them a parasite [CD]*

parasite – *One who habitually takes advantage of the generosity of others **without making any useful return** [AHD]*

parasite – *someone or something that resembles a biological parasite in living off of, being dependent on, or exploiting another while **giving little or nothing in return** [MWD]*

та інші характеристики.

У проаналізованих дефініціях іменникових лексем, що позначають *людину*, 33.6% усіх дефініцій містять сему *заперечення, відсутність чогось*, що є меншою кількістю в порівнянні з вибірками дефініцій прикметникових лексем та іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини*. Сема негації реалізована 17 різними засобами, з яких найчастотініші частка *not* (30.6%), займенник *no* (15%) та префікс *un-* (13.8%). У виборці іменникових лексем, що позначають *людину*, як і виборці іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини*, не зареєстровані всі ключові характеристики номінативного поля концепту LAZY, як, наприклад, *нестача дбайливості та уваги, нестача енергії, відсутність зацікавленості чи інтересу*. Це частково пояснюється тим, що у виборці іменникових лексем, що називають *людину*, зареєстровано менша кількість дефініцій, що містять сему негації, порівняно з прикметниковими та іменниковими лексемами, що називають *якість, стан людини* (33.6%, 69.3% та 55.3% відповідно). Дві основні характеристики, що зафіксовані в цій виборці, це *нестача активності та діяльності та відсутність бажання щось робити*. Натомість, у дефініціях іменникових лексем, що позначають *людину*, зареєстровані декілька характеристик, що не реєструються в інших вибірках: *відсутність персоналу, відсутність чистоти та бездомність*.

4.3. Вербалізація семи негачії у словникових дефініціях дієслівного шару

Сема *заперечення чогось, відсутність чогось* також представлена у дефініціях 21 дієслівної лексеми у виборці. Було проаналізовано 197 дефініцій, з яких 68 містять принаймні один вербалізатор семи *заперечення чогось, відсутність чогось*, що становить 34.5%. Цей показник є на один відсоток більше, ніж у виборці іменникових лексем, що називають *людину*, але значно менший, ніж такий показник у виборці прикметникових лексем та іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини*. Також варто відмітити невелику, порівняно з іншими виборками, кількість дефініцій у виборці.

У виборці дієслів зареєстрована найбільша розбіжність між відсотковим співвідношенням всіх дефініцій та дефініцій, які мають у своєму складі заперечення. Цей показник різниться від 0% (*to lounge*) до 100% (*to idle away*).

Таблиця 7

Співвідношення дефініцій з семою негачії дієслівної лексеми *to laze* та її синонімів

дієслово	к-сть дефініцій	к-сть дефініцій, що мають заперечення	відсоткове співвідношення
idle away	3	3	100%
bum about/around	11	8	72.7%
doss/doss about/around	12	7	58.3%
loiter/loiter around	18	9	50%
veg out	6	3	50%

trifle	15	7	46.7%
knock around/about	29	11	38%
while away	8	3	37.5%
hang round	3	1	33.3%
loaf	10	3	30%
hang around	12	3	25%
laze	12	3	25%
hang about	11	2	18.2%
loll	18	3	16.7%
dawdle	14	2	14.3%
lounge	15	0	0%

Всього було зареєстровано 83 приклади вербалізації семи заперечення, відсутності чогось десятьма різними вербалізаторами, які представлені в таблиці нижче.

Таблиця 8

**Засоби вербалізації семи заперечення чогось, відсутності чогось у
словникових дефініціях дієслівних лексем**

вербалізація семи заперечення чогось, відсутності чогось	частотність
прийменник <i>without</i>	22.9%
частка <i>not</i>	19.3%
займенник <i>little</i>	14.5%
суфікс <i>-less</i>	9.6%
займенник <i>no</i>	9.6%

займенник <i>nothing</i>	8.4%
префікс <i>un-</i>	7.2%
префікс <i>in-</i>	3.6%
префікс <i>mis-</i>	2.4%
займенник <i>nowhere</i>	1.2%

Найчастотнішим серед вербалізаторів семи *заперечення, відсутності чогось* у виборці дефініцій дієслівних лексем є прийменник **without** (22.9%). У 14 прикладах цей прийменник зареєстрований у словосполученні з іменниками, наприклад, *purpose* (4 приклади):

to loiter – linger without any purpose [AHD]

to bum about/around – you go from place to place without any particular destination, either for enjoyment or because you have nothing else to do [CED]

У п'яти прикладах прийменник **without** поєднується з дієсловом у формі герундія:

to knock around/about – to spend time somewhere, without doing anything very serious or important [LD]

Частка **not** вербалізує сему *заперечення, відсутності чогось* у 19.3% прикладів (16 прикладів). Найчастіше ця частка передує дієслову *do* у формі герундія:

to laze – relax and enjoy yourself, not doing any work or anything else that requires effort [CD]

Частка **not** також є частиною *заперечення* за допомогою дієслова *to be* у формі теперішнього часу у 4 прикладах:

to knock around/about – (British English) if something or someone is knocking around, it is somewhere but you are not sure exactly where [LD]

У 2 прикладах частка **not** зареєстрована у словосполученні *not in a serious way*:

to trifle – *to treat someone or something without respect or not in a serious way* [LD]

Також зареєстровано по одному прикладу заперечень, в яких частка *not* є частиною заперечення за допомогою допоміжного дієслова теперішнього часу *do* та частиною словосполучення з дієсловом *do* у формі інфінітива.

knock around/about – *used to say that something is in a place but you do not know exactly where* [OLD]

to loaf – *to spend time somewhere and not do very much* [LD]

У 14.5% прикладів сема заперечення, відсутності чогось вербалізована за допомогою займенника *little* (12 прикладів). Найчастіше цей займенник утворює словосполучення з дієсловом *do* у формі герундія (7 прикладів) або теперішнього часу (1 приклад):

to veg out – *to relax and spend time doing very little* [CED]

У інших 4 прикладах займенник *little* позначає маленьку кількість чогось у словосполученні з іменником:

to trifle – *To act or speak with little seriousness or purpose* [AHD]

Наступними за частотністю є заперечення за допомогою суфікса *-less* та займенника *no* (по 9.6% прикладів). У 6 прикладах суфікс *-less* входить до складу прислівників *aimlessly* (5 прикладів) та *fruitlessly* (1 приклад):

to loiter – *to stand or act aimlessly or idly* [CD]

to dawdle – *to spend fruitlessly or lackadaisically* [MWD]

У двох прикладах цей суфікс є частиною прикметників:

to trifle – *to deal (with) as if worthless* [CD]

Частка *no* найчастіше поєднується з іменниками *reason* (3 приклади) та *plans* (2 приклади):

to loiter – *to stand or wait somewhere especially with no obvious reason* [OLD]

to bum about/around – to travel around or spend your time with **no particular plans** [OLD]

Займенник **nothing** є вербалізатором семи *заперечення, відсутності чогось* у 8.4% прикладів усіх заперечень у виборці (7 прикладів).

to bum about/around – to spend time lazily doing **nothing** [LD]

to idle away – to spend time in a relaxed way, doing **nothing** [LD]

Далі у спадному порядку за частотністю слідує префікс **un-** (7.2% прикладів). У всіх 6 зареєстрованих прикладах він входить до складу прикметників.

to trifle – to treat someone or something as **unimportant** [MWD]

to loll – to lie, sit, or hang down in a relaxed, informal, or **uncontrolled** way [CED]

Інший префікс, **in-**, вербалізує цю сему у 3.6% прикладів заперечень у виборці дієслівних лексем (3 приклади), складаючи частину прикметника *informal*:

to knock about/around – to consider or talk about (ideas, plans, etc.) in an informal way [MWD]

Префікс **mis-** вербалізує сему *заперечення, відсутності чогось* у 2.4% прикладів. Він входить до складу дієслів *to mistreat* та *to mislead*.

knock about/around – to mistreat (someone), esp. physically [CD (American)]

trifle – to talk in a jesting or mocking manner or with intent to delude or **mislead** [MWD]

Останнім за частотністю є займенник **nowhere**, який вербалізує цю сему у 1.2% вибірки (1 приклад):

doss – If someone dossen somewhere, they sleep in a place which is uncomfortable, usually because they have **nowhere** else to live (British, informal) [CD]

Таким чином, сема *заперечення, відсутності чогось* представлена і у виборці словникових дефініцій дієслівної лексеми *to laze* та її синонімів, але менше ніж у вибірках дефініцій прикметникових лексем та іменникових лексем, які позначають *якість, стан людини*. Ця сема вербалізується за допомогою 10 різних вербалізаторів у 34.5% дефініцій вибірки дієслівних лексем. Найчастотнішими вербалізаторами є прийменник *without* (22.9%) та частка *not* (19.3%).

Розглянемо, що саме заперечується в дефініціях дієслівних лексем. Найчастіше заперечується характеристика **нестача активності та діяльності** (23 приклади). Робимо висновок, що ця характеристика є найважливішою у номінативному полі концепту LAZY, так як реєструємо цю характеристику з великою частотністю у всіх вибірках. Сема *заперечення, відсутність чогось* вербалізована займенником *little* (9 прикладів) та часткою *not* (7 прикладів). Характеристика **нестача активності та діяльності** вербалізується такими лексемами:

1. дієсловом *do* (21 приклад). Часто реєструємо, що лінива людина нічого не робить, що вербалізується займенниками *anything* (3 приклади) та *nothing* (5 прикладів) або робить мало, що вербалізується займенником *little* (8 прикладів) та займенником *much* і часткою *not* (4 приклади).

loaf – to spend your time **not doing anything** [OLD]

hang round – to wait or spend time somewhere, **doing nothing** [AHD]

laze – to relax and **do very little** [OLD]

hang about – to wait or stay near a place, **not doing very much** [OLD]

2. іменником *job* (2 приклади). В цих прикладах характеристика **нестача активності та діяльності** виявляється у відсутності роботи у лінивої людини.

bum about/around – to travel around in different places or in a particular area, with no plans, **no job**, and little money [CED]

3. іменником *work* (1 приклад).

laze – *relax and enjoy yourself, not doing any work or anything else that requires effort* [CD]

Спостерігаємо також наявність характеристики **відсутність мети** (10 прикладів), яку не зафіксовано у вибірках прикметникових та іменникових лексем. Ця характеристика описує людину, яка лінується і проводить свій час, не маючи мети або завдання. Сема *заперечення, відсутність чогось* реалізується переважно за допомогою суфікса **-less** (6 прикладів). Характеристику **відсутність мети** вербалізують:

1. прислівник *aimlessly* (5 прикладів) та прикметник *aimless* (1 приклад).

Ці прислівник та прикметник описують поведінку людини.

dawdle – *To move aimlessly or lackadaisically* [AHD]

loiter – *to linger in an aimless way* [CD (American)]

2. іменник *purpose* (4 приклади).

loiter – *linger without any purpose* [AHD]

3. іменник *goal* (1 приклад).

knock about/around – *to spend time in (a place) without having a goal or purpose* [MWD]

У виборці дієслівних лексем фіксуємо також характеристику **відсутність причини десь знаходитися**. Ця характеристика вербалізована іменником *reason*. У всіх 6 прикладах реєструємо також ознаку, яка вказує на те, що у людини немає ясної, зрозумілої причини бути там, де вона знаходиться, що вербалізується прикметниками *obvious* (2 приклади), *real* (2 приклади), *clear* та *particular* (по 1 прикладу). Сема негачії вербалізується за допомогою займенника **no** (3 приклади) та прийменника **without** (3 приклади).

loiter – *to stand or wait somewhere especially with no obvious reason* [OLD]

hang around – to wait or spend time somewhere, usually for no particular reason [AHD]

З меншою частотністю реєструємо наступні характеристики:

- **відсутність грошей.** Ця характеристика була зареєстрована і в попередньо проаналізованих вибірках, але також з невеликою частотністю. У всіх 3 прикладах вербалізації ця характеристика реалізована іменником *money*, сема негачії вербалізується за допомогою займенників *no* та *little*, а також прийменника *without*.

doss – to sleep outside or in an empty building because you have no home and no money [CED]

- та **відсутність планів.** Цю характеристику вербалізує іменник *plans* у 3 прикладах, переважно у словосполученні з займенником *no*, який вербалізує сему *заперечення, відсутності чогось*.

bum about/around – to travel around or spend your time with no particular plans [OLD]

Таким чином, фіксуємо меншу представленість семи *заперечення, відсутність чогось*, ніж у вибірках дефініцій прикметникових лексем та іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини*. Ця сема вербалізується 10 різними засобами у 34.5% усіх дефініцій дієслівних лексем. Найчастотнішими вербалізаторами семи негачії є прийменник *without* (22.9%) та частка *not* (19.3%). У виборці дієслівних лексем реєструємо лише одну основну характеристику, що заперечується у концепті LAZY. Це характеристика **нестача активності та діяльності**. Інші характеристики, які не зареєстровано в вибірках прикметникових чи іменникових лексем, фіксуємо з меншою частотністю. Це такі характеристики як **відсутність мети, відсутність причини десь знаходитися, відсутність грошей та відсутність планів**. Як і у випадку з

вибіркою дефініцій іменникових лексем, що позначають *людину*, вибірка дефініцій дієслівних лексем, які містять сему негачії, є невеликою порівняно з іншими виборками (34.5%). Це пояснює невелику кількість зареєстрованих характеристик. Тим не менш, не можемо заперечувати той факт, що сема *заперечення, відсутності чогось* займає провідне положення і у цій виборці.

Висновки до розділу IV

Доходимо висновку, що сема *заперечення, відсутності чогось* широко представлена у номінативному полі концепту LAZY. Усього було проаналізовано 89 лексем, з яких лише п'ять лексем (чотири іменники та одне дієслово) не мають жодної словникової дефініції, яка б містила сему *заперечення, відсутності чогось*. Натомість, у десяти з проаналізованих лексем (5 прикметників, 4 іменники та 1 дієслово) кожна дефініція містить той чи інший вербалізатор семи *заперечення, відсутності чогось*.

Найчастотніше ця сема вербалізується у найбільшій виборці – виборці дефініцій прикметникових лексем, в якій 69.3% словникових дефініцій містять принаймні один вербалізатор семи *заперечення, відсутності чогось*. 55.3% дефініцій іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини*, також містять заперечення. Найменше ця сема представлена у виборці дефініцій дієслівних лексем (34.5%) і іменникових лексем, що позначають *людину* (33.6%). Усього 53.3% словникових дефініцій усіх лексем містять принаймні один вербалізатор цієї семи.

Було зареєстровано 31 засіб вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось*. Найбільше різноманіття вербалізаторів цієї семи зафіксовано у виборці прикметникових лексем, в якій сема *заперечення, відсутності чогось* вербалізована двадцять одним засобом. Ця сема також вербалізована сімнадцятьма засобами у виборці іменникових лексем, що позначають *людину*, п'ятнадцятьма засобами у виборці іменникових

лексем, що позначають *якість, стан людини* та десятьма засобами у виборці дієслівних лексем. Найчастотнішим засобом вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* є частка *not*, яка вербалізує цю сему у 34% прикладів її вербалізації у дефініціях всіх аналізованих лексем.

У проаналізованих вибірках дефініцій спостерігаємо наявність певних характеристик, що відсутні або яких не вистачає у суб'єкта чи об'єкта. Через їх частотність вважаємо їх основними характеристиками концепту LAZY. Це **нестача активності та діяльності, нестача дбайливості і уваги, відсутність бажання щось робити, нестача енергії та відсутність зацікавленості чи інтересу**. Ці характеристики найбільш повно представлені у вибірках прикметникових лексем та іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини*, але у меншій мірі вони представлені і у вибірках іменникових лексем, що позначають *людину*, та дієслівних лексем.

Наведені висновки підтверджують висновок, що сема *заперечення, відсутності чогось* є невід'ємною частиною номінативного поля концепта LAZY.

РОЗДІЛ V

ПЕРИФЕРІЙНА ЗОНА НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ LAZY

5.1. Ідіоматичні словосполучення з прикметником *lazy*

У попередньому розділі було розглянуто конституенти ядерної та медіальної зон вербального поля концепту LAZY (у єдності його іменного, дієслівного та прикметникового шарів). Периферійну зону концепту LAZY становлять ідіоматичні/фразеологічні та пареміологічні словникові одиниці, які в образно-переосмисленій формі номінують парцели, що входять до смислового наповнення аналізованого концепту. Периферійну зону концепту *lazy* становлять зокрема сталі словосполучення, що містять у своєму складі ядерні лексеми концепту LAZY, а саме прикметник *lazy*, і у образно-метафоричній формі виражають семми цього прикметника. Інші ядерні лексеми не реєструємо у складі сталих словосполучень. Підібраний матеріал дозволяє, за Дж. Лакофф та М. Джонсоном, осмислити “явища одного роду в термінах іншого” [Lakoff, 1980, 238].

Сталі словосполучення з прикметником *lazy* можна об'єднати за диференційною ознакою: *(щось таке, що) не працює* або *не бажає працювати (докладаючи додаткові зусилля)* або *(щось, що) призначене для людей, які не бажають працювати*, тобто, *(щось, що) полегшує якусь дію, (щось, що) можна зробити легко*. Прикладом слугує стале словосполучення *lazy eye*, зареєстроване у п'яти словниках, що використовуються в нашому дослідженні. У словнику American Heritage Dictionary для визначення цього словосполучення наводять медичинський термін *amblyopia* [Dimness of vision, especially when occurring in one eye without apparent physical defect or disease. Also called lazy eye] = [погіршення зору, особливо якщо воно виникає на одному оці без видимих фізичних дефектів або захворювань. Також називають *lazy eye*]. Вважаємо за необхідне також звернутися до дефініції *lazy eye* у Oxford Learners

Dictionaries: [an eye that does not see well because it is not used enough] = [око, що не бачить добре через те, що їм рідко користуються]. Тобто, *lazy eye* може позначати і захворювання, і око, що страждає на таке захворювання, що не спричиняється фізичним дефектом чи захворюванням, а тим, що око не виконує свою функцію, не докладає зусиль для виконання своєї функції. Метафора, що міститься у цьому сталому словосполученні, дійсно дозволяє краще зрозуміти суть хвороби, аніж медичинський термін.

Інші сталі словосполучення переважно вербалізують дефініційну ознаку (*щось, що*) *полегшує якусь дію, (щось, що) легко зробити*. Наприклад, метафоричне стале словосполучення *lazy Susan* [a circular piece of wood or plastic on a base that is put on a table and can be turned around so that everyone can reach the food that is on it] = [кругле дерев'яне чи пластикове блюдо на підставці, що стоїть на столі і може обертатися так, щоб всі могли взяти їжу з нього]. Це стале словосполучення, зафіксовано у шести лексикографічних джерелах, що використовуються в даному дослідженні. Згідно зі словниковим поясненням, така деталь сервіровки дуже спрощує трапезу, тому що присутні за столом можуть сидячи дістати будь-яку страву, яка їм до вподоби. Таким чином, це словосполучення позначає прилад, який позбавляє людей необхідності робити додаткові зусилля, а отже “дозволяє” їм бути лінивим.

Стале словосполучення *lazy tongs* зафіксоване у чотирьох з використовуваних в цьому дослідженні лексикографічних джерелах і Oxford Learners Dictionary визначає його так: [Tongs having a jointed extensible framework operated by scissors-like handles, used for grasping an object at a distance] = [Щипці, які мають шарнірну розтяжну раму, що керується ручками, схожими на ножиці, які використовуються для захоплення предмета на відстані]. Той факт, що ці щипці можуть використовуватися на певній відстані від предмета, пояснює використання прикметника *lazy* у цьому словосполученні: завдяки такому приладу,

людина не повинна надмірно наближатися до предмету, яким вона оперує, а отже докладати великі зусилля, щоб дістати потрібний предмет.

Наступне стале словосполучення *lazy bed* пов'язана з землеробством (*bed* [a plot of ground prepared for plants, also: the plants grown in such a plot] = [ділянка землі, підготовлена для рослин; також: рослини, вирощені на такій ділянці]). *Lazy bed* визначається словником Merriam-Webster Dictionary як: [(chiefly British) a plot of potatoes or other crop not tilled but covered with soil, leaves, or sawdust] = [(переважно британська англійська) ділянка картоплі чи іншої культури, яка не оброблена, а покрита землею, листям або тирсою]. Таким чином, це полегшений, “лінивий”, процес садіння картоплі.

Словник Merriam-Webster Dictionary приводить і інше визначення *lazy bed*: [(chiefly British) a small plot of land tilled by hand on rocky ground] = [(переважно британська англійська) невелика ділянка землі, оброблена вручну на кам'янистому ґрунті]. Виконуємо другий ступінь дефініційного аналізу дефініційної характеристики *till* [to work by plowing, sowing, and raising crops : cultivate] = [орати, сіяти та вирощувати врожай: обробляти]. *Lazy bed* – традиційний спосіб вирощування рослин, що використовувався у водно-болотних землях Ірландії під час голоду. Люди копали траншеї, складаючи викопану землю поруч, утворюючи таким чином припідняті грядки для захисту рослин від вітру та холоду. Такі припідняті грядки, за даними вебсайту Oughterard Heritage, потребують менше роботи з рослинами через те, що вони довше зберігають тепло та сухість порівняно з рівними полями [Oughterard Heritage]. Таким чином, знов простежуємо дефініційну характеристику (*такий, що призначений для людей, які не бажають витратити додаткові зусилля при виконанні якоїсь дії*).

Легкість виконання чогось вербалізується також сталим словосполученням *lazy daisy stitch* [an embroidery stitch formed by an elongated loop held down at the free end by a small stitch] = [вишивальний

стібок, утворений подовженою петлею, яка утримується на вільному кінці маленьким стібком]. Інтернет-джерело зі схемами для в'язання та вишивання Wandering Threads Embroidery називає його “найпростішим стібком для створення вишитих квітів” [Wandering Threads Embroidery]. Україномовний аналог – це *вишивка гладдю*. Цікаво, що характеристика *lazy* тут приписується не дії (вишиванню), а об'єкту, що зображує вишивка – це *лінива маргаритка (lazy daisy)*. Припускаємо, що мотивуючим фактором для утворення цього виразу саме в такому вигляді слугує римована форма обох слів *lazy* і *daisy*.

Отримана вибірка містить ще два сталі словосполучення із кваліфікатором *lazy*, пов'язані з мореплавством, – це *lazy guy* та *lazy painter*. Стале словосполучення *lazy guy* Collins Dictionary визначає наступним чином: [(nautical) a rope or light tackle for keeping a boom from swinging] = [(мореплавство) мотузка або легка снасть для утримання грузової стріли від розгойдування]. Таким чином, за даними словникової дефініції, трос *lazy guy* спрощує використання грузової стріли, забезпечуючи її безпечну роботу без зайвого втручання людини.

Стале словосполучення *lazy painter* позначає наступне: [a long painter led from well forward of a boom to a boat riding to one of the guess-warps of that boom to permit hauling the boat up to a ladder] = [довгий трос, проведений від передньої частини грузової стріли до шлюпки, що прямує до одного з тросів цієї грузової стріли, щоб дати змогу підтягнути човен до трапу]. Проведемо другий ступінь дефініційного аналізу дефініційної ознаки *painter* [a line used for securing or towing a boat] = *фалінь* [трос, що використовується для закріплення або буксирування шлюпки], *boom* [a long beam projecting from the mast of a derrick to support or guide cargo] = *грузова стріла* [довга балка, що виступає від щогли вишки для підтримки або спрямування вантажу], *guess-warp* [a line led from a ship through a fairlead on a boat boom for small boats to make fast to] = *швартовна фалінь* [лінія, що простягається від судна

через напрямну для проведення снастей на грузовій стрілі судна для швартування невеликих шлюпок], *ladder* [a structure for climbing up or down that consists essentially of two long sidepieces joined at intervals by crosspieces on which one may step] = [обладнання для лазіння вгору або вниз, яка складається, по суті, з двох довгих бічних частин, з'єднаних через проміжки поперечними перемичками, на які можна наступати]. “Словник морських термінів” під редакцією П. Кліссорда надає наступне визначення *lazy painter* [additional painter that is of smaller size than proper painter. Used when mooring for a short time and no great strain is anticipated] = [додатковий трос меншого розміру, ніж справжній трос. Використовується під час швартування на короткий час і коли не передбачається великого навантаження]. Таким чином, *lazy painter* використовується у випадку, коли не очікується велике навантаження на фалінь, тобто, така фалінь **не призначена для функціонування у напруженому режимі навантаження**.

Отже, було відібрано сім сталих словосполучень, у складі яких реєструємо прикметник *lazy*. Інші ядерні лексеми як іменники *laziness* та *lazybones* та дієслово *to laze* у сталих словосполученнях зафіксовано не було. Внаслідок проведеного дефініційного аналізу було виявлено спільну дефініційну ознаку цих словосполучень: **(щось таке, що) не працює або не бажає працювати (докладаючи додаткові зусилля) або (щось, що) призначене для людей, які не бажають працювати**, тобто, **(щось, що) полегшує якусь дію, (щось, що) можна зробити легко**. Безперечно, відносимо ці сталі словосполучення до складу концепту LAZY, так як фіксуємо кореляцію спільної дефініційної ознаки цих словосполучень та дефініційних ознак семем концепту LAZY, як, наприклад, з першою семемою **((такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація)**.

5.2 Ідіоматичні словосполучення з прикметником *passive*

Периферія номінативного поля концепту LAZY містить зокрема узуальні словосполучення з синонімами ядерних лексем концепту LAZY. У таких словосполученнях реєструємо лише один синонім прикметникової лексеми *lazy* – прикметникову лексему *passive* [lacking in energy or will: lethargic] = [такий, якому не вистачає енергії чи сили волі; млявий]. Ця лексема є синонімом до першої семми прикметника *lazy* (*такий, хто*) **не бажає працювати**, проявляти **енергійність, активність, зусилля, дієвість** і є надзвичайно салієнтною за кількістю словосполучень, зареєстрованих у словниковій вибірці.

Сталі словосполучення з прикметником *passive* було розділено на декілька тематичних груп.

1. Бізнес та прибуток

У словниках зареєстровано шість словосполучень, що містять лексему *passive*, пов'язаних з веденням бізнесу та отриманням прибутку. Бізнес, який не потребує активної участі людини, але приносить їй прибуток, називається *passive activity* [a type of business in which it is possible to make money without being involved in an active way]. Дохід від такого бізнесу називається пасивним прибутком: *passive income* [(specialized) Passive income is money that you earn without having to work for it every day, for example money that you receive from renting out a property]. Якщо людина з якоїсь причини не заробляє, тобто, втрачає, гроші на такому бізнесі, це позначається як “пасивна втрата”: *passive loss* [a loss that results from a business activity in which you are not involved in an active way]. Пасивні інвестиції передбачають покупку акцій та тривале очікування на підвищення їхньої цінності, або будь-яке інвестування і тривале очікування на підвищення цінності об'єкту, *passive investment* [the act of buying shares, bonds, etc. and allowing them to increase in value as the market goes up]; [an investment that is held for a long time with the intention of allowing it to increase

in value]. Тобто, в такій ситуації людині-бізнесмену бракує енергійності, дієвості, що цілком співвідноситься із її позначенням як лінивої людини (*lazybones*).

Наступні два словосполучення пов'язані з торгівлею між країнами. Пасивна торгівля – це торгівля, за якої держава, що імпортує чи експортує товари, довіряє транспортування цих товарів іншій державі, таким чином, не беручи активної участі в ньому: *passive commerce* [commerce in which goods being exported or imported by one country are transported by another country]. Останнє словосполучення означає таке явище, за якого певна країна імпортує більше товарів, ніж експортує, *passive balance of trade* [(economics) a negative balance of trade] ← *balance of trade* [the difference in value between imports and exports]. Можемо дійти висновку, що країна продукує і продає недостатньо товарів і втрачає на цьому прибуток, що також корелює із поняттям *лінощів*.

2. Медицина та хімія

Ця група складається з шести словосполучень, які мають відношення до лікування, аналізів та біохімічних процесів. Два з таких словосполучень, *passive immunity* та *passive transfer* вживаються в царині, пов'язаній з антитілами. Словосполучення *passive immunity* називає імунітет, який людина отримала від когось іншого, наприклад, з молоком матері, *passive immunity* [protection against disease in the form of antibodies (= substances in the blood that fight disease) that come from someone else, for example from the mother's milk]. Словосполучення *passive transfer* означає перенесення шкірно-сенсibiliзуючих антитіл із крові пацієнта, що страждає на алергію, до крові людини, яка на алергію не страждає. Цю процедуру роблять щоб перевірити чутливу область на наявність алергічної реакції на певні алергени, *passive transfer* [the transfer of skin-sensitizing antibodies from the blood of an allergic individual to that of a nonallergic individual in order to test the sensitized area for an allergic reaction to specific allergens]. Таким чином,

це “штучний” процес викликання алергії у людини, яка не страждає на неї, на відміну від “активної” реакції людини, що страждає на якусь сенсібілізацію, на певні подразники, що також має зв’язок з поняттям *лінощів*.

Наступні два синонімічні словосполучення *passive congestion* та *passive hyperemia* пов’язані з закупоркою вен, *passive congestion* [congestion caused by obstruction to the return flow of venous blood, called also passive hyperemia], *passive hyperemia* [passive congestion]. На відміну від активної гіперемії (active hyperemia), яка є закупоркою артерій, які, як відомо, несуть збагачену киснем кров від серця до всіх органів, пасивна гіперемія є закупоркою вен, які повертають кров, позбавлену кисню, назад до серця. В цьому випадку опозиція лінощі – активність відокремлюються від якостей людини і переносяться на якості окремих складових людини як біологічної істоти.

Ще одне словосполучення, пов’язане з сферою медицини, це пасивна евтаназія, *passive euthanasia* [a form of euthanasia in which medical treatment that will keep a dying patient alive for a time is withdrawn]. Цей вид евтаназії припинення активного застосування додаткових препаратів, що продовжують життєдіяльність безнадійно невилікованих хворих. Пацієнта позбавляють відповідного препарату чи засобу підтримки життєдіяльності, який використовувався до того. Внаслідок таких процедур пацієнт помирає. Включення цієї ідіоми до нашої вибірки демонструє доволі звивистий шлях розвитку лексичної семантики в досліджуваних одиницях. Пасивна евтаназія є проявом неактивної (а отже «лінивої») діяльності медичних працівників, що зазвичай направлена на активне збереження життєдіяльності організму. Проте невиліковність і муки пацієнта іноді змушують медпрацівників діяти таким гуманістичним, хоча і нетрадиційним, а в деяких країнах навіть протиправним методом, що припиняє його страждання.

Словосполучення *passive transport* має відношення до біохімії, *passive transport* [The movement of a chemical substance across a cell membrane without expenditure of energy by the cell, as in diffusion]. Цей процес описує рух хімічної речовини через клітинну мембрану без витрат клітиною енергії, тобто, фігурально висловлюючись, хімічна речовина ліниво виконує певну дію.

3. Психологія та психіатрія

До складу цієї групи входять чотири словосполучення, три з яких пов'язані з пасивною агресивністю. Внаслідок виконання дефініційного аналізу прикметникової лексеми *aggressive* [angry, and behaving in a threatening way; ready to attack], робимо висновок, що поняття “пасивна агресивність” (*passive aggression*) є оксюмором. Злість, погрози та готовність до атаки здаються активним станом живої істоти, але складене слово *passive-aggressive* та іменникове словосполучення *passive aggression* описують такий стан людини, при якому вона сердиться, але не говорить відкрито про свої почуття, а пасивно чинить опір людині, яка її дратує, особливо керівникові. Людина проявляє свою злість приховано, відмовляючись виконувати його чи її накази та брати на себе відповідальність за свої дії, *passive-aggressive* [being angry without expressing your anger openly, but resisting people in authority by refusing to do what they want or to accept responsibility for your actions], *passive aggression* [an unwillingness to be helpful or friendly, without expressing your anger openly]. Таким чином, людина не виконує якусь дію, щоб владнати проблематичну для неї ситуацію, а навпаки відмовляється виконувати певні дії. Такий стан може бути також психічним розладом: *passive-aggressive personality* [(Psychiatry) a personality disorder characterized by aggressive behavior expressed in passive ways, as procrastination, stubbornness, or pouting]. Виконуємо другий ступінь дефініційного аналізу лексем *procrastination*, *stubbornness* та *pouting* та бачимо, що вияви пасивної агресивності як

психічного розладу є полярними: *procrastination* [(formal, disapproving) the act of delaying something that you should do, usually because you do not want to do it], *stubbornness* [the quality of being determined to do what you want and refusing to do anything else], *pouting* [A fit of petulant sulkiness] ← *sulkiness* [(disapproving) unpleasant behaviour or the act of refusing to speak that shows that somebody is angry about something]. В той час як прокрастинацію та похмурість (чи надутість) можна віднести до пасивних, “лінивих” станів людини, впертість є проявом активності людини. Таким чином, виконаний дефініційний аналіз підкреслює “оксюморонність” поняття “пасивна агресія”.

Наступне словосполучення, що має відношення до психології та психіатрії, це *passive-dependent personality* [(Psychiatry) a personality disorder characterized by a lack of self-confidence and self-reliance and consequent surrender to and dependence on others to take responsibility for major areas of one's life]. При цьому розладі людина перекладає на інших відповідальність за своє життя через нестачу впевненості в собі. Сама прикметникова лексема *passive* також має такий смисловий компонент в одній з своїх семем: *passive* [(often disapproving) not acting to influence or change a situation; allowing other people to be in control]. Так як у випадку прикметникової лексеми *passive* такий стан людини не викликаний психічним розладом, у лексикографічних джерелах ця семема має переважно негативну оцінку. Таким чином, людині не вистачає енергії задля вирішення своїх життєвих ситуацій, тобто, вона є *лінивою*.

4. (Не)скорення владі

Дві синонімічні ідіоми позначають таку форму протесту проти влади, при якому людина висловлює своє незадоволення та нескорення мирними протестами, відмовою співпрацювати і т.д., а не відкритою боротьбою та протистоянням на кшталт бійки, штурму парламенту і т.ін: *passive resistance* [Noncooperation or noncompliance with the laws or directives of an authority,

particularly of a government or occupying power, as a form of protest against injustice], *passive disobedience* [another name for passive resistance] ← *passive resistance* [resistance to a government, law, etc, made without violence, as by fasting, demonstrating peacefully, or refusing to cooperate]. Ідіома *passive obedience* позначає протилежне явище, а саме безумовне скорення владі або безумовне скорення іншій людині: *passive obedience* [unquestioning obedience to authority]; [the surrender of a person's will to another person]. Відсутність активній дій з боку суб'єкту в цих трьох явищах корелює з поняттям *ліноцїв*.

5. Мовні категорії

Зареєстровано два словосполучення з прикметниковою лексемою *passive*, які термінологічно вживаються в теорії граматики англійської та інших мов. Терміносполучення *passive voice* (пасивний стан) позначає форму дієслова, що висловлює дію над суб'єктом, мається на увазі, предметом чи особою, чия назва виконує синтаксичну функцію підмета/суб'єкта в реченні, тобто, суб'єкт (предмет чи особа, чия назва виступає у функції підмета) залишається пасивним, не виконуючи ніякої дії: *passive voice* [(grammar) the form of a verb used when the subject is affected by the action of the verb], на відміну від активного стану, при якому дієслово, яке позначає дію, називає дію, яку виконує суб'єкт.

Словосполучення *passive noun* визначається в словнику як іменник, що називає суб'єкт, над яким відбувається якась дія, наприклад, *trainee* – той, кого тренують (пор. *trainer* – той, хто тренує, тренер): *passive noun* [(Grammar) a noun whose referent is the recipient of an action, as trainee, multiplicand]. Часто такі іменники мають в своєму складі суфікс *-ee*, на відміну від іменників, що позначають діяча, виконувача дії – вони мають в своєму складі суфікси *-er*, *-ant*, тощо. Таким чином, той факт, що суб'єкт не виконує дії, дозволяє охарактеризувати його як *лінивий*.

Словосполучення *passive vocabulary* (“пасивний словниковий запас”) позначає всі слова, які людина здатна впізнати, зрозуміти у письмовому тексті чи на слух, але які вона не використовує у власному мовленні, тобто вони не входять до її “активного” словникового запасу: [the words one understands as distinguished from the words one actively uses]. Через відсутність активного вживання цих слів, такий словниковий запас можна назвати *лінивим*.

6. Безпека

Наступні дві ідіоматичні словникові одиниці пов’язані з сферою безпеки. Ідома *passive safety* означає таку практику, яка передбачає зменшення можливих наслідків аварій та нещасних випадків: *passive safety* [the practice of taking measures to reduce the consequences of accidents, as opposed to attempting to avoid them altogether]. Їй протиставляється практика “активної безпеки” як практика попередження, унеможливлення аварій та нещасних випадків: *active safety* [the practice of taking measures to avoid accidents, as opposed to merely reducing their consequences]. Таким чином, у порівнянні з “активною безпекою”, “пасивна безпека” набуває імплікованої негативної оцінної складової і, можливо, є наслідком *лінощів*.

Ще з одним проявом пасивної безпеки зустрічаємось у конструкції автомобіля. Пристрої, які називаються *passive restraint*, є автоматичними засобами безпеки в автомобілі, які захищають людину у випадку аварії: *passive restraint* [An automatic safety device, such as an airbag, in a motor vehicle that protects a person during a crash]. Прикладом таких пристроїв є подушка безпеки. Самій людині не потрібно докладати ніяких зусиль для спрацювання цих засобів безпеки, тому вони мають таку характеристику як “пасивні”, *лінівi*.

7. Паління

Дві наступні ідіоми мають відношення до паління. Коли людина не палить сама, але дихає димом цигарок інших людей, це називають

“пасивним палінням”, *passive smoking* [the unwanted breathing in of other people's cigarette smoke, especially by people who do not smoke], а дим цигарок інших людей називають “пасивним димом”: *passive smoke* [Tobacco smoke that is inhaled by nonsmokers. Also called secondhand smoke]. Тобто, простежуємо таке явище, як безпорадність та відсутність будь-яких дій зі сторони людини, яка вимушена дихати таким “чужим” димом.

Розглянемо також декілька ідіом, які не належать до жодної з виділених груп.

Ідіома *passive offside* (пасивний офсайд) належить до лексики, що обслуговує сферу командних видів спорту, таких як футбол та регбі. *Офсайд* або положення поза грою стосується положення гравця на полі, при якому за правилами гри не дозволено продовжувати. *Пасивний офсайд* – це такий тип офсайду, при якому, хоча гравець і знаходиться в положенні поза грою, він є неактивним і не намагається дістати м'яч: *passive offside* [in football, an occasion when a player who is standing in an offside position is not punished for being offside because he or she does not move or try to reach the ball]. Тобто, такого гравця в подібній ситуації можна вважати *лінивим*.

Ідіома “пасивний дім” називає такий тип будинку, який не використовує багато енергії для опалення через свою конструкцію, яка не випускає тепло назовні та ще й отримує зовнішнє тепло від сонця: *passive house* [a type of house that does not use much energy, because it does not let much heat out and gets heat from the sun]. Таким чином, такий дім залишається теплим без додаткового забезпечення енергією, що корелює з поняттям *лінощів*, якостями, що приписуються не людині, а оселі, в якій мешкає людина.

Ідіома *passive negligence* перекладається українською як пасивна халатність. При такому типі халатності відповідальна за щось людина начебто виконує свої обов'язки, але неналежним, не активним чином. Прикладом такого типу халатності є випадок, коли відповідальна за

будівлю людина була на території будівлі, виконуючи свої обов'язки, але не звернула увагу, не знайшла чи не виправила небезпечну ситуацію: *passive negligence* [failure to do something (as to discover a dangerous condition on one's property) that is not a breach of an affirmative duty and that in combination with another's act is a cause of injury]. Таким чином, *лінощі* людини призводять до негативних наслідків, що дозволяє також виділити імпліковану негативну оцінну складову.

“Пасивний” вид відпочинку парадоксально включає в себе навіть дуже активні з боку людини форми відпочинку, такі як веслування на каное чи каяках, але водночас передбачає мінімальний вплив на навколишнє середовище: *passive recreation* [Outdoor recreational activities, such as nature observation, hiking, and canoeing or kayaking, that require a minimum of facilities or development and that have minimal environmental impact on the recreational site]. Такий незначний, *лінивий* вплив чи повна відсутність впливу людської діяльності на навколишнє середовище полягає в використанні мінімуму обладнання чи території.

Доходимо висновку, що прикметникова лексема *passive* часто використовується в характеризованні об'єктів чи явищ, які передбачають неактивну, пасивну участь людини, суб'єкта, в різних сферах життєдіяльності людини, таких як, медицина, психологія, безпека та ін., а також відсутність активної роботи об'єкта. Знов послідовуємо кореляцію з першою семемою концепту LAZY: *((такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація)*.

5.3. Ідіоматичні словосполучення, які вербалізують значення концепту LAZY

Також внаслідок аналізу словникових джерел було виявлено певну кількість словникових одиниць, сталих словосполучень, фразеологічних

одиниць, які не мають у своєму складі ядерних семем концепту LAZY, але вербалізують його семемі за допомогою інших лексичних одиниць. Досліджувані словникові одиниці для упорядкування матеріалу було розділено на три групи (в залежності від опорної лексеми): дієслівну, прикметникову та прислівну. Кожна із них входить до складу повносинтаксичного виразу тобто може функціонувати як самостійна синтаксема. Дієслівна група, що включає в себе 13 словосполучень, є найбільшою. В дієслівних словосполученнях переважно реалізується семема *лінитися, відпочивати, нічого не робити*, тобто, реалізується семема *нічого не робити*.

Вагому частину метафоричного діапазону у фразеологічних одиницях периферійної зони вербального концепту LAZY займають дієслівні ідіоми з опорними словами, які номінують частини тіла. Наприклад, лексема *hand* використовується у чотирьох ідіомах: *have time on your hands* [to have a lot of free time and not know what to do with it] – людина, яка має “час на руках”, має багато вільного часу і не знає, чим себе зайняти. Якщо людина навіть “рукою не поворухнула”, це означає, що вона не виконала зовсім ніякої роботи: *not do a hand's turn* [(old-fashioned) to do no work]. Ця ідіома вважається застарілою. Людина, яка “сидить на руках”, нічого не робить з ситуацією, в якій треба діяти: *sit on your hands* [to do nothing about a problem or a situation that needs dealing with]. Остання ідіома має декілька варіацій з різними частинами тіла, наприклад, “не підняти руки” або “не підняти пальця”, що описує відсутність прикладання зусиль: *not lift a finger/hand/ not raise a hand* [not to make any effort (to do something)].

Лексема *hand* також пов'язана зі протилежним концепту LAZY концептом HARD-WORKING. Саме праця руками була першим видом праці, яка, як кажуть, перетворила мавпу на людину. Лексема *hand*, окрім первинної дефініції як частина тіла людини, має й наступні дефініції: [(informal) help in doing something] = [(неформально) допомога в чомусь], [a

person who does physical work on a farm or in a factory] = [людина, яка виконує фізичну роботу на фермі чи фабриці], [a sailor on a ship] = [моряк на судні], [(in compounds) by a person rather than a machine], [(in compounds) by a person rather than a machine] = [(у складених словах) (зроблений) людиною, а не машиною] та ін. Ця частина тіла часто вживається і в словосполученнях, антонімічних до наведених вище, пов'язаних з працею та працьовитістю, наприклад, *be good with your hands* [to show skill at making or doing things with your hands] = [демонструвати вміння робити щось руками], *by hand* [by a person rather than a machine] = [(зроблений) людиною, а не машиною], *get your hands dirty* [to do physical work] = [виконувати фізичну працю]. Таким чином, лексема *hand* займає важливе місце як у концепті LAZY, так і в антонімічному концепті HARD-WORKING, бо вона втілює в собі смисловий компонент праці та працьовитості.

В наступній ідіомі присутня лексема *thumbs*, великі пальці рук: *twiddle your thumbs* [To do little or nothing; be idle]. Людина, яка “крутить великими пальцями рук”, нічого не робить, б'є байдики.

У ще трьох ідіомах присутні дві лексеми, що номінують так звану “задню частину” тіла людини: *backside* та *arse*. Ця частина тіла набула негативної оцінної складової: доказом цього є той факт, що цю частину тіла не прийнято згадувати у світській розмові.

Деякі синоніми лексеми *backside* в англійській (а також в українській) мові є вульгарними та лайливими і, звичайно, *backside* та її синоніми є важливою складовою багатьох ідіом, деякі з яких приводимо далі.

Якщо людина “сидить на своїй задній частині”, вона нічого не робить: *sit on your backside* [(idiom) (slang) (disapproving) to do nothing]. Це словосполучення належить до сленгу та має негативну оцінну складову. Щоб попросити людину перестати байдикувати, її можна попросити “піднятися зі своєї задньої частини”: *get off your backside* [(idiom) (slang) to stop being lazy]. Ця ідіома також є сленгом. Ідіома *can't be arsed*, яку доволі

складно перекласти на українську мову дослівно, означає, що людині не хочеться прикладати зусиль, щоб щось зробити: *can't be arsed* [If you cannot be arsed to do something, you do not want to make the effort to do it].

Наступні три ідіоми мають у своєму складі такі лексеми, що називають частини тіла, як *heels* та *feet*. Так, якщо людина “б’є собі п’ятки”, вона нічого не робить, поки когось чи щось чекає: *kick your heels* [(British English) to have nothing to do while you are waiting for somebody/something]. Ця ідіома використовується у британських діалектах англійської мови. А якщо людина “підняла ноги” або “підкинула п’ятки”, вона спочиває і не працює: *put up your feet* [(informal) to sit and relax: to not work or be active], *kick up your heels* [(especially North American English, informal) to be relaxed and enjoy yourself]. Обидві ідіоми є неформальними, а остання ідіома належить до американських діалектів.

У підбірці ідіом також двічі використовується лексема *time*, як, наприклад, у вже проаналізованій вище ідіомі *have time on your hands*. Друга ідіома з лексемою *time* – *have time to kill*, означає, що у людини достатньо вільного часу, щоб “вбивати його (час)”: *have time to kill* [(idiom) to have nothing to do for a particular period].

Наступна ідіоматична одиниця це *be at a loose end*: [(idiom) (informal) (US also *be at loose ends*) to have nothing to do]. Людині, що знаходиться “на вільному кінці”, нема чим зайнятись. Ця ідіома є неформальною та переважно вживається у США.

І остання дієслівна ідіома – *lie down on the job*: [(idiom) (mainly US) (disapproving) to fail to work as hard or as well as you should]. Якщо людина лягла на роботі, вона працює не так старанно, як повинна. Ця ідіоматична словникова одиниця реалізує таку сему номінативного поля концепту LAZY як *відсутність докладання зусиль та уваги до чогось*. Ця ідіома має негативну оцінну складову та належить до американських діалектів англійської мови.

Прикметникова група ідіоматичних словникових одиниць налічує дві словникові одиниці. Перша з них, *bone idle*, описує дуже ліниву людину, настільки ліниву, що лінощі є навіть в її кістках: *bone idle* [(old-fashioned, British English, informal) very lazy]. Ця ідіома належить до британських діалектів, є неформальною та застарілою, вона реалізує сему (*такий, хто не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля* концепту LAZY. Згідно цій ідіомі, лінощі є невід’ємною складовою такої людини; у неї навіть кістки ліниві.

Друга група синонімічних ідіом *asleep on the job / asleep at the wheel* та *asleep at the switch* (американські діалекти) описує людину, яка не дуже старанно виконує свою роботу, не докладає достатньо зусиль, бо вона “заснула на роботі, або за кермом, або за перемикачем”: *asleep at the switch* [(North American English) (also asleep on the job, asleep at the wheel (both British and North American English)) not paying enough attention to what you need to do]. Ця ідіоматична словникова одиниця реалізує семему (*такий, що) не докладає достатньо зусиль та уваги до чогось*. При цьому людина не просто лінується виконувати потрібні загальні дії, а навіть такі, що є критично важливими для такої діяльності: *керуванням* транспортним засобом, або *вмиканням/вимиканням перемикача*. Нехтування такими службовими обов’язками є небезпечними і навіть може призвести до катастрофи, але це не обходить ліниву людину.

Прислівна група складається з двох прислів’їв, в яких реалізується семема (*такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість*. Перше з них стверджує, що людина, яка не має, чим зайнятися, часто котиться по похилій площині, обираючи недостойні заняття: *the devil makes work for idle hands* [(saying) people who do not have enough to do often start to do wrong]. Таким чином, це прислів’я має імпліковану негативну оцінну складову, показуючи, що лінощі провокують погані вчинки або навіть злочини, – на це вказує слово

“диявол” (*devil*). Варто ще раз відмітити присутність лексеми *hand*, яка часто використовується у ідіомах, словосполучення та прислів’ях, які стосуються праці та працьовитості або їх відсутності, як в цьому прислів’ї.

Друге прислів’я описує ситуацію, коли хтось хоче зробити щось добре, але не робить через лінощі, слабкість або нестачу часу: *the spirit is willing (but the flesh is weak)* [(humorous, saying) you intend to do good things but you are too lazy, weak or busy to actually do them]. Ця словникова одиниця також містить негативну складову, хоч і менш негативну, ніж перша, вказуючи на те, що лінива, втомлена чи надто зайнята людина не робить добрих вчинків, які були б дуже необхідними в такій ситуації. Акцентуємо увагу на протиставленні двох понять: дух (*the spirit*) та плоть (*the flesh*). Дух представляє собою високі моральні цінності та прагнення, в той час як плоть втілює в собі слабкості та вади людини.

Доходимо висновку, що саме така ядерна семема дієслівного шару номінативного поля концепту LAZY як *лінитися, відпочивати, нічого не робити* представлена найбільше у ідіоматичних словникових одиницях. Дієслівні словникові одиниці є найбільш частотними, налічуючи 13 одиниць, порівняно з двома прикметниковими та двома прислівними. Безумовно, відносимо всі проаналізовані словникові одиниці до складу концепту LAZY.

Висновки до розділу V

У цьому розділі було проаналізовано склад периферії номінативного поля концепту LAZY. Периферійна частина концепту включає в себе сталі словосполучення з прикметником *lazy* та його синонімом – прикметником *passive*, а також ідіоматичні словосполучення та прислів’я, що не містять ядерних лексем концепту або їх синонімів, але реалізують значення семем концепту LAZY за допомогою інших засобів. Всім складовим периферії концепту властива метафоричність.

Найменшою групою ідіоматичних словосполучень є словосполучення, що містять ядерну лексему *lazy* (інші ядерні лексеми не фіксуємо у сталих словосполученнях). 7 зареєстрованих словосполучень мають спільну диференційну ознаку: *(щось таке, що) не працює* або *не бажає працювати (докладаючи додаткові зусилля)* або *(щось, що) призначене для людей, які не бажають працювати*, тобто, *(щось, що) полегшує якусь дію, (щось, що) можна зробити легко*. Ця ознака корелює з першою семемою концепту LAZY: *((такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація)*.

Найчисленнішою групою сталих словосполучень є узуальні словосполучення з прикметниковою лексемою *passive*, що є синонімом до першої семми прикметника *lazy*. 30 словосполучень з цієї лексемою було розділено на тематичні групи, як, наприклад, бізнес та прибуток, медицина та хімія, психологія та психіатрія, тощо. Всі вони реалізують значення першої семми концепту LAZY і характеризують об'єкти або явища, що не передбачають активного залучення людини до роботи або активної роботи об'єкту.

Сталі словосполучення, які не містять ядерних лексем та їх синонімів у своєму складі, проте виражають значення концепту LAZY, також є численною групою, налічуючи 19 одиниць. Словосполучення було розділено на групи за ядерною частиною мови словосполучення. Найбільшою є дієслівна група, яка містить 13 словосполучень, прикметникова та прислівна група налічують по два словосполучення кожна. Знов відмічаємо кореляцію всіх словосполучень з першою ядерною семемою концепту LAZY. Всі проаналізовані сталі словосполучення цієї групи описують людину, яка лінується, не хоче нічого робити, не хоче працювати.

Чисельність ідіоматичних словосполучень, що реалізують значення концепту LAZY є доказом салієнтності цього концепту, його важливості для картини світу людини.

РОЗДІЛ VI

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ У АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Було проаналізовано 41 англомовний роман, з яких було відібрано більше тисячі прикладів ядерних лексем концепту LAZY та їх синонімів. За допомогою дефініційного аналізу з цієї вибірки прикладів були відібрані лише ті приклади, які містять семени ядерних лексем чи їх синонімів, що відповідають ядерним семемам концепту LAZY.

Вважаємо доречним знов аналізувати мовленнєве втілення концепту LAZY згідно з п'ятьма ядерними семемами цього концепту.

6.1. Перша семема концепту LAZY: Прикметниковий шар

Перша семема концепту LAZY звучить наступним чином: *(такий, що) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація*). У попередніх розділах було зроблено висновок, що ця семема є найбільш салієнтною: вона представлена у словникових дефініціях всіх ядерним лексем концепту та налічує найбільшу кількість синонімів до цих лексем. Внаслідок аналізу лексикографічних джерел було виявлено, що перша семема концепту LAZY найчастіше реалізується прикметниковою лексемою *lazy* та її синонімами. Лексема *lazy* безперечно є вихідною лексемою аналізованого концепту, від якої походять інші ядерні лексеми-деривати.

Зі 483 прикладів, які ілюструють цю семему в англомовній художній літературі, приклади з прикметниковими одиницями складають 40.6%, що підтверджує зроблений раніше висновок про те, що саме прикметникова лексема є вихідною для цієї та інших ядерних семем концепту LAZY. Ядерна лексема *lazy* є найбільш часто зареєстрованою лексичною одиницею з 19 проаналізованих прикметникових лексем, вона становить 70.8% вибірки прикладів з прикметниковими лексемами. Інші прикметникові

лексеми реєструються зі значно меншою частотністю, наприклад, відсоткове співвідношення прикладів з прикметником *passive* зі значенням першої семми концепту становить 7.7% всіх прикладів, прикладів з прикметниками *slow* та *listless* – 4.6% всіх прикладів і т.д.

В текстовій виборці не було зафіксовано жодного прикладу вживання 8 синонімічних прикметникових лексем: *slothful*, *sluggard*, *sluggardly*, *inert*, *apathetic*, *torpid*, *inactive*, *work-shy*. На нашу думку, це пояснюється декількома причинами. Лексеми *slothful*, *sluggard*, *sluggardly*, *inert*, *apathetic*, *torpid* належать до формального або літературного стилів мови, в той час як сучасні автори переважно притримуються нейтрального або неформального стилів. По-друге, ці лексеми, а також лексема *inactive*, є полісемантичними, і, хоча однією з їх семм є семма (*такий, що*) **не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація**), вона не є найбільш частотною семмою для цих одиниць. Щодо моносемантичної прикметникової лексеми *work-shy*, причиною відсутності прикладів цієї лексеми у проаналізованих художніх джерелах вважаємо низьку частотність вживання цієї лексеми взагалі, згідно з даними вебсайту Oxford English Dictionary [Oxford English Dictionary].

Згідно з попередніми розділами роботи, перша семма концепту LAZY переважно має негативну конотацію у лексикографічних джерелах – мовці традиційно засуджують ліниву людину. Це підтверджується і прикладами з англійських романів, як, наприклад, у серії романів М.С. Бітон (M.C. Beaton). Головним персонажем цих романів є поліцейський із невеличкого села Лохду Хейміш Макбет. Всі жителі села погоджуються, що Хейміш є лінивим. У романі *Death of a Gossip* подружжя Джон та Хезер описують його як ледаря, що цілими днями вештається по селу в пошуках безкоштовного чаю або кави з солодощами, чим дратує і заважає працювати всім «нормальним» людям. Негативна конотація прикметника *lazy* в цьому

описі підкріплюється тим, що він настільки дратує подружжя, що вони навіть бажають, щоб когось вбили, аби Хейміш зайнявся розслідуванням та припинив заважати їм.

‘What that policeman needs is a good, juicy murder. Keep him off our hands. All he’s got to do all day is mooch around the village getting under everyone’s feet. Jimmy, the water bailiff, told me the other day he thinks Hamish Macbeth poaches.’

‘I doubt it,’ said Heather. ‘He’s too lazy’ [Beaton, 2013a, 12].

Тенденцію підкріплювати негативну характеристику *лінивий* іншими негативними характеристиками простежуємо і у багатьох інших прикладах. Наприклад, *лінивий та грубий (lazy and rude)*, *лінивий, тупий та нікчемний (lazy, half-witted and useless)*, *лінивий та такий, що любить пліткувати (lazy and gossiping)* та ін.:

*She was surprised one morning to hear Jenkins complaining that Hamish Macbeth was becoming **lazier** and ruder every day* [Beaton, 2012a, 151].

*Hamish found Blair waiting for him on his return. The detective was setting out for the hotel for another round of interrogation. Blair was in a fury because he had been so sure at first of the major. He took that fury out on Hamish, calling him **lazy**, half-witted, and useless, while Hamish stood stolidly to attention, his mind obviously elsewhere* [Beaton, 2013a, 102].

*‘She’s the best thing that ever happened to Lochdubh, which is more than I can say about a certain **lazy gossiping constable**’* [Beaton, 1989, 39-40].

У романі *Death of a Cad* Хейміш та гості полковника Хелбертон-Смайт знаходять мертве тіло одного з гостей. Все виглядає як нещасливий випадок, але зазвичай лінивий Хейміш сумнівається і хоче приділити більше уваги розслідуванню та допитам, що дуже дратує полковника та гостей, які вважають, що він просто хоче бути в центрі уваги. Полковник взагалі не виносить Хейміша та безперечно надає негативну конотацію лексемі *lazy*, описуючи поліцейського у розмові з одним з його гостей,

підсилюючи негативну оцінку таким негативно-забарвленим прикметником як *cunning* (хитрий) та фразою *devoid of natural feeling* (позбавлений природних почуттів, які притаманні звичайній людині):

The rest began to trail away. Henry looked back. Hamish was still standing looking down at the body.

'I think that copper's off his head,' he grumbled.

'He's cunning and lazy,' said Colonel Halburton-Smythe. 'And devoid of natural feeling. He'll probably lie down and go to sleep when we're out of sight' [Beaton, 2012a, 47].

У романі *Death of a Hussy* місіс Тодд описує Хейміша як бабія (*womanizer*), ледачого (*lazy*), некомпетентного (*incompetent*) та нікчемного (*useless*). Цікаво, що як приклад вона приводить випадок, коли Хейміш намагався старанно розслідувати смерть її чоловіка, тобто, знов-таки не був лінивим. Можемо зробити висновок на основі двох останніх прикладів, що, по-перше, оточуючим важко змінити думку про ледаря, навіть якщо він проявляє бажання працювати. *Лінивий* – виявляється клеймом, якого важко позбутися:

'I asked Hamish Macbeth and he agreed. I mean the local bobby is surely the best –'

'Him!' Mrs Todd put down bowl and spoon. 'Let me tell you that man is a womanizer. The things I've heard! He's lazy and incompetent and useless. Why, when my man died, he came around, poking his nose into everything' [Beaton, 2012b, 38].

Як бачимо з попередніх прикладів, характеристика *лінивий* не завжди означає, що лінива людина не працює. Складається враження, що це такий душевний стан, який не є перешкодою для людини у виконанні своїх обов'язків. Головна героїня оповідання *Let Mothers Doubt* зі збірки оповідань *Wednesday's Child* Іюнь Лі (Yiyun Li) описується авторкою як

лінива, хоча у молодому віці вона багато працювала у ресторані своїх батьків:

*When the fog came in, Mark would start a fire, and sipping wine in front of a lit fireplace in the summer made Narantuyaa feel romantic, even though she was not a romantic person. By nature she was **lazy**, having, she claimed, labored long hours in her parents' restaurant when she was young. A perfect weekend for her was to **loung**e on the sofa, waiting for the hummingbirds to visit the feeder on her balcony, checking her social media feeds, and thinking about nothing [Li, 2023, 142-143].*

В серії романів про Гарі Потера Дж. К. Роулінг (J.K. Rowling) покійний батько Гарі Потера був чаклуном, як і його син. Гарі живе в домі своїх дядька Вернона та тітки Петунії у світі маглів (нечаклунів) і змушений приховувати свої магичні здібності від усіх, крім дядька та тітки, які усіляко допомагають йому в цьому, тим паче, що вони соромляться дивакуватого, на їх погляд, чаклуна-племінника та його батьків. Тому, коли у романі *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban* їх родичка, тітка Мардж, запитує, ким працював батько Гарі, вони ніяковіють і швидко відповідають, що він був безробітний. Ця відповідь, підсилена ворожістю тітки Мардж до Гарі, викликає у тітки Мардж огиду та обурення, вона називає батька Гарі нічого не вартим (*no-account, good-for-nothing*) ледарем (*lazy*), який жив за рахунок інших (*scrounger*). Перша семема концепту LAZY вербалізована в цьому прикладі прикметниковими лексемами *good-for-nothing* та *lazy*. Знов фіксуємо присутність інших негавних характеристик для підкріплення негативної оцінки характеристики *лінивий*:

“This Potter,” said Aunt Marge loudly, seizing the brandy bottle and splashing more into her glass and over the tablecloth, “you never told me what he did?”

Uncle Vernon and Aunt Petunia were looking extremely tense. Dudley had even looked up from his pie to gape at his parents.

“He — didn’t work,” said Uncle Vernon, with half a glance at Harry. “Unemployed.”

“As I expected!” said Aunt Marge, taking a huge swig of brandy and wiping her chin on her sleeve. “A no-account, **good-for-nothing**, *lazy* scrounger who —” [Rowling, 2023, 30-31].

Поєднання негативно-оцінних прикметникових лексем як *good-for-nothing* та *lazy* з негативно-оцінним іменником на кшталт *scrounger* здається типовим прикладом образи. В наступному прикладі з роману *Death of a Hussy* М.С. Бітон використовується словосполучення *lazy lout*, в перекладі на українську «лінивий тюхтій».

‘They’ve closed down the police station and taken that **lazy lout** off to Strathbane,’ said her father [Beaton, 2012b, 10].

Також фіксуємо словосполучення з лайливого прикметника *damn* або *damned* та прикметника *lazy*, що сприяє підсиленню негативної конотації та висловленню незадоволення поведінкою іншої людини:

‘I am the sick man,’ quavered Diarmuid.

‘You look it,’ said Hamish heartlessly. ‘And it’s no wonder, sitting there feeling sorry for yourself and too damn lazy to light your own fire’ [Beaton, 1988, 30].

‘Oh, he’s good-natured enough. And he’s a grand cook, but he smells a bit and he iss damn lazy’ [Beaton, 2009b, 21].

У цих прикладах знов реєструємо підсилення негативної оцінної складової першої семми концепту LAZY, яка виражена в обох прикладах прикметником *lazy*, за допомогою інших слів та словосполучень з негативною конотацією: *look a sick man* (виглядати хворим), *feeling sorry for yourself* (жаліти себе), *smell* (погано пахнути).

Негативну конотацію першої семми також фіксуємо у прикладі з роману *Time and Again* Джека Фінні (Jack Finney). Головна героїня часто наражалася на неприємності у дитячому садочку через свою схильність

мріяти про щось і не приділяти належної уваги вчителю на уроці. Вчитель навіть написав записку для батьків дівчинки, називаючи її лінивою (*lackadaisical*), певно, сподіваючись на допомогу від батьків у виправленні цього недоліку. Але, через те, що вчитель використав рідко вживане слово, сім'я дівчинки не зрозуміла сенс зауваження і не змогла допомогти дочці стати краще:

I'm a daydreaming type, something that's often got me into trouble, starting with kindergarten when I was sent home with a note saying I was "lackadaisical." No one in my family knew what that meant so nothing was done about it, and I've stayed fairly lackadaisical ever since [Finney, 1995, 107].

Доходимо висновку, що лінощі можуть викликати неприємності для ледаря, наприклад, у вигляді нарікань, а іноді навіть позбавлення спадку. У романі М.С. Бітон *Death of a Prankster* син старого мільйонера хвилюється, що батько не залишить йому грошей в спадок, бо той зневажає сина (*despise*) через його лінощі. Значення першої семени концепту LAZY вербалізоване в цьому прикладі синонімічним прикметником *shiftless*:

Charles had read his father's letter out to her. 'Is he really very rich?' asked Titchy.

'Rolling in it,' said Charles. 'Masses and masses of dosh, lolly and gelt, my sweet.'

'He'll leave it to you,' said Titchy. 'Bound to. You're his son. He'll probably fall for me. Old men always do.'

'I don't know,' said Charles. 'He really despises me. Says I'm shiftless. Might leave it to his brother' [Beaton, 2008b, 8-9].

У деяких прикладах простежуємо, що характеристика *лінивий* може бути приписана не тільки одній людині, але цілій етнічній групі людей, які родом з одного певного регіону, або всій нації. Наприклад, шотландці родом з інших регіонів вважають шотландців з Шотландського Нагір'я (the Scottish Highlands) лінивими. Наприклад, у романі *Death of a Dustman* Місис

Флемінг, член обласної ради у одному з регіонів Шотландського Нагір'я, але родом з Ланаркширського графства у Шотландії, вважає всіх шотландців з Шотландського Нагір'я не лише лінивими (*lazy*), а й складними та дивними (*difficult and weird*). Через це переконання вона дискримінує їх, ігноруючи їх письмові скарги на її департамент:

Letters of complaint poured into Strathbane Council. Mrs. Fleming hailed originally from Hamilton in Lanarkshire. She thought all Highlanders were lazy and difficult and just plain weird. And so she did not trouble to answer even one of the letters. She told her secretary to throw them all away [Beaton, 2009b, 24].

Так і сам Хейміш, який родом з Шотландського Нагір'я і живе тут все своє життя, відмічає, що в цій місцевості приймальні в лікарнях у понеділок переповнені робітниками, які жаліються на біль в спині, щоб отримати лікарняний. Хейміш пояснює це лінощами представників своєї етнічної групи, використовуючи прикметник *lazy*:

Angus was cutting peats. As Hamish approached him, he turned over in his mind what he knew about the crofter. He had a reputation of being lazy, but that wasn't unusual in the Highlands where the doctor's surgery was at its busiest on a Monday morning with men complaining of bad backs [Beaton, 2009b, 70].

В романі *Death of a Prankster* характеристика *лінивий* приписується всій іспанській нації. Місіс Трент, шотландка, вважає всіх іспанців лінивими від природи (*inherently lazy*), що змушує Хейміша пригадати, що навіть у школі йому казали, що “чим далі на Південь, тим більш ліниві люди”, хоча сам він сумнівається у істинності цього твердження:

'How many servants do you have, Mrs Trent?'

'I don't have any, but these are Spaniards and inherently lazy.'

Hamish often wondered how the myth of the lazy Spaniard had arisen. In fact, he had been taught at school that the farther south you went, the lazier people got, and yet he had never seen any evidence to support that dubious fact. [Beaton, 2008b, 38]

Характеристика *лінивий* може бути притаманна і певному шару населення, наприклад, безхатнім людям. Негативна конотація цієї характеристики підсилюється імплікованим ототожненням лінивих та наркозалежних людей, бо обидві характеристики, як вважала раніше головна героїня роману *It Ends with Us* Колін Хувер (Colleen Hoover), призводять до збіднення та втрати оселі:

*That was three years ago and all this time I thought homeless people were homeless because they were **lazy** or drug addicts or just didn't want to work like other people. But now I know that's not true* [Hoover, 2016, 118]

У романі *Death of a Perfect Wife* М.С. Бітон Хейміш описує лікаря, що не слідкує за останніми дослідженнями у сфері медицини, як лінивих (*lazy*). Як відомо, такі лінощі на професійному рівні можуть призвести до поганих наслідків на кшталт помилок у лікуванні або неправильного діагнозу, що підтверджує негативну складову першої семени концепту LAZY. Таким чином, Хейміш імпліковано критикує лікаря, з яким він розмовляє:

*'Well, you're the doctor, but there's been an awful lot about it in the newspapers lately,' said Hamish. 'And there's been an awful lot about **lazy** National Health doctors who don't keep up wi' the latest research...'* [Beaton, 2011b, 96]

Таким чином, лінива людина, людина, що не працює взагалі або працює не так старанно, як повинна, викликає обурення, ворожість і засудження інших людей, і вони прагнуть приписати такій людині ще якісь додаткові негативні характеристики, як, наприклад, *хитрий, нікчемний, позбавлений людських почуттів, грубий, тупий*. Характеристика *лінивий* є тавром, якого важко позбутися, навіть проявляючи старанність та працьовитість. Лінощі часто призводять людину до неприємностей, як, наприклад, звинувачувальна записка від вчителя для батьків або позбавлення спадщини. Ці висновки підтверджують негативну конотацію

першої семемі концепту LAZY, (*такий, що*) *не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація*). Така характеристика може бути притаманна/приписана як одній людині, так і групі людей або цілому етносу.

В попередніх прикладах лінощі було розглянуто як постійну характеристику певної людини, етнічної групи людей родом з певного регіону однієї країни або всієї нації. В наступних прикладах розглянемо лінощі як тимчасову характеристику, викликану певними зовнішніми або внутрішніми факторами.

В наступному прикладі з оповідання *Alone* зі збірки оповідань *Wednesday's Child* Іюнь Лі знаходимо опис чоловіка, який лінується, тому що йому немає чим зайнятися, можливо, йому нудно і він без цікавості гортає сторінки путівника у магазині. Концепт LAZY вербалізований в цьому прикладі прикметником *idle* (лінивий, бездіяльний):

*Apart from an **idle** man half-heartedly flipping through a book of local attractions, there was no one in the front of the shop, where miniature carved boats and model fish aged unwanted on the shelves* [Li, 2023, 159].

В наступному прикладі з роману *The Wild and Distant Seas* Тари Карр Робертс (Tara Karr Roberts) лінощі викликані надзвичайною спекою, через яку у дівчат немає сил чи бажання що-небудь робити. Значення першої семемі концепту LAZY виражене синонімічним прикметником *listless* (лінивий, апатичний, в'ялий), а також підсилюється дієсловом *lounge* (валитися, бездіяльно лежати):

When the temperature began to rise, we hid inside like the chickens. ... For hours every afternoon the sisters would retire to their rooms, leaving Otávia and me on our own. Usually this was the time we would race the halls of the recolhimento, immersed in our adventures, but the weather was too much even for restless little girls.

*Instead we stripped to our underthings and **lounged** in our beds or on the shady floor of our room. If we were not too **listless**, we played cards or Cinco Marias, or sorted through our collections of feathers, stones, and trinkets [Roberts, 2024, 129-130].*

У наступному прикладі з роману *The Song of Achilles* Меделін Міллер (Madeline Miller) Ахіллес та Патроклус плывуть на судні до Трої, щоб завоювати її. Ахіллес, як відомо з давньогрецьких міфів, є дуже талановитим у воєнному ремеслі, натомість Патроклус відчуває себе не на своєму місці, він байдужий до мистецтва війни і не знається на ньому. Ахіллес відчуває провину і намагається задіяти Патроклуса на нарадах, але Патроклус не бажає працювати над планом війни. Значення першої семени концепту LAZY виражене синонімічним прикметником *listless*:

*He knew that I had little to do here. His face, when he turned to me, was increasingly apologetic. He was always sure to place the tablets where I could see them too, to ask my opinion. But I did not make it easy for him, standing in the back, **listless** and silent [Miller, 2012, 140].*

У наступному прикладі цього роману спостерігаємо лінощі та в'ялість самого Ахіллеса, що вербалізовано прикметниковою лексемою *listless*. Попереднього дня Ахіллес був свідком вбивства жінки, яку принесли в жертву заради успіху у війні проти Трої. Цей випадок дуже його вразив і викликав в нього апатію. Патроклус вказує йому на красу природи навколо судна, проте Ахіллес не виявляє інтересу:

I had woken him this morning with Odysseus' news—that he could not have seen Diomedes in time. He heard me out dully, his eyes bruised despite how long he had slept. Then he said, “She is dead, all the same.”

*Now he paced the deck behind me. I tried to point things out to him—the dolphins that ran beside us, the rain-swelled clouds on the horizon—but he was **listless** and only half-listening [Miller, 2012, 155].*

На основі наведених прикладів доходимо висновку, що лінощі як *тимчасове* явище не мають негативної конотації. Така характеристика має нейтральну оцінну складову.

У наступних прикладах розглянемо позитивну оцінну складову першої семми концепту LAZY.

У романі *Death of an Outsider* М.С. Бітон Хейміш був у дуже скрутному становищі: він намагався розслідувати вбивство, але обставини, за яких це вбивство сталося, мали залишатися у цілковитій таємниці. Їх розголос міг призвести до величезного скандалу. Хейміш весь час знаходиться під тиском. Але коли злочин розкрито та вбивця заарештований, до села Лохду повертається його найкраща подруга Прісцилла і Хейміш розповідає їй те, що дозволено, про своє розслідування і відчуває, як тягар падає з його плечей і він знов може бути собою, лінивим (*lazy*) та безтурботним (*easygoing*):

*Hamish talked and talked while Priscilla listened. He found himself telling her about the strange atmosphere of Cnothan, about how he kept losing his temper, about the murder, but not about the lobsters. The more he talked, the lighter and happier he felt. He could feel his old **lazy**, easygoing self returning* [Beaton, 2008a, 127].

В цьому прикладі повернення до лінощів – це знак покращення ситуації, полегшення, розслаблення, відсутності тиску, що свідчить про позитивну оцінну складову цієї характеристики.

У наступному прикладі з оповідання *All Will Be Well* зі збірки оповідань *Wednesday's Child* Іюнь Лі лінощі молодшого сина Лілі врятували йому життя: одного ранку він проспав заняття в університеті, і завдяки цьому unikнув різанини на їх вулиці, коли якийсь чоловік нападав на пішоходів з ножом. Тепер він вважає, що бути лінивим приносить користь. Перша семма концепту LAZY знов вербалізована прикметниковою лексемою *lazy*:

*Once, her youngest son, who went to a state university, overslept on the very same morning that a man hacked at random pedestrians with a knife on their street. He could've been killed, Lily said. He's the **laziest** of the three, but now he says it pays to be **lazy** [Li, 2023, 181].*

Таким чином, робимо висновок, що як і у дослідженні лексикографічних джерел, так і у аналізі художніх джерел прикметникові лексеми займають провідну позицію у вербалізації першої семми концепту LAZY, складаючи 40.6% від усіх прикладів, що ілюструють цю семему. Ядерна прикметникова лексема *lazy* вербалізує першу семему у 70.8% прикладів цієї підвибірки. Інші прикметникові лексеми фіксуємо зі значно меншою частотністю: прикметник *passive* зі значенням першої семми концепту становить 7.7% всіх прикладів, приклади з прикметниками *slow* та *listless* – 4.6% всіх прикладів і т.д. Не було зафіксовано жодного прикладу вживання 8 синонімічних прикметникових лексем зі значенням першої семми: *slothful, sluggard, sluggardly, inert, apathetic, torpid, inactive, work-shy* у зв'язку з формальним або літературним стилем цих лексичних одиниць, їх полісемантичністю або низькою частотністю їх вживання.

Завдяки проведеному аналізу прикладів з англomовних художніх джерел, робимо висновок, що **лінощі** можуть бути постійною характеристикою людини або тимчасовою, викликаною спекою, смутком або відчуттям незацікавленості у певному процесі. У більшості прикладів знаходимо підтвердження того факту, що першій семмі концепту LAZY переважно властива негативна оцінна складова. **Лінощі** як перманентна характеристика людини – це якість, яка викликає обурення та засудження оточуючих. Часто характеристику *лінивий* використовують як образу, підсилюючи її іншими негативними або навіть лайливими прикметниками або іменниками. Але водночас у одному прикладі фіксуємо наявність позитивної оцінної складової: **лінощі** асоціюються з рослабленістю, відсутністю тиску, полегшенням ситуації, відсутності проблем. В іншому

прикладі спостерігаємо позитивну оцінну складову характеристики *лінивий*, викликаной щасливим збігом обставин, завдяки якому лінива людина не постраждала у дуже небезпечній ситуації саме через притаманні їй *лінощі*. У прикладах, які ілюструють тимчасові *лінощі*, конотація є нейтральною.

6.2. Перша семема концепту LAZY: Дієслівний шар

Дієслівна лексема *to laze* має у своєму складі дві семеми: *лінитися, відпочивати, нічого не робити* та *проводити (відрізок часу), нічого не роблячи*. Обидві семеми дієслова відповідають першій семемі прикметникової лексеми *lazy*: (*такий, хто*) *не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація*), тож у цьому розділі будемо аналізувати їх разом.

У попередніх розділах було встановлено, що перша і друга семеми ядерної дієслівної лексеми *to laze* за кількістю синонімів є навіть більш салієнтною, ніж перша семема ядерної прикметникової лексеми *lazy*, налічуючи 19 та 6 синонімів відповідно, в той час як перша семема прикметника *lazy* налічує 18 синонімів. У проаналізованих художніх джерелах виявляємо, що приклади з ядерною дієслівною лексемою та її синонімами становлять 36.3% всіх прикладів вербалізації першої семеми (174 приклади), що є лише на 4.3% менше за представленість прикметникових лексем у даній вибірці. Таким чином, доходимо висновку, що прикметникова та дієслівна лексеми є найчастотнішими у вибірці контекстів з художньої літератури.

На відміну від ядерної прикметникової лексеми *lazy*, яка складає абсолютну більшість всіх проаналізованих прикладів (70.8%), дієслівна лексема *to laze (about/around)* зареєстрована лише у 5.2% випадках вживання дієслівних лексем, що вербалізують першу семему концепту LAZY. Це пояснюється низькою частотністю вживання цієї лексеми.

Натомість найчастотнішою дієслівною лексемою у вибірці є *hang around/about* – 43.1% всіх прикладів містять цю лексему. Інші дієслівні лексеми значно менше представлені у вибірці, наприклад, дієслово *dawdle* складає 12.6% прикладів, дієслово *lounge* – 10.3%, дієслово *loll (about/around)* – 8.6% і т.д.

Не було зафіксовано жодного випадку вживання 7 з 17 дієслів підвибірки, а саме *to loaf, to bum about/around, to veg out, to to doss (about/around), to idle away, to loiter away, to trifle*. Причиною цього вважаємо низьку частотність вживання цих лексичних одиниць.

У проаналізованих словникових дефініціях ядерної дієслівної лексеми *to laze* оцінна складова є змішаною: в деяких імпліковано позитивна, в інших імпліковано негативна. Спочатку розглянемо приклади, які містять негативну оцінну складову.

Зазвичай негативну оцінну складову містять саме контексти, які описують лінощі як *постійну* якість людини. Роман М.С. Бітон (M.C. Beaton) *Death of a Hussy* починається з сумної новини: Хейміш Макбет був переведений зі свого улюбленого посту у мальовничому селі Лохду до сірого, брудного великого міста Стразбейн. Жителі Лохду за допомогою вигаданої хвилі злочинів у селі повернули собі свого поліцейського і навіть влаштували йому урочистий прийом. Хейміш був надзвичайно щасливий і обіцяв більше не лінитися, наполегливо працювати і ніколи не покидати села Лохду. В цьому випадку значення першої семени концепту виражене дієсловом *loll about* (лінуватися) та іменником *laziness*. Негативна оцінна складова є імплікованою: Хейміш, вдячний жителям села, обіцяє бути краще, тобто, припинити лінуватися.

Hamish was trying very hard not to cry. He was making all sorts of grateful promises. No more laziness. No more lolling about. He would, in future, be hardworking and never, ever would he give the powers that be any excuse to send him away again [Beaton, 2012b, 25].

У іншому романі з серії романів про Хейміша Макбета *Death of a Dustman* інша жителька села поприкає Хейміша через те, що він повільно прогулюється по набережній в той час, як вона працює в саду. Перша семема виражена дієсловом *laze about*, у значенні “вештатися, нічого не роблячи”. В цьому прикладі негативна конотація першої семеми підсилена антитезою: Несі Карі працює, Хейміш – байдикує. Відтінку докору також додає словосполучення *as usual* (як завжди), тобто, вказуючи на те, що лінощі є постійною рисою характеру поліцейського.

He was driving slowly along the waterfront when he saw Nessie Currie working in her garden. He stopped and climbed down.

“Lazing about as usual?” asked Nessie, stooping to pull out a weed [Beaton, 2009b, 111]

В наступному прикладі фіксуємо опис лінощів як *тимчасового* явища. У романі Дж. К. Роулінг (J.K. Rowling) *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Гаррі та його друзі пробралися у Міністерство Магії, щоб врятувати хрещеного батька Гаррі Сіріуса. Вони знаходяться у Міністерстві Магії без офіційного дозволу вночі, тож їм треба поспішати. Але підлітки бачать навколо себе дуже багато цікавих, таємничих, дивовижних речей, що викликає в них бажання зупинитися та все роздивитися. Гаррі спонукає всіх поспішати, хоча, як гнівно зауважує Джинні, він і сам гаяв час раніше, стоячи біля старої арки. Значення першої семеми концепту вербалізоване дієсловом *dawdle* (марнувати час, байдикувати, стояти, сидіти, нічого не роблячи). Негативна оцінна складова знов є імплікованою, бо байдикування та зволікання загрожує їм покаранням.

“Keep going!” said Harry sharply, because Ginny showed signs of wanting to stop and watch the egg’s progress back into a bird.

“You dawdled enough by that old arch!” she said crossly, but followed him past the bell jar to the only door behind it [Rowling, 2014d, ...]

У попередніх контекстах можемо виявити тенденцію використовувати дієслівні лексеми зі значенням першої семми концепту LAZY для висловлення докору.

Дієслово *dawdle* ілюструє першу семему і в наступному прикладі з роману *The Cat and the City* Ніка Бредлі (Nick Bradley). Мати докоряє сину, що він зволікає, занадто неквапливо збирається. Фіксуємо імпліковану негативну складову: докір виражений у вигляді риторичного запитання за допомогою питального слова *why*, що вказує на роздратованість матері, та підсилений модальним дієсловом *must*, тобто, мати запитує: “Чого ти маєш так марудити?”.

‘Why must you dawdle so?’ [Bradley, 2020, 238]

У наступному прикладі з роману *Harry Potter and the Half-Blood Prince* перша семема концепту знов виражена дієслівною лексемою *dawdle*. Учні Гогвортсу подорожують до школи потягом. На шляху до Гогвортсу, Гарі хотів підслухати розмову іншого учня Драко Малфоя з його друзями, та Малфой помітив це і зачаклував його так, щоб він не зміг рухатися, і ще й накрив його мантією-невидимкою. Таким чином, Гарі вважав, що він був приречений повернутися назад до Лондону непоміченим і не потрапити до школи. Всі покидають потяг, залишаючи Гарі одного, але через деякий час аворка, тобто відьма, що полює на темних чаклунів, Німфадора Тонкс знаходить його, знімає закляття та проводить його до школи. Зважаючи на те, що Гарі у смертельній небезпеці, бо його хоче вбити злий чаклун Волдеморт, друзі Гарі можуть бути занепокоєні його раптовим зникненням. Через це Тонкс посилає до школи вісника за допомогою закляття Патронус. Але все одно їм треба поспішати, а не вештатися у темряві на вулиці, бо це небезпечно. Таким чином, знов реєструємо імпліковану негативну конотацію: стояти чи бродити у темряві на вулиці, нічого не роблячи, – небезпечно.

As Harry swung the Cloak back over himself, she waved her wand; an immense silvery four-legged creature erupted from it and streaked off into the darkness.

“Was that a Patronus?” asked Harry, who had seen Dumbledore send messages like this.

*“Yes, I’m sending word to the castle that I’ve got you or they’ll worry. Come on, we’d better not **dawdle**.”*

They set off toward the lane that led to the school [Rowling, 2014c, 131].

У наступному прикладі з роману *The High Fidelity* Ніка Хорнбі (Nick Hornby) Йен докоряє Робу за те, що він часто телефонує йому вночі та вештається біля його дому, називаючи це переслідуванням (*harrassment*). Цей термін імплікує негативну оцінну складову першої семми, яка вербалізована дієсловом *hang around*.

*‘We’re not talking joky understatement here, Rob. We’re talking harrassment. Ten phone calls a night, **hanging around** outside my house . . . ’*
[Hornby, 2000, 123]

У романі *Death of an Outsider* знаходимо приклад експлікованої негативної конотації першої семми концепту LAZY. Жителька села Лохду докоряє поліцейському Хеймішу Макбету за його лінощі, називаючи лінощі добре складеного чоловіка гріхом та соромом, що, безперечно, вказує на надзвичайно негативну оцінну складову такої характеристики. Перша семма концепту LAZY в цьому прикладі вербалізована дієсловом *laze about*, який описує лінощі як *постійну* рису характеру Хейміша.

*‘It’s a sin and a shame to see a well-built man **lazing about**. A sin and a shame’* [Beaton, 2008a, 132]

Таким чином, в наведених прикладах простежуємо негативну конотацію дієслівних лексем, що означають *лінитися, зволікати, вештатися*. Ці дії викликають засудження оточуючих, які подекуди навіть

вважають це гріхом та соромом, або в деяких випадках такі дії можуть призвести до біди.

Найчастіше конотація дієслів, що вербалізують першу семему концепту LAZY є нейтральною. Переважно це стосується ситуацій, коли лінощі є *тимчасовим* явищем, наприклад, у прикладі з роману *Death of a Snob* М.С. Бітон гості Джейн, в числі яких Хейміш Макбет, вимушені залишатися вдома через погану погоду і ледарюють, не знаючи, чим зайнятися в чужому домі. Дієслівна лексема *idle about* вербалізує значення першої семеми, і конотація нейтральною.

*The next day was a hell of low cloud and driving rain. House-bound, the guests **idled about**. Hamish began to read some of Jane's magazines to pass the time* [Beaton, 1992, 48]

У романі *Harry Potter and the Goblet of Fire* Дж.К. Роулінг (J.K.Rowling) описується дивовижна подія у світі чаклунів: Тричаклунський турнір. У цьому турнірі беруть участь три чаклуни-учні різних шкіл магії на кшталт Гогвортсу. Тож, на початку роману декілька десятків учнів двох інших шкіл магії Дурмстренг та Бобатон прибувають до Гогвортсу, щоб кинути своє ім'я до чарівного Келиху Вогню і, можливо, бути обраним чаклуном чи відьмою, щоб представляти свою школу на турнірі. Гарі та Рон цікавляться, що будуть робити учні, які не будуть обрані: чи залишаться, не маючи чого робити в цій школі, чи поїдуть назад в свою школу. Значення першої семеми виражене дієслівною лексемою *hang around* (вештатися десь, нічого не роблячи). В цьому прикладі реєструємо нейтральну оцінну складову, оскільки бездіяльність є *тимчасовим* явищем.

*"What d'you reckon'll happen to the ones who aren't chosen?" Ron muttered to Harry as the veela-girl dropped her parchment into the Goblet of Fire. "Reckon they'll go back to school, or **hang around** to watch the tournament?"*

*"Dunno," said Harry. "**Hang around**, I suppose"* [Rowling, 2014b, 221]

Кетніс Евердін, головна героїня роману *The Hunger Games* С'юзан Колінс, бере участь у грандіозному змаганні-ТБ шоу Голодні ігри. Двадцять чотири учасники змагання з різних регіонів держави відправляються у штучно створене середовище, яке завжди виглядає як дика місцевість, де вони намагаються вижити, самостійно шукаючи та готуючи їжу, відбиваючись від диких звірів та вбиваючи інших учасників. Останній живий учасник стає переможцем. На центральній ділянці цієї території розміщується так званий ріг достатку, де можна знайти зброю, їжу, воду, ковдри, ліки та ін. Кетніс підірвала цю ділянку, щоб послабити учасників з багатих районів, які не вміють дбати про себе у дикій природі. Наступного дня, стежачи за ними, Кетніс помітила дівчину, яку вона називає Лисяче обличчя. Вона бачила її і в той день, коли підірвала запаси рогу достатку, і роздумує, чи залишилась дівчина в тому місці і побачила, як Кетніс це зробила. Значення “залишитися в тому місці, чекаючи, нічого не роблячи”, що відповідає значенню першої семени, вербалізоване дієсловом *hang around*. Оцінна складова є нейтральною.

*And what about Foxface? Did she **hang around** to watch me blow up the supplies? No. When I caught her laughing in the ashes the next morning, it was as if someone had given her a lovely surprise. (The Hunger Games)*

Дієслівна лексема *hang around* є найчастотнішою у вибірці. Фіксуємо її і в наступному прикладі з роману *Big Little Lies* Ліен Моріарті (Liane Moriarty). Мати дозволяє сину прогуляти школу наступного дня, тому що вони відвідують її батьків, і вона хоче залишитися в них на ніч та побути з ними зранку, не роблячи нічого важливого, що і виражає дієслово *hang around*. Реєструємо нейтральну конотацію першої семени і відмічаємо *тимчасовість* “байдикування”.

*She was going to give him the day off school tomorrow, so they would stay the night and just **hang around** here in the morning [Moriarty, 2014, 231]*

У наступному прикладі з роману *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Дж.К. Роулінг Гарі Потер та його кращий друг Рон проводять час у подорожі, не працюючи, а розважаючись грою в магичні шахи. Значення “проводити час, байдикуючи” вербалізоване дієсловом *while away*, і конотація є нейтральною. Знов ситуація описує *тимчасові* лінощі, цього разу під час поїздки кудись.

Harry and Ron whiled away most of the journey playing wizard chess while Hermione read out snippets from the Prophet [Rowling, 2014d, 30-31].

В наведених прикладах фіксуємо, що нейтральна конотація знов притаманна *тимчасовій* дії *ледарювати, байдикувати*, особливо коли людина не має чим себе зайняти в очікуванні чогось і відтак байдикує.

Приклад з роману *The Wives* Лорен Вайсбергер (Lauren Weisberger) описує вечірку в домі однієї з жінок відомих, багатих, впливових людей. На цій вечірці серед неймовірно гарного та коштовного інтер'єру знаходяться близько шістдесяті ідеальних на вигляд жінок, які лежали на м'яких шезлонгах, сиділи на спинках диванів або просто стояли. Значення першої семемі концепту LAZY виражене дієсловом *loungе*, що означає “лежати, сидіти, бродити, нічого не роблячи”, і конотація першої семемі в цьому прикладі також є нейтральною: гості зібралися на вечірці, щоб відпочити та побайдикувати *тимчасово*.

They were escorted through a sprawling kitchen and into the most spectacular greenhouse, a massive room with a glass ceiling and all-glass walls that overlooked acres of snow-covered backyard. Exotic cacti and tropical plants in hand-painted planters; succulents of all shapes and sizes; orchids and birds-of-paradise in bright bursts of color. Among all this natural beauty, sixty or so of the most meticulously put-together women Miriam had ever seen lounged on upholstered chaises, perched on sofa backs, stood in groups of three and four, and sipped mimosas and Bloody Marys, each looking like her own version of

perfection with a glossy blowout and an outfit just like Emily's [Weisberger, 2018, 65]

Далі розглянемо один приклад, в якому автор надає позитивну конотацію явищу *лінощі*. В цьому випадку лінощі описуються як щось приємне, щось, що приносить людям задоволення. В прикладі з роману *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Дж.К. Роулінг Гарі відчуває себе дуже щасливим, коли йому вдається провести вихідні таким чином. В цьому прикладі реєструємо антитезу, бо, “ліниво лежачи в тіні дерева” (*lounge*), Гарі та його кращий друг роблять домашнє завдання (*catching up with all their homework, took their work outside*). Цей приклад ілюструє цікавий випадок, коли *лінощі* та *робота* відбуваються одночасно.

*Harry felt happier for the rest of the weekend than he had done all term. He and Ron spent much of Sunday catching up with all their homework again, and although this could hardly be called fun, the last burst of autumn sunshine persisted, so rather than sitting hunched over tables in the common room, they took their work outside and **lounged** in the shade of a large beech tree on the edge of the lake* [Rowling, 2014d, ...].

Таким чином, констатуємо, що дієслівні лексеми відіграють важливу роль у вербалізації першої ядерної семми концепту LAZY у художніх літературних джерелах, становлячи 36.3% всіх випадків її вербалізації. Ядерна дієслівна лексема *to laze*, на відміну від відповідної ядерної прикметникової лексеми *lazy*, є низькочастотною і зареєстрована лише у 5.2% прикладів. Найчастотнішим дієсловом в проаналізованих джерелах є фразове дієслово *hang around/about* (43.1%). Інші з 17 дієслів, що вербалізують першу та другу семми дієслівної лексеми *to laze*, вживаються значно рідше, а сім з них не зафіксовано в жодному контексті через низьку частотність вживання. Оцінна складова є переважно негативною при описі *лінощів* та *байдкування* як *постійних* занять людини, як і у вибірці прикладів, що містять прикметникові лексеми. *Лінощі* викликають у

оточуючих засудження, іноді вкрай сильне засудження (вважають це гріхом та соромом), також вони можуть призвести до біди. Але конотація першої семени, що вербалізована дієслівними лексемами, є нейтральною при описі *байдикуння* як *тимчасового* явища, наприклад, на вечірці, на шляху кудись, в очікуванні чогось. Зафіксовано один випадок вживання дієслівної лексеми, яка вербалізує першу семему концепту LAZY, для опису лінощів як позитивного явища, яке робить людину щасливою.

6.3. Перша семема концепту LAZY: Іменниковий шар

Іменниковий шар номінативного поля концепту LAZY складається з двох шарів: іменників, що позначають *стан людини, лінощі*, та іменників, що позначають *людину, ледар*. Іменникові лексеми концепту LAZY складають лише 11.9% та 11.3% всіх прикладів вербалізації концепту у художніх джерелах відповідно, тобто є набагато менш частотними, ніж прикметникові та дієслівні лексеми.

У вибірці з 57 прикладів, що містять іменникові лексеми, що позначають *стан, якість людини*, ядерна лексема *laziness* зареєстрована у 47.4% прикладів, займаючи провідне положення серед інших лексем. Інші частотні іменники у вибірці є *lethargy* (26.3%), *inertia* та *idleness* (по 10.5%). Відмічаємо, що у вибірці прикладів з прикметниковими лексемами ядерна лексема *lazy* також є найчастотнішою серед лексем, що вербалізують першу семему концепту LAZY у художній літературі.

Не фіксуємо випадків вживання з лексемами *languor* та *sloth* через їх книжковий реєстр.

В попередніх розділах, було виявлено, що іменникова лексема *laziness* набагато менше представлена у лексикографічних джерелах, ніж прикметникова лексема *lazy*, і часто є лише частиною словникової статті з дефініцією прикметника *lazy*. Перша семема іменника *laziness* має таке

значення: *небажання працювати, бути активним, докласти зусилля*.
Оцінна складова цієї семеми – імпліковано негативна.

Було зареєстровано багато прикладів з англомовної художньої літератури, які містять саме негативну конотацію першої семеми концепту LAZY. Наприклад, у романі *Death of a Gossip* М.С. Бітон (M.C. Beaton) начальник Хейміша розбудив його опівдня і загрожує донести на нього шефу поліції за його “абсолютні” лінощі. Значення першої семеми вербалізоване іменником *laziness*. Той факт, що начальник Хейміша хоче донести на нього, вказує на негативну оцінну складову першої семеми, що підсилено прикметником *sheer*, у перекладі “абсолютний, цілковитий”.

He was awakened by Blair shaking his shoulder. ‘It’s noon,’ snarled Blair savagely. ‘By God, I’ll report you for sheer laziness [Beaton, 2013a, 109]

У романі *Death of a Hussy* місіс Тодд також звинувачує Хейміша у лінощах. Вона каже, що вороже ставиться до нього, бо він занадто молодий для поліції і повинен був спочатку відслужити в армії. Служба в армії, на думку місіс Тодд, “вибила” б з нього лінощі (*laziness*). Безперечно, той факт, що ту чи іншу якість потрібно “вибити” з людини, вказує на негативну конотацію.

It’s that Macbeth that gets my back up. Too young for the National Service. He should hae been drafted as a young man. A stint in the army would hae knocked some o’ the laziness oot o’ him [Beaton, 2012b, 93]

У романі *Death of a Travelling Man* Хейміш розслідує вбивство Шона Гурле, мандрівника, який тимчасово оселився в селі Лохду. Хейміш та його колега, детектив Джиммі Андерсон, зібрали інформацію про минуле Шона. Так, вони дізнались, що він працював шість місяців у поліції Гонконгу, але був звільнений за відверту лінь (*downright laziness*). Негативна оцінна складова першої семеми очевидна: через цю якість чоловіка було звільнено з роботи. Прикметник *downright*, у перекладі на українську “відвертий”, підсилює негативну оцінку цієї вербалізації першої семеми.

“He was in the Hong Kong police for about six months but got the push.”

“Why?”

“Downright laziness. Should ha’ been a man after your own heart, Hamish” [Beaton, 2013b, 68]

Головна героїня роману Рейчел Лін Соломон (Rachel Lynn Solomon) *Weather Girl* Арі описує період навчання в коледжі, коли вона звернулася до психолога по допомогу. Вона перелічує декілька симптомів, які були присутні кілька років і призвели її до звернення за професійною допомогою, як, наприклад, неможливість зосередитися, а також той факт, що вона багато спала, не могла знайти друзів, окрім того, напади почуття безнадії або апатії. Значення першої семеми виражене іменниковою лексемою *lethargy* (апатія, млявість). Необхідність роботи з психологом через апатію вказує на імпліковану негативну конотацію цієї семеми, що підсилюється переліком інших негативних станів дівчини.

*I went to therapy for the first time in college, the heaviness I’d lived with for a few years making it impossible to concentrate, despite how much I loved what I was studying. It scared me, how similar it looked to what my mother was going through, that for a while I assumed it had to be normal. I slept too much and had trouble making friends. I didn’t know when it took root, only that I was having fewer and fewer good days in between bouts of hopelessness and **lethargy*** [Solomon, 2022, 68-69]

Наведемо ще один приклад, який змальовує *лінощі*, що викликані психічним станом людини. У романі *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Дж.К. Роулінг Гарі є несправедливо звинуваченим у використанні магії на очах у звичайних людей, тобто, нечаклунів, “маглів”. Чаклуни намагаються тримати в таємниці свою магію від маглів, і зловживання магією без необхідності при свідках з немагічного світу карається законом, а у випадку Гарі може призвести до виключення його зі школи чарів і чаклунства Гогвортс. Але Гарі використав магію як засіб самооборони, коли

його атакували Дементори, магичні створіння, що харчуються радістю та щастям своїх жертв. Причиною звинувачення Гарі у злочині та викликанням його на суд до Міністерства Магії є ворожість до нього у Міністерстві. Юнак дуже хвилюється, боїться втратити свій єдиний дім, Гогвортс. Наступні три дні після отримання новини про судовий процес Гарі часом повний невгамовної енергії, крокує по своїй кімнаті, злиться на весь світ, а часом прикований до ліжка на кілька годин нападом апатії. У цьому контексті перша семема концепту LAZY також вербалізована іменниковою лексемою *lethargy*. Простежуємо антитезу: Гарі переживає або напади енергії, або напади апатії. Цікаво, що обидві іменникові лексеми, *energy* та *lethargy*, мають негативну конотацію. Зазвичай, якщо лексеми, що описують *лінощі*, мають негативну конотацію, то лексеми, які описують *енергію*, навпаки, мають позитивну конотацію у традиційній картині світу. Але в цьому прикладі обидва стани викликані хвилюванням, страхом, злістю, біллю і не приносять Гарі полегшення.

So it went on for three whole days. Harry was filled alternately with restless energy that made him unable to settle to anything, during which he paced his bedroom again, furious at the whole lot of them for leaving him to stew in this mess, and with a lethargy so complete that he could lie on his bed for an hour at a time, staring dazedly into space, aching with dread at the thought of the Ministry hearing [Rowling, 2014d, ...].

Таким чином, в цих прикладах лінощі є дуже негативною якістю людини, якої треба позбавлятися. Також наведені приклади описують лінощі як *постійне* явище: в перших трьох прикладах як рису характеру людини, в останньому як тривалий стан людини. Знов спостерігаємо, що *лінощі* викликають засудження інших людей: за це можна донести начальнику, звільнити з роботи, *лінощі* треба “вибивати” з людини. В останньому прикладі, *лінощі*, а точніше *апатія*, викликані стурбованим

психічним станом людини внаслідок якоїсь події і потребують професійної лікарської допомоги.

Одночасно негативну та позитивну конотацію перша семема концепту має в наступному прикладі з роману *The Hunger Games: Mockinjay* С'юзан Колінс (Suzanne Collins). Бунтівники у країні намагаються скинути діючу владу. У їх складі, Кетніс намагається врятувати коханого Піту, який у полоні у ворогів, вірних державі. Коли вони спромоглися врятувати Піту, Кетніс мчить до нього, щоб побачити його, обійняти. Вона не бачила його так довго. Але Піта, побачивши Кетніс, кидається на неї і намагається задушити. Союзники Кетніс рятують її і пізніше лікарі пояснюють їй: у полоні Піту катували певною методикою, щоб викликати ненависть до Кетніс і таким чином, коли вона врятує його з ув'язнення, перетворити його на зброю проти неї. Ця новина і травми, отримані під час зустрічі з Пітою, погіршують стан здоров'я Кетніс і вона лежить у лікарні. Вона відчуває апатію, відсутність бажання робити чи говорити щось – перша семема вербалізована іменниковою лексемою *lethargy*. Відтак, перша семема набуває негативної конотації в цьому прикладі: *лінощі*, а точніше *анатія*, викликані подією, що вразила Кетніс не лише фізично, але й психічно, і вона потребує медичної допомоги. Водночас, лікарі здаються задоволеними її апатією, приймаючи її за стриманість (*restraint*) та слухняність (*obedience*) пацієнтки. Таким чином, з точки зору лікарів перша семема має позитивну оцінну складову.

When I wake, I wonder if this will be the only way I sleep now, with drugs shot into my arm. I'm glad I'm not supposed to talk for the next few days, because there's nothing I want to say. Or do. In fact, I'm a model patient, my lethargy taken for restraint, obedience to the doctors' orders. (The Hunger Games: Mockinjay)

Інший приклад одночасно позитивної та негативної конотації знаходимо у оповіданні *Let Mothers Doubt* зі збірки оповідань Іюнь Лі

(Yiyun Li) *Wednesday's Child*. Марк, один з директорів компанії, звинувачений у домаганнях до колег жіночої статі, декілька інтернів-жінок поскаржилися на нього. Звичайно, про ці випадки дізналася вся компанія. Раніше у нього був короткий роман з колегою Нарантуєю, яка не скаржилася на нього, а зараз навіть співчуває йому. Вона хотіла б його заспокоїти, сказати, що він не має непокоїтися щодо неї, що вона не поскаржиться на нього. Раніше, коли Нарантуя була студенткою, інший студент звинуватив її в тому, що вона інтелектуально і морально пасивна (*Intellectually and morally passive*), бо вона не відстоювала права жінок на протесті. Саме ця характеристика Нарантуї, яку вона називає просто лінощами (*laziness*), на її думку, може заспокоїти Марка. Таким чином, значення першої семми, виражене в цьому прикладі іменниковою лексемою *laziness* та прикметниковою лексемою *passive*, набуває позитивної та негативної оцінки. Позитивна оцінна складова виражається в тому, що лінощі у цьому прикладі сприяють порятунку репутації іншої людини. Негативна оцінна складова полягає у небажанні людини, яка лінується, відстоювати свої права та правду, зарадити непристойній поведінці іншої людини.

In college, she had been a work-study student in a lab, and a graduate student had once confronted her for not showing up at a protest about how the female students and the students of color were represented in the science field. "Intellectually and morally passive," a fellow student had called her...

Mark's trouble had begun in the fall, after two interns filed complaints. Right away, his interactions with the younger women at the company had to be reexamined: a kiss on the cheek, a pat on the back, a joke that might've been simply inept. The company was small enough that gossip spread quickly, yet large enough that a single rumor turned into several...

One day, Narantuyaa had found an excuse to use the conference room on Mark's floor. She did not run into him. In hindsight it was silly to want a sighting

*of him. What could she have said? That he need not worry, as she was a morally and intellectually passive person? That her **laziness** would be discretion enough?* [Li, 2023, 143-144]

У вибірці прикладів, які містять іменникові лексеми, що вербалізують першу семему концепту LAZY, реєструємо також приклади позитивної конотації першої семеми. У романі *Death of a Travelling Man* М.С. Бітон (M.C. Beaton) лінощі Шона Гурле, мандрівника, викликають захоплення у мешканців шотландського села Лохду. При аналізі іншого епізоду з цього роману було виявлено, що мешканцям Шотландського Нагір'я як етнічній спільноті взагалі притаманні лінощі, тож вони справді захоплюються щирими лінощами Шона Гурле. Одного разу поліцейський Хейміш, “ікона” лінощів села Лохду, був роздратований, коли почув від однієї жінки, що Шон Гурле перевершив навіть його самого у лінощах. Роздратування Хейміша вказує на те, що жінка зробила комплімент Шону Гурле через його лінощі. Таким чином, прикметник *popular* (популярний), дієслово *admire* (захоплюватися) та роздратування Хейміша (*irritated*) вказують на позитивну конотацію першої семеми концепту LAZY: **лінощі** в цьому прикладі – це якість, яка заслуговує на захоплення та схвалення, що, до речі, не заважає мешканцям села кожного дня дорікати Хеймішу через цю саму якість. Перша семема концепту LAZY виражена двома іменниками: *laziness* та *idleness*.

But a week later, the bus was still parked up behind the manse. A much cleaner and quieter Cheryl than Hamish had first met wandered about the village or up on the moors. She and Sean were hardly ever to be seen together. They seemed a popular enough pair with the villagers, who were all Highland enough to admire really genuine laziness when they saw it, and Hamish was irritated to overhear one of the village women saying, “Thon Sean Gourlay can beat our Hamish any day when it comes to the idleness” [Beaton, 1993, 19]

В іншому прикладі з оповідання *Such Common Life* зі збірки оповідань Юнь Лі (Yiyun Li) *Wednesday's Child* нездатність Іди, доглядальниці за літньою жінкою, насолоджуватися лінощами та байдикуванням оповідач називає великим недоліком (*a major shortcoming*), навіть пороком (*vice*). Перша семема в цьому прикладі виражена іменником *idleness*. Оповідач описує Іду як бджілку-працівницю (*worker bee*), але зазначає, що працьовитість Іди в цьому випадку є надмірною та непотрібною, бо “бджола-королева” (*queen bee*), тобто літня жінка, яку доглядає Іда, не потребує цього і є самодостатньою. Таким чином, засудження працьовитості Іди надає позитивну конотацію лінощам, як необхідному стану чи явищу, яким потрібно насолоджуватися.

Ida did not have many vices, but her inability to enjoy idleness could have been seen as a vice. At least a major shortcoming. She had been born into the lot of a worker bee; only, she thought, this worker bee does not have many obligations at the moment, and her queen bee would remain largely self-sufficient until her death [Li, 2023, 118]

Отже, робимо висновок, що іменникові лексеми, що позначають **якість, стан людини**, є значно менш частотними, ніж прикметникові і дієслівні лексеми, складаючи 11.9% всіх прикладів з художніх літературних джерел. Лексема *laziness*, яка є ядерною лексемою концепту LAZY, є найчастотнішою лексемою вибірки (47.4%). Лексикографічні джерела надають першій семемі концепту, вербалізованої іменниковою лексемою *laziness* та її синонімами, лише імпліковано негативну оцінну складову, але приклади з художніх літературних джерел демонструють більшу варіативність. Перша семема у частині прикладів має як імпліковану, так і експліковану негативну конотацію: **лінощі** є приводом для скарги на роботу або навіть звільнення, їх треба “вибивати” з людини. **Лінощі**, а саме апатія, є ментальним станом, наслідком труднощів, які пережила або переживає людина. Водночас, у інших прикладах перша семема концепту LAZY

набуває змішано позитивної та негативної конотації, в залежності від трактування. Наприклад, пригнічений стан та апатію, викликані переляком та біллю, лікар може сприйняти за слухняність та покірність, або *лінощі* людини можуть шкодити їй, але допомагати іншій людині. Нарешті, перша семема концепту LAZY може мати позитивну оцінну складову: людина може насолоджуватися *лінощами* або *лінощі* можуть бути приводом для гордості.

Щодо іменникових лексем, що позначають *людину*, ядерна лексема *lazybones* не зареєстрована в жодному прикладі з 54 контекстів вибірки. Усього з 24 іменникових лексем, що позначають *людину*, у вибірці прикладів з художніх літературних джерел зафіксовано п'ять лексем: іменники *layabout* (38.9%), *slob* (33.3%), *parasite* (16.7%), *deadbeat* та *bum* (по 5.6%). Це пояснюється різними причинами. З цих лексем лексема *lotus eater* є надзвичайно літературною, лексема *lounge lizard* є застарілою, а лексема *mouse potato*, навпаки, занадто новою. Такі лексеми як *vegetable*, *slut*, *slug*, *drone* є полісемантичними словами, і значення першої семеди концепту LAZY не є їх частотним значенням. Інші лексеми, як, наприклад, *idler*, *slacker*, *shirker*, *skiver*, *loafer*, не зареєстровані у зв'язку з низькою частотністю вживання цих лексем.

Іменникова лексема *lazybones* має лише одну семему, і вона корелює із першою семемою концепту LAZY. Дефініційний аналіз словникових тлумачень цієї лексеми показав, що в більшості випадків оцінна складова є імпліковано негативною. Словник Cambridge Dictionary надає цій лексемі ескпліковано негативної конотації, а словник Longman Dictionary of Contemporary English вказує, що ця лексема використовується для доброзичливого звернення до лінивої людини, яка подобається тому, хто говорить.

У художніх літературних джерелах, звичайно, реєструємо достатньо прикладів, які ілюструють негативну оцінну складову першої семеди, яка

вербалізована іменниковими лексемами, що позначають *людину*. Наприклад, у прикладі з роману *Death of a Hussy* М.С. Бітон (M.C. Beaton) перша семема вербалізована іменниками *layabout* та *deadbeat* у значенні “ледар, ледащо”. Поліцейська Мері скаржиться на те, що їй доводиться працювати з ледарем Хеймішем. Характеристика *deadbeat* використана для опису саме Хейміша, в той час як іменник *layabout* описує етнічну спільноту, до якої належить Хейміш: шотландці з Шотландського Нагір’я. За словами Мері, всі люди звідти хочуть лише лежати весь день і нічого не робити. Вона використовує іспанське слово *mañana* (завтра), яке уособлює розслаблений спосіб життя іспанців, які все відкладають на завтра, кажучи, що для шотландців Шотландського Нагір’я навіть слово “завтра” є занадто спішним та терміновим. Така характеристика Хейміша та етнічної спільноти, представником якої він є, змушує Мері поскаржитися керівництву на нього і попросити змінити їй напарника, бо вона відчуває, що Хейміш лише завадить їй у кар’єрі в поліції. Доходимо висновку, що оцінна складова є негативною.

*‘I felt it was ma duty to put in a report about you,’ she said. ‘It is cramping my style to have to walk the beat wi’ a Highland **layabout**. The trouble wi’ you Highlanders is you just want to lie on your backs all day long. You know whit they say, mañana is too urgent a word for you.’ Mary laughed merrily at her own wit. ‘So I said I would never rise in the force, having to patrol wi’ a **deadbeat** like you, and asked for a change’ [Beaton, 2012b, 18]*

У прикладі з роману *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban* Дж.К. Роулінг (J.K. Rowling) Гарі, його дядько Вернон та тітка Петунія дивляться новини про в’язня, що втік з в’язниці. Ведуча попереджає глядачів, що Сіріус Блек надзвичайно небезпечний, і просить зателефонувати в поліцію, якщо глядачі побачать його. Дядько Вернон, дивлячись на неохайний зовнішній вигляд утікача і особливо на його немите волосся, характеризує

його як брудного, огидного ледаря (*filthy layabout*). Оцінна складова є, безперечно, негативною.

He helped himself to a piece of toast and then looked up at the reporter on the television, who was halfway through a report on an escaped convict:

“... The public is warned that Black is armed and extremely dangerous. A special hot line has been set up, and any sighting of Black should be reported immediately.”

*“No need to tell us he’s no good,” snorted Uncle Vernon, staring over the top of his newspaper at the prisoner. “Look at the state of him, the filthy **layabout!** Look at his hair!” [Rowling, 2023, 20].*

У романі М.С. Бітон *Death of a Dustman* знаходимо опис констебля, що нещодавно почав працювати разом з сержантом Хеймішем Макбетом у селі Лохду. Клері Грем є лінивим нечупарою, що ніколи не просувався по кар’єрних сходах, рідко миється та навіть його стара уніформа настільки зношена, що блищить. Перша семема вербалізована іменником *slob*, що позначає ліниву людину, яка через свої лінощі є неохайною, та прикметником *lazy* і набуває негативної конотації в цьому прикладі.

*Behind him and, he hoped, manning the police office was his new constable, Clarry Graham. Clarry was a **lazy slob**. He had never progressed from the ranks. He rarely washed and slopped around in a shiny old uniform [Beaton, 2009b, 12]*

Наступний приклад вербалізації першої семими концепту LAZY іменниковою лексемою, що позначає людину, зафіксований у романі *The Cat and the City* Ніка Бредлі (Nick Bradley). Наоя фантазує про дівчину з журналу на ім’я Ітано Томомі. Він почувається депресивно, бо розуміє, що така дівчина ніколи не закохається в такого нечупару, як він. Перша семема вербалізована лексемою *slob* і має негативну оцінну складову: ледарі, нечупари не заслуговують гарних дівчат.

*Then he felt depressed, knowing that a girl like Itano Tomomi would never go for a **slob** like him* [Bradley, 2020, 240]

У іншому романі Дж.К. Роулінг, *Harry Potter and the Order of the Phoenix*, додому до Гарі та його дядька та тітки прийшла відьма Тонкс. Розглядаючи їх кухню, вона характеризує дядька та тітку Гарі, “маглів”, тобто нечаклунів, як дуже охайних. Вона згадує свого тата, який також є маглом, але є жахливим нечупарою. Перша семема знов вербалізована лексемою *slob*. В цьому прикладі реєструємо антитезу: *clean* (охайний) – *slob* (нечупара). Цікаво, що у цьому випадку перша семема концепту LAZY має нейтральну конотацію: Тонкс лише підмічає відмінності між людьми, не докоряючи своєму батькові через його неохайність.

*“Very clean, aren’t they, these Muggles?” said the witch called Tonks, who was looking around the kitchen with great interest. “My dad’s Muggle born and he’s a right old **slob**”* [Rowling, 2014d, ...].

Таким, чином, робимо висновок, що часто характеристика *лінивий* поєднується з характеристикою *брудний, неохайний*, що наділяє першу семему концепту LAZY негативною конотацією в більшості випадків.

У прикладі з роману М.С. Бітон *Death of a Prankster* багато родичів збираються у великому особняку свого багатого родича Ендрю Трента, щоб переконатися, що він залишить їм спадщину. Тітчі, яка приїхала з одним з родичів Ендрю, своїм нареченим Чарльзом, описує їх як паразитів. Перша семема вербалізована іменниковою лексемою *parasite*, яка має надзвичайно негативну конотацію. Ця лексема описує людину, яка живе за рахунок іншої людини, користуючись її грошима, житлом, тощо, але не дає нічого взамін. Таке метафоричне значення лексеми *parasite*, звичайно, пов’язане з первинним значенням цього слова: організм, який живе за рахунок іншого організму. Так, декілька родичів Ендрю Трента живуть на гроші, що він їм дає раз на місяць, інші просто сподіваються урвати шматок багатства задля

своєї користі. Це викликає обурення Тітчі, якій доводиться працювати, і вона не хоче мати нічого спільного з такими лінивими людьми.

'I don't know how I'm going to get out of here, but I'm going to manage it somehow,' raged Titchy. 'I'll send you the bill when I get to London. Who the hell do you all think you are anyway? Parasites, that's what you are. But I work for my money. "Be nice to the old man," says Charles, so I have to put up with insane jokes and your dirty old man's hands fumbling at me. You can keep your moneybags. Stuff the lot of you!' [Beaton, 2008b, 24]

Коли Ендрю Трент нарешті вмирає, Джефрі, його брат, отримує левову долю спадщини, внаслідок чого вирішує покинути свою жінку, яку він описує за допомогою цієї ж лексеми *parasite*. Він звинувачує жінку в тому, що вона “висмоктала” з нього всі гроші і хоче завдати їй болю. Таким чином, значення першої семемі в цьому прикладі також має негативну оцінну складову: лінощі “паразитів” викликають засудження та навіть ненависть інших людей.

'You haven't been married,' said Jeffrey, 'so you don't know what it's like to be sucked dry of money. That parasite deserves every pain I can give her' [Beaton, 1992, 103]

Першій семемі концепту LAZY, вербалізованій іменниковими лексемами, що позначають *людину*, може бути притаманна і нейтральна конотація. У романі *Death of a Prankster* детектив Джіммі Андерсон описує Чарльза, нареченого Тітчі, як веселого ледаря, популярного, який має безліч дівчат і постійно змінює роботу, тому що йому нудно. Перша семема вербалізована іменником *layabout* і має нейтральну конотацію: це інформація, яку поліції вдалося зібрати на Чарльза, щоб краще зрозуміти його характер. Вони не засуджують і не схвалюють поведінку Чарльза.

'Right, let me see. Charles, the adopted son. Can't find any adoption papers in the house. Cheerful layabout, popular, loads of girlfriends, usually of

the upper-crust sort, until he met Titchy. One job after another. He always leaves, though. Bored. Doesn't get fired' [Beaton, 2008b, 62]

Отже, іменникові лексеми, які вербалізують першу семему концепту LAZY, реєструємо у художній літературі зі значно меншою частотністю, ніж прикметникові та дієслівні лексеми. Іменникові лексеми, що позначають **якість, стан людини**, складають 11.9%, а лексеми, що позначають **людину**, 11.3% всіх прикладів вибірки. Вважаємо за необхідне вказати на різницю між частотністю вживання ядерних іменникових лексем. Ядерна лексема *laziness* становить 47.4% прикладів, які містять лексеми, що позначають **якість, стан людини**, в той час як з ядерною лексемою *lazybones* не зареєстровано жодного прикладу у проаналізованих художніх літературних джерелах, що пояснюється низькою частотністю вживання лексеми. Щодо оцінної складової, перша семема концепту LAZY, виражена іменниковими лексемами, що позначають **людину**, має переважно негативну конотацію: у прикладах з художніх літературних джерел знаходимо підтвердження, що ледар викликає засудження інших. Часто ледаря уявляють брудним або огидним, а також таким, що “паразитуює”, живе за рахунок інших, нічого не роблячи для них взамін. У деяких прикладах реєструємо також нейтральну оцінну конотацію.

Таким чином, у вибірці з 41 англomовного художнього літературного джерела зареєстровано 483 приклади вербалізації першої семими концепту LAZY прикметниковими, дієслівними та іменниковими лексемами. Перша семема концепту має наступний семний набір: **(такий, що) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація**). У 40.6% прикладів вибірки перша семема вербалізована прикметниковими лексемами. Дієслівні лексеми вербалізують першу семему у 36.3% прикладів, а іменникові лексеми у 11.9% та 11.3% прикладів. Ядерні лексеми концепту LAZY характеризуються різною частотністю в прикладах з художньої літератури.

Найчастотнішою є ядерна семема *lazy*, яка вербалізує першу семему концепту у 70.8% прикладів з прикметниковими лексемами. Ядерна лексема *laziness* виражає першу семему у 47.4% прикладів вибірки з іменниковими лексемами, що позначають **якість, стан людини**, а ядерна лексема *to laze* – у 5.2% прикладів вибірки з дієслівними лексемами. Не зареєстровано жодного прикладу вживання ядерної іменникової лексеми *lazybones*. Останні дві лексеми вживаються у мові та мовленні дуже рідко, за даними oed.com [https://www.oed.com/dictionary/lazybones_n?tl=true]. Наведені дані підтверджують, що прикметникова лексема *lazy* та її синоніми займають провідне положення у вербалізації концепту LAZY.

Оцінна складова першої семеди концепту LAZY є різноманітною. Часто фіксуємо залежність конотації від того, чи є **лінощі** постійною рисою характеру людини чи тимчасовим явищем. **Лінощі** як риса характеру людини переважно викликає засудження оточуючих: характеристику **лінивий** використовують як образу, цієї якості потрібно позбавитися, це гріх та сором, що в деяких випадках спричиняє фізичну чи ментальну шкоду людині або ставить її у небезпечне становище. **Ледарі** інколи асоціюються з брудом та нечесністю. Вважаємо необхідним зазначити, що **лінощі** як якість можуть бути притаманні не лише одній людині, а й цілій етнічній спільноті чи нації. **Лінощі** як тимчасове явище переважно має позитивну або нейтральну оцінну складову. Такий стан людини може бути викликаний важкими життєвими обставинами і інколи потребувати психологічної допомоги.

Водночас, **лінощі** як риса характеру людини можуть набувати і позитивної або нейтральної конотації: **лінощі** асоціюються з розслабленістю, задоволенням. **Лінощі** можуть навіть врятувати життя людині, яка залишається вдома і завдяки цьому уникає різанини на вулиці, де вона живе. Окремі етнічні спільноти можуть пишатися своїм представником, який є надзвичайно **лінивим**.

Важливо також відмітити, що *лінощі* можуть оцінюватися одночасно як позитивне та негативне явище в залежності від трактування: апатичний стан хворої внаслідок пережитого шоку лікар може сприйняти як слухняність та покірність.

Таким чином, перша семема концепту LAZY демонструє, що *лінощі* є дуже різнобічним та суперечливим явищем: ризик для роботи чи життя та навпаки безпека, засудження та гордість, гріх та насолодження. Оцінка цього явища залежить від ситуації, характеру мовця та його світосприйняття.

6.4. Друга семема концепту LAZY

На базі проаналізованих 41 англомовних творів було виявлено 153 слововжитки 7 прикметникових лексем, що вербалізують другу семему концепту LAZY: *(такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений; про період часу або заняття*. Попередній аналіз словникових джерел показав, що друга семема не має корелятивів у дефініціях іменникових чи дієслівних лексем.

Найчастотнішою лексемою, що вербалізує значення другої семеми у художніх літературних джерелах, є ядерна лексема *lazy*, яка складає 45.1% всіх випадків вербалізації другої семеми. Також частотною лексемою є прикметник *slow*, який становить 39.2% всіх зареєстрованих випадків вербалізації значення другої семеми. Менш частотною є лексема *languid*, складаючи 13.7% всіх зафіксованих слововжитків лексем, що вербалізують другу семему концепту LAZY. Лексема *languorous*, що доволі рідко використовується в мові та мовленні, зареєстрована один раз, а лексеми *lethargic*, *indolent* та *torpid* не зафіксовано жодного разу. Доходимо висновку, що ці лексеми рідко вживаються у значенні другої семеми, до того ж, ці лексеми стильово є формальними або літературними, що також обмежує спектр їх вжитку.

Внаслідок аналізу лексикографічних джерел, було виявлено, що оцінна складова другої семми є змішаною. Словники надають цій семмі імпліковано негативну, нейтральну або позитивну конотацію.

Як вже було сказано, характеристика *лінивий* у значенні другої семми концепту LAZY може описувати проміжок часу, наприклад, день. В прикладі з роману *While We Were Dating* Жасмін Гіллорі (Jasmine Guillory) Бен та Анна, які працюють разом, опиняються в готелі в одному ліжку. Вони обидва взяли вихідний з роботи і насолоджуються лінивим днем у ліжку. Автор порівнює їх раптовий вихідний з лінивим дощовим недільним ранком, коли ти розумієш, що всі плани на сьогоднішній день – це повільний пізній сніданок та сон. Друга семма вербалізована у цьому випадку прикметниковою лексемою *slow* і підсилена прислівником *lazily*, що описує повільні поцілунки двох персонажів. Здається, що друга семма має позитивну конотацію в цьому контексті, як день, позбавлений стресу повсякденного життя, розслаблений, повільний, присвячений улюбленим заняттям та відпочинку.

She lifted her head and pulled him down to kiss her. They kissed lazily, like they had all the time in the world. Like this was a slow, rainy Sunday morning, and all they had in front of them was a long brunch and an afternoon nap [Guillory, 2021, 105]

У прикладі з роману *Death of an Outsider* М.С. Бітон (M.C. Beaton) фіксуємо вербалізацію другої семми концепту LAZY за допомогою ядерного прикметника *lazy*. Хейміш Макбет прокинувся дуже щасливий після ночі, яку він провів з Дженні, і він хотів би провести з нею лінивий ранок у ліжку. Проте Хейміш хвилюється, що Дженні стане об'єктом грубих жартів його начальника Блера, якщо він дізнається про їхній роман, тож він йде від Дженні дуже рано зранку. Прикметник *lazy*, як і в попередньому прикладі прикметник *slow*, описує ранок, коли не треба

поспішати, можна нічого не робити та насолоджуватися цим. Конотація знов є позитивною.

*Hamish awoke at dawn the next morning, dazed, bewildered, and happy. He would have liked to cuddle up to Jenny and spend the **lazy** morning in bed, but he did not want her to become the butt of Blair's coarse remarks, and so he dressed quickly, picking up items of clothing from the stairs, and finally rescuing his trousers from under Towser [Beaton, 2008a, 71]*

Також реєструємо таку вербалізацію другої семми концепту, яка змальовує п'янки ефекти ароматів в кімнаті, голосу іншої людини та взагалі другої половини дня, коли ці ефекти присутні, що двічі виражено прикметником *languid* у наступному прикладі з роману *The Enlightenment* Сари Пері (Sarah Perry). Цей контекст слововжитку прикметникової лексеми описує аромати кімнати та голос іншої людини, які викликають лінь та сонливість Джеймса. Другий слововжиток описує цей же ефект, тільки він приписується уже всьому часовому періоду, в який діє ефект, а саме другій половині дня. Здається, що ці слововжитки надають другій семмі імпліковано позитивну оцінну складову, що особливо помітно в антитезі ефектів другої половини дня зі звуками потягу, що проходить десь поруч. Вібрація від руху потягу призводить до брязкання ножів та виделок на кухні, і ці сторонні звуки ніби пробуджують Джеймса від п'яного стану лінощів і приносять з собою тривожну ясність (*troubling clarity*), нагадуючи про його роботу в музеї, інші справи, але коли звуки стихають, ефекти ароматів, голосу його друга Томаса знов ніби заколисують Джеймса. Таким чином, розслаблений стан у компанії друга свідчить про позитивну конотацію другої семми.

*Now and then a train departed Aldleigh for London and rattled the knives and forks, and this would rouse James to a moment of troubling clarity; then quickly all the **languid** effects of the fragrant room and of Thomas's pleasant melodious voice would return.*

...

*He moved to the kitchen, and a train departed Aldleigh for Liverpool Street and rattled the knives. James wondered if he ought to return to the museum, and get on with other business; but Thomas came in with warm bread and goat cheese softening in wax paper, and the **languid** effects of the afternoon returned [Perry, 2024, 68-69]*

Таким чином, **ліниві** періоди часу позначають приємний час, яким людина насолоджується та спочиває, що надає другій семемі позитивної конотації. Значення другої семемі може бути властиве й заняттю, чомусь, що людина робить у розслабленому стані. Переважно зареєстровані слововжитки описують ліниві поцілунки та ліниві посмішки. Наприклад, у романі *While We Were Dating* Жасмін Гіллорі такі фактори як рух машини, темрява, затишне тепло та почуття товариства з Беном допомагають Анні розслабитися, і вона ліниво посміхається. Друга семема виражена прикметником *lazy*, що характеризує іменник *smile* (посмішка). У цьому контексті лінива посмішка свідчить про розслаблений стан людини, відчуття комфорту та безпеки, тому оцінна складова є, без сумніву, позитивною.

*Anna slowly opened her eyes. It took her a minute to realize where she was. In the car with Ben, on the way to Palm Springs, to see her dad. The motion of the car, the darkness, the cozy warmth, the sense of companionship she felt, all put a **lazy smile** on her face, despite the reason for the drive [Guillory, 2021, 71]*

Наведемо ще декілька прикладів, які описують ліниву посмішку, яка є ознакою розслабленого стану людини: у романі *Cinnamon Bun Book Store* Лорі Гілмор (Laurie Gilmore) один з персонажів, Ноа, є дуже привабливим чоловіком, і Хейзел, що працює у книжній лавці безумовно закохана в нього. Коли він зненацька з'являється в її магазині, вона від переляку кидає книжку, що вона читала, через кімнату. А Ноа лише ліниво посміхається,

що знов виражено прикметником *lazy*. Конотація є імпліковано позитивною, на що вказують думки Хейзел, яка дивиться на його посмішку: він чарівний.

She didn't hear anything until a low voice rumbled right next to her ear. 'Whatcha reading?'

Hazel tossed the book across the room. It landed with a thud in the reading nook by the window. She spun to find Noah Barnett grinning at her.

Noah, owner/operator of Dream Harbor's one and only fishing-tour company. Noah who had showed up in town a few years ago, quickly became friends with Logan, and now hovered around the periphery of Hazel's life like a sexy satellite. She shook her head. Just because every woman and at least half the men in town found Noah attractive did not mean she would fall for his charms.

*'That good, huh?' he said with a **lazy** smile.*

Ugh, he was charming. Charming enough, in fact, that his exploits with female tourists were practically legendary [Gilmore, 2024, 13]

Наступний приклад з роману *It Ends With Us* Колін Хувер (Colleen Hoover) описує ліниву посмішку чоловіка, який каже жінці, що таку як вона важко забути. Така посмішка знов свідчить про розслабленість та задоволення, що виражено прикметниковою лексемою *languid* (лінивий, повільний).

I laugh. "You have a good memory."

*"I do," he says. A **languid** smile stretches across his mouth. "But you're also hard to forget" [Hoover, 2016, 55]*

У прикладі з роману *While We Were Dating* Жасмін Гіллорі слововжиток *slow* описує повільний, розслаблений поцілунок, що підкріплюється прикметниковими лексемами *relaxed* (розслаблений) та *comfortable* (комфортний):

*She reached for him and kissed him again. This time the kiss was **slower**, more relaxed, more comfortable [Guillory, 2021, 101]*

Героїня роману *Weather Girl* Рейчел Лінн Соломон (Rachel Lynn Solomon) насолоджується повільним, розслабленим поцілунком на дитячому мандайчику з людиною, яка є дуже важливою для неї. Значення другої семеми вербалізоване лексемою *slow*. Такі слововжитки, що описують ліниві, повільні поцілунки, мають імпліковано позитивну конотацію довіри, насолоди, безпеки, розслабленості.

“And how is it you feel about me, exactly?”

*A wry grin. “I think you know, weather girl.” Those six words might as well be composed of hearts instead of letters. It feels like it’s been ages since I heard the nickname, and I’d forgotten how much I love it. What I love even more: the way he pulls me in for a **slow**, soft kiss as the sun sets over my not-quite-childhood playground [Solomon, 2022, 234]*

Часто лексеми, що вербалізують значення другої семеми концепту LAZY, описують ліниві рухи людини, наприклад, повільний лінивий підйом плечей:

*His visitor shrugged, and this was a **slow languorous** raise of her shoulders. “Do with it as you like,” she said. “Burn it, for all I care” [Perry, 2024, 203]*

Або лінивий підйом з лавки:

Lorraine extended her bare legs, which had been tucked under the bench, and stood up in one languid movement as though operated from above by strings [Chambers, 2024, 307].

Наступний приклад ілюструє лінивий спосіб собаки просити їжу, що виражено прикметником *lazy*: у романі М.С. Бітон *Death of a Cad* Таузер, відчувши запах смаженого бекону, вийшов зі спальні і поклав велику жовтувату лапу на коліно Хейміша. Відтінок лінощів підсилює дієслівна лексема *slouch*, = ліниво ходити; а також опис зовнішнього вигляду Таузера, який, здається, тільки що прокинувся і виглядає приголомшеним, пом’ятим як розсіяний п’яниця (*dazed and rumped like a dissipated drunk*). Конотація

значення другої семми в цьому та попередніх двох контекстах є нейтральною.

*Towser, smelling the frying bacon, slouched out of the bedroom, looking dazed and rumped like a dissipated drunk, and placed a large yellowish paw on Hamish's knee, which was his **lazy** way of begging [Beaton, 2012a, 40]*

У наступному прикладі з роману Дж.К. Роулінг (J.K.Rowling) *Harry Potter and the Goblet of Fire* реєструємо слововжиток прикметникової лексеми *lazy* для опису лінивих розмов студентів на День подарунків після Різдва. Оцінна складова значення другої семми є також нейтральною.

*Everybody got up late on Boxing Day. The Gryffindor common room was much quieter than it had been lately, many yawns punctuating the **lazy** conversations. [Rowling, 2014b, 366]*

Фіксуємо слововжиток прикметника *lazy* у значенні другої семми з негативною оцінною складовою у прикладі з роману *Big Little Lies* Ліан Моріарті (Liane Moriarty). Салест збирає іграшки своїх синів сама, таким чином уникаючи ниття та скандалу дітлахів. Вона називає такий тип виховання дітей “лінивим”, бо зазвичай виховувати у дітей звичку самостійно прибирати іграшки є, безсумнівно, важким завданням, і їй легше прибрати все самій. В цьому контексті конотація значення другої семми є негативною, тому що “ліниве виховання” – це уникнення відповідального виховання дітей та труднощів, пов’язаних з ним, що може призвести до порушень соціальної поведінки дітей у суспільстві.

*The boys had left their Legos everywhere. She should have made them pick them up. Perry was right. It was just easier to do it herself after they were asleep, rather than do battle with them. The whining. The drama. She just didn't have the resilience last night to go through it. **Lazy** parenting. She was a bad mother [Moriarty, 2014, 135]*

У наступному прикладі лексема *lazy* описує манеру мовлення Малфоя у романі Дж.К. Роулінг *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. Малфой

розмовляє, ліниво розтягуючи слова (*lazy drawl*), що вважаємо ознакою високого положення його сім'ї у суспільстві: його заможні батьки є чистокровними чаклунами, що проживають у величезному особняку. Конотація є нейтральною.

“Well, look who it is,” said Malfoy in his usual lazy drawl, pulling open the compartment door. “Potty and the Weasel” [Rowling, 2023, 88].

Важливо відмітити, що лінивий рух людини може бути знаком майстерності в якійсь сфері: тобто, людина так добре володіє тією чи іншою навичкою, що їй не потрібно докладати багато зусиль, щоб виконати певну дію. Це ілюструють три наступні приклади з романів Дж.К. Роулінг *Harry Potter and the Half-Blood Prince* та *Harry Potter and the Deathly Hallows*: чаклуни так добре користуються магічними навичками, що їм достатньо лінивого помаху палички, щоб перетворити ніж на паперовий літак, відбити заклинання або відкрити двері, відкинувши стілець та коробки перед ними. Значення другої семени вербалізовано прикметниковою лексемою *lazy* у всіх трьох контекстах, і така вербалізація другої семени концепту LAZY має позитивну оцінну складову, адже імплікує майстерність людини.

Mrs. Weasley entered the room just in time to see Ron throw the sprout knife at Fred, who had turned it into a paper airplane with one lazy flick of his wand [Rowling, 2014c, 272].

“Incarc —” Harry roared, but Snape deflected the spell with an almost lazy flick of his arm [Rowling, 2014c, 502]

He forced the door open, cast aside the chair and boxes hastily piled against it with one lazy wave of his wand. . . [Rowling, 2014a, 281]

Характеристика “лінивий” може бути притаманна і мисленнєвій активності людини. Наприклад, у романі *Big Little Lies* Ліан Моріарті думки Салест сповільнюються, а стіни спальні здаються м’якшими після прийому міцного болезаспокійливого. Цей процес метафорично описаний як “плавлення” всього навколо: її кінцівок, стін кімнати, її думок, ніби вона

засмагає на пляжі в жаркий літній день. У цьому контексті значення другої семени вербалізоване прикметниковою лексемою *languid*, що описує повільні, ліниві думки Салест. Оцінна складова є нейтральною.

*He'd just given her a strong painkiller. She normally resisted analgesics because she was so susceptible to them, but the pain in her head had finally become more than she could stand. Within minutes the pain had begun to melt away, but everything else was melting as well. She could feel her limbs becoming heavy and somnolent. The walls of the bedroom seemed to soften, and her thoughts became **languid**, as if she were sunbathing on a hot summer's day* [Moriarty, 2014, 280]

Нарешті, “лінивими” можуть бути не лише окремі заняття людини, а й все життя. У романі *Death of a Cad* М.С. Бітон (М.С. Beaton) реєструємо такий приклад. Констебль Хейміш Макбет уникає підвищення по службі, бо знає, що йому довелося б переїжджати до поліцейського управління великого міста, а Хейміш любить своє просте, ліниве життя у селі Лохду у Шотландському Нагір'ї. Значення другої семени у цьому контексті вербалізоване прикметником *lazy*. У селі Хейміш має більше свободи, а також шматочок землі за його поліцейською ділянкою, де він тримає овець, курей та гусей. Він не потребує і більшої зарплати, бо він продає яйця та ягнят і час від часу бере участь у різних спортивних змаганнях Шотландського Нагір'я. Оцінна складова другої семени в цьому контексті є імпліковано позитивною: Хейміш любить своє ліниве життя у селі і не хоче проміняти його на більш високу посаду та більшу зарплатню у великому місті. Позитивна оцінна складова другої семени підсилена також прикметником *easy* (легкий): *his easy, lazy life*.

*Hamish reminded himself fiercely that he had settled for a quiet life. He had had chances of promotion and had sidestepped them all, for he knew he would find life in a large town unpleasant. He would need to obey his superiors who might turn out to be like Blair. He loved his easy, **lazy** life and the beauty of*

the countryside. Apart from his hens and geese, he rented a piece of croft land behind the police station where he kept sheep. There was enough to be made on the side in Lochdubh, what with the egg money, the sale of lambs, and the money prizes he won at the various Highland games [Beaton, 2012a, 67]

Отже, було зафіксовано та проаналізовано 51 слововжиток 7 прикметникових лексем, які вербалізують другу семему концепту LAZY у 41 художньому літературному джерелі. Ядерна лексема концепту *lazy* є найчастотнішою лексемою цієї вибірки, складаючи 45.1% всіх випадків вербалізації значення другої семеми. Іншою лексемою, що часто виражає другу семему, є прикметник *slow* (39.2%). Три з семи лексем не було зафіксовано у проаналізованих художніх джерелах, що пов'язано з низькою частотністю вживання цих лексем, а також їх реєстром.

Друга семема концепту LAZY має наступний семний набір: *(такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений; про період часу або заняття*. У художніх літературних джерелах лексеми, що вербалізують другу семему концепту, переважно описують період часу (день, ранок) або дії, заняття людини, такі як поцілунки, посмішки, спосіб собаки просити їжу, розмови, навіть виховання дітей. Мисленнєвій активності та мовленню людей також може бути притаманне значення другої семеми, як і всьому житті людини. На відміну від словникових статей, які реєструють різну оцінну складову значення другої семеми (негативну, нейтральну, позитивну), у вибірці прикладів з художніх літературних джерел фіксуємо абсолютну перевагу позитивної оцінної складової. “Лінівi” дії людини свідчать про розслабленість, комфорт, навіть почуття безпеки та довіри оточуючим. “Лінівi” рухи можуть також вказувати на високий рівень володіння тією чи іншою навичкою, тобто, рівень, який вже не потребує докладання великих зусиль з боку виконавця. У одному контексті реєструємо негативну оцінну складову другої семеми: “лінівe” виховання дітей є негативним явищем, що полегшує життя батьків,

але не виховує в дітях правильні звички, що може завадити їм в майбутньому.

Робимо висновок, що друга семема концепту LAZY переважно описує приємні періоди часу та заняття людини, і в цей час людина розслаблена, спокійна і насолоджується тим чи іншим заняттям. В цьому значенні характеристика “лінивий” має в абсолютній більшості випадків позитивну конотацію, на відміну від першої семеми, яка показує цю характеристику як різнобічну та неоднозначну, оцінна складова якої залежить від картини світу людини, що лінується, та оточуючих.

6.5. Третя семема концепту LAZY

Третя семема концепту LAZY має наступний семний набір: *(привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне)* і не є частотною семемою концепту LAZY. Низька частотність слововжитків пояснюється літературним реєстром, до якого належить значення третьої семеми. У 41 проаналізованому англomовному художньому джерелі було зареєстровано лише 33 слововжитки п'яти лексичних одиниць, що реалізують значення третьої семеми. Це прикметникові лексеми, адже третя семема концепту LAZY не має семем-корелятив інших частин мови, що були проаналізовані в цій роботі.

Найчастотнішою лексемою, що вербалізує значення третьої семеми, є лексема *slow*, яка представляє 63.6% всіх прикладів. Менш частотними є лексеми *sluggish* (18.2%), *lazy* та *languid* (по 9.1%). Не було зареєстровано жодного слововжитку прикметникової лексеми *slack*, що на нашу думку пов'язано з низькою частотністю вживання цієї лексеми у значенні третьої семеми концепту LAZY. Щодо конотації семеми, словники вказують на нейтральну або позитивну конотацію.

Фіксуємо декілька іменникових лексем, які позначають водяний потік, і яким може бути притаманна характеристика “лінивий”. Лексема

river є найчастотнішою з них, складаючи 36.4% лексем, що зареєстровані у прикладах з художніх літературних джерел з характеристикою “лінивий”. Наприклад, у романі *The Song of Achilles* Меделін Міллер (Madeline Miller) Патроклус зазначає, що Троя була обрамлена двома широкими повільними річками. У цьому контексті значення третьої семени виражене прикметниковою лексемою *lazy* і має нейтральну конотацію.

Troy. It was separated from us by a flat expanse of grass and framed by two wide, lazy rivers [Miller, 2012, 162]

Значення третьої семени є нейтральним за оцінною складовою і в наступному контексті з цього ж роману. Хірон показує Ахіллесу та Патроклусу горні хребти біля його печери, вказуючи, де знаходяться лігва гірських левів, де знаходиться повільна та тепла від сонячних променів річка. Третя семема вербалізована прикметниковою лексемою *slow* у даному контексті.

In the late afternoon light, Chiron guided us through the ridges near the cave. He showed us where the mountain lions had their dens, and where the river was, slow and sun-warm, for us to swim [Miller, 2012, 61]

У прикладі з роману *Enlightenment* Сари Пері (Sarah Perry) Томас, Грейс та Нейтен їдуть до узбережжя Есексу. Спочатку вони проїжджають села з сучасними терасами та рожевими солом'яними будиночками, але пізніше пейзаж змінюється: жодного будинку, і погода погіршується, вони бачать повільну річку з коричневою водою та напівзатоплені болота. Значення третьої семени реалізоване прикметниковою лексемою *slow*, і здається, що в цьому контексті воно набуває дещо негативної конотації: приємні яскраві села змінюються на безлюдний та сіро-коричневий пейзаж.

They were passing through villages in which modern terraces were interposed between pink thatched cottages, and fields in which electricity pylons receded in ranks to a distant black point. Within minutes no more houses were in

view, and it was bad weather on the Blackwater: slow brown river, marshes half-sunk [Perry, 2024, 76].

Фіксуємо по одному прикладу інших іменникових лексем, що називають водний потік, як, наприклад, іменникова лексема *water* (= вода). Цей слововжиток реєструємо у романі *Time and Again* Джека Фінней (Jack Finney). Лексему *water* характеризує прикметникова лексема *sluggish*, що в перекладі на українську означає “млявий, повільний, лінивий”. Таку характеристику знаходимо у пейзажному описі місцевості. Конотація третьої семми в цьому контексті є нейтральною.

*The rough slab paving ended in a short grassy slope which led down to what seemed to be an actual river. Water flowed there, brown and **sluggish**, moving along one side of the triangular area toward its point, off ahead* [Finney, 1995, 58]

Наступною лексемою, що називає потік води, є *tears* (= сльози). У романі *Enlightenment* Сари Пері реєструємо опис слідів опіків на обличчі Джеймса Боуера, які були оброблені якоюсь прозорою сировиною, що стікала по його обличчю як мляві сльози. Значення третьої семми реалізоване приметником *sluggish*. Вважаємо оцінну складову нейтральною і в цьому прикладі.

*Slowly, because his bad hip ached, Thomas turned, and discovered James Bower holding his left arm in a sling against his breast, as if he'd been given something fragile he didn't particularly want. The remarkable face was made more remarkable by scorch marks treated with a clear substance that ran like **sluggish** tears on to his collar* [Perry, 2024, 129].

Останньою іменниковою лексемою, що називає водяний потік у даній вибірці прикладів, є лексема *tide* (= приплив або відплив), вжитий у метафоричному сенсі. Приклад з роману *Enlightenment* Сари Пері описує повернення Грейс з Лондону до містечка, де вона народилася. Повільний “приплив”, який приніс її у Лондон, тепер приніс її назад в Есекс. Вважаємо,

що ця метафора описує бездіяльність та безініціативність Грейс по відношенню до свого життя, внаслідок чого Грейс просто “пливе за течією”, не пручаючись. Конотація третьої семеми, яка вербалізована прикметником *slow*, є нейтральною.

*Grace had returned again to the town where she'd been born, and where she thought she'd likely die and then be burned or buried. The **slow** tide on which she'd drifted to London had simply turned and brought her back to Essex: it had all felt inevitable—it had all felt irresistible; she'd neither chosen nor refused her own life, only inhabited it as she inhabited her body* [Perry, 2024, 205].

У проаналізованих художніх літературних джерелах реєструємо також вжиток прикметникових лексем, що вербалізують значення третьої семеми концепту LAZY, з іменниковими лексемами, що називають потік диму. Вважаємо за необхідне додати їх до вибірки прикладів, адже потік води і потік диму мають деяку подібність у їх описі у художній літературі. Наприклад, у прикладі з роману *The Wives* Лорен Вайсбергер (Lauren Weisberger) іменниковою лексемою, що називає потік диму, є лексема *stream* (= струмок, потік), яка може мати значення “потік води”. У наведеному контексті гості на вечірці палять вишукані скляні кал’яни з солодким запахом вугілля і видихають дим довгими, млявими потоками. Третя семема реалізована прикметниковою лексемою *languid* і має імпліковану позитивну конотацію, додаючи потоку диму вишуканості та елегантності.

*Elaborate glass hookahs with ornate gold-painted designs and sweet-smelling charcoal burbled all over as guests inhaled on their pom-pommed tubes and silver-plated mouthpieces and exhaled the smoke in long, **languid** streams* [Weisberger, 2018, 150].

В наступному прикладі реєструємо іменникові лексеми *billow* (= клуб (диму); велика хвиля, вал) та *roll* (= клуб (диму)). Звертаємо увагу, що лексема *billow* також може називати хвилю води. В прикладі з роману *Time*

and Again Джека Фінней обидві лексеми характеризує прикметник *slow*. В цьому прикладі описана пожежа у жилому домі, коли великий повільний клуб чорного, як сажа, диму котився по підвіконню за дівчиною, що чекала, поки пожежники допоможуть їй. Але на даний момент її життя рятував лише вітер, який вихопив повільний клуб диму й розсіяв його, інакше дівчина втратила б свідомість від отруєння чадними газами. Конотація значення третьої семми концепту є нейтральною.

*It was too short. There was newspaper criticism, in days that followed, of the shortness of fire-department ladders in a time when many buildings were four, five, and six stories tall, and newer ones ten. This ladder, raised to its highest now, touched the wall a good four feet below the girl's ledge; and now again a great **slow** billow of soot-black smoke rolled across the window-sill behind the girl, and covered her completely. She'd have died, I'm certain, lost consciousness and fallen back into the building or out and down onto the street, except for the wind. It snatched the **slow** roll of smoke and sent it flying in thinning fragments along the face of the building, and we could see the white scarf and the black skirt fluttering* [Finney, 1995, 345]

Таким чином, доходимо висновку, що третя семма концепту LAZY (**привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне**) не є частотною семмою концепту LAZY через літературний реєстр значення цієї семми. Як було виявлено в попередніх розділах, ця семма виражається вербально лише прикметниковими лексемами. Було зафіксовано 33 приклади слововжитків п'яти прикметникових лексем, що вербалізують цю семму, з яких найчастотнішою є лексема *slow*, яка складає 63.6% всіх слововжитків. Відповідно до даних лексикографічних джерел і художніх літературних джерел конотація цієї семми є переважно нейтральною.

Іменникові лексеми, що характеризуються прикметниковими лексемами, які реалізують значення третьої семми, називають водяний

потік (*river, water, tide*) або потік диму (*stream, billow, roll*). Важливо відмітити, що словникові джерела зазначають, що характеристика “*лінивий*” у значенні третьої семми притаманна лише водяному потоку, але в художніх джерелах потік води та потік диму набувають деякої подібності.

Третя семма відрізняється від інших семм концепту LAZY літературним реєстром та книжковим стилем, тому є менш частотною, ніж інші семми. Це також єдина семма, конотація якої є переважно нейтральною.

6.6. Четверта та п'ята семми концепту LAZY

Зважаючи на вузьку спеціалізованість четвертої семми – (*такий, що повернутий на 90 градусів; про тавро домашньої тварини*) – у художній літературі не фіксуємо жодного слововжитку, який вербалізує цю семму, тому в цій частині нашої роботи вона не була проаналізована.

Семний набір п'ятої семми наступний: (*такий, що демонструє відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось; негативна оцінна складова*). Внаслідок дефініційного аналізу ядерних семм концепту LAZY було виявлено, що п'ята семма прикметника *lazy* має семму-корелятив іменника *laziness*: (*нестача уваги до чогось, що робить суб'єкт; негативна оцінна складова*). Таким чином, п'ята семма має негативну оцінну складову у лексикографічних джерелах.

Всього зареєстровано 240 слововжитків 9 прикметникових та 9 іменникових лексичних одиниць, що вербалізують п'яту семму у художніх літературних джерелах. Прикметникові лексеми вербалізують п'яту семму у 62.5% випадків, і найчастотною з них є *careless* (68%). Семми *neglectful, negligent, lazy, remiss, lax, sloppy* та *casual* є значно менш частотними, складаючи від 2% до 14% всіх зареєстрованих слововжитків. Не зафіксовано жодного слововжитку прикметника *slack*.

Реєструємо негативну оцінну складову п'ятої семми і у прикладах вербалізації цієї семми у художній літературі. Наприклад, роман Дж.К. Роулінг (J.K. Rowling) *Harry Potter and the Philosopher's Stone* описує трагічні події у житті малюка Гарі Потера, батьки якого були вбиті злим чаклуном Волдемортом. Професор Дамблдор, директор школи магії Гогвортс, планує просити дядька та тітку Гарі взяти його до себе. Професор Макгонагал чекає на Гарі разом з професором Дамблдором у будинка дядьки та тітки Гарі і дорікає професору Дамблдору, що він довірив перевезення малюка Рубеусові Хагріду, який працює у Гогвортсі лісничим. На думку професора Макгонагал, Хагрід є безперечно добрим, але необережним, недбалим, що вербалізується прикметником *careless*. Недбалій, необережній людині не можна довірити важливе завдання, як перевезення малюка, що звичайно свідчить про негативну конотацію, надану значенню п'ятої семми.

“You think it — wise — to trust Hagrid with something as important as this?”

“I would trust Hagrid with my life,” said Dumbledore.

*“I’m not saying his heart isn’t in the right place,” said Professor McGonagall grudgingly, “but you can’t pretend he’s not **careless**. He does tend to — what was that?” [Rowling, 2014e, ...].*

Реєструємо приклад вербалізації п'ятої семми концепту LAZY і в романі *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Дж.К. Роулінг. Гарі Потер був недбалим на занятті з зіллеваріння, бо йому було дуже цікаво почути розмову професора зіллеваріння Северуса Снейпа та інспектора Гогвортсу професора Амбрідж. Характеристика “недбалій” вербалізована прикметниковою лексемою *careless*. Недбалість Гарі призводить до сумних наслідків: його робота не захищена, і він має написати есе про приготування зілля, що він зруйнував, з аналізом своїх помилок. Отже, знов фіксуємо негативну оцінну складову п'ятої семми.

*Professor Umbridge spent the first half hour of the lesson making notes in her corner. Harry was very interested in hearing her question Snape, so interested, that he was becoming **careless** with his potion again. ...*

“No marks again, then, Potter,” said Snape maliciously, emptying Harry’s cauldron with a wave of his wand. “You will write me an essay on the correct composition of this potion, indicating how and why you went wrong, to be handed in next lesson, do you understand?” [Rowling, 2014d, ...]

Герой роману *The Silent Patient* Алекса Мікаелідіса (Alex Michaelides) Тео здогадується, що його жінка Кеті йому зраджує. Через її недбалість та необережність, характеристики, що вербалізовані прикметниками *careless* та *lazy*, він вистежує її з коханцем. В цьому прикладі п’ятій семемі також властива негативна конотація: необережність Кеті призведе її до сварки або навіть розлучення з чоловіком.

*Kathy was getting **careless**. It was inevitable, I suppose. Having gotten away with her infidelity for so long, she started getting **lazy**.*

I returned home to find her about to go out.

“I’m going for a walk,” she said, pulling on her trainers. “I won’t be long.” ...

*I followed her after she left the flat. I kept a careful distance, but she didn’t even look back once. As I said, she was getting **careless**.*

She walked for about five minutes, to the entrance of the park. As she neared it, a man emerged from the shadows. ... She went up to him and he pulled her close. They started kissing [Michaelides, 2019, 200]

В наступному прикладі з роману *Lessons in Chemistry* Бонні Гармус (Bonnie Garmus) значення п’ятої семемі вербалізує прикметник *sloppy* (недбалій). Негативна конотація п’ятої семемі підсилена за допомогою перерахування негативних явищ у лабораторії, на кшталт посадовий злочин (*malfeasance*), недбале управління (*sloppy management*), підроблені результати аналізів (*faked test results*) та плагіат (*plagiarism*).

Donatti, speechless, stared down at the document while Wilson explained that the Parker Foundation had recently acquired a majority share in Hastings. It was Frask's letter in Life magazine, Wilson said, that had prompted them to take a closer look—blah, blah, blah—malfeasance—blah, blah, blah—decided to take the whole place over—Donatti could barely listen. Wasn't this Calvin Evans's old lab? From somewhere far off in the distance, he heard Wilson droning on about “sloppy management,” “faked test results,” “plagiarism” [Garmus, 2022, 367]

Слововжиток *careless*, що вербалізує значення п'ятої семеми в прикладі з роману *Enlightenment* Сари Пері (Sarah Perry), описує недбалого хлопця, що розбив вікно, тобто така характеристика як недбалість призвела до пошкодження чиеїсь власності.

*She waited to encounter the operatic tides of sorrow and loss she once might have summoned up, and could only locate a placid fondness for the smooth clear pane of glass that replaced the window a **careless** boy had broken [Perry, 2024, 219].*

У романі *The Wives* Лорен Вайсбергер (Lauren Weisberger) фіксуємо слововжиток прикметникової лексеми *remiss* (у перекладі на українську “недбайливий”) для вербалізації значення п'ятої семеми. Сенатор Грем Хартвел звинувачує свою жінку у алкоголізмі у прямому ефірі і заявляє, що не може продовжувати жити з нею, бо таким чином він наражає свого сина на ризик і є недбалим батьком. Знов відмічаємо негативну конотацію п'ятої семеми концепту LAZY: недбалість батьків до своєї дитини є небезпечною для здоров'я та життя їх дитини. В цьому прикладі реєструємо недбалість не до явища чи речі, а до іншої людини.

*'I have to consider my son. I would be **remiss** as a father if I allowed my romantic relationship to further put my child at risk.'* [Weisberger, 2018, 72]

У наступному прикладі з роману *The Ballad of Songbirds and Snakes* С'юзан Колінс (Suzanne Collins) також реєструємо наслідки недбалості

батьків по відношенню до своєї дитини. Коріоланус Сноу розмірковує над піснею, що він щойно почув. Ця пісня описує зникнення дівчинки на ім'я Люсі Грей, яка пішла зустрічати свою мати у хуртовину на прохання свого батька. Батьки шукали її всю ніч і зранку знайшли її сліди на снігу. Вони йшли її слідами, поки вони загадково не обірвалися на середині мосту. Коріоланус вважає пісню сміховинною і думає, що, можливо, дівчина втомилася від своїх недбалих батьків, що посилають її кудись у хуртовину, та втікла, щоб жити в дикій природі. Значення п'ятої семени виражене прикметником *negligent* і має негативну оцінну складову: недбалість батьків призвела до смерті їх доньки.

Oh, a ghost story. Ugh. Boo. So ridiculous. Well, he'd try hard to love it when he saw the Covey tomorrow. But, really, who named their child after a ghost girl? Although, if the girl was a ghost, where was her body? Maybe she got tired of her negligent parents sending her into blizzards and ran off to live in the wild [Collins, 2020, 389].

Наступний приклад з роману *Small Pleasures* Клер Чемберс (Clare Chambers) знов змальовує смерть однієї людини через недбалість іншої. Еліс доглядала сина своєї сестри, Віктора, який мав психічний розлад. Через її недбалість одного дня він взяв ключі з її сумки, пішов один та загинув: його збив потяг на залізничному переїзді. Еліс досі невідомо, чи це був нещасливий випадок чи самогубство. П'ята семема вербалізована прикметниковою лексемою *careless*.

'Then one day I came down and he was gone. I'd got careless and he took my keys out of my handbag and let himself out. He was hit by a train on the level crossing. It may have been an accident – we don't know. He was only twenty-one' [Chambers, 2020, 262].

Отже, недбалість людини може бути направлена як до неживих, так і до живих істот, і може призвести до смерті когось іншого або навіть самої недбалої людини. У романі *Death of a Cad* М.С. Бітон (M.C. Beaton) поліція

розслідує смерть капітана Бартлета. Вони вважають, що його смерть була нещасливим випадком. Бартлетт йшов у напрямку від болота після полювання. Його сумка для дичини була порожня, а рушниця заряджена, що значить, що він не зміг нічого вполювати, здався й пішов назад до замку, де він гостює. Переступаючи через невеликий паркан, він сперся на свою рушницю, яка випадково вистрілила. Він мав би розрядити рушницю, але люди інколи бувають необережні, і ось випадково застрелюються. Значення п'ятої семми вербалізоване прикметником *careless*.

*'Now, it is obvious Bartlett was coming in this direction, away from the moor. So, that could only mean, as his game bag was empty and his gun still loaded, that he had been unable to bag his brace and was giving up and heading back here. He should have unloaded the gun, but people are **careless** sometimes, and that's how they shoot themselves accidentally' [Beaton, 2012a, 60-61].*

Отже, робимо висновок, що у всіх прикладах з художніх літературних джерел, що були проаналізовані в цьому дослідженні, реєструємо негативну конотацію п'ятої семми, що вербалізована прикметниковими лексемами. Недбала людина є небезпечною як для інших, так і для себе, недбалість може призвести до пошкодження майна, незарахованої роботи у школі, безпеки здоров'ю людини, смерті.

Розглянемо приклади вербалізації п'ятої семми іменниковими лексемами, що позначають *лінощі*. Іменникові лексеми вербалізують значення п'ятої семми у художній літературі у 37.5% випадків. Найчастотнішою лексемою, що зареєстрована у вибірці прикладів, є *neglect* (53.3%). Менш частотними є лексеми *carelessness* (23.3%) та *negligence* (13.3%). Не зареєстровано жодного прикладу вербалізації значення п'ятої семми іменниковими лексемами *laziness*, *slackness*, *laxity* та *slovenliness* з огляду на низькочастотність їх вживання взагалі або саме у значенні п'ятої семми концепту LAZY.

Негативна конотація простежується в майже кожному проаналізованому прикладі вербалізації п'ятої семми іменниковими лексемами. В цих прикладах також реєструємо недбалість до чогось, якоїсь речі чи нехтування іншою людиною. У романі *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Дж.К. Роулінг професор Дамблдор мудро зазначає, що байдужість і нехтування кимось часто завдають набагато більше шкоди, ніж відверта неприязнь до нього чи неї. Значення п'ятої семми (нехтування) вербалізоване іменником *neglect*.

“Sirius did not hate Kreacher,” said Dumbledore. “He regarded him as a servant unworthy of much interest or notice. Indifference and neglect often do much more damage than outright dislike. . . ” [Rowling, 2014d, ...]

У романі *Harry Potter and The Half-Blood Prince* професор Дамблдор звинувачує дядька та тітку Гарі Потера у нехтуванні своїм племінником та жорстокого відношенні до нього. Іменникова лексема *neglect* вербалізує п'яту семму в цьому прикладі. Негативна конотація підсилена іменником *cruelty* (жорстокість) та іншими звинуваченнями та докорами: дядько та тітка Гарі не зробили те, що просив професор Дамблдор, і не відносилися до Гарі як до свого сина.

“You did not do as I asked. You have never treated Harry as a son. He has known nothing but neglect and often cruelty at your hands.” [Rowling, 2014c, 46]

В наступному романі серії *Harry Potter and the Deathly Hallows* Гарі Потер дізнається про деякі події з життя професора Дамблдора та його вчинки, що змушують його сумніватися в людині, дружбою з якою він так дорожив. У молодості професор Дамблдор мав сестру, яку батьки ув'язнили вдома та ховали від оточуючих через її психічний розлад.

Він запитує себе, чи був Дамблдор готовий спостерігати за нехтуванням і жорстоким поводженням з людиною, доки це не торкалося його безпосередньо. Негативна оцінна складова п'ятої семми, що

вербалізована іменником *neglect*, підсилена іншими лексемами, що об'єднані темою насильства над людиною: жорстоке поводження (*abuse*) та ув'язнений (*imprisoned*).

Could Dumbledore have let such things happen? Had he been like Dudley, content to watch neglect and abuse as long as it did not affect him? Could he have turned his back on a sister who was being imprisoned and hidden? [Rowling, 2014a, 141-142]

Сам Дамблдор засуджує себе за вчинки своєї молодості, кажучи, що два місяці, що він провів разом зі своїм другом Гріндевальдом, могутнім чаклуном, були сповнені безумства, жорстоких мрій та нехтуванням єдиними двома членами його родини, що залишилися. Значення п'ятої семеми знов вербалізоване іменником *neglect* і безумовно наділене негативною оцінною складовою. Знов простежуємо тенденцію підсилення негативною конотації п'ятої семеми іншими лексемами з негативною оцінною складовою: смерть (*death*), безумство (*insanity*), жорстокий (*cruel*).

*“Invincible masters of death, Grindelwald and Dumbledore! Two months of insanity, of cruel dreams, and **neglect** of the only two members of my family left to me.”* [Rowling, 2014e, 586]

Наступний приклад також ілюструє нехтування іншими людьми, яке виробить до небезпеки їх здоров'ю та життю. У романі *The Ballad of Songbirds and Snakes* С'юзан Колінс мова йде про відоме змагання Голодні ігри, в якому приймають участь 24 підлітки з бідних регіонів країни і виграє той єдиний, хто вижив. Змагання відбувається у багатому Капітолії, мешканці якого зверхньо дивляться на “дикунів” і не вважають їх за людей. Наприклад, в очікуванні змагання підлітки були розміщені у великій клітці, де всі могли дивитися на них як у зоопарку, без їжі чи води. Коріоланус Сноу є наставником однієї дівчини, і він приніс їй залишки їжі свого друга, що допомогти їй вижити. Хоча це небезпечне порушення правил з його

боку, він не зміг залишитися в стороні і дивитися на нехтування організаторів ігор. П'ята семема вербалізована іменником *negligence*.

*Whether anyone pieced together his actions or not, he knew he had crossed it. In fact, he knew he'd been dancing on top of it for some time. Like when he'd taken Sejanus's food from the dining hall to feed Lucy Gray. It had been a small infraction, motivated by his desire to keep her alive and his anger at the Gamemakers' **negligence*** [Collins, 2020, 263].

Наступні приклади ілюструють недбалість до речей, явищ, неживих істот. Реєструємо декілька прикладів, які змальовують недбалість до місць, тобто відсутність догляду за будинком, полем і т.д. У цьому ж романі С'юзан Колінс фіксуємо приклад, який змальовує колись пишне поле з ретельно доглянутою травою, що загинуло через занедбаність, що вербалізовано іменниковою лексемою *neglect*.

*The lush field of meticulously tended grass had died from **neglect*** [Collins, 2020, 126].

У прикладі з іншого роману С'юзан Колінс *Catching Fire* дім Хейміча, в минулому переможця Голодних ігор, виглядає покинутим та занедбаним. Характеристика “занедбаність” виражена іменником *neglect* і має негативну конотацію: будинок не виглядає затишно. Негативна оцінна складова підсилена і лексемою *abandonment* (залишення, занедбаність), яка також вербалізує значення п'ятої семми концепту LAZY.

*However, Haymitch's house, despite the care taken by the grounds-keeper, exudes an air of abandonment and **neglect*** [Collins, 2021, 15].

В прикладі з роману *Shy Creatures* Клер Чемберс значення п'ятої семми вербалізоване іменником *dereliction* (занедбаність), і ця характеристика також властива будинку. П'ята семема знов має негативну конотацію, яка підсилена характеристикою *shabby* (пошарпаний).

Helen had driven past the house frequently over the past three years without paying it any special attention. It wasn't the only overgrown and shabby

property in the area, but now that she came to look at it, she could see that the dereliction was more than merely superficial [Chambers, 2024, 46]

Наступний приклад з роману *The Cat and the City* Ніка Бредлі (Nick Bradley) змальовує стан занедбаності, що притаманний тарілкам у раковині на кухні. Значення п'ятої семени вербалізоване іменниковою лексемою *neglect*. У романі реєструємо опис безладу в квартирі Наойі: картонні коробки, банки, пластикові пляшки, обгортки, зламані китайські палички, липкі пульти, викинуті коробки з аніме-дисками та інше сміття. Тарілки в кухонній раковині описуються як “покриті суцільною цвіллю недбалості”. Такий метафоричний слововжиток іменника *neglect* вказує на негативну оцінну складову, яку підсилює опис інших складових безладу в квартирі.

There wasn't much space inside Naoya's apartment now.

*Not with all the cartons, cans, plastic bottles, wrappers, broken chopsticks, sticky remote controls, discarded anime DVD boxes and all the other detritus. The air con hummed gently in the corner, keeping out the summer. Towers of manga stood proud against the walls, old and greying. Rubbish hidden under rubbish, matter on matter. A permanent dip in the sofa from too much sitting. Plates had been laid to rest in the kitchen sink, caked in the solid mould of **neglect**, long forgotten. Everything was piling up, and in, and on itself* [Bradley, 2020, 239]

В прикладі з роману *Shy Creatures* Клер Чемберс реєструємо опис жінки, яка недбало ставиться до своєї зовнішності, в тому числі до свого волосся. Волосся жінки сплутане від неохайності; воно звисає пліснявими, нерівними грудками з її голови. Її шкіра не просто вкрита брудом; бруд наче втертий в неї. Іменник *neglect* виражає п'яту семему концепту LAZY. Так як і в попередньому прикладі, негативна конотація п'ятої семени підсилена подальшим описом бруду та неохайності в зовнішності жінки.

No one who's suffered only recent homelessness would be so filthy. ... This woman's hair is matted, not in clean, well-groomed locks like yours but from

sheer neglect; it hangs in moldy, uneven clumps from her head. Her skin isn't just covered in dirt; the dirt is ground in, a permanent fixture [Chambers, 2024, 124]

Попередні приклади, що ілюструють недбалість до неживих істот, не описують ситуацій, які є загрозою для здоров'я чи життя людини, на відміну від наступного прикладу з роману *The Silent Patient* Алекса Мікаелідіса. Недбалість та халатність Юрія, старшого медбрата, призвела до спроби однієї з пацієнок психіатричної лікарні покінчити життя самогубством за допомогою передозу гідрокодоном. Юрій не закрив шафу з медичними наркотиками, і пацієнтка скористалася цим. Значення п'ятої семени вербалізує іменник *carelessness*.

“Christian happened to be passing the nurses' station, and he saw the drugs cabinet was left wide-open. There was no one in the station. Yuri had left it unlocked. Anyone could have gone in and helped themselves. And Christian saw Alicia lurking around the corner. He wondered what she was doing there at the time. Now of course it makes sense.” ...

*“Christian isn't the only person who's noticed Yuri's **carelessness**. I've often felt Yuri is far too relaxed about security. Too friendly with the patients. Too concerned with being popular. I'm surprised something like this didn't happen sooner...”* [Michaelides, 2019, 242]

Також фіксуємо декілька прикладів, які описують необережність, недбалість людей у ситуаціях, що є потенційно небезпечними для них самих. Наприклад, у романі Дж.К. Роулінг *Harry Potter and the Half-Blood Prince* професор Дамблдор попереджує учнів про небезпечну ситуацію, пов'язану з поверненням відомого злого чаклуна Волдеморта. Магічна оборона замку була посилена, але всі повинні остерігатися будь-якої необережності з боку учня чи співробітника школи. Таким чином, знов доходимо висновку, що необережність, недбалість, що вербалізована іменником *carelessness*, може призвести до небезпеки здоров'ю чи життю людини.

*“I cannot emphasize strongly enough how dangerous the present situation is, and how much care each of us at Hogwarts must take to ensure that we remain safe. The castle’s magical fortifications have been strengthened over the summer, we are protected in new and more powerful ways, but we must still guard scrupulously against **carelessness** on the part of any student or member of staff...” [Rowling, 2014c, 140].*

В вибірці проаналізованих прикладів з художньої літератури реєструємо також і позитивну конотацію п’ятої семеми. У романі *Enlightenment* Сари Пері фіксуємо недбалість людини до свого волосся у списку її чеснот. Значення п’ятої семеми вербалізоване іменником *neglect*. У списку чеснот Джеймса також перчислені його вузькі мідні очі, білки яких були надзвичайно чіткими; блискучі передпліччя, оголені футболкою, яку він справді був занадто старим, щоб носити. Таким чином, лексема *virtues* (чесноти) надає недбалості позитивну оцінну складову: волосся надто довге через марнославство чи недбалість є якістю, яку люди можуть знайти гарною.

*Now Thomas numbered off James Bower’s virtues one by one: his fair hair kept too long, out of vanity or **neglect**; his narrow copper eyes, the whites of which had been remarkably clear; a burnished look to forearms bared by a T-shirt he was really too old to have worn, but which Thomas was prepared to forgive [Perry, 2024, 36-37].*

У цьому ж романі фіксуємо ще один слововжиток іменника *neglect*, який вербалізує п’яту семему концепту LAZY з позитивною конотацією. Занедбаність будинку надає йому благородства, на думку героїні.

*Late on a Friday afternoon, Grace Macaulay walked down to Lowlands House. An inky bank of clouds was drawing over Essex, and in the dimming air the bindweed and buddleia in Potter’s Field were luminous against the wall. She stood there for a time. Its **neglect** by now had become something noble, and not*

despondent—moss had taken hold on the piles of bricks, and all night it was noisy in the nettles and bracken [Perry, 2024, 219]

Отже, зважаючи на раніше сказане стосовно вузької спеціалізованості четвертої семми концепту LAZY – *(такий, що) повернутий на 90 градусів; про тавро домашньої тварини* – не фіксуємо жодного слововжитку, який вербалізує цю семему у художній літературі, що була проаналізована,

Щодо п'ятої семми, вона має наступний семний набір: *(такий, що демонструє) відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось; негативна оцінна складова*. Іменникова семема-корелятив має наступний семний набір: *нестача уваги до чогось, що робить суб'єкт; негативна оцінна складова*. У художніх літературних джерелах, що були проаналізовані, фіксуємо 240 слововжитків 9 прикметникових та 9 іменникових лексичних одиниць, що вербалізують п'яту семему у художніх літературних джерелах, з перевагою прикметникових лексем (62.5%). Прикметникова лексема, яка найчастіше виражає значення п'ятої семми, є *careless* (68%). Не зареєстровано жодного випадку вербалізації п'ятої семми прикметником *slack*. Всі проаналізовані слововжитки прикметникових лексем наділені негативною конотацією: недбалій людині не можна довірити важливе завдання, недбалість призводить до поганих оцінок у школі, пошкодження чиеїсь власності або шкоди здоров'ю чи життю самої недбалої людини або її оточуючих. Таким чином, реєструємо приклади недбалості людини як до неживих, так і до живих істот.

Щодо іменникових лексем, які вербалізують п'яту семему у проаналізованих джерелах у 37.5% прикладів, найчастішою лексемою є лексема *neglect* (53.3%). Не фіксуємо слововжитків лексем *laziness*, *slackness*, *laxity* та *slovenliness*, що пояснюється низькою частотністю їх вживання взагалі або у значенні п'ятої семми. Реєструємо знов випадки недбалості до живих та неживих істот. Недбалість до людей призводить до шкоди їх здоров'ю чи життю, в той час як недбалість до будинку, поля,

тарілок і т.д. не несе безпосередньої шкоди людині, але є ознакою безладу та хаосу. Фіксуємо перевагу негативної оцінної складової п'ятої семми концепту LAZY, але у декількох прикладах конотація є позитивною: занедбаність будинку надає йому благородного вигляду.

Висновки до розділу VI

Внаслідок проведених досліджень представленості концепту LAZY у англomовній художній літературі, робимо висновок, що найсалієнтнішою семмою концепту є перша семма: *(такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість*: з 909 слововжитків ядерних лексем концепту та їх синонімів перша семма становить 53.1%. Ця семма, на відміну від інших, у лексикографічних джерелах представлена усіма ядерними лексемами – прикметником *lazy*, іменниками *laziness* та *lazybones* та дієсловом *to laze* – та їх синонімами. У джерелах художньої літератури провідні позиції в реалізації значення першої семми концепту LAZY займають прикметники (40.6%) та дієслова (36.3%). Самі ядерні лексеми представлені у проаналізованій художній літературі з різною частотністю: прикметник *lazy*, наприклад, становить 70.6% усіх прикладів вербалізації першої семми концепту LAZY прикметниками, іменникова лексема *laziness* – 47.4% слововжитків іменників, що позначають *якість, стан людини*. Водночас дієслівна лексема *to laze* є низькочастотною у художніх джерелах, становлячи 5.2% слововжитків дієслів, які виражають значення першої семми, а з іменниковою лексемою *lazybones* не реєструємо жодного прикладу в 41 англomовному художньому джерелі.

Наступною за частотністю представленості у художніх джерелах вважаємо п'яту семму концепту LAZY: *такий, що демонструє відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось; негативна оцінна складова*. Реєструємо вербалізацію значення цієї семми у 26.4% усіх

слововжитків лексем, що вербалізують концепт LAZY. У 62.5% прикладів значення п'ятої семени реалізується прикметниковими лексемами і у 37.5% – іменниковими лексемами, що позначають *якість, стан людини*. Іменники, що називають *людину*, та дієслова не мають відповідних семем і у художній літературі, і у лексикографічних джерелах. Зазначимо, що ядерні лексеми відіграють дуже незначну роль у показниках, наведених вище.

Друга семема концепту LAZY – *(такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений; про період часу або заняття* – представляє концепт у 16.8% слововжитків. Ця семема вербалізована лише прикметниковими лексемами, з яких 45.1% слововжитків складає прикметник *lazy*, тобто ядерна лексема концепту LAZY. У словниках, що використовувалися як матеріал дослідження, також не реєструємо відповідних семем в інших ядерних лексемах концепту.

Третя семема концепту LAZY має наступний семний набір: *(привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне)*. Вона не є частотною семемою концепту LAZY, представляючи його лише у 3.6% прикладів. Значення третьої семени, як і в лексикографічних джерелах, так і в художній літературі, реалізується тільки за допомогою прикметників, з яких прикметник *lazy* знов не займає провідної позиції (9.1%).

Четверта семема концепту LAZY *(такий, що) повернутий на 90 градусів; про тавро домашньої тварини* не була зафіксована у художній літературі, яка слугувала матеріалом дослідження.

Таким чином, доходимо висновку, що прикметники є надзвичайно важливою складовою концепту LAZY і представляють його у абсолютній більшості слововжитків.

Значущим аспектом дослідження концепту LAZY є конотація його семем, яка різниться в залежності від певних факторів. У прикладах з

художньої літератури виділяємо такі дві протилежні характеристики *ліноців* як “постійність” та “тимчасовість”, які спостерігаємо у вербалізації значень кількох семем концепту. *Ліноці* як постійна характеристика людини викликає засудження, обурення, призводить до біди, шкоди, навіть загрози життю *ледаря* або оточуючих. *Ледар* ввижається брудним, огидним, ненадійним. Але *ліноці* як тимчасове явище може викликати у людей як обурення, так і позитивні емоції. Той факт, що людина може дозволити собі *тимчасово лінитися*, означає, що її життя в даний період розслаблене, позбавлене проблем та тиску, і ця можливість робить людину щасливою. *Лінивий стан* може свідчити про те, що людина відчуває себе в безпеці, їй комфортно.

Реєструємо також уявлення про те, що *ліноці* як постійна якість, притаманна певним етнічним групам людей або націям. Таких людей переважно засуджують (негативна конотація), хоча в них самих ця характеристика може слугувати прикладом для гордості (позитивна конотація).

Ліниве виконання якоїсь дії може також свідчити про високий рівень володіння навичкою цієї дії, що також свідчить про імпліковану позитивну конотацію концепту LAZY.

Цікавим фактом є те, що більш частотні перша і п’ята семми мають переважно негативну конотацію, інколи нейтральну та позитивну. Менш частотні друга та третя семми, які є більш книжковими, описують період часу або заняття людини та водяний потік відповідно, мають позитивну або нейтральну оцінну складову і у декількох прикладах негативну. Таким чином, якість людини, яка сприймається багатьма людьми як негативна, така, що її необхідно позбавитися, стає нейтральною або позитивною, набуваючи метафоричного значення в описі явищ та водяних потоків, надаючи їм привабливості, розслабленості, комфортності.

ВИСНОВКИ

Завершуючи дисертаційне дослідження, нагадаємо, що воно присвячене вивченню вербалізованого концепту **LAZY** як фрагменту концептуальної та мовної картин світу англomовного соціуму. Під концептом розуміємо вербально зафіксовану інформаційну структуру свідомості, ментальну єдність, яка містить сукупність знань про дійсність, набутих під впливом індивідуального та колективного досвіду.

У цьому дослідженні дотримуємося польової моделі концепту, за якої концепт складається з ядра, медіальної зони та периферії. **Ядро** концепту **LAZY** містить три шари: прикметниковий, іменниковий та дієслівний, які представлені чотирма лексемами: прикметником *lazy*, іменниками *laziness* та *lazybones* і дієсловом *to laze*. Головною ядерною лексемою концепту вважаємо прикметник *lazy*, оскільки всі інші лексеми є етимологічно похідними від нього і, як показав виконаний аналіз, прикметник *lazy* та його синоніми є найбільш частотними як у лексикографічних джерелах, так і у джерелах художньої літератури. Саме цей факт призвів до відмови від традиційної іменникової назви концепту (**LAZY** а не **LAZINESS**). **Медіальна зона** концепту **LAZY** містить синоніми до ядерних лексем концепту і також має трьохшарову структуру (прикметниковий, іменниковий та дієслівний шари). **Периферійна зона** концепту складається з ідіоматичних та пареміологічних словникових одиниць, що вербалізують значення концепту **LAZY**. Інтегральною ознакою цих одиниць є образно-метафоричний характер їх семантики.

Застосування дефініційного аналізу на матеріалі шести англomовних тлумачних словників дозволило виокремити п'ять ядерних семем вербалізованого концепту **LAZY**. Це семемі прикметника *lazy* як вихідної лексеми концепту:

1. [the quality of unwillingness to exertion; negative evaluation] = ((такий, хто) не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація),
2. [relaxed, slow, conducive to inactivity; of a period of time or activity] = ((такий, що) викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений),
3. [slow, sluggish; literary; of a river] = (привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне),
4. [livestock brand; on its side] = (описує повернуте на 90 градусів тавро домашньої тварини),
5. [showing a lack of effort or care; negative evaluation] = ((такий, що демонструє) відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось).

Найбільш салієнтною з цих семем є перша семема ((*такий, хто*) **не бажає працювати, проявляти енергійність, активність, зусилля, дієвість; негативна конотація**). Вона відображена у всіх лексикографічних джерелах та має семемі-корелятиви у всіх інших ядерних лексемах. Саме до першої семемі реєструємо найбільшу кількість синонімів всіх частин мови (72), а також її репрезентують всі зареєстровані ідіоматичні та пареміологічні одиниці. Ця характеристика притаманна або приписувана як окремій людині, так і етнічній спільноті людей або нації.

У лексикографічних джерелах, що слугували матеріалом дослідження, перша семема має негативну конотацію, що зумовлено традиційним загальнолюдським відношенням до *лінивої* людини. Негативну оцінку складову реєструємо і у багатьох прикладах з художніх джерел: спільнота засуджує *ліниву* людину. Це не дивує, адже лінє є одним з семи смертних гріхів і засуджується споконвіку. Люди уявляють *ледаря* брудним, неохайним, нечесним, паразитом, що живе за рахунок інших, прикметник *lazy* часто використовується як образа, особливо у словосполученні з іншими негативними прикметниками або іменниками;

тобто, *ледарю*, на думку оточуючих, притаманні багато негативних характеристик вкупі з *лінощами*. Існує уявлення, що *лінощі* призводять до біди, спричинюють негативні наслідки для самого *ледаря* або для інших людей, тому їх потрібно з себе “вибивати”. Таким чином, внаслідок аналізу першої семени в лексикографічних і художніх джерелах отримуємо негативний образ *ледаря*.

Водночас, у прикладах з англомовної художньої літератури реєструємо і нейтральну, і позитивну оцінку характеристики *лінивий*. Наприклад, фіксуємо випадки, за яких людина не вийшла з дому через *лінощі* і таким чином уникла небезпечної ситуації, в яку потрапили більш працьовиті люди на шляху на роботу чи у навчальні заклади. *Лінощі* також можуть асоціюватися з відсутністю тиску, проблем, полегшенням напруженої ситуації, розслабленням. В деяких спільнотах справжні *лінощі* викликають захоплення, але це, звичайно, не є частотним феноменом.

Якщо *лінощі* як **постійна** якість людини викликає в оточуючих засудження, то поняття **тимчасових лінощів**, навпаки, має нейтральну або позитивну конотацію. Якщо людина *байдикуює* під час поїздки кудись, на вечірці, в очікуванні чогось або внаслідок сильної спеки, осуду це не викликає. До того ж, можливість тимчасово *побайдикувати* робить людину щасливою та приносить задоволення.

Дуже частотною семемою концепту LAZY є п'ята семема – (*такий, що демонструє*) **відсутність прикладання зусиль та уваги до чогось** – **негативна оцінна складова**. Вона вербалізується у словникових джерелах та у джерелах англомовної художньої літератури прикметниками та іменниками, що позначають **якість, стан людини**. П'ята семема прикметника *lazy* зареєстрована лише у одному лексикографічному джерелі, як і відповідна семема-корелятив іменника *laziness*, і ці ядерні лексеми утворюють синонімічні ланцюги з 8 прикметниками та 8 іменниками. Таким чином, за салієнтністю вона поступається першій

семемі концепту. Як у лексикографічних джерелах, так і у художній літературі ця семема має негативну конотацію, що, знов-таки, пояснюється загальнокультурним традиційним схваленням такої якості як працьовитість та традиційним осудом *лінощів* та *недбалості*. *Недбалість* призводить до поганих наслідків, від поганих оцінок у школі до шкоди здоров'ю або життю *недбалої* людини чи оточуючих. Реєструємо приклади проявлення *недбалості* як до живих, так і до неживих істот. Лише в одному випадку фіксуємо приклад з позитивною конотацією: *занедбаність* будинку надає йому благородного вигляду.

Друга семема концепту LAZY – (*такий, що*) *викликає лінощі та пасивність, повільний, розслаблений* – описує проміжок часу (день, ранок) або дії людини, такі як поцілунки, посмішки, розмови. Вона вербалізована лише прикметниковими лексемами, зареєстрована у всіх словникових джерелах, що були матеріалом дослідження, і налічує шість синонімів. Словникові джерела приписують другій семемі різну оцінну складову. Повторюємо, що за традиційними уявленнями, *лінощі* (у людини) є негативною характеристикою, що викликає обурення та засудження оточуючих. Проте у лексикографічних джерелах *лінивий* день має і нейтральну, і позитивну конотацію, як такий день, що асоціюється з відпочинком та розслабленістю. У слововжитках, що вербалізують другу семему у джерелах художньої літератури, фіксуємо переважно позитивну конотацію. *Ліниві* дії або *лінивий* проміжок часу людини супроводжує відчуття комфорту, безпеки, довіри до оточуючих, розслабленості. Цікаво, що *ліниве* виконання певної дії може також свідчити про високий рівень володіння такою навичкою, за якого не потрібно докладати додаткових зусиль для виконання відповідної дії.

Семний набір третьої семемі концепту LAZY є наступним: *привабливо повільний, не енергійний, слабкий; стосується водного потоку; літературне*. Третя семема також вербалізована лише

прикметниками – прикметником *lazy* і чотирма синонімами до нього і отже є ще менш частотною, що можна пояснити літературною маркованістю цієї семми. Фіксуємо третю семему у п'яти з шести словникових джерел, які зазначають її нейтральну або позитивну оцінну складову, через таку ознаку як *привабливість* повільного руху водного потоку. У літературних джерелах фіксуємо лише нейтральну конотацію третьої семми. Хоча словникові статті вказують, що третя семема описує лише водний потік, у художній літературі реєструємо використання лексем, що вербалізують значення цієї семми, для опису й потоку диму.

Останню, четверту семему концепту LAZY фіксуємо у чотирьох словниках: *of a livestock brand; on its side*. Зважаючи на специфіку використання четвертої семми (стосується виключно маркування худоби), не реєструємо жодного прикладу реалізації значення цієї семми у художніх джерелах.

Наше дослідження вперше звернуло увагу на смислову характеристику об'єкту вивчення. Невід'ємним компонентом концепту LAZY є сема *негація*, що було досліджено на матеріалі словникових статей ядерних лексем та їх синонімів. Згідно отриманих даних 94.4% лексем містять принаймні одну дефініцію, яка містить сему *негаціїя*. Проаналізувавши всі словникові статті, також робимо висновок, що 53.5% словникових дефініцій ядерних лексем та їх синонімів містять сему *негація*. Сема *негації* вербалізована 31 різним засобом, з яких найчастотнішим є частка *not*, і вказує на нестачу або цілковиту відсутність певних характеристик у живої чи неживої істоти.

Завдяки дефініційному та кількісному аналізу, виділяємо найважливіші характеристики, що складають провідну частину концепту LAZY: **нестача активності та діяльності, нестача дбайливості і уваги, відсутність бажання щось робити, нестача енергії та відсутність зацікавленості чи інтересу**. Частотність семи *негація* додає до негативної

конотації концепту LAZY, вказуючи на те, що істоті, якій притаманна характеристика *лінивий*, чогось не вистачає або бракує зовсім.

Оцінка концепту у словникових дефініціях та у слововжитках, що вербалізують його семми у джерелах художньої літератури, тісно пов'язана з ціннісними орієнтирами поведінки людини в суспільстві. Уявлення про лінь в англійській культурі не зводяться лише до її негативного сприйняття, а часом асоціюються з відсутністю тиску, проблем, полегшенням напруженої ситуації, розслабленням. В культурологічному розумінні вважаємо доцільним протиставити лінощі як постійну якість людини, що оцінюються виключно негативно, та «тимчасові» лінощі – як відпочинок після виконаної справи, або спосіб неспішного філософського «перезавантаження», такі лінощі надають відчуття комфорту, безпеки, довіри до оточуючих, розслабленості – в такому разі вони мають нейтральну або позитивну конотацію. Можливість тимчасово побайдкувати робить людину щасливою та приносить задоволення.

Перспективи виконаного дослідження бачимо у подальшому вивченні концепту LAZY у різних дискурсивних втіленнях – мас-медійному, кінодискурсі, а також у контрастивному аналізі протилежного концепту HARD-WORKING.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды: Лексическая семантика. 2-е изд. М.: Восточная литература, 1995. Т. I. 472 с.
2. Багмут І. В. Лексико-семантичне поле звуконайменувань у сучасній українській літературній мові (склад, структура, парадигматика) : дис... канд. філол. наук: 10.02.01 Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2007. 23 с.
3. Баран Я. А., Зимомря М. І., Білоус І. М., Зимомря І. М. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студ. фак. іноз. мов. Вінниця: Нова Книга, 2008. – 256 с.
4. Белехова Л.І. АРХЕТИП VS. АРХЕТИПНИЙ ОБРАЗ (досвід передконцептуального аналізу словесних образів американської поезії) Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць. Херсон: Вид-во ХДУ, 2017. Вип. 26. С. 54-61.
5. Близнюк О. О. Концепти ЖИТТЯ і СМЕРТЬ: лінгвокультурологічний аспект (на матеріалі паремійного фонду української та італійської мов) : автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2008. 20 с.
6. Бондар О. І. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
7. Бондарко А.В. Основы функциональной грамматики: языковая интерпретация и идеи времени. СПб, 1999. 257 с.
8. Венжинович Н. Вербалізація концептів батько і мати у фраземах української мови (на матеріалі творів Т.Г. Шевченка). *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Ужгород: Говерла, 2014. Вип. 1 (31). С. 298-300.

9. Веремчук Е.О. Саморегуляція лексико-семантичного поля SPACE: філософсько-синергетичний аспект. *Science and Education a New Dimension. Philology*. V(29), Issue: 116. Budapest, 2017. С. 63 – 66.
10. Воробйова О. П. Когнітивна поетика: спектр проблематики і напрями досліджень. *Studia Philologica (Філологічні студії)*: Збірник наукових праць. Київ: Київський університет імені Б. Грінченка, 2020. Вип.14. С. 11-22.
11. Воробйова О. П. Концепт НАБУТТЯ/ВТРАТА в контексті художньої семантики. *Концепты и контрасты*: колективна монографія. Одеса: Гельветика, 2017. С. 541–546.
12. Вороніна Д. Засоби вербалізації емоційного концепту JEALOUSY/РЕВНОЩІ у сучасному англomовному художньому дискурсі. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. Харків, 2014. Вип. 1103 (78), С. 30-34.
13. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Видавниче об'єднання "Вища школа", 1985. 362 с.
14. Голик С. В. Концепт: у пошуках алгоритму аналізу. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород: Ужгород. нац. ун-т, 2019а. Вип. 17. С. 154-160.
15. Голик С. В. Концепт OLD AGE в науковій картині світу (на матеріалі англomовної медичної термінології). *Львівський філологічний часопис: науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. № 6. Львів, 2019б. С. 32-38.
16. Грігорян А. І. Ідіоматичні словникові одиниці у складі номінативного поля концепту SECRET. *Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов*: збірник матеріалів ІХ міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. В.Л. Скалкіна. 12 квітня 2024. С. 161-165.

- 17.Грігорян А. І. Фреймова структура концепту «secret» у художньому англomовному дискурсі. *Записки з романо-германської філології*. Одеса: «Астропринт». № 2(51). 2023. С. 55-66.
- 18.Дашкова К. Лексико-семантична група *Nuclear Disaster* як складова лексико-семантичного поля *Disaster* у сучасній англійській мові. *Лабораторний практикум з віртуальними лабораторними стендами*: навч. посібник, NOVABOOK, 2022. С. 74-79.
- 19.Дашкова К.В. Поняття «лексико-семантичне поле» і його структура. *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених: мат. всеукр. наук.-практ. Конф.*, 13 листопада 2020 р. Розділ 3. Філологія. Одеса, 2020. С. 56-60.
- 20.Денисова С. П. Типологія категорій лексичної семантики. К. : Вид-во Київського держ. лінгвістичного ун-ту, 1996. 294 с.
- 21.Домбровська С. Ідіоми у складі номінативного поля концепту LAZY. *European congress of scientific achievements*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Барселона, Іспанія, 4-6.11.2024.
- 22.Домбровська С.А. Контекстектуальні конотації концепту лінь в англomовному літературному дискурсі. *III Всеукраїнська науково-практична конференція «Паралелі та контрасти. Мова, культура, комунікація»*. Одеса, Фенікс, 2019. С. 55-56.
- 23.Домбровська С. Концептуалізація поняття LAZY в англійській мові. *Сучасні виклики та інноваційні стратегії у розвитку багатомовної та полікультурної компетенції*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 28-29 листопада 2024 року. Одеса. Міжнародний гуманітарний університет. С. 30-34.
- 24.Домбровська С. А. Лексичні засоби реалізації концепту LAZINESS в англomовному художньому дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич. № 79. С. 229 – 334.

25. Домбровська С. Номінативне поле як предмет лінгвістичного опису. *Виклики сучасної науки: міждисциплінарний погляд через призму іноземних мов: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. 29 листопада 2024 року. ОНУ імені І.І. Мечникова. С. 26-28.
26. Домбровська С. Прикметникова група ідіоматичних словникових одиниць концепту *lazy*. *Problems of solving global problems of humanity: The XX International Scientific and Practical Conference, May 20-22, 2024, Athens, Greece*. P. 334 – 337.
27. Домбровська С. А. Негація у номінативному полі концепту *lazy* (на прикладі ядерної семми *laziness* та її синонімів). *Нова філологія*, № 94. Запоріжжя, 2024. С. 47-52.
28. Домбровська С.А. Тема негачії у вербалізованому полі концепта LAZINESS. *Записки з романо-германської філології*, випуск 2 (51). Одеса, 2023. С. 66-75.
29. Домбровська С. Терміносистема лінгвокультурної концептології. *Іноземна філологія у XXI столітті: матеріали XVI Міжнародної наукової конференції (22 листопада 2024 року)*. Запоріжжя, ЗНУ. С.36-39.
30. Жаботинська С.А. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2011. Вип. 52. С. 1–11.
31. Зеленько А.С. *Загальне мовознавство*. Київ: Знання, 2010. 380 с.
32. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науковомистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.
33. Иванова Л. П. *Общее языкознание. Курс лекций. Научное пособие*. К.: Освіта України, 2010. 432 с.

- 34.Калашнікова М.Ю. Вербалізація концептосфери CULTURE новотворами сучасної англійської мови: дис.... канд. філол. наук: 10.02.04.. Запоріжжя, 2021. 261 с.
- 35.Караулов Ю.Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. М.: Наука, 1981. 366 с.
- 36.Кардащук О.В. Семантичне поле "форма" (на матеріалі прикметників сучасної української мови). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. № 27. Житомир, 2006. С. 97-99.
- 37.Карпіловська Є. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика. Донецьк: Юго-Восток, 2006. 188 с.
- 38.Ківенко І.О., Мельничук О.Л. Особливості реалізації концепту REVENGE (ПОМСТА) (на матеріалі англомовних художніх творів). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. № 81. Дрогобич, 2024. С. 172-176.
- 39.Ківенко І. О., Тихоніна С. І. Вербалізація концепту MOVEMENT в жанрі психологічного трилера. *Нова Філологія*. Вип. 96. Запоріжжя, 2024. С. 102-108.
- 40.Колегаєва І. М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романо-германської філології*. Вип. 1. Одеса, 2018. С. 121-127.
- 41.Колегаєва І.М. Неїстівний компонент в українських густаторних фразеологізмах : етнокультурний вимір. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : Видавець С.Л. Назарчук, 2022. Вип. 29. С. 218-228.
- 42.Колегаєва І.М. Семантична група «Споживання алкоголю» в англомовній та україномовній фразеологічній картині світу. *Записки з романо-германської філології*. Одеса : Астропринт, 2023. Вип. 1(50). С. 126-136.

43. Кондратенко Н. В. Соціальні мережі для освітян і науковців у світлі лінгвоперсонології: мовленнєві жанри іміджотворення. *Записки з українського мовознавства*. 2024. Вип. 31. С. 341–353.
44. Кондратенко Н. В. Етноніми як маркери негативно оціненої інформації в семантико-текстуальній лінгвістичній експертизі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Вип. 35 (74). № 5. С. 21–25.
45. Коч Н. В. Когнітивна лінгвістика. Миколаїв : Іліон, 2021. 132 с.
46. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Видавничий центр «Академія», 2003. 464 с.
47. Кравченко Н. К. Лінгво-когнітивні характеристики концептосфери справедливості в універсальній картині світу. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Вип. 75 (4). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. С. 3 – 7.
48. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Класифікаційні параметри концепту ЖИТТЯ. Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. / уклад. А. Загнітко. Донецьк: ДонНУ, 2007. Вип. 15. С. 48–54.
49. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Інтегральний підхід до інтерпретації концепту (філософський та лінгвокультурологічний вектори). *Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. / уклад. А. Загнітко*. Донецьк: ДонНУ, 2006. Вип. 14. С. 27–31.
50. Краснобаєва-Чорна Ж. Термінополе концепт. *Українська мова*. Київ: Нац. акад. наук України, 2006. № 3. С. 67–79.
51. Крацило С. О. Профілізація концепту MARRIAGE в англійській мові: дис.... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2016. 260 с.
52. Кубрякова Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. В поисках сущности языка: *Когнитивные исследования*. М.: Знак, 2012. С. 13-36.

- 53.Купіна І.О. Теоретичні засади дослідження семантичного поля «граничність». Germany: ORT Publishing, The Center for Scientific Research «Solution», 2019. P. 306 – 311.
- 54.Лектоваров К. Англомовний концепт Security (лінгвокогнітивне дослідження ядерної і медіальної зон). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 4. С. 65-71.
- 55.Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система сучасної української мови. Харків : ХДУ ім. Г. Сковороди, 1997. 129 с.
- 56.Лутава С. М. Лексико-семантичне структурування локусів на позначення державних утворень у сучасній українській мові. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка. 2010. Вип. 20. С. 142-149.
- 57.Мартинюк А. П. Перспективи дискурсивного напрямку дослідження концептів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2009. № 837. С. 14–18.
- 58.Мельничук О. Д. Принципи генеративної лінгвістики як основа когнітивного напрямку у сучасному мовознавстві. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 25-26 лист. 2021 р.)*. Рівне : Гельветика, 2021. Ч. II. С. 68-71.
- 59.Ментинська І. Тематична та лексико-семантична класифікація українських комп'ютерних термінів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. Т. 31(70), № 2(1). К., 2020. С. 26-31.
- 60.Мікава Н.М. Лексичні засоби вербалізації англомовного концепту НАІR. *Записки з романо-германської філології*. Вип.1(46). Одеса. ОНУ імені І.І. Мечникова, 2021. С.68 – 75.

61. Монахова Т. В. До проблеми розуміння концептів. *Філологія*. Т. 55. Вип. 42. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2006. С. 105–109.
62. Монахова Т. В. Методи когнітивної лінгвістики в дослідженні концептів. *Новітня філологія* / ред. А. М. Науменко. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. Вип. 37. С. 25–34.
63. Морозова І. Б. Ускладнене речення як індикатор інтелектуального рівня віртуального мовця. *Записки з романо-германської філології*. № 1(52). Одеса, 2024. С. 134–147.
64. Морозова І., Стращенко Д. Лінгвальні шляхи забезпечення ефективності тематичних вузлів у віртуальному діалозі (на матеріалі кінострічки «Щоденники принцеси 2: Як стати королевою»). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 60, том 3, Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2023. С. 136–141.
65. Нижегородцева-Кириченко Л. А. Лексико-семантическое поле «Интеллектуальная деятельность»: опыт концептуального анализа (на материале существительных совр. англ. языка): дис.... канд. филол. наук: 10.02.04. К., 2000. 257 с.
66. Новаковська О. М. Лексико-семантичне поле "blood" в англомовній наївній та науковій картині світу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2016. 20 с.
67. Огар А. Суперечливі аспекти поняття «концепт». *Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. ДДПУ ім. І. Франка*. Вип. 32. Філологія. Дрогобич: Вид. від. ДДПУ ім. І. Франка, 2013. С. 242–252.
68. Полюжин М. М. Концепт як базова когнітивна сутність. *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр.* Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2001. С. 182–184.

69. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Філол. науки.* № 4 (305). Луцьк, 2015. С. 212–222.
70. Полюжин М. М. Про теоретичні засади когнітивного підходу до дискурсивного аналізу. *Studia Germanica et Romanica.* Т. 1., № 3. Донецьк : ДонНУ, 2004. С. 32–42.
71. Полюжин М.М. Типологія й аналіз концептів. *Іноземна філологія.* Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2009. Вип. 121. С. 80–89.
72. Попік І.П. Лексико-семантичне поле «жестикуляція» в мові і мові (на матеріалі англоязычних словарей і текстів) : дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2004. 203 с.
73. Приходько А.М. Концепт як об'єкт зіставного мовознавства. *Мова. Людина. Світ. До 70-річчя проф. М.П. Кочергана.* К., 2006. С. 212–220.
74. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивнодискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
75. Приходько Г. І. Категорія оцінки в контексті зміни лінгвістичних парадигм: монографія. Запоріжжя: Кругозор, 2016. 200 с.
76. Приходько Г. І. Когнітивні виміри категорії оцінки. *Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць.* Вип 1(19). УжНУ : Видавничий дім «Гельветика», Ужгород, 2021. С. 143-152.
77. Приходько Г.І. Лінгвокультурологічні параметри феномену конотації. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис».* № 11, Львів, 2022. С.182 – 188.
78. Приходько Г. І. Специфіка концепта «CRIME» в англійськомомовній картині світу. *Мова. Література. Фольклор.* 2025. № 1. (у друці).

- 79.Радзієвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – соціум – культура – мовна особистість: монографія. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2010. 491 с.
- 80.Розвод Е. В. Будова та структурні особливості лінгвокультурного концепту. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів: у 2 т. (Луцьк, 12–13 трав. 2015 р.). Т. 1. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. С. 425–427.
- 81.Розвод Е. В. Методи дослідження лінгвокультурних концептів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Вип. 4 (305). Луцьк, 2015. С. 90–95.
- 82.Рудік І. В. Структурна організація концепту POWER у сучасній англійській мові. *Нова філологія*. Вип. 96. Запоріжжя, 2024. С. 130-136.
- 83.Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
- 84.Семашко Т. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові. *Мовознавство*. Вип. 17. К., 2009. С.14 -21.
- 85.Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Вид. 2- е ; перероб. і доп. К. : АТ «ОКО», 1996. 416 с.
- 86.Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовнокультурного феномену. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. пр. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2002. С. 462–470.
- 87.Смаглій В. М. Вербалізований концепт WORD / LANGUAGE / SPEECH у науковій та наївній картинах світу : монографія. Одеса : Астропринт, 2020. 508 с.

88. Смаглий В. М. Номінативне поле концепту SPEECH як складової наукової картини світу. *Закарпатські філологічні студії*. Т. 2, вип. 23. Ужгород: Видавничий дім "Гельветика", 2022. С. 134–138.
89. Строченко Л.В. Концептуальне поле GENIUS в англійському мовленні. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 26. Том 2. Ужгород, 2020. С. 111 – 115.
90. Строченко Л.В. Лексико-семантичне поле «коштовне каміння» в англійській мові та мовленні (лінгвокогнітивне дослідження на матеріалі словників і текстів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2008. 20 с.
91. Тарасова В. В. Лексико-семантичне поле “Засоби пересування” у світлі когнітивної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету*. № 28. Житомир, 2006. С. 205-208.
92. Черемисіна Г.О. Об’єктивація лінгвокультурного концепту WEALTH інноваційними одиницями в американській мовній картині світу: дис. ... доктора філол. наук. Запоріжжя, 2021. 260 с.
93. Шевченко І. С. Концепти комунікативної поведінки та дискурс. *Вісник ХНУ імені ВН Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. Вип. 76. Харків: ХНУ імені ВН Каразіна, 2013. С. 15-20.
94. Шевченко І. С. Лексично втілені концепти: історичний вимір. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2014. № 64. С. 121-126
95. Admoni V.G. *Principles of Grammar Theory*. Peter Lang Publishing, 1995. 109 p.
96. Aitkulova G., Avakova R., Zhantasova Z. The Concept of Diligence / Laziness” in the Linguistic Image of the World. *International Journal of Society, Culture & Language*, 11(2). Themed Issue on Language, Discourse, and Society, 2023. P. 94-102.

97. Allwood J. On the semantic fields of conflict and conflict resolution in Swedish. Festschrift to Gunnar Jakobsson. Slavic Dept., University of Göteborg, Sweden 2002.
98. Andersen H., Nersessian N. J. Nomic Concepts, Frames, and Conceptual Change. *Philosophy of Science*. Vol. 67. Proceedings of the 1998 Biennial Meetings of the Philosophy of Science Association. Part II: Symposia Papers. The University of Chicago Press, 2000. P. 224-241.
99. Bally Ch. *Le langage et la vie troisième*. Edité par Librairie Droz Genève, 1977.
100. Barsalou L. W. *Frames, Concepts, and Conceptual Fields*. Routledge, 1992. 54 p.
101. Berio L. Linguistic Relativity and Flexibility of Mental Representations: Color Terms in a Frame Based Analysis. *Concepts, Frames and Cascades in Semantics, Cognition and Ontology. Language, Cognition, and Mind*, Vol. 7. Cham, Switzerland: Springer, 2021. P. 121 – 142.
102. Bigunova N., Dombrovska S. Language representation of the time concept in English oral narrative discourse. *Orbis Linguarum (Ezikov Svyat)*, Vol. 20, Issue 1. Bulgaria, Blagoevgrad, 2022. P. 78 – 85.
103. Bigunova N., Kosovets M. Communicative tactics of positive emotional impact in English fictional detective discourse. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*. # IX (2), Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2024. P. 2-24.
104. Blanc A. Words and concepts in time: Towards diachronic cognitive onomasiology. *Words in Time* / ed. Eckardt, R., von Heusinger, K. Schwarze, Berlin, New York: De Gruyter Mouton, 2003. P. 37 – 66.
105. Chafe W.L. Repeated verbalization as evidence for organization of knowledge. Preprint of the Plenary session papers: XIV International Congress of Linguists. Berlin, 1987.

106. Clissold P. Dictionary of Nautical Words and Terms. Glasgow, 1982. 412 p.
107. Cooper R. Perception, Types and Frames. *Concepts, Frames and Cascades in Semantics, Cognition and Ontology. Language, Cognition, and Mind*, Vol. 7. Cham, Switzerland: Springer, 2021. P.165 – 180.
108. Dawson M. R. W. Understanding Cognitive Science. Malden, Massachusetts, USA : Blackwell Publishers, 1998. 336 p.
109. De Courtenay J.B. A Baudouin de Courtenay Anthology: The Beginnings of Structural Linguistics / ed., transl.: E. Stankiewicz, Bloomington: Indiana University Press, 1972. 406 p.
110. De Saussure F. Course in General Linguistics / ed., transl.: R. Harris. La Salle, Ill.: Open Court, 1983.
111. Dombrovska S. The semes consituting the lexeme LAZY. *Innovative ways of learning development: The X International Scientific and Practical Conference*. Bulgaria, Varna, 2023. P. 209 – 211.
112. Ducháček O., Au problem de la migration des mots d'un champ conceptuel à l'autre. *Lingua*, 1961, vol. X, I.
113. Ducháček, O., Précis de sémantique française, Brno, 1960.
114. Evans V. A Glossary of Cognitive Linguistics. Edinburgh, 2007. 252 p.
115. Evans V., Green M. Cognitive Linguistics: An Introduction. Hillsdale. NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2006. 830 p.
116. Fillmore Ch. J. Frame semantics. *Linguists in the morning calm: Selected papers from the SICOL*. 1981.
117. Holyk S. “Aged” Versus “Normal”: Conceptualising “Correctly” Ageism in English. *Buletin Stiintific. Seria A. Fascicula Filologie*. Editura UT Press. 31 (1), #2. 2022. P. 437-451.
118. Hromovenko V. V. Thematic groups of political neologisms in English and Ukrainian: a comparative approach. *Science and Education a*

- New Dimension. Philology*, VIII(66), Issue: 218. Hungary, Gödöllő, 2020. P. 31-34.
119. Ipsen G. Die alte Orient und die Indogermanen. *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft / Festschrift für W. Striberg*. Heidelberg, 1924. 225 s.
 120. Jackendoff R. S. *Foundations of language*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
 121. Jackendoff R. *Patterns in the Mind. Language and Human Nature*. New York/London: Harvester Wheatsheaf, 1993. 246 p.
 122. Jackendoff R. *Semantics and Cognition*. Cambridge: The MIT Press, 1995. 283 p.
 123. Jackendoff R. *Sense and Reference in a Psychologically Based Semantics. Talking minds*. Cambridge, 1984.
 124. Jackson H., Zé Amvela E. *Words, meaning and vocabulary : an introduction to modern English lexicology*. London – New York: Continuum, 2007.
 125. Jespersen O. *The Philosophy of Grammar*. 3rd ed. University of Chicago Press, 1992.
 126. Kleparsky G.A., Rusichek A. The Tradition of Field Theory and the Study of Lexical Semantic Change. *Studia Anglica Resoviensia. Seria Filologiczna*. № 47. Zeszyt, 2007. P. 188-205.
 127. Kot A. Peculiarities of the Verbalisation of the Concept ENVIRONMENT in “Stern Men” by Elizabeth Gilbert. *Studia Philologica*, 2024. Vol. 2. P. 91-100.
 128. Kroneberg C. Frames, scripts, and variable rationality: An integrative theory of action. *Analytical Sociology: Actions and Networks / ed. G. Manzo*. Wiley, 2014. P. 97 – 123.
 129. Lakoff G. *Cognitive Semantics*. Bloomington, 1988.

130. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago.
131. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
132. Langacker R.W. *Concept, image and symbol: the cognitive basis of grammar*. Berlin, New York, 1990.
133. Langacker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar. Theoretical prerequisites*. Stanford, 1987. V. 1.
134. Langacker R.W. *A View of Linguistic Semantics*. *Topics in Cognitive Linguistics* / B. Rudzka-Ostyn (Ed.). Amsterdam, Philadelphia: J.Benjamins Pub. Com., 1988. P. 91-125.
135. Lehrer A. *Semantic Fields and Lexical Structure*. London: North Holland, 1974.
136. Lyons J. *Semantics. Vol I*. Cambridge University Press, 1977. 539 p.
137. Madsen T. *The Conception of Laziness and the Characterisation of Others as Lazy*. *Human Arenas*, 1(3), 2018. P. 288–304.
138. Medin D.L. *Concepts and conceptual structure*. *The American Journal of Psychology*. University of Illinois Press, 1989. 44(12). P. 1469-81.
139. Meir I. *The morphological realization of semantic fields*. *Sign languages: Spinning and unraveling the past, present and future: Proceedings of TISLR. № 9*. University of Haifa, Israel. 2007. P. 388 – 409.
140. Miller G., Johnson-Laird P. *Language and Perception*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1976.
141. Morozova I., Bakhov I., Stepanenko O., Vasylenko O., Zhurkova O., Nytspol V. *Exploring the cognitive and semiotic structuring of English*

- political discourse: implications for EFL teaching. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, № 15(4), 2023. P. 440-457.
142. Nerlich B., Clarke D. Semantic fields and frames: Historical explorations of the interface between language, action, and cognition. *Journal of Pragmatics*. Volume 32, Issue 2, January 2000, P. 125-150.
143. Osthoff H. Morphologische Untersuchungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. Volume 1. Cambridge University Press, 2014. 320 p.
144. Petersen W. Representation of Concepts as Frames. *Meaning, Frames, and Conceptual Representation*. Düsseldorf University Press, 2021. P. 43-68.
145. Porzig W. Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen. *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, 1948. P. 70-97.
146. Porzig W. Das Wunder der Sprache. Aufl. edition. 1957. 424 p.
147. Robins R.H. A short history of linguistics / 2 ed. N. Y., 1979. 248 p.
148. Rommetveit R. On Message Structure. London: John Wiley and Sons, 1974.
149. Schwarz-Friesel, M. "Sprache, Kognition und Emotion: Neue Wege in der Kognitionswissenschaft". *Sprache - Kognition - Kultur: Sprache zwischen mentaler Struktur und kultureller Prägung*, ed. by Kämper H. and Eichinger L. Berlin, Boston: De Gruyter, 2008, pp. 277-301.
150. Smaglí V. Thematic group communicative actions and processes as a component of the word/language/speech concept in English idioms. *The scientific heritage*. No 54. Budapest, Hungary, 2020. P. 59 – 66.
151. Schwischay B. Les champs sémantiques. *Syntaxe du français*, 2020. P. 1–9.
152. Talmy L. Lexicalization Patterns: Semantic Structures in Lexical Forms. *Language Typology and Syntactic Description* / ed. T. Shopen. Vol. 3. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

153. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes: Die Geschichte eines sprachlichen Feldes. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts, I. Heidelberg: Winter, 1931, 347 p.
154. Weisgerber J. L. Sprache als gesellschaftliche Erkenntnisform. Manuscript 1925, publ. Schriften der Brüder-Grimm-Gesellschaft N.F. 34. Kassel, 2008. 224 p.
155. Weisgerber L. Vom Weltbild der deutschen Sprache. *I Halbband: Die inhaltbezogene Grammatik*. Düsseldorf, 1953. S. 130-158.
156. Wildgen W. The History and Future of Field Semantics. From Giordano Bruno to Dynamic Semantics. *Meaning and Cognition: A multidisciplinary approach*. Volume 2 / ed. by L. Albertazzi. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam – Philadelphia, 2000. P. 203-251.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

157. (AHD) American Heritage Dictionary of the English Language. URL: <https://www.ahdictionary.com/>
158. (CED) Cambridge English Dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
159. (CD) Collins dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
160. (LD) Longman Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com>
161. (MWD) Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/>
162. (OED) Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/>
163. (OLD) Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>

Список джерел ілюстративного матеріалу

164. Beaton M. C. *Death of a Cad*. New York: Grand Central Publishing, 2012a. 256 p.
165. Beaton M.C. *Death of a Charming Man*. London: Robinson, 2009a. 189p.
166. Beaton M.C. *Death of a Dustman*. London: Robinson, 2009b. 174 p.
167. Beaton M.C. *Death of a Glutton*. New York: Grand Central Publishing, 2011a. 205 p.
168. Beaton M.C. *Death of a Gossip*. London: Constable, 2013a. 224 p.
169. Beaton M.C. *Death of a Hussy*. New York: Grand Central Publishing, 2012b. 222 p.
170. Beaton M.C. *Death of a Outsider*. London: Robinson, 2008a. 149 p.
171. Beaton M.C. *Death of a Perfect Wife*. London : C & R Crime, 2011b. 240 p.
172. Beaton M.C. *Death of a Prankster*. London: Robinson, 2008b. 142 p.
173. Beaton M. C. *Death of a Snob*. New York: Ballantine Books, 1992. 224 p.
174. Beaton M. C. *Death of a Traveling Man*. New York: Grand Central Publishing, 2013b. 272 p.
175. Bradley N. *The Cat and the City*. London: Atlantic Books, 2020. 297 p.
176. Collins S. *The Ballad of Songbirds and Snakes*. New York: Scholastic Press, 2020. 490 p.
177. Collins S. *The Hunger Games*. London: Scholastic, 2021. 454 p.
178. Collins S. *The Hunger Games Catching Fire*. London: Scholastic, 2021. 472 p.
179. Collins S. *The Hunger Games The Mockingjay*. London: Scholastic, 2021. 464 p.

180. Finney J. *Time and Again*. Thorndike: G.K. Hall & Co., 1995. 442 p.
181. Garber S. *A Curse for True Love*. London: Hodder and Stoughton, 2024. 381 p.
182. Garber S. *Once Upon a Broken Heart*. London: Hodder, 2022. 408 p.
183. Garber S. *The Ballad of Never After*. London: Hodder, 2023. 400 p.
184. Garmus B. *Lessons in Chemistry*. Toronto: Doubleday, 2022. 387 p.
185. Gilmore L. *The Cinnamon Bun Book Store*. London: HarperCollinsPublishers Ltd, 2024. 322 p.
186. Guillory J. *While We Were Dating*. New York: Berkley, 2021. 335 p.
187. Hoover C. *It Ends With Us*. London: Simon & Schuster, 2016. 367 p.
188. Hoover C. *It Starts With Us*. London: Simon & Schuster, 2022. 336 p.
189. Li Y. *Wednesday's Child*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2023. 195 p.
190. McManus K. M. *One of Us Is Back*. New York: Delacorte Press, 2023. 308 p.
191. Michaelides A. *The Silent Patient*. New York: Celadon Books, 2019. 272 p.
192. Miller M. *The Song of Achilles*. New York: HarperCollins Publishers Inc., 2012. 287 p.
193. Moriarty L. *Big Little Lies*. New York: G. P. Putnam's Sons, 2014. 380 p.
194. Perry S. *Enlightenment*. New York: Mariner Books, 2024. 288 p.
195. Roberts T. K. *Wild and Distant Seas*. New York: W. W. Norton & Company, 2024. 300 p.

196. Rowling J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. London: Bloomsbury Children's Books, 2021. 384 p.
197. Rowling J.K. Harry Potter and the Deathly Hallows. London: Bloomsbury, 2014a. 620 p.
198. Rowling J.K. Harry Potter and the Goblet of Fire. London: Bloomsbury, 2014b. 617 p.
199. Rowling J.K. Harry Potter and the Half-Blood Prince. London: Bloomsbury, 2014c. 542 p.
200. Rowling J.K. Harry Potter and the Order of the Phoenix. London: Bloomsbury, 2014d. 800 p.
201. Rowling J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban. London: Bloomsbury Children's Books, 2023. 468 p.
202. Rowling J.K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. London: Bloomsbury, 2014e. 332 p.
203. Solomon R. L. Weather Girl. New York: Jove, 2022. 304 p.
204. Weisberger L. The Wives. London: HarperCollins Publisher Ltd, 2018. 306 p.

ЕЛЕКТРОННІ ДЖЕРЕЛА

205. Oughterard Heritage [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.outherardheritage.org/content/topics/lazy-beds> – Дата звернення: 15.10.2022.
206. Wandering Threads Embroidery [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.wanderingthreadsembroidery.com/lazy-daisy-embroidery-stitch-tutorial/> – Дата звернення: 15.10.2022.